

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ระดับการประเมินคุณภาพ

☐ ดีเยี่ยม	☒ ดีมาก
☐ ดี	☐ ปานกลาง

การพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นิภารัตน์ สายประเสริฐ

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2553

ใบรับรองคุณวุฒิพนธ์

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

ชื่อเรื่อง

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดย

นิภารัตน์ สายประเสริฐ

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 53

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา)

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 53

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล)

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 53

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา)

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 53

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 53

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ชื่อผู้เขียน	นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการคือ 1) เพื่อประเมินระดับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ กำหนดให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นพื้นที่ศึกษา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 1) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับผู้ที่มีความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยว หรือมีความรู้ในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 19 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 2) สมาชิกชมรมปาเกะญอเกาะตอป่าละอูทั้งหมด จำนวน 30 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง 3) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการการท่องเที่ยวของชมรมปาเกะญอเกาะตอป่าละอู ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2552 จำนวน 4 กลุ่ม ทั้งหมด 67 คน 4) ประชาชนท้องถิ่นทั่วไป โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงสมาชิกชมรมปาเกะญอเกาะตอป่าละอูทั้งหมด จำนวน 40 คน และประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านป่าละอู ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งหมด 110 ครอบครัว โดยใช้เวลาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลา 17 เดือน ผลการวิจัยพบว่า

1. ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ในกรณีที่ไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวมาก่อน เนื่องจากเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ประชาชนบ้านป่าละอูมีความต้องการในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน สามารถจัดตั้งชมรมเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการท่องเที่ยวในชื่อ ชมรมป่าละอูกระท่อปลาละอู ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการชมรมฯ ออกเป็น 4 ฝ่ายที่ชัดเจน ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 3 เส้นทางคือ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู และเส้นทางเดินศึกษาาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย และโปรแกรมการท่องเที่ยว 3 รูปแบบคือ แบบครึ่งวันอัตราค่าบริการ 150 บาท/คน แบบเต็มวันอัตราค่าบริการ 200 บาท/คน และแบบค้างคืน 1 คืน อัตราค่าบริการ 400 บาท/คน

3. นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี และมีความพึงพอใจมากต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ โดยพึงพอใจในอรรถาสัยไมตรีและการต้อนรับของประชาชนในชุมชนมากที่สุด แต่ต้องปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ รวมถึงสถานที่ชมการแสดงที่ยังไม่เหมาะสมและสถานที่จอดรถที่ไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่

4. สมาชิกชมรมฯ ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) ที่มีลักษณะแบบให้ความร่วมมือ (cooperation) ใน 3 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน การติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation) ที่มีลักษณะได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. ประชาชนในชุมชนมีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของชุมชนว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางบวกหรือมีสภาพดีขึ้นหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6. รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประกอบด้วยองค์ประกอบ การจัดการ 4 ด้านคือ 1) ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดการ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม

Title	Community-based Tourism Management Model at Huaysatyai Sub-district, Hua-Hin District, Prachaukirkhan Province
Author	Miss Nipharat Saiparsurt
Degree of	Doctor of Philosophy in Tourism Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Thep Phongparnich

ABSTRACT

This research was a development study which used tourism as a principal element for developing local community in terms of Community-based Tourism (CBT). The participatory action research (PAR) and the combination of qualitative and quantitative research techniques were used in the research and it was emphasized on every step of community participation. The objectives of this research were to 1) estimate the potential level of the CBT management at Huaysatyai sub-district, Huahin district, Prachuabkirikhan Province.; 2) develop and analyze the CBT management model at Huaysatyai sub-district, Huahin district, Prachuabkirikhan Province.; 3) study the achievement of CBT management in economic, socio-cultural and environmental approaches at Huaysatyai sub-district, Huahin district, Prachuabkirikhan Province.

Huaysatyai sub-district was chosen as a study area and Palau village was specified for developing and analyzing Huaysatyai CBT management model. Respondents in this study consisted of: 1) 19 tourism and environmental academicians together with Huaysatyai tourism expert persons based on purposive sampling. 2) 30 Pakakayoa Katoa Palau community-based tourism club members (no sampling) 3) 67 tourists of 4 groups visited the village during May to June 2009 4) 40 villagers based on purposive sampling from Pakakayoa Katoa Palau community-based tourism club members and representatives of 110 local families. Data collection was implemented from August 2008 to December 2009. Research findings were as follows:

1. The tourist sites of Huaysatyai sub-district were found to have passed the standard potential criteria of the Office of Tourism Development in the case of legality area and non tourism management. It was indicated that the area could be developed into a new ecotourism association by its nature and culture.

2. The local community would like to run tourism activities in their village and tourism club was successful established by themselves in the name of “Pakakayoa Katoa Palua community-based Tourism Club”. The club’s objectives were for solving low local economy and conserving the uniqueness of community culture by specifying 4 responsibility units. The club established 3 fascinating nature trails and culture walks which were: Khao Tung nature trail, Baan Palau culture walk and Palau Noi ecosystem study trail and submitted 3 different tour itineraries: half-day tour (150.- baht/person), full-day tour (200.-baht/person) and overnight tour (400.-baht/person), with duties and responsibilities were clearly divided among the committee members.

3. Tourists were found to have a high level of satisfaction with fertility nature and culture of the community and also with various tourist activities and services; particularly on local hospitality, public relations cultural shows and public car park.

4. CBT club members provided, well cooperation in tourist activities and tourism management by participation in 3 sections: community problem analysis and tourism potential estimation; tourism planning and community preparation; and CBT outcome monitoring and evaluation. CBT club members also give assistencialism by pseudo participation in the CBT management process.

5. Local people perceived that there was a positive change in socio-economic, cultural, natural, and environmental aspects after the development of community tourism.

6. The CBT management model at Huaysatyai sub-district, Huahin district, Prachuabkirikhan Province consisted of 4 elements as follows: 1) diversity of tourist sites and resources in the community; 2) intensive learning procession; 3) well management; and 4) cooperative local participation.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช เป็นอย่างสูง ที่รับเป็นประธานกรรมการที่ปรึกษาและแนะแนวทางที่ถูกต้อง ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา และ อาจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล กรรมการที่ปรึกษาคุณิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบา สัทธการ ประธานคณะกรรมการสอบคุณิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี กรรมการสอบคุณิพนธ์ ที่ช่วยตรวจสอบและดูแลความถูกต้อง เพื่อให้คุณิพนธ์ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ ทองวิทยา และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์เพื่อให้คุณิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

สำหรับความสะดวกที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงประชาชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ร่วมมือกรุณาให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลอย่างเต็มใจและเป็นกันเอง นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ ประธานชมรมป่ากะอูอะตอป่าละอู และสมาชิกชมรมฯ ทุกท่าน รวมถึง ประชาชนบ้านป่าละอู ที่สละเวลาให้ความร่วมมือและสนับสนุนช่วยเหลือในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ให้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โกลินทร์ วิทยาเขต วังไกลกังวล ที่อนุเคราะห์ให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาเอกในครั้งนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ในหลักสูตรปริญญาเอกของคณะ พัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและอบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาเอกทุกท่าน ที่คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิดเป็นอย่างสูง ที่ได้อบรมเลี้ยงดูและ วางรากฐานการศึกษาแก่ผู้วิจัยตราบจนถึงทุกวันนี้ และ คุณคนัย วินัยรัตน์ ที่เสียสละแรงกายและ แรงใจในการเป็นผู้ช่วยนักวิจัย คอยให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย นอกจากนี้ ขอขอบคุณท่านอื่นๆ ที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ที่มีส่วนร่วมในงานคุณิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จตามที่มุ่งหวังทุกประการ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
สารบัญตารางผนวก	(14)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	4
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขอบเขตการวิจัย	7
ข้อจำกัดการวิจัย	8
นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 กรอบทฤษฎีและแนวคิดการวิจัย	11
ตอนที่หนึ่ง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย	11
กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	12
ทฤษฎีสถิติภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย	20
ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม	22
แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	29
ภาคสรุปกรอบทฤษฎีการวิจัย	35
ตอนที่สอง แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวิจัย	39
แนวคิดการพัฒนาชุมชนและศักยภาพชุมชน	39
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	43
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	48
แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	
อย่างมีส่วนร่วม	60

แนวคิดการมีส่วนร่วม	63
แนวคิดความพึงพอใจ	67
แนวคิดการรับรู้	70
แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	72
ภาคสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย	76
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	80
วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	81
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	87
วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	99
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	102
บทที่ 4 ระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	103
ตอนที่ 1 บริบทเชิงชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	103
ตอนที่ 2 บริบทเชิงการท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	112
ตอนที่ 3 ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	126
ตอนที่ 4 การคัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	132
บทที่ 5 การพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	134
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา	134
ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	137
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	199
บทที่ 6 ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	208
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	209
ตอนที่ 2 การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	214
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	220

	(10)
	หน้า
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	221
สรุปผลการวิจัย	221
อภิปรายผล	233
ข้อเสนอแนะ	243
บรรณานุกรม	249
ภาคผนวก	259
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างเกี่ยวกับบริบทเชิงชุมชน และบริบทเชิงการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	260
ภาคผนวก ข แบบประเมินระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว	262
ภาคผนวก ค แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยว ของชมรมป่ากะนูกะตอป่าละอู	266
ภาคผนวก ง แบบสอบถามรูปแบบการมีส่วนร่วม ของสมาชิกชมรมป่ากะนูกะตอป่าละอู ในการดำเนิน กิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	274
ภาคผนวก จ แบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	279
ภาคผนวก ฉ ผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (reliability)	285
ภาคผนวก ช กฎระเบียบและข้อบังคับชมรมป่ากะนูกะตอป่าละอู	293
ภาคผนวก ซ รายชื่อสมาชิกชมรมป่ากะนูกะตอป่าละอู	305
ภาคผนวก ฅ ประวัติผู้วิจัย	308

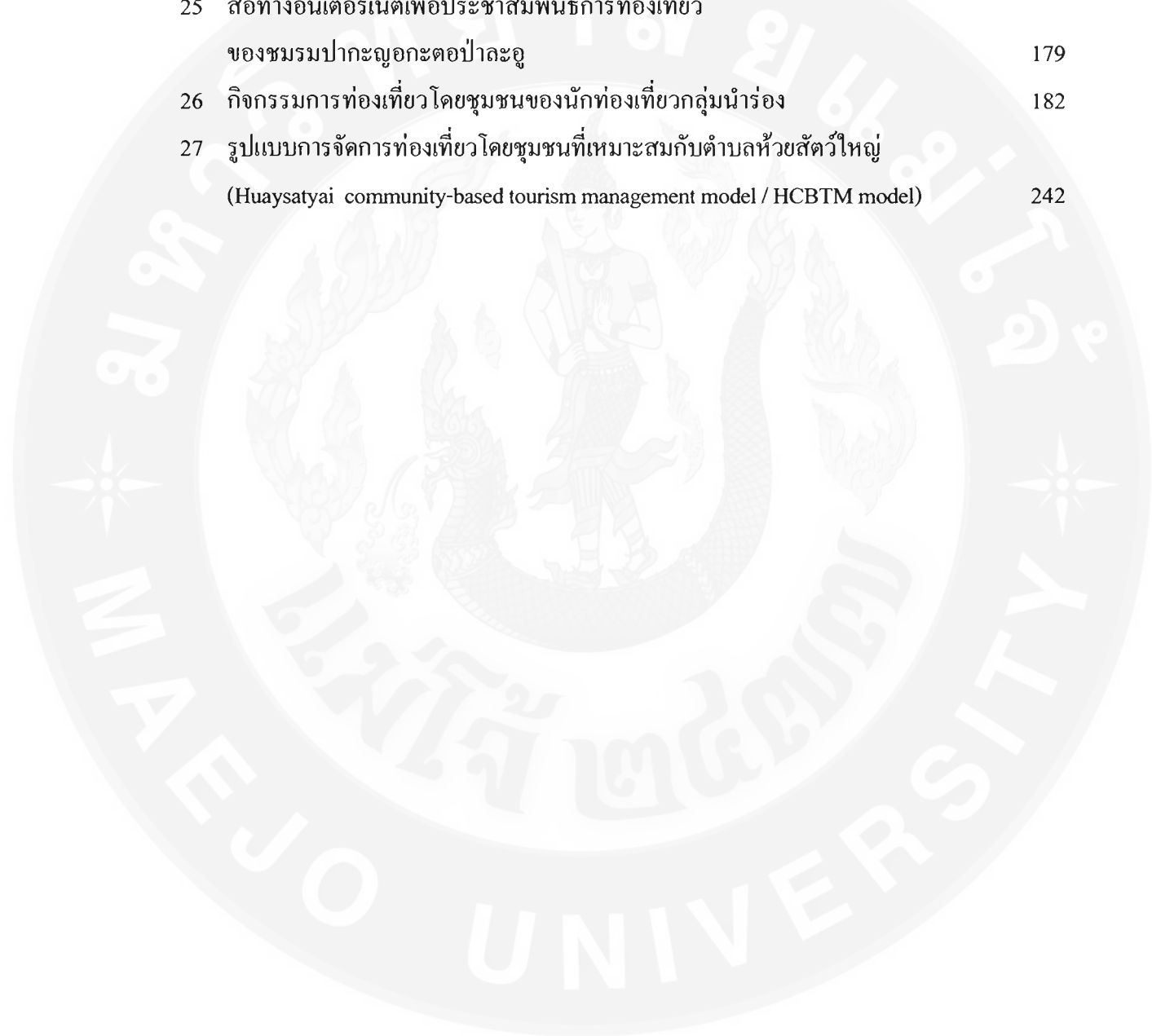
สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	องค์ประกอบในการประเมินศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	86
2	นักท่องเที่ยวที่แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม	92
3	จำนวนครัวเรือนราษฎรในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	108
4	การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 11 หมู่บ้าน ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	129
5	ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	141
6	กิจกรรมการค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยว	143
7	การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านป่าละอูโดยเทคนิค SWOT Analysis ร่วมกับกลุ่มแกนนำ	147
8	อัตราค่าบริการในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมป่ากะอูกะตอป่าละอู	172
9	กำหนดการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่องที่แบ่งออกเป็น 4 ประเภท	180
10	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	186
11	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามรูปแบบการเดินทาง และประสบการณ์การท่องเที่ยว	189
12	ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ของนักท่องเที่ยวต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน	191
13	ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว ของชมรมป่ากะอูกะตอป่าละอู	194
14	ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรูปแบบการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของสมาชิกชมรมป่ากะอูกะตอป่าละอู	206
15	จำนวนและร้อยละของประชาชนท้องถิ่น จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	212
16	จำนวน ร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย และระดับการรับรู้ของประชาชนท้องถิ่น จำแนกตามผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	218

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน	31
2 กรอบทฤษฎีการวิจัย (theoretical framework)	38
3 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)	79
4 การแบ่งเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	105
5 กลุ่มแกนนำร่วมกันสรุปผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว	140
6 กลุ่มแกนนำบ้านป่าละอูลงมติร่วมกันเพื่อให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง	142
7 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน	144
8 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน	145
9 องค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	149
10 ประชานและสมาชิกชมรมฯ ร่วมกับคัดเลือกชื่อชมรมฯ และร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ	151
11 โครงสร้างการบริหารจัดการของ “ชมรมป่ากะต้อปะลาละอู” (Pala-u Karen Conservation CBT Club)	154
12 ตราสัญลักษณ์ “ชมรมป่ากะต้อปะลาละอู”	156
13 กำหนดการการฝึกอบรมและให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	159
14 กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	160
15 กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการฝึกอบรมผู้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	162
16 กำหนดการการฝึกอบรมผู้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	163
17 สมาชิกชมรมฯ ร่วมกันกำหนดรูปแบบกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว	164
18 การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดทำผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน	165
19 ผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง	167
20 ผังเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู	168
21 ผังเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย	169
22 ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว	173

ภาพ	หน้า	
23	โปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมปากระลอกะตอป่าละอู	177
24	แผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมปากระลอกะตอป่าละอู	178
25	สื่อทางอินเทอร์เน็ตเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ของชมรมปากระลอกะตอป่าละอู	179
26	กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่อง	182
27	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (Huaysatyai community-based tourism management model / HCBTM model)	242

สารบัญตารางผนวก

ตารางผนวก	หน้า
1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวด้านอาหารการท่องเที่ยว	286
2 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวด้านอาหารและการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมปากะญอเกาะต๋อป่าละอู	287
3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม รูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการบริหาร จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของสมาชิกชมรมปากะญอเกาะต๋อป่าละอู	289
4 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม การรับรู้ของประชาชนท้องถิ่น ต่อผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชน	291

บทที่ 1

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ถือเป็นอุตสาหกรรมบริการแขนงหนึ่งที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งในแต่ละปีวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนในการนำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้รายได้ประชาชาติมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น ช่วยให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพ เกิดการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง โดยนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต จากสถิติทางการท่องเที่ยวขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization - WTO) ที่ได้สรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกไว้ว่า ในปี ค.ศ.1960 มีผู้เดินทางทั่วโลกประมาณ 69 ล้านคน ในปี ค.ศ.1970 มีผู้เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 166 ล้านคน ในปี ค.ศ.1990 มีผู้เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกเป็นประมาณ 458 ล้านคน และในปี ค.ศ.1993 มีผู้เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 500 ล้านคน นอกจากนี้ในส่วนของรายได้จากนักท่องเที่ยวทั่วโลกนั้น ในปี ค.ศ. 1960 มีจำนวนเงินประมาณ 7 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.1970 มีจำนวนเงินเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 18 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.1993 เป็นจำนวนเงินประมาณ 304 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.1998 เป็นจำนวนเงินประมาณ 5,934 พันล้านเหรียญสหรัฐ และในปี ค.ศ.1999 เป็นจำนวนเงินประมาณ 6,695.38 พันล้านเหรียญสหรัฐ ตามลำดับ สำหรับประเทศไทย สถิติของนักท่องเที่ยวและรายได้จากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางเข้ามาเยือนประเทศไทยในระหว่างปี ค.ศ.1998-2003 มีอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน (พิมพ์พรรณ สุจารินทร์พงศ์, 2549: 2)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงนับเป็นวิสาหกิจสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะนำมาซึ่งรายได้แก่ประเทศและคนในท้องถิ่นแล้ว ยังก่อให้เกิดการพัฒนาในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และสิ่งก่อสร้างด้านอื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และส่งผลต่อความสะดวกสบายในด้านต่างๆ ของท้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยวด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามหากมีการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีส่วนทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงและเสื่อมโทรมได้ การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมกับการพัฒนาประเทศอยู่เสมอ ทั้งนี้จะสังเกตได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีต

ที่ผ่านมา ก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดรายได้และให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวจึงทำให้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ถูกแทนที่ด้วยสภาพแวดล้อมใหม่ วัฒนธรรมอื่น และบุคคลจากภายนอก จนทำให้เกิดการเบียดขับคนในท้องถิ่นออกไปจากพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวขึ้น การพัฒนาที่นำมาซึ่งสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว มุ่งเน้นแต่เพียงการนำทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมาปรับให้เป็นสินค้าเพื่อการพาณิชย์ และส่งผลให้วัฒนธรรมหรือเหตุการณ์สำคัญเดิมๆ ของชุมชนถูกผลักออกไปให้เหลือเป็นเพียงความทรงจำในอดีต ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวแบบมวลชนจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นสิ่งที่ทำลายระบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้สู่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง เนื่องจากผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว หรือนายทุนเจ้าของแหล่งที่พักอาศัย โดยไม่มีการใช้แรงงานจากท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญกับผลผลิตของท้องถิ่น และภาพของการท่องเที่ยวแบบมวลชนดังที่ได้กล่าวมานั้น ชี้ให้เห็นถึงจุดที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่สามารถจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นให้สัมพันธ์กับผลประโยชน์ของประชาชนได้อย่างเหมาะสมและมีสำนึกรับผิดชอบต่อผลเสียที่เกิดขึ้น ต่อมาจึงเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวทางเลือก” (alternative tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สนับสนุนวิธีการที่ตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยให้ความสำคัญกับสังคมและระบบนิเวศมากขึ้น เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่านโยบายการท่องเที่ยวไม่ควรจะมุ่งเน้นเพียงแต่ความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและศิลปะการบริการเท่านั้น แต่ยังคงมุ่งเน้นที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและพิจารณาถึงความต้องการที่แท้จริงของคนในท้องถิ่นด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวรูปแบบนี้จึงชูประเด็นของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นหลัก และยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งแสวงหาหนทางให้ชุมชนสามารถสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเองได้ โดยไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลจากภายนอก แต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการท่องเที่ยวทุกประเภทล้วนส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ทั้งสิ้น เช่น ชุมชนเจ้าของพื้นที่ที่จะรับเอาการท่องเที่ยวแบบทางเลือกมาเป็นทอดๆ เพราะเชื่อว่าเป็นรูปแบบที่ดีงาม โดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบในด้านลบที่อาจจะตามมาภายหลัง นอกจากนี้ผู้ที่มีความรู้ในชุมชนอาจกลายเป็นผู้ผูกขาดและชี้นำการควบคุมจัดการแทนที่จะเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2546: 2-3)

แม้การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวดังที่กล่าวมา จะส่งผลดีต่อประเทศ แต่ในทางกลับกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากกลไกในการกระจายรายได้ไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรม ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว การกระจายรายได้จะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มธุรกิจ

ขนาดใหญ่ที่เป็นทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงและโดยอ้อมที่ดำเนินกิจการอยู่ในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยววนั้น จากปัญหาข้างต้นจึงเกิดแนวคิดที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนมากขึ้น เพราะถือว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นเป็นหลัก คนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้นควรได้รับผลประโยชน์กลับคืนอย่างยุติธรรม เป็นที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง หรือเรียกว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (community-based tourism) ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่คนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการสรุปทบทวน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 12) ทั้งนี้ยังเน้นการพัฒนาให้ “คน” เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว ซึ่งไม่เพียงแต่พัฒนาให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการ ให้สามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป (สุภาวิณี ทรงพรวานิชย์, 2550: 1) ซึ่งในปัจจุบันเชื่อกันว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน น่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชน โดยเน้นให้มีการจัดการที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนในด้านต่างๆ ของชุมชน และเมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกเลือกให้เป็นวิสาหกิจที่สำคัญของชุมชน ดังนั้นวิถีทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจในการพัฒนาชุมชน ที่จะทำให้คนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนาด้วย หากชุมชนมีความเข้าใจรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถจัดการกิจการต่างๆ ของชุมชนเอง พึ่งพาตนเองได้ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดการดักตวงผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกมากเกินไปจนเกินกว่าที่ชุมชนจะรับได้ จะทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสม และก้าวเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ปัญหาการวิจัย

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งติดกับชายแดนประเทศเมียนมาร์ตลอดแนวพรมแดนด้านทิศตะวันตก สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาตะนาวศรีที่มีภูเขาล้อมรอบ มีถนนสายหลักคือ ถนนทางหลวงชนบทสายหัวหิน-ป่าละอู ซึ่งมีระยะทางห่างจากตัวอำเภอหัวหินประมาณ 54 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ประมาณ 144 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 230 กิโลเมตร ปัจจุบันประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร หมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา หมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย หมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านโป่งสำโหร่ง หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก และหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 297 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 185,625 ไร่ มีประชากร 2,005 ครอบครัว (ปรากฏตามสำเนาทะเบียนบ้าน) รวมทั้งรวม 5,906 คน ซึ่งมีสัญชาติไทย 5,433 คน และไม่มีสัญชาติไทย 473 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่, 2552: 8)

ประวัติความเป็นมาของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ พบว่า ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงจำนวนมาก มาตั้งบ้านเรือนกลุ่มเล็กๆ กระจายอยู่ตามแนวชายแดนเชิงเขาตะนาวศรี ตั้งแต่เหนือจรดใต้ของประเทศไทย โดยประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ล่าสัตว์ และหาของป่า ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดปัญหาจากทหารต่างชาติ ปัญหาจากความอดอยากยากแค้น ปัญหาโรคระบาด ปัญหาโจรผู้ร้าย และปัญหาความยากลำบากในการติดต่อกับทางราชการ ทำให้กลุ่มกะเหรี่ยงดังกล่าวอพยพเข้ามารวมตัวกันและขยายจนกลายมาเป็นหมู่บ้านใหญ่ 3 แห่งคือ บ้านป่าแดง บ้านป่าหมาก และบ้านป่าละอู ซึ่งต่อมาในปีพ.ศ.2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงรับสั่งให้ตำรวจพลร่มค่ายนเรศวรหัวหิน ให้การช่วยเหลือแก่ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงเหล่านี้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่กระจัดกระจายให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร กระทรวงมหาดไทยจึงได้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ดำเนินการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ป่าแดง-ป่าละอู จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2520 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรยากจนในรูปการจัดหมู่บ้านสหกรณ์ 2) เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า 3) เพื่อสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยของชาติบริเวณชายแดน โดยมีการเปิดรับเกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกโครงการฯ จำนวนทั้งหมด 5 รุ่น นอกจากนี้ การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ยังมีการรับประชาชนจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี ย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในพื้นที่โครงการฯ

ทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รับการพัฒนาความเจริญสู่ชุมชนขึ้นเป็นลำดับ ต่อมาในปี พ.ศ.2531 ได้มีการแบ่งเขตการปกครองระดับตำบลใหม่ โดยแยกหมู่บ้านจากตำบลหนองพลับออกเป็นอีกหนึ่งตำบล คือตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และได้รับการยกฐานะจากสภาตำบล เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2539 พัฒนาจนกลายเป็นชุมชนสำคัญแห่งหนึ่งที่มีศักยภาพด้านต่างๆ ที่พร้อมจะรับการพัฒนาควบคู่ไปกับการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่งดงามในปัจจุบัน (นันทพล เถาธิโป๊ และคณะ, 2549: 5-9)

พื้นที่ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ถูกแวดล้อมด้วยป่าสงวนของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานอันอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับความหลากหลายของผู้คนที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ทั้งชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง และประชาชนทั่วไปจากจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง จึงทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ยังมีความน่าสนใจในปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น เป็นที่ตั้งของโรงเรียนอานันท์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีหรือสมเด็จพระราชทานนามให้มีสหกรณ์การเกษตร ห้วยสัตว์ใหญ่ซึ่งเป็น โครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีกิจการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ มีการผลิตผลิตภัณฑ์จากกระดาษใยสับปะรด มีสวนผลไม้แบบผสมผสานที่ให้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง เช่น พุเรียนป่าละอู กลิ้วยหอมกะเหรี่ยง และเงาะ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหมู่บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนาที่เคยได้รับรางวัลหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขในปี พ.ศ. 2549 จากที่กล่าวมาข้างต้น ยังสอดคล้องกับบทความทางอินเทอร์เน็ตที่ระบุว่า “สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้สำรวจพบว่าในพื้นที่อำเภอหัวหินมีชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนอยู่นั้นคือ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งเป็น 1 ใน 9 ชุมชนเด่นที่ทางสถาบันฯ เล็งเห็นศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดทางด้านการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ทางสถาบันฯ ได้จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP (OTOP Village Champion : OVC) ขึ้นที่ชุมชนห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มหมู่บ้านท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีจุดเด่นแตกต่างกันไป โดยโครงการได้มุ่งเน้นไปที่การจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือผู้ที่มีความสนใจด้านชุมชนและวิถีชีวิตวัฒนธรรมเป็นพิเศษ จึงถือเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวอำเภอหัวหินได้แวะเวียนและเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวบ้านอันเรียบง่ายและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต” (เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์, 2552: ระบบออนไลน์)

จากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า “ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่” มีทรัพยากร การท่องเที่ยวมากมายที่ถือว่ามีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นต้นทุนใน การรองรับการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน โดยมุ่งหวังให้การท่องเที่ยว ช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น และนำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป จากเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและหาคำตอบเชิงประจักษ์ในปัญหา การวิจัย (research problem) ที่ว่า “ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีศักยภาพในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนหรือไม่ ถ้ามี การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ควรจะ มีลักษณะและรูปแบบอย่างไร จึงจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ผลของการวิจัยจักเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
1. ประธานและสมาชิกชมรมที่จัดการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถทำงานร่วมกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป
 2. นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล ปลัดกองจัดการบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่ องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สามารถนำ ผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และนำไปใช้ในการกำหนด นโยบายภาครัฐและการวางแผน เพื่อพัฒนาและสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

3. ประชาชนในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน นำไปสู่การร่วมมือกันฟื้นฟู รักษา และพัฒนาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเอาไว้

4. ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ประจวบคีรีขันธ์) รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป

5. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลในการส่งเสริมและออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของบริษัทของตน รวมถึงการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ใกล้เคียงกัน

6. นักท่องเที่ยวทั่วไปได้แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่น่าสนใจและน่าเรียนรู้ ทั้งในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำมาซึ่งประสบการณ์ันทนาการและการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพต่อไป

7. นักวิชาการ นักวิจัย และคณาจารย์คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการเรียนการสอน รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้หรือห้องเรียนธรรมชาติสำหรับนักศึกษา นอกจากนี้ยังใช้เพื่ออ้างอิงและปรับใช้ในงานวิจัยที่มีลักษณะเนื้อหาเกี่ยวข้องกัน หรือมีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ซึ่งจะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่** การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ศึกษา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ในการพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

2. **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรและผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ มีดังนี้

2.1 กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยว และมีความรู้ในทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

2.2 กลุ่มสมาชิกทั้งหมดของชมรมป่ากะต้อป่าละอู

2.3 กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการการท่องเที่ยวของชมรม ปากะญอกะตอป่าละอู

2.4 กลุ่มประชาชนท้องถิ่นทั่วไป

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่ศึกษากำหนดให้ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.1 ประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจะนำเสนอใน 4 ประเด็นดังนี้

3.1.1 บริบทเชิงชุมชน

3.1.2 บริบทเชิงการท่องเที่ยวของชุมชน

3.1.3 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.4 การคัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2 พัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนคือ

3.2.1 พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2.2 วิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3 ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใน 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ขอบเขตด้านเวลา ใช้เวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 17 เดือน

ข้อจำกัดการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการเข้าไปศึกษาในสถานการณ์จริงในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความพร้อมและมีความต้องการที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ด้านเวลา ภาษา และสภาพชุมชน เนื่องจากประชากรของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง อีกทั้งยังประกอบอาชีพรับจ้างและการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เป็นเหตุทำให้กระบวนการพัฒนาทดลองมีปัญหาด้านการสื่อสาร การขาดความต่อเนื่อง และการได้มาซึ่งข้อมูลที่ไม่ครบสมบูรณ์ในบางช่วง เช่น ขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมหรือการร่วมมือภาคปฏิบัติ อาจเนื่องมาจากคนในชุมชนเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวเป็นเรื่องรอง จึงไม่ได้ให้

ความสำคัญกับการเข้าร่วมในกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากนัก ทำให้มีการเพิ่มลดจำนวนผู้มาร่วมกิจกรรมตลอดเวลา

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) มีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ซึ่งมีระยะเวลาการวิจัยถึง 17 เดือน (ระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552) ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในการวิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและช่วงเวลา ข้อมูลที่ค้นพบจึงเป็นข้อมูลเฉพาะในช่วงที่ทำการศึกษาเท่านั้น

3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ในเฉพาะพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ดังนั้นจึงสามารถนำผลการศึกษาวิจัยมาใช้และจัดการได้ในพื้นที่ดังกล่าวเท่านั้น หากจะนำผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ควรคำนึงถึงบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย

นิยามศัพท์

การพัฒนา (development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งอาจหมายถึง การพัฒนาคน หน่วยงานชุมชน หรือประเทศ นั่นคือการทำให้สิ่งเหล่านี้ดีขึ้นและเจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้มากยิ่งขึ้น (วิศาล ศรีมหาโว, 2543: 11)

รูปแบบ (model) หมายถึง กระบวนการมาตรฐานที่เป็นขั้นตอนหลักและมีวิธีการมาตรฐานที่จะดำเนินในกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (เกรียง ไกร จิรจรัสชัย, 2549: 4)

การจัดการท่องเที่ยว (tourism management) หมายถึง การจัดระบบของชุมชนเพื่อดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับโครงสร้างการจัดองค์กร การแบ่งงาน การแบ่งบทบาทและความรับผิดชอบ รวมทั้งวิธีการจัดการ การแบ่งสรรผลประโยชน์ ตลอดจนการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น (ชวัชชัย รัตนช้อน, 2542: 6)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based tourism) หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจการวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 12)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนหรือครัวเรือนในชุมชน หรือองค์กรชุมชนที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้น ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง การวางแผน และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว (เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2543: 6)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวที่มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศได้ด้วย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 22/10-2/11)

ความพึงพอใจ (satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งซึ่งความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลนั้นได้รับสิ่งที่ตนเองต้องการ หรือเป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองต้องการ ซึ่งระดับความพึงพอใจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างกัน (มนต์ชัย แก้วหลวง, 2543: 7)

รูปแบบการมีส่วนร่วม (perception) หมายถึง ลักษณะการเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถจำแนกออกเป็นสองลักษณะคือ 1) การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo-participation) โดยที่ประชาชนได้เข้าไปร่วมแบบไม่แท้จริง อาจจะเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) หรือการมีส่วนร่วมแบบได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) 2) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine-participation) โดยที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะแบบความร่วมมือ (cooperation) หรือการมีส่วนร่วมโดยประชาชนมีอำนาจอย่างเต็มที่ (empowerment) (วิระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง, 2547: 11)

การรับรู้ (perception) หมายถึง การที่บุคคลสำนึก (aware) และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (reaction) ต่อสิ่งเร้า โดยปกติเรารับรู้โดยผ่านระบบสัมผัส ซึ่งได้แก่ ระบบรับสัมผัส (กลุ่มเซลล์ที่รับการกระตุ้น) ในตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบสัมผัสจากสิ่งแวดล้อม จะถูกส่งต่อไปยังสมอง เพื่อให้เกิดความรู้สึก เป็นการได้เห็น ได้กลิ่น ได้รส ได้ความรู้สึกร้อนหนาวหรือเจ็บปวด ซึ่งพฤติกรรมความรู้สึก (sensation) นี้เป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของเราต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม แล้วสมองจะตีความสิ่งที่รู้สึกนั้นต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้ (perception) ว่าสิ่งที่ได้เห็น ได้ยินหรือรู้สึกนั้นคืออะไร (สุภาณี สนธิรัตน์, 2545: 143)

บทที่ 2

กรอบทฤษฎีและแนวคิดการวิจัย

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่หนึ่ง เป็นการตรวจเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ซึ่งได้แก่ กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (mechanism of social change) ทฤษฎีสัญญาภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential–diffusion theory) ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) เพื่อนำมาประมวลองค์ความรู้และสรุปเป็น “กรอบทฤษฎีการวิจัย” (theoretical framework) ตอนที่สอง เป็นการตรวจเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวิจัย โดยจะศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดที่จะนำมาเป็นฐานความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ แนวคิดการพัฒนาชุมชนและศักยภาพชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดความพึงพอใจ แนวคิดการรับรู้ และแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากนั้นนำมาประมวลองค์ความรู้และสรุปเป็น “กรอบแนวคิดการวิจัย” (conceptual framework) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่หนึ่ง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานความคิด เพื่อนำมาประมวลองค์ความรู้และนำไปสู่การสรุปเป็น “กรอบทฤษฎีการวิจัย” สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (mechanism of social change)
2. ทฤษฎีสัญญาภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential–diffusion theory)
3. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (phenomenology)
4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)

กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (mechanism of social change)

“การเปลี่ยนแปลง (change)” เป็นภาวะหรือปรากฏการณ์ที่ไม่หยุดนิ่งและเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งกับสิ่งที่ไม่มีชีวิตและสิ่งที่มีชีวิต ทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการกระทำของมนุษย์เอง ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532 : 113) อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลง คือความแตกต่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป ในทำนองเดียวกัน การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดแปรเปลี่ยนสภาพที่เคยเป็นอยู่ไปสู่สภาพใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นเครื่องกำหนดคนนั่นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525: 3)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทบาท สถาบัน หรือระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็น โครงสร้างของสังคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2538: 126) ในขณะเดียวกัน อาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือรูปแบบความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคมและปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากร และเทคโนโลยี (นิเทศ ดินณะกุล, 2546: 7) ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ อย่างที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ อาจก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนการไว้หรือไม่มีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง และอาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือเกิดโทษก็ได้ (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 16) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะสำคัญคือ 1) เป็นการเปลี่ยนแปลงได้ด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับกลุ่มคน นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงในการกระทำต่อกันของมนุษย์ 2) เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ หรือกระบวนการต่างๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง และ 3) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจเป็นเรื่องใหญ่หรือเล็กก็ได้ (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521 : 17-18)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จะมีขอบเขตกว้างกว่าและครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมทุกสาขา เช่น ศิลปะ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประชาญา เป็นต้น (เสถียร เศษประดับ, 2531: 13) หรืออาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของหรือเรื่องราว เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเรื่องของผลผลิตของ

กิจกรรมระหว่างมนุษย์ ส่วนสังคมเป็นตัวกระทำสิ่งนั้นๆ (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 16) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะต้องอาศัยวัฒนธรรมมาเป็นตัวการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะต้องอาศัยบุคคล ซึ่งเป็นผู้กระทำและเป็นตัวการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ฉะนั้นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วยกัน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 126)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ใน โครงสร้าง หน้าที่ หรือกระบวนการต่างๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และมีผลกระทบซึ่งกันและกันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมนั้นด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม ความแตกต่างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม กลุ่มสังคม และสถาบันต่างๆ ในสังคม

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถพิจารณาได้จาก 1) จำนวนของการเปลี่ยนแปลง (the amount of a change) โดยการวัดจากผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามีปริมาณการเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อย 2) ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง (the duration of a change) เน้นที่ระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ หรือโดยฉับพลัน 3) ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง (the nature of a change) ว่าเป็นแบบใด เช่น เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ (evolution) ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าทีละน้อย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยไม่รู้ตัว ไม่ค่อยมีผลต่อความรู้สึกหรือวิถีชีวิตของประชาชนมากนัก หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบพัฒนา (development) ที่มีแผนการดำเนินการที่แน่นอนและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เป็นการปฏิรูปวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแบบล้มเลิกระบบ โครงสร้างทั้งหมดยังมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ และทำให้ประชาชนยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ (revolution) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบทันทีทันใดและฉับพลัน จากสังคมระบบหนึ่งไปสู่สังคมอีกระบบหนึ่ง โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่จัดระเบียบ โครงสร้างเสียใหม่ และดำเนินการอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงแบบนี้มักจะกระทบกระเทือนความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของประชาชนอย่างมาก (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 167)

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถจำแนกออกเป็น 6 ประการคือ 1) เทคโนโลยี (technology) ในทางบวกเทคโนโลยีให้การเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ ให้โอกาสที่ดีกว่าในทางการศึกษาที่จะพัฒนาศักยภาพของปัจเจกชน แต่ในแง่ลบ เทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ความสามารถของมนุษย์ ทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองในระบบเศรษฐกิจมากมาย 2) อุดมการณ์ (ideology) เป็นพลังขับเคลื่อนของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งใน

การเปลี่ยนแปลงสังคม สามารถเป็นทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 3) การแข่งขัน (competition) ซึ่งเป็นทั้งสาเหตุและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมได้ 4) การขัดแย้ง (conflict) การขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นตัวแปรที่สร้างสรรค์หรืออาจก่อให้เกิดผลในรูปแบบหลากหลายของการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางลบก็ได้ 5) การเมือง (policy) เป็นกระบวนการจากระบบอำนาจและผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรจากกลุ่มสังคมหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มสังคมหนึ่ง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม 3 วิธีคือการสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างกฎเข้าควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือการวางแผนและลงมือพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรง 6) เศรษฐกิจ (economic) พลังทางเศรษฐกิจหล่อหลอมและนำชีวิตมนุษย์ในสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลง อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อระบบสังคม ชุมชน และบุคคลในการเปลี่ยนแปลง (Vago, 1980: 91)

ในขณะเดียวกัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยังสามารถเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ด้าน (บุญเดิม พันรอบ, 2528: 65; เสถียร เขยประทับ, 2531: 14-16) ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในชุมชน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน บุคลิกภาพของบุคคลหรือสมาชิกในชุมชน หรือความเป็นผู้นำของชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะที่ระบบสังคมประดิษฐ์และเผยแพร่นวัตกรรมเอง โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกหรือคนภายนอกหรือแหล่งภายนอก ระบบสังคมจะชี้ให้เห็นภายในสังคมเห็นปัญหาและความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจึงประดิษฐ์และเผยแพร่นวัตกรรมให้คนภายในระบบสังคมยอมรับเพื่อแก้ปัญหานั้น

2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน แล้วมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น นโยบายรัฐ การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เช่น แพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่ชนบท สื่อมวลชน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะที่คนภายนอกมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นปรากฏการณ์ระหว่างสังคม ซึ่งแบ่งประเภทย่อยได้เป็น 2 ประเภทคือ การเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายนอกโดยไม่ตั้งใจ เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกภายในสังคมไปเห็นนวัตกรรมหรือได้รับอิทธิพลจากภายนอกในระบบสังคม แล้วตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น โดยแหล่งภายนอกไม่ได้ตั้งใจให้เกิดอิทธิพลเช่นนั้น เช่น คนในชนบทเลียนแบบการแต่งกายมาจากคนในเมือง และการเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายนอกโดยตั้งใจเกิดจากบุคคลภายนอกวางแผนหรือตั้งใจเผยแพร่นวัตกรรมให้แก่สมาชิกภายในระบบสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบุคคลหรือหน่วยงานพัฒนานั้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลมาจากกระบวนการของความคิด ความรู้ หรือสติปัญญาของมนุษย์ ดังนั้น จึงสามารถแยกกระบวนการ (process) เปลี่ยนแปลงทางสังคมออกเป็น 4 ขั้นตอน (นิยพวรรณ วรรณศิริ, 2540: 283-287; สุพัตรา สุภาพ, 2541: 118) ดังนี้

1. การค้นพบ (discovery) หมายถึง การได้ค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว และสามารถนำสิ่งที่ได้ค้นพบนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เช่น การค้นพบแหล่งน้ำมัน แร่ธาตุ ก๊าซ เป็นต้น รวมถึงการนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อช่วยให้สิ่งที่ได้ค้นพบมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ประดิษฐ์ (invention) เป็นการนำเอาความรู้ทางวิชาการ เทคนิค วิธีการ หรือความคิดที่มีอยู่ก่อน มาทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นการประดิษฐ์ทางวัตถุ (material inventions) เช่น การสร้างเครื่องจักรไอน้ำ เครื่องปรับอากาศ ดาวเทียม เป็นต้น และการประดิษฐ์ทางสังคม (social inventions) เช่น พิธีกรรมใหม่ๆ ลัทธิใหม่ๆ ระบบการปกครองแบบใหม่ๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้

3. การแพร่กระจาย (diffusion) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการกระจายตัวของวัฒนธรรมหนึ่งจากชนกลุ่มหนึ่งไปยังชนอีกกลุ่มหนึ่ง การแพร่กระจายแบบนี้เกิดขึ้นได้ทั้งภายในสังคมเดียวกันหรือระหว่างสังคมก็ได้

4. การรับเอาวัฒนธรรมใหม่ (acculturation) จากการเผยแพร่ นั้น จะเกิดลักษณะของกระบวนการแบบสองทางขึ้น คือจะมีการให้และการรับตามมา ส่วนใครจะได้หรือรับเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการจูงใจให้คล้อยตาม และมีข้อนำสังเกตว่า สังคมแบบไม่ซับซ้อนหรือง่าย จะรับวัฒนธรรมจากสังคมที่ซับซ้อนกว่า และกลุ่มชนระดับต่ำกว่า มักจะรับวัฒนธรรมบางอย่างจากกลุ่มชนระดับสูงกว่ามาปฏิบัติ นอกจากนี้ การรับเอาวัฒนธรรมดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นกระบวนการเลือก (selective process) คืออาจจะยอมรับวัฒนธรรมบางอย่างหรือละทิ้งวัฒนธรรมบางอย่างก็ได้

สิ่งใหม่ไม่ว่าเป็นวัตถุหรือความคิดที่แปลกใหม่ บางอย่างเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมอย่างง่ายดาย บางอย่างไม่เป็นที่ยอมรับหรือต้องใช้เวลาอันจึงยอมรับ และบางอย่างก็เป็นที่ยอมรับเพียงบางส่วนหรือถูกดัดแปลงไปจากเดิม ดังนั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของประชาชน (reactions to change) ในสังคมหนึ่ง จึงมีทั้งยอมรับและไม่ยอมรับ สนับสนุนและไม่สนับสนุน ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนี้ มาจากปัจจัยที่สำคัญคือ 1) ปัจจัยอันเกี่ยวกับลักษณะของสิ่งใหม่นั้น เช่น ความซับซ้อนของสิ่งใหม่ ความยากง่ายในการใช้ ต้นทุนหรือราคาค่างวดของสิ่งใหม่ และผลประโยชน์ที่จะได้ตอบแทน 2) ปัจจัยอันเนื่องมาจากตัวผู้รับสิ่งใหม่ เช่น ทศนคติ ค่านิยม ฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคม ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลกับการรับสิ่งใหม่แตกต่างกันด้วย และ 3) ปัจจัยอันเนื่องมาจากผู้นำสิ่งใหม่เข้ามาหรือ

ที่เรียกว่า ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นคุณสมบัติและวิธีการของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (จ้านง์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2549: 175-176)

ในขณะที่เดียวกัน เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์ (2524: 48) ได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับหรือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงมีอยู่ 6 ประการคือ 1) หากบุคคลยังไม่ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแล้ว การยอมรับย่อมจะช้า ดังนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ สามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของตนหรือสังคมได้ 2) ผลของการยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำให้เกิดความพึงพอใจต่อบุคคลอย่างสูงทั้งด้านสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และจะต้องชัดเจนหรือสมน้ำสมเนื้อกับปัญหาและความยากลำบากในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนั้น 3) การสาธิตให้เห็นประโยชน์อย่างมีคุณค่า จะทำให้การยอมรับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้สะดวก จึงเป็นเกณฑ์สำคัญในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปของวัฒนธรรมและอวัตรธรรม 4) หากการเปลี่ยนแปลงไม่ขัดกับวัฒนธรรม วิถีประเพณี หรือ กฎศีลธรรมของสังคมแล้ว การยอมรับย่อมเกิดขึ้นได้โดยปรับให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม 5) ต้นทุนของการเปลี่ยนแปลง หากเสียค่าใช้จ่ายมากการยอมรับย่อมน้อยลงไป และ 6) หากผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีบุคลิกที่ดี เข้าใจชาวบ้าน รู้จักวิธีเสนอการเปลี่ยนแปลง รู้จักเนื้อหาของ การเปลี่ยนแปลงได้ดีพอ ประกอบกับความชำนาญในการใช้เทคนิค วิธีการชวนหรือเสนอแนะ เพื่อให้เกิดความต้องการในการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีบุคลิกภาพและภูมิหลังที่ดี ก็ย่อมทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ง่ายขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติเพราะกลไกทางสังคมยังสามารถเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจได้เช่นกันจากบุคคล ที่เรียกว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agents) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการรับนวัตกรรมของผู้อื่นในทิศทางที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องการ โดยปกติผู้นำการเปลี่ยนแปลงมักเป็นนักวิชาการที่มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญในสาขาของนวัตกรรมนั้นๆ รวมทั้ง ครู บริษัทที่ปรึกษา หรือผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาได้ (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2547: 270-271) หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือผู้ที่มีอิทธิพลต่อการชี้แนะการเปลี่ยนแปลง และสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกระบบสังคมได้

จากเอกสารการบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน” ซึ่งจัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภาคเหนือ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549: 32 – 33) มีดังนี้ 1) มีความฝันและมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง (pragmatic dreamer) สามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่กระตุ้นและโน้มน้าวให้บุคคลเข้าร่วมกับสิ่งที่ฝันได้ ขณะเดียวกันก็เพิ่มศักยภาพทุกด้านให้กับ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมาย ทั้งยังมีความภูมิใจในความฝันและความมุ่งมั่นของตน 2) เป็นนักคิด (deep thinker) ใฝ่หาความรู้ ทำตนเองให้เหมือนแก้วเปล่า พร้อมทั้งจะเปิดรับสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ตลอดจนกล้าที่จะเริ่ม เปลี่ยนจากตัวเองก่อน 3) มีทักษะในการทำงานเป็นทีม สามารถโน้มน้าวให้คนที่มีความรู้ ความสามารถมาทำงานร่วมกับตนได้ รวมทั้งสามารถสร้างบรรยากาศในการทำงานให้บุคคล ต้องการร่วมงานด้วย 4) มีความสามารถที่ให้ผู้ร่วมการเปลี่ยนแปลงเกิดความศรัทธาด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น ในภาวะปกติ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะอยู่เบื้องหลัง ไม่จำเป็นต้องออกนำให้เห็นทุกครั้ง แต่เมื่อถึงคราววิกฤติ ผู้นำจึงปรากฏตัวเข้ามาช่วยแก้วิกฤตินั้นให้ผ่านพ้นไปด้วยดี 5) มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือเป็นผู้มีทักษะในการสื่อสาร รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน สามารถโน้มน้าวให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมแรงใจในการทำงาน 6) มีทักษะในการเป็นที่เลี้ยงหรือ ผู้อำนวยความสะดวก มีทักษะในการตั้งคำถาม เพื่อนำไปสู่การค้นหาลองสิ่งต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถให้กำลังใจขณะทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้อย่างราบรื่น 7) มีความเพียร อย่างไม่ลืมหูลืมตา

ในขณะเดียวกัน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ยุทธวิธีของการนำ เปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้สร้าง (creating) ชักจูง (guiding) ชี้นำ (directing) และจัดการ (managing) ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมชุมชนตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการนำการเปลี่ยนแปลง (direct change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์ ผู้นำแนะนำและให้ความรู้ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างค่อนข้างอิสระ แต่ถูกต้องตาม ขบวนการ มีระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ ประชาชนจะเป็นผู้ริเริ่มและกระทำการเปลี่ยนแปลงเอง นักวิชาการจะเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล ผู้นำแนะนำ การเปลี่ยนแปลงจะต้องไม่เข้าไปยุ่งหรือก้าวก้างาน โดยปล่อยให้ประชาชนเล็ง คัดสินใจ และทำ การเปลี่ยนแปลงเอง (นิยพวรรณ วรรณศิริ, 2540: 285) โดยเทคนิคและยุทธวิธีในการนำ การเปลี่ยนแปลง (method of planned social change) นั้น จะประกอบด้วยยุทธวิธีที่หลากหลายและ แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเลือกใช้วิธีการใด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะประสบ ความสำเร็จด้วยดีหรือไม่นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรมีดุลยพินิจในการใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับ สถานการณ์ และเป็นกลยุทธ์ที่มีผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด

ดังนั้น กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง (strategic change) จึงหมายถึง แนวทางหรือกลวิธี ที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงคิดค้นขึ้น เพื่อนำมาดำเนินการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น นโยบาย ระเบียบ และข้อกำหนด ทำให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงและให้ความร่วมมือปฏิบัติตาม แนวทางใหม่ (บุญใจ ศรีสถิตยัณราภรณ์, 2550: 333-335) ซึ่งอาจใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง 5 วิธีดังนี้

1. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยใช้อำนาจ (strategic change through power) หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจโน้มน้าวให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย อำนาจตามกฎหมาย อำนาจการให้รางวัล อำนาจจากความเชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ อำนาจจากการอ้างอิงผู้ที่มีบารมี และอำนาจในการข่มขู่และบังคับ

2. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยอธิบายเหตุผล (strategic change through reason) โดยอธิบายและชี้แจงความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลง ผลเสียที่เกิดขึ้นหากไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผลดี และผลประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะได้รับจากการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนยกตัวอย่างองค์การที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและมีความก้าวหน้า

3. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้ความรู้ (strategic change through knowledge) โดยจัดโครงการบริการวิชาการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องที่เปลี่ยนแปลง ควรเชิญนักวิชาการภายนอกหน่วยงานที่มีชื่อเสียง และได้รับการยอมรับจากสังคม มาร่วมบรรยาย และให้ความรู้ นอกจากนี้ ควรจัดโครงการศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อให้หัวหน้างานและผู้แทนของหน่วยงาน ได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จากองค์การที่มีชื่อเสียง รวมทั้งเรียนรู้แนวทางพัฒนาองค์การ เพื่อนำประสบการณ์มาคิดค้นกลยุทธ์การพัฒนาองค์การ

4. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้มีส่วนร่วม (strategic change through participation) โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อร่วมกัน กำหนดข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง

5. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยการเจรจาต่อรองและกำหนดข้อตกลง (strategic change through negotiation and agreement) เป็นกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงในลักษณะ ประนีประนอม (compromise) โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน

ในขณะเดียวกัน Vago (1980: 299) ได้อ้างถึงกระบวนการนำการเปลี่ยนแปลง ที่มี ยุทธวิธีการนำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ยุทธวิธี ได้แก่

1. ยุทธวิธีอำนวยความสะดวก (facilitative strategies) ซึ่งมักจะเป็นผลได้ก็ต่อเมื่อ กลุ่มเป้าหมายต้องรู้ปัญหาของตนเองเสียก่อน ต้องเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาและต้องเปิด ต่อความช่วยเหลือภายนอกและพร้อมที่จะลงมือช่วยตนเองให้มากอย่างที่สุด

2. ยุทธวิธีให้การศึกษาแบบตอกย้ำ (reeducative strategies) ซึ่งใช้ในกรณีไม่เร่งรีบ เพื่อเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรม

3. ยุทธวิธีการชักชวน (persuasive strategies) ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่ใช้ในการโน้มน้าว จิตใจและความคิดของบุคคลเป้าหมายให้คล้อยตาม วิธีนี้จะใช้ได้ผลดีสำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ไม่หวังผลกำไรตอบแทน เช่น โครงการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

4. ยุทธวิธีการใช้พลัง (power strategies) การใช้อำนาจบังคับนี้ จะได้ผลมากแค่ไหน ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการพึ่งพาผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคคลเป้าหมาย การใช้อำนาจในการนำการเปลี่ยนแปลงมิใช่จะใช้อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น แต่จะเกิดในกรณีนอกกฎหมายได้เช่นกันคือ

4.1 การใช้ความรุนแรงเพื่อนำการเปลี่ยนแปลง (violence as a strategy of social change) เช่น การก่อจลาจล สงคราม กบฏ การใช้อำนาจกดขี่ของรัฐ การก่อกบฏ การปฏิวัติ เป็นต้น

4.2 การใช้วิธีอหิงสาเพื่อนำการเปลี่ยนแปลง (non-violence as strategy of social change) เช่น การประท้วง เดินขบวน หยุดงาน เพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น วิธีอหิงสานี้อาจเป็นวิธีเข้าเผชิญหน้า (direct approach) เช่น การต่อสู้โดยใช้ศีลธรรมเพื่อให้คู่ต่อสู้เกิดความละอายใจ เป็นต้น

นอกจากนี้ สังคมหนึ่งๆ จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงจะเป็นอย่างไรยังขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนึงถึงการยอมรับทางสังคมเป็นสำคัญเช่นกัน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ผู้วิจัยได้ใช้ “ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” มาเป็นทฤษฎีหลักในกระบวนการวิจัย เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ โดยใช้กลไกการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและวิทยาการ นั่นคือ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และและการฝึกปฏิบัติทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ในขณะที่เดียวกันได้นำหลักการของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ และในการศึกษานี้ได้เลือกผู้นำการเปลี่ยนแปลงบนหลักการ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับประชาชนในชุมชนที่สามารถเป็นแกนนำหรือตัวแทนของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงหัวหน้ากลุ่มต่างๆ เช่น ผู้นำทางการศึกษา กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้เลือกใช้หลักการของยุทธวิธีนำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมในกระบวนการพัฒนาครั้งนี้ นั่นคือ ยุทธวิธีการให้การศึกษา (educative strategies) ผสมผสานกับยุทธวิธีของการชักชวน (persuasive strategies) และยุทธวิธีการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวก (facilitative strategies) เป็นหลัก

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential–diffusion theory)

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการพัฒนา และการสร้างความเจริญในสังคมชนบทหรือหมู่บ้านชนบท ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการฝึกอบรม ทั้งนี้ หากสังคมใดมีปัจจัยเหล่านี้อยู่มาก ก็ย่อมมีโอกาสในการพัฒนาได้มาก รวมทั้งยังสามารถแพร่กระจายและรับประโยชน์จากภายนอก สังคมได้มากตามไปด้วยเช่นกัน โดยสังกัของทฤษฎีประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วนใหญ่ๆ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542: 32-39; สนธยา พลศรี, 2547: 210 – 211) คือ

1. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (potential theory) ประกอบด้วยสังกั 4 ตัว คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม และภาวะผู้นำ ซึ่งหมายความว่า “หากชุมชนใดมีปัจจัยทั้งสี่ครบถ้วน ก็มีแนวทางว่า ชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านี้น้อยกว่า”

2. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion theory) ประกอบด้วยสังกั 1 ตัว คือ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก กล่าวคือ “ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งหรือชุมชนใด ชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่มีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชนหรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน” ในที่นี้ถือว่าชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐมีวัฒนธรรมหรือความรู้ความชำนาญต่างกัน การติดต่อระหว่างบุคคลสองพวกนี้ จึงเป็นการแพร่ความรู้ ความคิด และสิ่งแปลกใหม่ ที่เรียกว่านวัตกรรม (innovation) หรือความเจริญ ได้ทางหนึ่ง ทั้งนี้ สังกัอีก 1 ตัวคือ การอบรม ถือเป็นตัวแปรแทรก (intervening variable) กล่าวคือ การฝึกอบรมนี้จะช่วยเร่งปัจจัยต่างๆ ในทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ให้มีแรงผลักดันให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น จึงถือได้ว่า ปัจจัยการฝึกอบรมอยู่ในทุกปัจจัยดังกล่าวที่ทำให้ชุมชนนั้นเจริญก้าวหน้าขึ้นมา

นอกจากนี้ ทฤษฎีดังกล่าวนี้ยังประกอบไปด้วยประพจน์ 6 ประการ คือ

- 1) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น
- 2) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ ทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนนั้น
- 3) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ ผู้นำของชุมชนนั้น
- 4) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ องค์การทางสังคมของชุมชนนั้น
- 5) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ การติดต่อกับ โลกภายนอกของชุมชนนั้น
- 6) การพัฒนาของชุมชนใด ขึ้นอยู่กับ การศึกษาอบรมของชุมชนนั้น

โดยมีคำอธิบายสังกะยในประพจน์ของทฤษฎีดังกล่าว จากเหตุปัจจัย 6 ปัจจัยคือ

สังกะยแรก ทรัพยากรธรรมชาติ โดยทรัพยากรธรรมชาติจะก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา ทั้งการพัฒนาสังคม ชุมชน หรือหมู่บ้าน และบุคคลยังมีทรัพยากรมาก ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปด้วย

สังกะยที่สอง ทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา จิตใจมั่นคงเข้มแข็ง เป็นต้น ยังมีมนุษย์ในวัยแรงงานที่มีความสามารถ ก็ยิ่งทำให้เกิดระดับการพัฒนาสูงมากขึ้น

สังกะยที่สาม องค์กรทางสังคม ซึ่งองค์กรทางสังคมจะช่วยให้เกิดพลังในการทำงานที่ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เป็นการรวมกำลังแรงงานกับงานใหม่ๆ ที่ทำคนเดียวไม่ได้ ซึ่งองค์กรทางสังคมสามารถทำได้ ทำได้มากและมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่อง จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาทั้งทางสังคม ชุมชน หมู่บ้าน หรือตัวบุคคล

สังกะยที่สี่ ภาวะผู้นำ ถ้าหากมีผู้นำหลากหลายประเภทมากเท่าใด ก็จะยิ่งทำให้การพัฒนามีระดับสูงมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพ ในการทำงานของผู้ นำ ถ้ารวมคนได้เป็นจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานมีคุณภาพมากได้ ผู้นำที่มารวมตัวกันทำงานอย่างทุ่มเท จึงทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคม ชุมชน หรือหมู่บ้าน

สังกะยที่ห้า การติดต่อ ซึ่งหมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง ระหว่างกลุ่มบุคคล เป็นต้น เพราะการติดต่อทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญ เทคโนโลยี ฯลฯ จากสังคมเจริญมาใช้หรือผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมที่ด้อยพัฒนา ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนามากยิ่งขึ้น

สังกะยที่หก การอบรม ซึ่งเป็นปัจจัยเหตุร่วมกับปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาได้ เพราะทำให้คนมีความรู้ ความชำนาญด้านต่างๆ สูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมจะสูงขึ้นตามไปด้วย

สรุปได้ว่า จากทฤษฎีดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัย 6 ตัว ที่ทำให้เกิดการพัฒนา สังคม ชุมชน หมู่บ้าน และตัวบุคคลได้ ยังมีสิ่งเหล่านี้ตามปัจจัยที่ได้กล่าวมามากเท่าใด การพัฒนา ก็จะมีระดับสูงมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำสังกะยและประพจน์บางส่วนของทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการสนับสนุนและยืนยันปัจจัยหรือตัวชี้วัดในการประเมินศักยภาพในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงการนำมาซึ่งการกำหนดปัจจัยหรือทรัพยากรที่สำคัญที่ใช้เป็นปัจจัย นำเข้า (in put) มาไว้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (phenomenology)

คำว่า “ปรากฏการณ์วิทยา” (Phenomenology) เป็นคำที่ใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้กันอย่างสับสน บางครั้งมีผู้ใช้คำว่าปรากฏการณ์วิทยาเพื่อสื่อให้หมายถึง กระบวนทรรศน์ บางท่านก็ใช้เพื่อสื่อให้คำนี้หมายถึง ปรัชญาหรือแนวความคิด (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2546: 68) และบางครั้งก็อาจใช้แทนความหมายของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงธรรมชาติก็มี (นิศา ชูโต, 2540: 22) นอกจากนี้ ปรากฏการณ์วิทยาไม่ใช่ทฤษฎี ในความหมายที่เคร่งครัดของคำนี้เท่าใดนัก เนื่องจากไม่ใช่แนวความคิดที่ให้กรอบสำหรับอธิบายสิ่งต่างๆ เหมือนกับทฤษฎีต่างๆ ไป บางท่านถือว่า ปรากฏการณ์วิทยาเป็นเพียงปรัชญาและมีแนวคิดหลายแบบรวมอยู่ในนั้น (ชาย โพธิสิตา, 2547: 87)

Becker (1992: 7) มีความเห็นว่าปรากฏการณ์วิทยาเป็นการศึกษาสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน จากทัศนะของผู้ที่ได้ประสบการณ์สถานการณ์นั้น โดยตรง ในขณะที่ Cohen (2000: 3) กล่าวว่า “การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มักจะใช้สำหรับตอบคำถามเกี่ยวกับความหมาย และการวิจัยแบบนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับทำความเข้าใจประสบการณ์ในชีวิต ตามความเข้าใจของคน ผู้ซึ่งได้ประสบมาด้วยตนเอง” นอกจากนี้ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2540: 151) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมในมุมมองที่แตกต่างออกไปว่า “แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมคือ ปรากฏการณ์ใดๆ จะมีความหมายอย่างไร ย่อมแล้วแต่คนจะมอง คนแต่ละชุมชน หรือชนเผ่า หรือสังคม จะสร้าง โลกของตนขึ้นมา แล้วดำเนินชีวิตตามแนวที่ตนสร้างขึ้นนั้น ดังนั้น หากต้องการจะรู้ว่าสังคมใด มีลักษณะอย่างไร หรือจะเข้าใจสังคมใด จะต้องมองสังคมนั้นด้วยสายตาของคนในสังคมนั้น หรืออาจกล่าวว่า สังคมจะมีลักษณะอย่างไร มีองค์ประกอบอย่างไร ส่วนไหนสำคัญหรือไม่สำคัญ สำคัญอย่างไร และส่วนไหนสำคัญกว่าส่วนไหน ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดความเห็นของคนที่อยู่ในสังคมนั้น” จากที่ได้กล่าวอ้างมาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปหลักการของทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาได้ว่า “การที่ผู้ศึกษาวิจัยจะสามารถเข้าใจประสบการณ์และความรู้สึกของผู้อื่นได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้น จำเป็นต้องให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ระดับลึก จึงจะทำให้ นักวิจัยเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคน ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น” (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2546: 70-71)

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมได้กลายเป็นฐานหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมได้รูปแบบมาจากวิชามานุษยศาสตร์ ซึ่งเน้นภาพรวมและบริบทรอบด้าน โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพและการตีความ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์อย่างถ่องแท้ ดังนั้น หากจะนำแนวคิดปรากฏการณ์วิทยามาประยุกต์ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องมี

การแยกแยะประเด็นเกี่ยวกับ “เนื้อหา” และ “วิธีการ” จากกัน เพราะเนื้อหาของปรากฏการณ์วิทยาให้ความสำคัญที่ว่าบุคคลนั้นๆ ได้ประสบการณ์และการตีความเกี่ยวกับโลกอย่างไร ส่วนประเด็นเกี่ยวกับวิธีการ (methodological) คือ การที่เราจะเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ของบุคคลอื่นได้จริงอย่างไร ซึ่งเราจะรู้ได้ เราต้องเข้าไปสู่ในประสบการณ์นั้นๆ และนี่ก็คือที่มาของการใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participation observation) อันเป็นวิธีการสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพนั่นเอง (นิตา ชูโต, 2540: 23; กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546: 69) นอกจากนี้ การวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวปรากฏการณ์วิทยา ยังจะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา ตลอดจนระบบสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ เพราะเป็นวิธีการศึกษารายละเอียดของสถานการณ์ตามความเป็นจริง ครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์หรือสถานการณ์นั้น ตลอดจนพรรณนาให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์นั้นกับระบบสภาวะแวดล้อมในลักษณะของการอนุมาน (Inductive) ของข้อมูลที่ศึกษา โดยผู้วิจัยจะไม่นำความเชื่อหรือความคิดของผู้วิจัยเข้าไปครอบงำแนวความคิดในการศึกษา ทว่าจะยอมรับในความเชื่อและระบบคิดของกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์ที่ให้ข้อมูลและใช้ความรู้สึกนึกคิดนั้น (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546: 70-71)

ทั้งนี้ นิตา ชูโต (2540: 9) ได้อ้างถึงมุมมองของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมที่มีผลต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ มีดังนี้

1. ในแง่ธรรมชาติกับความเป็นจริง ปรากฏการณ์นิยมเห็นว่า ความจริงมีหลายระดับ และส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นและมีตัวตนในความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เป็นสิ่งจับต้องไม่ได้ ดังนั้น วิธีศึกษาจึงต้องดูภาพรวมที่ผสมผสานกันทั้งหมด ต้องใช้หลายวิธีการจึงจะได้ความจริงทั้งหมด
2. ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับสิ่งศึกษา ปรากฏการณ์นิยมแนะนำให้ใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นโอกาสในการปรับวิธีการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจและการตีความของผู้ศึกษาจนกระทั่งเกิดเข้าใจสิ่งที่ศึกษาอย่างกระจ่างชัด
3. การอธิบายเกี่ยวกับความจริง ปรากฏการณ์นิยมจะค่อยๆ พัฒนาเกี่ยวกับความจริงในระดับต่างๆ ขึ้นมา ตั้งแต่หน่วยย่อยๆ โดยการสร้างสมมุติฐานชั่วคราวคร่าวๆ เชื่อมโยงจากบริบทจนสภาพ “ความจริง” ปรากฏ ดังนั้นจึงไม่สามารถนำไปสรุปอ้างอิงถึงความจริงในบริบทที่แตกต่างกันได้ เพียงแต่สร้างให้เกิดความเชื่อมโยง เกิดความเข้าใจในบริบทที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น
4. เกี่ยวกับสาเหตุ ปรากฏการณ์นิยมเชื่อว่า ความสัมพันธ์ของมนุษย์มีความซับซ้อนโยงใยซึ่งกันและกัน จนบางครั้งไม่สามารถแยกแยะได้ง่ายๆ ว่าอะไรเป็นเหตุ และอะไรเป็นผลได้ จึงไม่ควรเสียเวลาในการศึกษาทดลอง สิ่งที่สามารถกระทำได้คือ พยายามสร้างรูปแบบของ

ความคิดที่อาจมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน และใช้วิธีอธิบายแบบชักจูงให้เกิดความกระจ่างเข้าใจมากกว่าจะแสดงความเป็นเหตุและเป็นผลขึ้นกันอย่างจริงจัง

5. เกี่ยวกับค่านิยม ปრაกฏการณ์นิยมยังเชื่อว่า ทุกวิธีล้วนแล้วแต่แปรเปลี่ยนด้วยคตินิยมและมีความเป็นอัตนัยทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม นับตั้งแต่วิธีการเลือกปัญหาที่ทำการวิจัย การใช้ทฤษฎีและข้อตกลงพื้นฐานของทฤษฎี การเลือกใช้เครื่องมือวิจัย ตลอดจนวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความหมายผลของการวิจัย

จากคุณลักษณะข้างต้นของทฤษฎีปრაกฏการณ์นิยม จึงมีอิทธิพลต่อวิธีการและแบบอย่างการปฏิบัติ (approach) ในการวิจัย ดังนี้

1. ในด้านวิธีวิจัย ปრაกฏการณ์นิยมใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะครอบคลุมรอบด้านและเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลซึ่งมีมนุษย์เป็นผู้เก็บข้อมูล

2. ในด้านของที่มาของทฤษฎีในการวิจัย ปრაกฏการณ์นิยมเชื่อว่า การใช้ทฤษฎีเป็นกรอบจะทำให้เกิดอคติในการทำวิจัย ดังนั้น จึงไม่ใช้ทฤษฎีนำทางการวิจัย แต่จะดูจากสภาพจริงและหลังจากเก็บข้อมูลไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ก็จะเริ่มมองเห็นทฤษฎีก่อตัวจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม (ground theory)

3. ในด้านของประเภทความรู้ที่ใช้ ปრაกฏการณ์นิยมซึ่งใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือจะใช้ภาษาสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งให้การหยั่งรู้ ความเข้าใจของผู้วิจัย รวมทั้งวิธีการต่างๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าจะเกิดความรู้ได้

4. ในด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ปრაกฏการณ์นิยมใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย เพราะมนุษย์ย่อมมีสติปัญญา ความคิด มีความเข้าใจ ปรับเปลี่ยน และตอบสนองสภาพการณ์ต่างๆ ได้ มีความสามารถมองเห็นมุมมองต่างๆ รู้จักกระตุ้น รู้จักตรวจสอบข้อมูล อันก่อให้เกิดความรู้ได้ด้วยตัวเอง

5. ในด้านการออกแบบการวิจัย ปრაกฏการณ์นิยมใช้วิธีค่อยเป็นค่อยไปด้วยการเข้าไปในสนามวิจัยก่อน โดยไม่มีทฤษฎีหรือสมมุติฐานล่วงหน้า เมื่อเข้าไปในสนามชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว แนวทางการวิจัยก็จะบังเกิดขึ้น ปัญหาจะเริ่มคลี่คลายก่อตัวชัดเจนยิ่งขึ้น และวิธีการต่างๆ ก็จะเกิดติดตามติดต่อกันมา แม้นักวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความรู้และได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับสภาพสนามวิจัยมาก่อนมากมาย แต่เขาก็จะไม่ยอมปล่อยให้สิ่งเหล่านั้นมาถ่วงแนวทางการวิจัยตามสภาพที่เขาเห็นจริง เขาจะใช้วิจารณญาณของตนตัดสินใจ และเปิดแนวคิดและทางเลือกต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้รับกับสภาพและผลของข้อมูลที่อาจจะเกิดขึ้นได้ต่างๆ นานา

6. ในด้านสถานที่วิจัย ปრაกฏการณ์นิยมแนะนำให้นักวิจัยเลือกสภาพปกติธรรมดา เพราะสภาพธรรมชาติที่เป็นจริงเท่านั้นที่จะทำให้การค้นพบเกิดขึ้นได้จากของจริง

ในด้านความเชื่อถือได้ (trustworthiness) ของข้อมูลในการวิจัย นักปรากฏการณ์นิยมได้พัฒนาความเชื่อถือของข้อมูลใกล้เคียงกับการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

1. ความเชื่อถือได้ (credibility) หมายถึง การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการตีความของผู้วิจัยเกี่ยวกับความจริงระดับต่างๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ ซึ่งมีมาตรการให้นักวิจัยเพิ่มความเชื่อถือได้ของการวิจัยดังนี้คือ

1.1 อยู่ในสนามเป็นช่วงระยะเวลาาน จนสามารถจับคอคติและตรวจสอบความเข้าใจในประเด็นสำคัญๆ ให้ถูกต้อง

1.2 สัมผัสอย่างจริงจัง เพื่อเข้าใจคุณลักษณะสำคัญๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งเข้าใจสิ่งที่ผิดปกติพร้อมทั้งเข้าใจความหมายนั้นๆ

1.3 ถ่ายทอด เล่า ตรวจสอบ ระหว่างเพื่อนร่วมวิจัย เพื่อความแจ่มแจ้ง และพัฒนาการของความเข้าใจ ปรีกษาหรือเกี่ยวกับแนวทางการวิจัย รวมทั้งบอกเล่าแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งกันและกัน ทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาทางปัญญา

1.4 ตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) คือ การตรวจสอบแหล่งที่มาต่างๆ ของข้อมูลของผู้สืบสวนข้อมูลหลายๆ คน ที่ต่างกันของมุมมองทางทฤษฎีหลายๆ ทฤษฎี ตรวจสอบซึ่งกันและกัน

1.5 มีสารสนเทศต่างๆ ครอบคลุมเพียงพอ ทั้งเอกสาร รูปภาพ เทป วีดิทัศน์ ฯลฯ สารสนเทศต่างๆ ที่ใช้ จะต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง

1.6 ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยและการตีความเรื่องราวต่างๆ นั้น จะต้องผ่านการตรวจสอบเป็นระยะๆ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นท้ายสุดของการศึกษา

2. การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น (dependability) หมายถึง การใช้วิธีอื่นๆ เข้าร่วมกันหลายๆ วิธี ในการตรวจสอบความตรง (validity) ของข้อมูล ของแนวคิดทฤษฎี ให้นักวิจัยหลายคนร่วมสังเกตสิ่งเดียวกัน เพื่อดูว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะไปในทิศทางเดียวกัน สนับสนุนกัน ซึ่งก็เป็นลักษณะของการตรวจสอบแบบสามเส้านั่นเอง

3. การถ่ายโอนผลการวิจัย (transferability) หมายถึง ความสามารถอ้างผลการวิจัยไปยังสภาพการณ์ในบริบทที่คล้ายคลึงกัน ได้มีการเสนอให้ใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sample) ที่ครอบคลุมแนวคิดและมุมมองของทฤษฎีที่กำลังจะเกิดจากข้อมูล (ground theory) หาข้อสนเทศในทุกๆ ด้านอย่างครบถ้วน หาข้อมูลของแนวคิดในสมมุติฐานที่สร้างขึ้น เพื่อสร้างแนวทางอันอาจทำให้เกิดการถ่ายโอนผลการวิจัยไปสู่บริบทอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันได้

4. การยืนยันผลการวิจัย (confirmability) หมายถึง ความสามารถในการยืนยันผลอันเกิดจากข้อมูล ได้มีการเสนอแนะให้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าต่างๆ เช่น ตรวจสอบแนวคิด สมมติฐานเปรียบเทียบกับงานของคนอื่นที่ทำเรื่องคล้ายคลึงกัน บันทึกสาเหตุและเหตุผล แนวทางในการมองปัญหาของผู้วิจัยอย่างชัดเจน รวมทั้งการตรวจสอบแนวคิดกับผู้เชี่ยวชาญ

วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวปรากฏการณ์วิทยา จะเป็นการศึกษาอย่างมีระบบ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546: 72-73) ดังนี้

1. การค้นหาประเด็นปัญหาและคำถามการวิจัยที่เป็นประสบการณ์ตรงและการให้ความหมายของบุคคลผู้ให้ข้อมูล (research informant) หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (research participant) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมของบุคคล คำถามในการวิจัยมักเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้สึก ประสบการณ์ส่วนบุคคล และเป็นการค้นหาสิ่งที่ยังไม่เคยมีใครตอบมาก่อน ไม่ใช่เป็นการอธิบายสาเหตุหรือความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ

2. การรวบรวมความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่จะศึกษา หรือปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาที่ต้องการศึกษา เพื่อนำไปกำหนดกรอบแนวคิด และเป็นการศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสัมภาษณ์ครอบคลุมปัจจัยต่างๆ ได้

3. การสร้างคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ คำถามที่ใช้ควรจะเป็นคำถามที่ให้นักผู้ตอบอย่างอธิบายประสบการณ์ การรับรู้ หรือความรู้สึกนึกคิดอย่างชัดเจน

4. การบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ต้องการศึกษา ในขณะที่สัมภาษณ์ นักวิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลควรมีการบันทึกเทป เพราะจะต้องนำมาทดสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล และในการบันทึกเทปจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์และการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อหาความหมายของสิ่งที่ค้นพบให้ได้คำตอบในเรื่องที่ต้องการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัยตามแนวปรากฏการณ์วิทยา จะประกอบด้วย 7 ขั้นตอนคือ

- 1) กำหนดหัวข้อและคำถามในการวิจัยที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยา
- 2) ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา
- 3) กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกบุคคลและปรากฏการณ์สำหรับศึกษา
- 4) ให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ที่ถูกเลือกมาศึกษา รวมทั้งจัดการกับประเด็นที่เกี่ยวข้องจริยธรรมในการวิจัย
- 5) กำหนดประเด็นหรือแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- 6) ทำการสัมภาษณ์และบันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียด อาจจำเป็นต้องทำการสัมภาษณ์ซ้ำหลายครั้ง
- 7) เตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และดำเนินการวิเคราะห์ (ชาย โพธิ์สิตา, 2547: 191)

นอกจากนี้ การศึกษาในเชิงปรากฏการณ์วิทยา สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546: 71) ดังนี้

1. ปรากฏการณ์วิทยาในเชิงศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics Phenomenology) เป็นการศึกษาประสบการณ์ตรงของบุคคล ให้ความสนใจในความรู้สึกส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมของบุคคล การศึกษาจะครอบคลุมประวัติชีวิต ประสบการณ์ชีวิต เป็นการค้นหาประเด็นเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมของมนุษย์ กระบวนการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์จะสะท้อนความรู้สึกในเหตุการณ์นั้นๆ ออกมา โดยการวิเคราะห์หาความหมายและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์นั้นเป็นการเฉพาะ

2. ปรากฏการณ์วิทยาเชิงประจักษ์ (Empirical Phenomenology) เป็นการศึกษาที่นิยมใช้มาก เพราะเป็นการพัฒนาการสร้างทฤษฎี แนวคิด และกระบวนการ ที่เกี่ยวข้องในด้านความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ การสะท้อนความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา เป็นการค้นหาพฤติกรรมของบุคคลที่ได้แสดงออกมาโดยตรง การรวบรวมข้อมูลจะประกอบด้วย การสัมภาษณ์ ชนิดปลายเปิด ให้บุคคลได้เล่าถึงประสบการณ์ที่เขาได้ประสบมา ตามประเด็นที่ต้องการจะศึกษา และผู้ศึกษาสังเกตพฤติกรรม โดยมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งนักมานุษยวิทยากล่าวว่าเป็นการศึกษาที่เหมาะสมที่จะได้ข้อมูลที่แท้จริงจากบุคคลนั้น

3. ปรากฏการณ์วิทยาแนวการสืบค้นด้วยตนเอง (Heuristic Phenomenology) เป็นการศึกษาเพื่อหาความหมายในปัญหาที่น่าสนใจ หรือวิธีการ กระบวนการที่อธิบายว่าทำไมมนุษย์จึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น หรือทำไมจึงเกิดปัญหาเช่นนั้น เป็นคำถามที่กว้างมีความสำคัญเกี่ยวกับสังคม โดยทั่วไป ผู้วิจัยจะต้องมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับประสบการณ์ของบุคคลเหล่านั้น ผลการศึกษาอาจจะปรากฏในรูปของ บทประพันธ์ เพลง ศิลปะ และงานสร้างสรรค์ส่วนบุคคล เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของการศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยา (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546: 70-71) สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. มีจุดเน้นตามคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล
2. ให้ความสำคัญกับองค์รวม
3. เป็นการค้นหาความหมาย หรือการทำความเข้าใจประสบการณ์ แนวคิด และความเข้าใจของบุคคล ผ่านกระบวนการหยั่งรู้ (intuition) และการสะท้อนคิดพิจารณา (reflection) อย่างมีสติ

4. มีความมุ่งมั่นที่จะอธิบายประสบการณ์ ซึ่งต้องบรรยายให้ตรงกับความเป็นจริงของสิ่งที่เกิดขึ้นมากที่สุด และอธิบายอย่างตรงไปตรงมาด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น

คำพูดเหล่านี้จะแสดงให้เห็นมโนภาพ ความรู้สึกทั้งในด้านดีและไม่ดีตามความเป็นจริง ไม่ใช่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้วิจัย

5. ผู้ศึกษาต้องมีการใช้คำถามที่เหมาะสม เพื่อค้นหาความหมายของประสบการณ์ มีการใช้ข้อมูลจากหลายแห่ง บันทึกสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและจะเกิดต่อไปในอนาคต

6. เป็นการศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ในทุกประเด็น

7. ผลการศึกษาที่ได้จากบุคคลมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์

8. การศึกษาผ่านกระบวนการมองเห็น สะท้อนคิด จนเกิดความรู้ความเข้าใจ ทั้งในระดับต้นและระดับลึก

สรุปได้ว่า การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา มุ่งทำความเข้าใจหรือเข้าถึงความหมายของประสบการณ์ชีวิตแบบต่างๆ (live experiences) ในโลกของผู้ที่ได้รับประสบการณ์เหล่านั้น ทั้งนี้ ในการที่จะเข้าถึงความหมายของประสบการณ์เช่นนั้น ผู้วิจัยจะต้องถือเอาความหมายและความรู้สึกของผู้ที่ได้ประสบกับเหตุการณ์เป็นสำคัญ ไม่ใช่ความหมายของผู้วิจัย ซึ่งตรงจุดนี้ที่ปรัชญาปรากฏการณ์นิยมแบบต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษา ผู้วิจัยจะใช้ปรัชญาแบบปรากฏการณ์นิยมนี้เป็นแนวทางชี้แนะ เพื่อเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของประสบการณ์ที่ตนเองได้ศึกษา นอกจากนี้ การสัมภาษณ์เชิงลึกที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจะต้องกันเอาบรรดาความเชื่อ แนวคิด หรืออคติใดๆ ที่อาจมีเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาออกไปให้หมด โดยมองหาความหมายของประสบการณ์ซึ่งมักจะซ่อนอยู่เบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งการวิเคราะห์แบบปรากฏการณ์วิทยานี้ ได้เน้นการตีความปรากฏการณ์ภายในกรอบของระบบความหมาย คือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)

แนวคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (sustainable development) ได้เริ่มต้นครั้งแรกในช่วง ค.ศ. 1890-1920 ซึ่งเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากแนวคิด “การอนุรักษ์ (conservation)” ที่หมายถึง รูปแบบการใช้ประโยชน์ สิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยาวนาน และศาสตร์ในการอนุรักษ์จะพัฒนาแยกย่อยไปตามประเภทของทรัพยากร” จากนั้นในปี ค.ศ.1980 จากเอกสารชื่อ “World Conservation Strategy” ของ International Union for the Conservation of Natural and Natural Resource (IUCN) ได้มีการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนและเป็นระบบขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการผสมผสานระหว่างเศรษฐศาสตร์กับระบบนิเวศวิทยา แต่แนวคิดนี้ก็ได้อิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ปรากฏในรายงานเรื่อง “Our Common Future” หรือที่เรียกว่า “Brundtland Report” โดยคณะกรรมการว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environmental and Development/WCED) เพื่อนำเสนอในการประชุมสัมมนาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ในปี ค.ศ. 1987 ส่งผลให้แนวคิดนี้แพร่กระจายไปทั่วโลก จนเป็นแนวคิดยอดนิยมที่เป็นที่ยอมรับและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังมากขึ้น (กิตติภูมิ มีประดิษฐ์, 2542: 261) ซึ่งการสัมมนาดังกล่าวนี้ คณะกรรมการยังได้เสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องครอบคลุมหลักการพื้นฐานดังนี้ 1) ต้องถือว่าการสร้างวัตถุเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของมวลชนผู้ยากไร้ ความยากจนที่ดำรงชีวิตอยู่มีความสำคัญในการก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง 2) การสนองความต้องการพื้นฐานของมวลชน เป็นภารกิจที่สำคัญและสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการทำลายล้างทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 3) ต้องมีการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการบริโภคเพื่อลดแรงกดดันที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ 4) วิถีทางพัฒนาแบบใหม่จะต้องใช้พลังงานให้น้อยลงและอย่างประหยัด และในขณะเดียวกันเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสนองความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น โดยใช้พลังงานในขอบเขตจำกัด และ 5) จะต้องรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง (พวงเพชร รัตนสิน, 2543: 47-48)

หากจะกล่าวถึงคำนิยามหรือความหมายของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ “sustainable development” นั้น ได้มีนักวิชาการได้เสนอไว้หลายท่านพอที่จะสรุปได้ดังนี้

หนังสือ Global Ecology Handbook ให้ความหมายว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็น

ที่ต้องการในอนาคต” ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมจะต้องถูกนำมาผนวกไว้ในการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจ ทั้งระดับจุลภาคและมหภาค เนื่องจากเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกจากกันได้ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2543: 71)

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2545: 114) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด ถูกต้องตาม หลักวิชาการ มีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนได้ทันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะ ได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ของประชากร การพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสียหายของสิ่งแวดล้อมและการป้องกันปัญหา ความเสื่อมโทรมที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

พระธรรมปิฎก (2551: 63-68) มองว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนยังคงมุ่งเน้นไปที่เป้าหมาย ทางเศรษฐกิจ แต่ตั้งเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นตัวควบคุมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การพัฒนา (development) ที่ควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อม (environment) โดยให้การพัฒนาหรือ ความเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น อยู่ในภาวะที่สิ่งแวดล้อมรองรับไหวด้วย ทั้งนี้ท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมี ลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (balance) โดยมีการบูรณาการระหว่างภารกิจในการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ และภารกิจอีกอย่างหนึ่งคือการแก้ไขกำจัดความยากจน เราทำการพัฒนา กันไป โดยที่ให้ทั้งสองอย่างนี้ไปด้วยกันได้ และทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าความยั่งยืน ทั้งในระบบ เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม การคุ้มครองธรรมชาติแวดล้อมควบคู่กันไปกับการพัฒนา

จากความหมายข้างต้น ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2545: 116-117) มีความเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการดังนี้คือ 1) ต้องมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และคำนึงถึงผลกระทบในการใช้ทรัพยากรนั้น การใช้ทรัพยากรต้องมีการบำรุงรักษาและใช้ใน ขอบเขตที่ทรัพยากรนั้นๆ จะคืนสู่สภาพปกติได้ 2) ชุมชนมีเศรษฐกิจที่มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นเมื่อเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง มีการสร้างรายได้กับชุมชน เพื่อที่ประชากรในชุมชนจะได้ ไม่ออกไปขายแรงงานต่างถิ่น และ 3) ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ ปราศจากของเสียและมลพิษ

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2545: 64-65) ได้นำเสนอหลักการพัฒนา ที่ยั่งยืนว่า คือ ความสมดุลระหว่างมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม และ ถึงแม้ว่า แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจะได้รับการจุดประกายมาจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็น

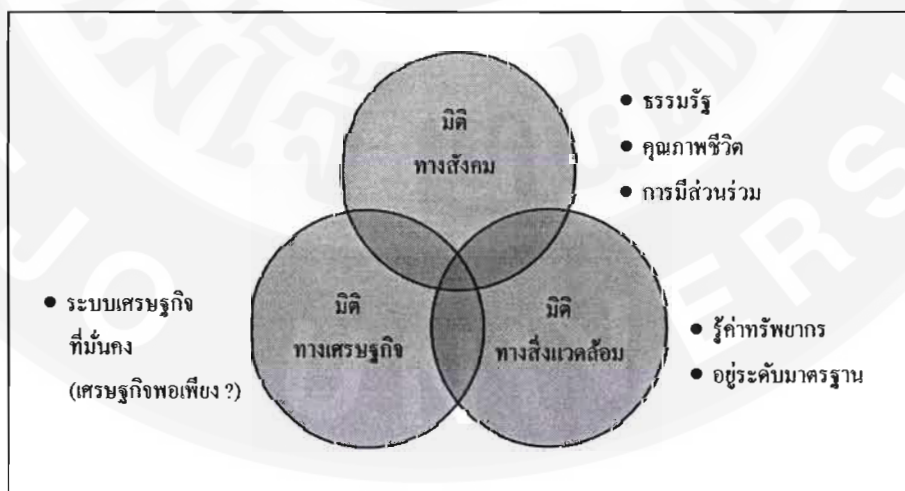
ผลพวงของการพัฒนาทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง จะต้องมองทั้ง 3 มิติไปพร้อมๆ กันอย่างสอดคล้องประสาน ซึ่งในแต่ละมิตินี้มีรายละเอียดปลีกย่อยดังนี้คือ

1. มิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนทั่วไปมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสังคมนั้นต้องเป็นสังคมธรรมรัฐ มีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใสในการบริหาร สามารถตรวจสอบได้ ประชาชนมีโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในโครงการต่างๆ ของรัฐ ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดโครงการขนาดใหญ่ หรือกำหนดแผนการพัฒนามีผลกระทบต่อสังคมตั้งแต่ต้น

2. มิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก และระบบเศรษฐกิจนั้นมีการเติบโตไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและเสมอภาค

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม คุณภาพสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือดีกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มิติทางสิ่งแวดล้อมต้องได้รับการนำไปพิจารณาในกระบวนการพัฒนาในฐานะเป็นต้นทุนการผลิต

หากการพัฒนาทั้ง 3 มิติดำเนินไปอย่างมีสมดุล ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่คนในยุคต่อๆ ไปสามารถมีชีวิตที่มีคุณภาพที่ดีหรือดีกว่าคนในปัจจุบัน ทั้ง 3 มิติดังกล่าวแสดงได้ดังภาพ 1

ภาพ 1 มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: ดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2545: 65)

ในขณะเดียวกัน Murphy (1994: 12) ได้ระบุว่า องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องประกอบด้วย 1) การกำหนดขีดจำกัดและมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่สมเหตุสมผล 2) การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการจัดสรรทรัพยากรใหม่ 3) การควบคุมจำนวนประชากร 4) การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน 5) การใช้ทรัพยากรอย่างเสมอภาค และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 6) ชีตความสามารถในการรองรับและผลลัพธ์แบบยั่งยืน 7) การธำรงรักษาทรัพยากร 8) ความหลากหลายทางชีวภาพ 9) การลดผลกระทบทางลบให้เหลือน้อยที่สุด 10) การควบคุมโดยชุมชน 11) กรอบความคิดเชิงนโยบายระดับชาติและนานาชาติ 12) ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ 13) คุณภาพสิ่งแวดล้อม 14) การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อม

ส่วน Ekins (2000: 104-107) ได้สร้างกรอบคิดที่เป็นตัวชี้วัดความยั่งยืน โดยมองจากมิติต่างๆ ซึ่งได้แก่ มิติทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และจริยธรรม โดยมีการตั้งคำถามถึงมิติต่างๆ ดังนี้คือ

1. ในแง่สิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนนั้นจะช่วยแก้ความอยู่ดีกินดีของมนุษย์และเศรษฐกิจของมนุษย์ให้ยั่งยืนหรือไม่ สิ่งแวดล้อมจะเกิดความยั่งยืนได้ต้องมีมาตรฐานของความยั่งยืนในเรื่องที่เกี่ยวกับระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศมนุษย์
2. ในแง่เศรษฐกิจ ระดับของการสร้างความมั่งคั่งในปัจจุบันจะยั่งยืนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ “ทุน” 4 รูปแบบ ได้แก่ ทุนทางนิเวศ ทุนของมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนด้านการประดิษฐ์
3. ในแง่สังคม การเกาะเกี่ยวรวมกลุ่มกันในสังคม รวมถึงสถาบันต่างๆ ในสังคมในปัจจุบันจะมีความยั่งยืนได้หรือไม่ ทั้งนี้ต้องคาบเกี่ยวกับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจด้วย
4. ในแง่จริยธรรม โดยมิติทั้งสามที่ได้กล่าวมานั้น จะทำให้ผู้คนที่มิชีวิตอยู่ในปัจจุบันให้คุณค่าแก่ผู้คนด้วยกัน รวมถึงสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้มากมายเพียงพอหรือไม่ มุมมองนี้เน้นที่การให้ความสนใจและให้คุณค่าแก่ทุกส่วนที่มีชีวิต และให้ความสนใจกับอนาคตด้วย

หากจะกล่าวถึง หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนจากมิติที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับชุมชน โดยตรงนั้น ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543: 102) ได้เสนอหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในมุมมองจากมิติทางสังคม มี 4 ประการคือ

1. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายความว่า การพัฒนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความยั่งยืนทางสถาบัน หมายถึง การตัดสินใจของชุมชนและการจัดองค์กรสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยาท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วม หมายถึง การพัฒนาควมจากข้างล่าง ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

4. ความยุติธรรมทางสังคม หมายถึง ความมั่นคงของการดำรงชีวิตต้องครอบคลุมกลุ่มชนผู้ยากไร้ในปัจจุบัน และคนรุ่นหลังในอนาคตอันยาวไกล

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542: 6) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 4 ประการดังต่อไปนี้

1. เป็นชุมชนเรียนรู้ (learning organization) ซึ่งต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็นให้กับชุมชนอย่างครอบคลุม และลึก การเรียนรู้นั้นอาจเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากการลงมือทำและทำร่วมกัน ซึ่งเป็นความรู้ชั้นสูงที่เรียกว่า “ปัญญา” ซึ่งปัญญานี้เองที่จะเป็นพลังและสามารถใช้แก้ปัญหาต่างๆของชุมชน หรือสามารถสร้างการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนถาวรต่อไป

2. มีการบริหารจัดการ (community management) ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการดังนี้
1) การวางแผน (planning) กล่าวคือ ชุมชนต้องมีโครงการหรือแผนของชุมชน 2) การจัดกระบวนการ (organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนข้อแรก ต้องเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน มีการฝึกทักษะที่จำเป็น และมีนัยคหามการลงมือทำให้ชัดเจน 3) การลงมือตามแผน (implementing) คือ ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และ 4) การประเมิน (evaluating) คือ การกำกับดูแลงาน เพื่อให้แน่ใจว่างานดำเนินไปตามเป้าหมายหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร มีการประเมินว่างานดำเนินไปครบถ้วนถูกต้องหรือไม่

3. มีจิตวิญญาณ (spirituality) ซึ่งอาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น ความผูกพันภักดีของสมาชิกกับชุมชน การเสียสละเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน ซึ่งหลายองค์ประกอบเหล่านี้หลอมรวมกันทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตพัฒนาไป

4. มีสันติสุข (peaceful) คือ การมีความสุขสงบสุขในชุมชน ชุมชนมีความสุข ซึ่งแสดงออกที่สมาชิกชุมชนมีความสุข มีความสามัคคีปรองดองกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม มีพลัง มีความสามารถในการแก้ปัญหาและการขัดแย้ง และสามารถป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นกิจกรรมที่กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด โดยมีการวางแผนระยะยาวเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ อนุรักษ์ทรัพยากรด้านวัตถุและพลังงานมากที่สุด โดยอาจจะชะลอการพัฒนาให้อยู่ในขอบเขตสมควร สงวนต้นกำเนิดของการผลิตมิให้ขาดแคลน และได้รับการสนับสนุน

หลักดังกล่าวจากมหาชน โดยให้คนท้องถิ่นมีอำนาจควบคุม เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมและการดูแลรักษาผลประโยชน์ท้องถิ่น นอกจากนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนยังเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงทางด้านวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนาบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม แต่อย่างไรก็ตาม นักพัฒนาทั้งหลายก็ไม่ควรวิตกกังวลเอนเอียงไปกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมหรือวัฒนธรรมมากเกินไป จนทำให้การพัฒนาต้องหยุดชะงัก และจำกัดตระหนักถึงการพึ่งพากันระหว่างสังคมและนิเวศวิทยา (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2539: 28)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่มุ่งสร้างความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันก็ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคกัน นอกจากนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืน อาจหมายถึง การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้ เกิดปัญหา และเกิดความเข้าใจในชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ สามารถที่จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเมื่อคนในท้องถิ่นสามารถทำกระบวนการดังกล่าวได้แล้ว ก็จะสามารถมองเห็นคุณค่าของชุมชน เกิดการอนุรักษ์และบูรณาการกับการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

จากทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำหลักการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มาใช้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ กล่าวคือ ในกระบวนการพัฒนาดังกล่าว ต้องอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาและช่วยเหลือตนเอง และการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ไปสู่ความยั่งยืนในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาคสรุปกรอบทฤษฎีการวิจัย

กระบวนการพัฒนาชุมชนโคชุมชนหนึ่ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คือ ชุมชนตำบล ห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับ **ทฤษฎีกลไก การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (mechanism of social change)** ก่อนในเบื้องต้น ซึ่งใช้เป็นทฤษฎีหลัก เพื่อเป็นกรอบในกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ ในขณะเดียวกัน ได้ใช้กลไกการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและวิทยาการ นั่นคือ **“การท่องเที่ยวโดยชุมชน”** เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และและการฝึกปฏิบัติทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ในขณะเดียวกันได้นำหลักการของ **“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (change agent)** ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ และในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกผู้นำการเปลี่ยนแปลงบนหลักการ **บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)** กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับ ประชาชนในชุมชน ที่สามารถเป็นแกนนำหรือตัวแทนของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงหัวหน้ากลุ่มต่างๆ เช่น ผู้นำทางการศึกษา กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้เลือกใช้หลักการของ **“ยุทธวิธีนำการเปลี่ยนแปลง”** ที่เหมาะสมในกระบวนการพัฒนาครั้งนี้ นั่นคือ **ยุทธวิธีการให้การศึกษา (educative strategy) ผสมผสานกับยุทธวิธีของการชักชวน (persuasive strategy) และยุทธวิธีช่วยเหลือ (facilitative strategy)** เป็นหลัก

หลังจากนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไปคือ กระบวนการพัฒนาการกิจกรรมและ การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยเริ่มจาก

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล ห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งประเมินปัจจัยสำคัญ 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ บริบทเชิงชุมชน บริบทเชิง การท่องเที่ยวของชุมชน และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นจึงนำไปสู่การคัดเลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพและมีเหมาะสม เพื่อดำเนินการพัฒนา การท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ **ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential – diffusion theory)** เพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล ห้วยสัตว์ใหญ่ โดยเนื้อหาที่จะศึกษาในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ

1. ก่อนมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องคำนึงถึงปัจจัยหรือวัตถุดิบที่จำเป็นในการขับเคลื่อนให้ดำเนินต่อไปได้ หรืออาจเรียกว่า “ปัจจัยนำเข้า” (*in put*) ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นหรือสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ชมรมการท่องเที่ยว ภาวะผู้นำ การตลาดหรือการสร้างเครือข่าย การฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (*development potential – diffusion theory*) เป็นแนวทางในการศึกษาการพัฒนา ที่ได้กล่าวว่า การสร้างความเจริญในสังคมหรือชุมชนใดๆ ต้องมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนา 6 ประการคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการฝึกอบรม

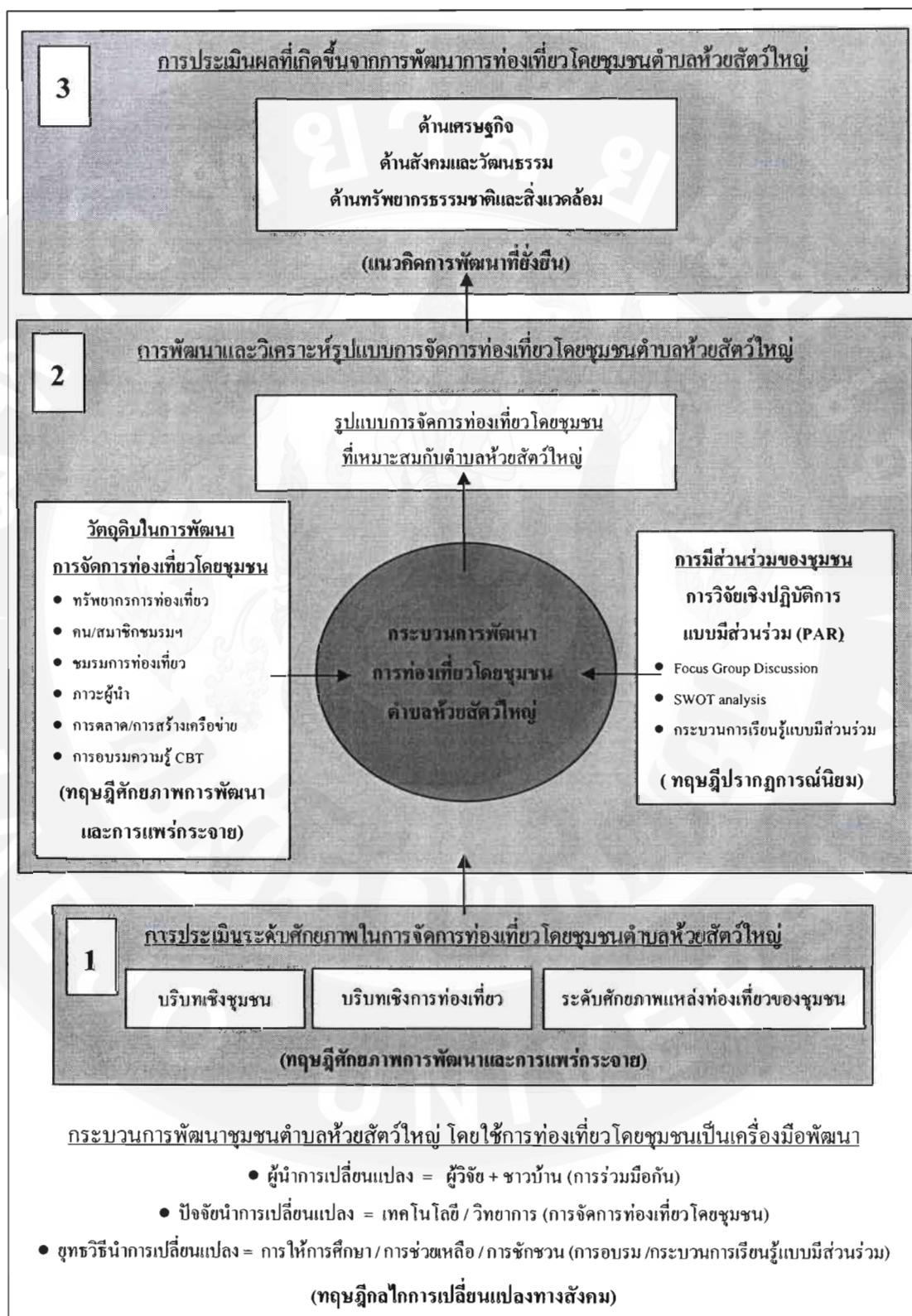
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ต้องใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (*change agent*) ระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้าน ที่จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าว โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเพื่อนำมาจุดประเด็นและเริ่มต้นการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยต้องร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติการ และติดตามประเมินผล รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ไปพร้อมๆ กันกับชาวบ้าน โดยเป็นการทำงานร่วมกับชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่สอดคล้องกับพื้นฐาน ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (*Phenomenology*) ที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจเรื่องต่างๆ ของชุมชนเช่นเดียวกับคนในชุมชนเข้าใจ เหมือนเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน ทั้งนี้ในกระบวนการพัฒนาดังกล่าว ได้มีการนำเทคนิคการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ตลอดกระบวนการ พัฒนาหรือจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (*focus group discussion*) เทคนิค *SWOT Analysis* และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ การฝึกปฏิบัติทางด้านการท่องเที่ยว การระดมสมอง (*brain storming*) รวมถึงการร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งเทคนิคต่างๆ ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (*participatory action research: PAR*) ที่อยู่บนพื้นฐานของ ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (*Phenomenology*)

3. การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนาและดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ทางผู้วิจัยและชาวบ้านจะร่วมกันวิเคราะห์ถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองมีลักษณะเป็นอย่างไร และสรุปผลออกมาเป็น รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล

ห้วยสัตว์ใหญ่ (Huaysatyai community based tourism management model หรือ HCBTM model) ที่มีลักษณะเฉพาะและมีเอกลักษณ์เหมาะสมกับชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ กล่าวคือ หลังจากได้ผลการศึกษามาเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่แล้ว ต่อจากนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงมากที่สุดในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั่นคือ เป้าหมายหลักในการพัฒนา ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับชุมชนของตนมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) มาใช้เป็นแนวทางกำหนดเป้าหมาย โดยชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาและช่วยเหลือตนเอง รวมถึงกระบวนการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ไปสู่ความยั่งยืนในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันประเมินการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชนท้องถิ่น ใน 3 มิติคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น สามารถจะสรุปเป็น “กรอบทฤษฎีการวิจัย” (theoretical framework) ในครั้งนี้ ได้ดังภาพ 2

ภาพ 2 กรอบทฤษฎีการวิจัย (theoretical framework)

ตอนที่สอง แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดที่นำมาเป็นฐานความคิด เพื่อนำไปสู่การสรุปและสร้างเป็น “กรอบแนวคิดการวิจัย” สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. แนวคิดการพัฒนาชุมชนและศักยภาพชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
5. แนวคิดการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดความพึงพอใจ
7. แนวคิดการรับรู้
8. แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาชุมชนและศักยภาพชุมชน

การพัฒนาชุมชน (community development) คือ การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินงานไปในแนวทางที่ชุมชนต้องการ ซึ่งการพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน และมักจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการทางด้านวิชาการ และจากองค์กรอาสาสมัครอื่นๆ (Dunham, 1958: 3) ในขณะเดียวกันการพัฒนาชุมชน ยังหมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2526: 20) โดยมุ่งจะชักจูงและส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้สึกกระตือรือร้น สนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำมาหากินและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น ซึ่งจะต้องอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาล (จิตจำนงค์ กิติศิริดี และ ชัยวัฒน์ สิทธิภราดร, 2532: 13)

จากความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญ 10 ประการคือ 1) การพัฒนาชุมชน คือความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้น 2) การพัฒนาชุมชน มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของ

ประชาชน 3) การดำเนินงานจะต้องสนองต่อความต้องการของประชาชน 4) การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการช่วยๆ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความริเริ่มและรู้จักวิธีช่วยตนเองโดยพลังกลุ่มคน 5) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น ช่วย และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น 6) อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานรัฐบาล 7) รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่งใดที่เกินความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหามาได้เอง 8) จะต้องมี การรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ดำเนินการแต่เพียงหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดโดยเฉพาะ 9) ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นหลัก 10) พัฒนาชุมชนโดยการอาศัยหลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากบทสรุปทั้ง 10 ประการดังกล่าวนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชน จากสภาพไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพพึงปรารถนา อันเป็นเป้าที่รัฐและชุมชนตั้งไว้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผนไว้แน่นอน” (จรีน สิริ, 2549: 18-19) โดยมีหลักการพัฒนาชุมชนที่ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ 6 ประการคือ 1) หลักการที่ให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง 2) หลักการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม 3) หลักความเสมอภาคในการดำเนินงาน 4) หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น 5) หลักความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น 6) หลักการประเมินผลและตรวจสอบงาน (มนตรี กรรพุมมาลย์, 2532: 17; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2541: 30-35) และในการพัฒนาชุมชนใดๆ นั้น ต้องมองให้เห็นความเป็นจริงของชุมชน และเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุด โดยตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่ามีทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างไร และเมื่อพัฒนาไปแล้ว ภาพลักษณ์ชุมชนจะเป็นอย่างไร อีกทั้งยังต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนให้เกิดสำนึกรับผิดชอบในการให้ความร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการพัฒนาตามกรอบนโยบายของรัฐบาลที่ให้ไว้ ซึ่งหากทำได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว การพัฒนาชุมชนก็จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และพร้อมที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาในเชิงบวก ที่สานประโยชน์อย่างแท้จริงกับทุกองค์ประกอบของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติต่อไป

การที่สังคมใดจะมีการพัฒนาได้นั้น จะต้องมีปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้สังคมหรือชุมชนมีการพัฒนาขึ้น ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ความเป็นผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก การศึกษาอบรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สื่อมวลชน การพึ่งพาตนเอง นวัตกรรม (innovator) ความสามารถ จินตภาพสมัยใหม่ (modern image) การเคลื่อนที่ประเภทต่างๆ ความเต็มใจ เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ความเป็นเมือง ความขยันขันแข็ง และความรักถิ่นฐาน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 115-116)

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนี้อาจจำแนกเป็น 3 กลุ่มที่เข้าใจง่ายขึ้น คือ 1) ปัจจัยหรือตัวแปรจากภายในชุมชน (internal factors or variable) ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำและคุณภาพของผู้นำ ความต้องการการยอมรับของสมาชิกชุมชน แรงจูงใจทางเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน ภาพและแผนผังของชุมชน และสถานการณ์อยู่อาศัยของชุมชน 2) ปัจจัยหรือตัวแปรจากภายนอกชุมชน (external factors or variable) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มแรกเป็นปัจจัยหรือตัวแปรจากภายในโครงสร้าง เช่น เงินสนับสนุน โครงการ บุคลากรของโครงการ คำแนะนำเชิงเทคนิคและเชิงวิชาการด้านต่างๆ และแนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นต้น กลุ่มที่สองเป็นปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกโครงการ เช่น การสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรต่างๆ เป็นต้น 3) ปัจจัยหรือตัวแปรอื่นๆ (other factors or variable) เช่น เรื่องระยะเวลาที่ยืดหยุ่นได้ เป็นต้น (อรทัย อาจฉ่ำ และ โรเซ่ ชีภัล, 2536: 58-67)

ศักยภาพชุมชน (community potential) หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ภายในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ในขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีองค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือข่าย ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ โครงสร้างอำนาจและการปกครอง อาชีพ และระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อ (สุวิทย์ ธีรสาสวัต, 2533: 5) หากจะกล่าวถึงศักยภาพชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาจหมายถึง ความพร้อมของสมาชิกในชุมชนหรือองค์กรในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ โดยเฉพาะด้านรายได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน (เฉลิมชัย ปัญญาดี และ เทพ พงษ์พานิช, 2545: 43)

การวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน จะวิเคราะห์จากองค์ประกอบดังนี้ 1) ความกระตือรือร้นหรือวิญญาน 2) โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งโครงสร้างอำนาจชุมชน 3) การวางแผนและการจัดการงานพัฒนา 4) การพัฒนาคน 5) เทคโนโลยีในงานพัฒนา 6) การสื่อสาร การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน 7) การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน 8) ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม 9) ระบบการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนต่างๆ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 134-136) นอกจากนี้ ในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้มีศักยภาพและชุมชนเข้มแข็ง ต้องมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ 1) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม

ซึ่งอุดมการณ์จะเป็นแรงจูงใจและยึดเหนี่ยวให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง และเป็นจุดแข็งหนึ่งของชุมชน 2) ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา รวมถึงความสามารถในการประสานประสพการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมโครงการ 3) ศักยภาพในการบริหารจัดการ โดยมีรูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และการประสานเครือข่าย รวมถึงมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากร ทั้ง คน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 4) ศักยภาพในการระดมทุน มีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อนำเงินทุนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง คือ การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเพื่อที่จะสามารถมีอำนาจต่อรองทางการเมือง 6) ศักยภาพของผู้นำชาวบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูง (บัญญัติ แก้วส่อง และคณะ, 2543: 75; ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546: 62-65) ในขณะเดียวกันยังได้มีการกำหนดตัวชี้วัดของความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน ได้แก่ 1) องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าของชุมชน 2) องค์กรชุมชน/การบริหารจัดการ/กำลังคน 3) กระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน (บัณฑิต อ่อนคำ และ วิริยาน้อยวงศ์ยางค์, 2533: 49) นอกจากนี้ ยังได้มีการเพิ่มตัวชี้วัดขึ้นมาอีกหนึ่งด้าน คือ ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ (อนุชาติ พวงสำลี และ ורתัย อาจอ่ำ, 2539: 244) ทั้งนี้ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน จะต้องอาศัยกระบวนการจัดการของชุมชนในการพัฒนา ด้านต่างๆ ที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้เลือกสรร ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ และรับผลกระทบจากการปฏิบัตินั้น โดยวิธิตัดและจัดการด้วยตนเอง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาตนเองของชุมชนจึงมีลักษณะเฉพาะคือ 1) ความเป็นองค์กรรวมเป็นพื้นฐาน มีความเด่นชัดในแนวทางเฉพาะด้านเป็นทางเลือก 2) เน้นคุณค่าของ “คน” และสรรพสิ่งอันหมายถึง ทรัพยากรและเทคโนโลยีต่างๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ได้หมายถึงระบบการจัดการเพียงด้านเดียว แต่มีระบบการบริหารและการพัฒนา “คน” เป็นแกนกลางของการทำงาน 3) เป็นการพัฒนาทุกด้านไปพร้อมกัน โดยมีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายใหญ่ มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ รู้จักให้และมีความเคารพ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง 4) เน้นการกระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือเมือง (ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546: 39)

หากนักพัฒนา ผู้นำชุมชน องค์กรเอกชน ที่มีแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและยืนหยัดอยู่ด้วยการพึ่งตนเองได้แล้ว ย่อมต้องมองถึงศักยภาพด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเหล่านั้นมีจุดเริ่มของการพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช่เริ่มตั้งแต่ศูนย์หรือไม่มีอะไรเลย มาสู่กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำพาชุมชนไปสู่ความดำรงได้ พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งถ้าหากชุมชนทุกชุมชนดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองได้ ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองได้

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว จะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความตั้งใจ (purpose) การเดินทาง (travel) และจุดหมายปลายทาง (destination) ซึ่งการเดินทาง เป็นพาหนะที่ทำให้วงจรของการท่องเที่ยวสมบูรณ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าการเดินทางทำให้เกิดการท่องเที่ยว (สุภาพร มากแจ้ง, 2534: 2) ในขณะเดียวกัน ยังต้องเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการคือ 1) การเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำ ไปยังสถานที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว 2) การเดินทางนั้น ผู้เดินทางจะต้องเดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ และ 3) การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (สร้อยยา วรากุลวิทย์, 2546: 2) หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยว คือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและการอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดความสุขสบายในการเดินทาง (Pond, 1993: 35) หรือหมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ และความพึงพอใจ แก่นักท่องเที่ยว (Mill, 1990: 359) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นกระบวนการนันทนาการรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง ที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง (สมบัติ กาญจนกิจ, 2544: 18) และ การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในกิจกรรมต่างๆ ที่ทำในเวลาว่าง แต่จะแตกต่างจากนันทนาการตรงที่ว่า นันทนาการจะเป็นกิจกรรมในยามว่างที่มักกระทำที่บ้านหรือใกล้บ้าน ในขณะที่การท่องเที่ยวมักมีระยะทางเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจจะมีการพักค้างคืน และมักมีกิจกรรมนันทนาการยังจุดหมายปลายทางนั้นๆ (พลอยศรี โปราณนทร์, 2540: 12) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้านคือ แหล่งท่องเที่ยว บริการ การท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยว โดยในแต่ละองค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกัน ความแตกต่างของรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่องค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง (สมบัติ กาญจนกิจ, 2544: 87-88) ซึ่งภายในระบบการท่องเที่ยวนี้ ยังเป็นผลรวมของกิจกรรมที่เกิดจากการผสมผสานในการให้บริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น สินค้าท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและการบริการ ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกในการเข้าออกเมือง องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน (วรรณ วลัยวานิช, 2546: 23-27) และการสนับสนุนจากธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การจัดที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การจมน้ำเที่ยว เป็นต้น (ฐิติฤทธิ์ ชูชาติ, 2546: 2) โดยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในธุรกิจนำเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ (พิมพ์พรรณ สุจารินพงศ์, 2549: 6-7)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยของท้องถิ่นและของแหล่งท่องเที่ยว ที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความปลอดภัย โครงสร้างพื้นฐานหลัก สิ่งอำนวยความสะดวก สินค้าของที่ระลึก การโฆษณา เผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ รวมถึงภาพลักษณ์ของประเทศ เป็นต้น (2) ปัจจัยภายนอก หมายถึง สภาวะการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์นั้น ที่มีผลต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยวว่าจะได้ท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ได้อย่างมีความสุข เกิดความพึงพอใจ และสามารถสร้างความประทับใจ ให้เกิดแก่นักท่องเที่ยวได้ ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจและการเมืองของโลก ความนิยมในการท่องเที่ยว การขยายเส้นทางคมนาคม และการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมือง เป็นต้น

ปัจจุบันเกิดการท่องเที่ยวขึ้นหลากหลายรูปแบบแตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเป็นหมวดหมู่ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 10-13) ได้ดังนี้

1. การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง สามารถแบ่งได้เป็นรูปแบบย่อยได้ 2 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (international tourism) และการท่องเที่ยวภายในประเทศ (internal tourism)

2. การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (leisure tourism) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (business tourism) และการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (special interest tourism) สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 4 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (natural tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง (sport and entertainment tourism) การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและประชุมสัมมนา (business and convention tourism)

3. การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทาง สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวแบบกลุ่มเหมาจ่าย (group inclusive tourism-GIT / all inclusive tourism-AIT) และการท่องเที่ยวแบบอิสระ (free individual tourism-FIT)

4. การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามการตลาด สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวตลาดหรูหรา (elite market tourism) และการท่องเที่ยวตลาดมวลชน (mass market tourism)

5. การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามการจัดการ สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (conventional tourism) และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) สามารถแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism)

หากจะกล่าวถึง “ทรัพยากรท่องเที่ยว” (tourism resources) หมายถึงสิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางมาเยือนท้องถิ่นนั้น ซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งเทศกาลและงานประจำปีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้นทรัพยากรท่องเที่ยว จึงหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, 2530: 10) ส่วน “แหล่งท่องเที่ยว” (tourism attraction place) คือแหล่งที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกัน สามารถแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) ประเภทธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น 2) ประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมืองอนุสาวรีย์ เป็นต้น 3) ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น สถาปัตยกรรมในชนบท สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืช ผัก ผลไม้ เป็นต้น (วินิจ วีรยางกูร, 2532: 70-71) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น ทรัพยากรท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ที่เรียกกันว่า “3As” ซึ่งประกอบด้วย 1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (attraction) ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อาจเป็นสิ่งดึงดูดที่เกี่ยวกับสถานที่ (sites) หรือจากเหตุการณ์ (events) ก็ได้ 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) หรือการบริการที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสำราญจากแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ปัจจัยพื้นฐาน เช่น ระบบสื่อสาร ระบบการขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา การสุขาภิบาล เป็นต้น และปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก บริการรถเช่า บริการนำเที่ยว เป็นต้น 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง รวมถึงมีระบบการขนส่ง (transport) เพื่อเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและปลอดภัย เป็นต้น (Collier and Haraway, 1997: 18-19; วินิจ วีรยางกูร, 2532: 71; ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546: 4-5; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 60-68) นอกจากนี้ ยังได้มีการเพิ่มองค์ประกอบอีกหนึ่งประการที่สำคัญคือ ความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าของท้องถิ่น (amity) (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 69) จึงกลายเป็นที่มาของ “4As”

สำหรับ การจัดการท่องเที่ยว โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541: 123-124) ได้อธิบายความหมายของ “การจัดการ

ท่องเที่ยว”ว่า หมายถึงการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังคงต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนิน ไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ ความล้มเหลวได้ ในขณะที่เดียวกัน ได้เสนอหลักการบริหารจัดการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สถานำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ

3. ธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐ มีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

4. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมียผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (local participation)

การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (system approach) และบรรด่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อย (subsystems) และองค์ประกอบ การจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งระบบการท่องเที่ยว (tourism system) ที่สำคัญ จำแนกได้เป็น 3 ระบบ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2544: 6) คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (tourism resource) ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากร อาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น

2. การบริการการท่องเที่ยว (tourism service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ

3. การตลาดการท่องเที่ยว (tourism marketing) เป็นส่วนหนึ่งของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การวางแผนและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดๆ ก็ตาม ต้องมีการพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านการตรวจสอบทั้งกระบวนการด้วยดัชนีชี้วัด (indicators) ที่ครอบคลุมมิติต่างๆ อย่างครบถ้วน ซึ่งจะต้องมีประเด็นสำคัญ 7 มิติ ได้แก่ 1) ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ที่ตั้ง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว 2) การรักษาสีงแวดล้อม ประกอบด้วย การจัดการขยะมูลฝอย คุณภาพน้ำ อากาศ เสียง และความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม 3) เศรษฐกิจสังคม ประกอบด้วย ผลประโยชน์ชุมชน ความสามารถในการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรม 4) ศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่าทางอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์และสังคม 5) ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบด้วย คุณค่าทางสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์โบราณคดี คุณค่าทางวิชาการและการศึกษา คุณค่าทางสังคม ขนาด สภาพกายภาพในปัจจุบันและความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ 6) คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา ประกอบด้วย ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ การปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง 7) การบริหารจัดการ ประกอบด้วย ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัย บุคลากร งบประมาณ ระเบียบข้อบังคับ และการให้ความรู้สร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2544: 47-66) นอกจากนี้ ยังต้องมีการพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญเพิ่มเติม คือ การประเมินความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งสามารถพิจารณาใน 3 ประเด็นคือ 1) ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ (physical carrying capacity) คือแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ 2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (social carrying capacity) คือสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละลักษณะจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป 3) ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศ (ecological carrying capacity) คือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในแต่ละบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาสถานที่ใดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจต้องมีการสูญเสียทรัพยากรบ้างไม่มากก็น้อย แต่ต้องมีความคุ้มค่ากับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวคือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทางและอาจประสบความล้มเหลวได้

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based tourism: CBT) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานา สวนศรี, 2546: 14) เป็นการท่องเที่ยวเน้นที่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แต่ไม่ใช่รายได้หลักของคนในชุมชน (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548: 2) ซึ่งลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมคิดวางแผน ดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ การประเมินผลโครงการและการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 235-236) โดยหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) อันรวมถึงกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวลักษณะนี้มีหลากหลาย ได้แก่ การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (product sales) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (cultural shows) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (village based activities) กิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน เช่น การจัดที่พักแบบแคมป์ปิ้ง (camping) การจัดกิจกรรมที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ (home stay) เป็นต้น (ชูวิทย์ ศรีเวชกุล, 2544: 55) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีลักษณะเป็นชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ จะมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการสร้างงานและการกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของไทย ได้แก่ ชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2546: 24) ในขณะเดียวกัน หากจะเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นการจัดการที่ทำให้ชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทาง

การท่องเที่ยว โดยชุมชนมีบทบาทของการเป็นเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือเท่านั้น และยังเป็นการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีการจัดการการท่องเที่ยวอยู่แล้ว ซึ่งหมู่บ้านนั้นๆ ต้องมีการเตรียมการและวางแผน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประชาชนเป็นผู้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 60)

จากหลักการและองค์ประกอบดังกล่าว พอสรุปว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยที่ชุมชนมีบทบาทในการเป็นเจ้าของและสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การให้โอกาสชุมชนยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ร่วมดำเนินการ คือ ร่วมวางแผนการจัดการด้วยกัน ร่วมลงทุนเป็นหุ้นส่วนด้วยกัน และได้รับผลประโยชน์ ทั้งรายได้และผลกำไรอย่างเสมอภาคกัน (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544: 22) ในขณะเดียวกัน การจัดการที่ดีย่อมทำให้เกิดการคัดค้านักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน อันจะส่งผลถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่นั้นต่อไป (มธุรส ปราปไพรี, 2545: 29) โดยหลักการสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมได้รับประโยชน์ และผู้ที่รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสูงสุดต้องเป็นคนในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และมีการบำรุงรักษาอย่างดีที่สุด (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548: 1) หรืออาจกล่าวได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเน้นให้ความสำคัญกับ “การมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง” (สินธุ์ สโรบล, 2546: 60) ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะดังนี้คือ 1) การท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และตอบสนองความต้องการของชุมชน 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นเจ้าของ 3) ชุมชนเป็นผู้จัดการเอง 4) เน้นหนักการพัฒนาแบบองค์รวม 5) ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการเที่ยวชม การร่วมกิจกรรม การพูดคุย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ 6) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง 7) ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) การท่องเที่ยวนี้จะต้องไม่ใช่รายได้หลักของชุมชน ชุมชนจะเป็นผู้กำหนดรายได้ รวมถึงมีการกระจายรายได้สู่สาธารณะชนของชุมชน 9) สามารถเข้าใจชุมชนหรือเข้าใจการท่องเที่ยวของชุมชนได้ โดยไม่ต้องอาศัยวิทยากรหรือคนภายนอก (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548: 3)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ชุมชนจะสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยเพื่อกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชน เพื่อให้รู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง จะมีการกระจายและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างไร ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดของชุมชนก็คือ “การมีส่วนร่วมในทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม” ทั้งนี้ยังต้องมีหลักการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน (วิระพล ทองมา, 2551: 15-17) ดังนี้

1. ต้องเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ทั้งการคิด วางแผน ทำกิจกรรม ติดตาม ประเมินผล เรียนรู้และรับผลประโยชน์ร่วมกัน
3. มีองค์กรชาวบ้านหรือชมรม เพื่อเข้ามารับผิดชอบในการบริหารจัดการ
4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
5. มีกฎ กติกา สำหรับการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่กำหนด
6. มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชาวบ้านและนักท่องเที่ยว
7. มีความสะอาด ปลอดภัย และมีอัตราค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมเป็นธรรมกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว
8. รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวมีส่วนไปสนับสนุนดูแลการพัฒนาชุมชน และรักษาสิ่งแวดล้อม
9. การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน
10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ และพร้อมที่จะหยุดเมื่อเกินความสามารถที่จะจัดการได้

นอกจากนี้ ยังสามารถอธิบายลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ได้จากการประมวลองค์ความรู้และประสบการณ์จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ ออกเป็น 5 บริบทที่แตกต่างกัน (สินธุ์ สโรบล, 2546: 231-235) ดังนี้คือ

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึก และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณี

ของคน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น อันรวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลภาวะและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวมีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลายๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การบริหารและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยในทางปฏิบัติ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่น ในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการบูรณาการภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมทั้ง 3 มิติ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 237-239) ดังนี้คือ

1. มิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

2. มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่า การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

3. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่างๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของการก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

อย่างไรก็ตาม หากชุมชนไม่ได้เตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการท่องเที่ยว อาจเกิดผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้ ซึ่งผลกระทบดังกล่าว อาจเกิดขึ้นได้ทั้งด้านบวกและด้านลบ (วิระพล ทองมา, 2551: 15-16) อันได้แก่

1. ผลกระทบด้านบวก อาจส่งผลให้ชุมชนจิตสำนึก เกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือ การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานในที่สุด

2. ผลกระทบทางลบ อาจเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมเข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคือ อาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ดังนั้น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548: 7-8) จึงเสนอว่า ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น สิ่งแรกที่ชุมชนจะต้องให้ความสำคัญคือ การประเมินความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยจะต้องมีการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชน ให้ช่วยกันคิดและวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน (strengths and weaknesses) รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงโอกาสและความเสี่ยง (opportunities and threats) ที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อจะได้ช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไข หรือคิดระบบเพื่อป้องกันในเรื่องที่เป็นข้อจำกัดและความเสี่ยงของชุมชน สำหรับประเด็นการพิจารณาความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ความพร้อมของทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ เงินทุน เวลา แรงงาน สาธารณูปโภค และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งครอบคลุมถึง ลักษณะโดดเด่น และความน่าสนใจของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน การเดินทางเข้าถึงชุมชน หรือการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง และขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ความสนใจ ความกระตือรือร้น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. ความต้องการของชุมชนในการเข้าร่วมจัดการ หรือให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

6. ความพร้อมด้านทักษะการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชน

7. ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและผู้นำ

8. ความเสี่ยงต่อผลกระทบที่ยากต่อการควบคุมและจัดการ

ในขณะเดียวกัน สมาชิกในชุมชนจะต้องมาร่วมกันคิดและร่วมกันไตร่ตรองอย่างจริงจัง โดยจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า “ชุมชนต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร” ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมาภายหลังการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอะไรบ้าง ซึ่งการระดมความคิดเห็นร่วมกันนี้ จะทำให้ได้เป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสมาชิกทุกคนมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป ทั้งนี้ ในการประเมินความเป็นไปได้ของชุมชนนี้ ชุมชนอาจขอความร่วมมือจากนักวิชาการ อาจารย์จากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นของตน ที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่สนับสนุนการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ NGO หรือเยาวชนในหมู่บ้านที่มีการศึกษา ให้เข้าร่วมเป็นทีม

คณะทำงานในการประเมินความเป็นไปได้ของชุมชน หรือเชิงวิพากษ์จากองค์กรต่างๆ มาให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวด้วยก็ได้ นอกจากนี้ควรมีการจัดไปทัศนศึกษาในท้องถิ่นที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อศึกษาดูงาน โดยจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่จริง และสอบถามข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะต้องครอบคลุมในประเด็นต่างๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการ รวมทั้งพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายด้วย ทั้งนี้ในการไปศึกษาดูงานดังกล่าวนี้ ให้ทำการคัดเลือกตัวแทนของชุมชน โดยให้กระจายไปในทุกกลุ่มของชุมชน และภายหลังกลับมาจากดูงาน ต้องมีการสรุปข้อมูลร่วมกับ เพื่อร่วมกันประเมินศักยภาพของชุมชนอีกครั้งในความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยว และร่วมกันตัดสินใจว่าจะพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนหรือไม่ อย่างไรต่อไป (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548: 9-10)

ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ 1) ศักยภาพของคน 2) ศักยภาพของพื้นที่/แหล่งท่องเที่ยว 3) ศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยว และที่สำคัญที่สุดคือ 4) ศักยภาพในการมีส่วนร่วม

หลังจากมีการประเมินความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อมาคือ การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่ง วีระพล ทองมา (2549: 218-220) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่คุณเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้น เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลั้งซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด สินค้าและบริการได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นคาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนาดังนั้น ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” คือเข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องพิจารณาและดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในการพิจารณาผลกระทบทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้ อาจเจาะจงเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม โดยการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจในเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับคนในชุมชน เพื่อศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) การสำรวจทางกายภาพ ได้แก่ การทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคน และทรัพยากรธรรมชาติ) 2) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ) 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรท่องเที่ยว 4) ศึกษา กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน เช่น 1) รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งในแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไป มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนมีความเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนมีความเด่นในเรื่องระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ออกมาให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ ออกไป 2) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น 3) ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชนตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ 4) ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว ทั้งความพร้อม จำนวนบุคลากรและขีดความสามารถในการรองรับ ทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคา การจัดสรรผลประโยชน์สู่ชาวบ้าน

และชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดท่องเที่ยว นำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสิทธิภาพหรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล อาจแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียน หลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วง ๆ ทุก ๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผล จะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเองและแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร ได้แก่ 1) การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย 2) การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชน เพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

ดังนั้น จึงพอสรุป กระบวนการในการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว อย่างสั้นๆ และเข้าใจได้ง่ายขึ้น ตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย 10 ขั้นตอน (พจนานุกรม, 2546: 23) คือ

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ ซึ่งเป็นการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเลือกพื้นที่ทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. กำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทาง การดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน
4. การวางแผน ซึ่งเป็นการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
5. การบริหารจัดการองค์กร ซึ่งเป็นการหาแนวทางในการสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
6. การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว เป็นการนำเสนอภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

7. การสื่อความหมาย โดยการพัฒนานุเคราะห์ของชุมชนให้มีความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

8. การตลาด ซึ่งเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาด พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่สำคัญในการทำการตลาด

9. การจัดการท่องเที่ยวที่โปร่งใส ซึ่งเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องของในกิจการท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ เพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริง

10. การติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นการติดตามและประเมินผลทั้งในระดับกิจกรรมและภาพรวมในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นอกจากนี้ หากจะวัดความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สามารถประเมินได้จากองค์ประกอบที่สำคัญ 17 ประการ (สุจิตราภา พันธุ์วิไล และ ชีรเทพ ชนโมตรี, 2550: 18-20) ดังนี้ คือ

1. การท่องเที่ยวที่สามารถจะสนองความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนเอง และนักท่องเที่ยวได้นั้น ต้องอาศัยการวางแผนและการจัดการที่สมดุลต่อผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่จะได้รับการท่องเที่ยว (respect for tourism's rewards and limitations)

2. การวางแผนสู่ความสำเร็จ (planning for success) ควรพิจารณาถึงแหล่งท่องเที่ยว การตลาด สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดสรรเงินทุนและการสนับสนุนธุรกิจ ตลอดจนปัญหาขององค์กร

3. ความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน (collaboration and partnerships) โดยชุมชนต้องตื่นตัวที่จะสร้างความสัมพันธ์และจับมือกับภาคธุรกิจต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น

4. ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริง (authenticity is for real) นักท่องเที่ยวย่อมต้องการมีประสบการณ์ที่ดีกับเอกลักษณ์ เรื่องราว รูปแบบ ประวัติศาสตร์ ชุมชน และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความงดงามและความมีคุณค่าแห่งสถานที่หรือชุมชนนั้นๆ

5. ประสบการณ์ที่ดี (great experience) ไม่ว่าจะเป็นความสนุกสนานร่วมกันของนักท่องเที่ยวกับพี่น้องในครอบครัวของตน ความประทับใจ ความพึงพอใจที่นักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ที่ได้ไปชม ประสบการณ์ที่ไม่ธรรมดา การเติมเต็มสิ่งที่ยังขาดหายไปในชีวิต หรือความทรงจำที่ไม่รู้ลืมที่นักท่องเที่ยวได้รับ ไม่เพียงแต่เป็นข้อได้เปรียบที่โดดเด่นเท่านั้น แต่ยังสามารถจะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสู่แหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ด้วย เพราะจุดหมายทางการท่องเที่ยวจะเน้นที่ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและการถ่ายทอดประสบการณ์นั้นๆ ต่อไปอย่างได้ผล

6. ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ง่ายขึ้น (accessibility-easier) ชุมชนที่ต้องการให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ควรจะต้องมีระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพและสะดวกสบายต่อนักท่องเที่ยว

7. สัญญาของเครื่องหมายการค้า (the brand promise) การสร้างสรรค์เครื่องหมายการค้าของชุมชน สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะจะเป็นสัญญาบ่งชี้ที่ชุมชนจะขับเคลื่อนทุกสิ่งทุกอย่างสู่แก่นักท่องเที่ยว และยังสามารถส่งเสริมให้เกิดมุมมองหรือภาพลักษณ์ที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วย

8. ความเป็นผู้นำ (leadership shows the way) การจัดการที่ดี เป็นระบบและสม่ำเสมอ มีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนจึงควรจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวขึ้น โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนด้วยวิสัยทัศน์ของความเป็นผู้นำ เพื่อเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน อันจะนำสู่ผลสำเร็จทางการตลาดที่คุ้มค่า และมีประสิทธิผลที่ดีที่สุดต่อชุมชน

9. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (aesthetics is more than appearances) เป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว และส่งเสริมสภาพเศรษฐกิจที่ดีแก่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งหัวใจหลักคือความสะอาด การต้อนรับที่น่าประทับใจ การดูแลรักษาที่ดีต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

10. ความยั่งยืน (sustainability) ชุมชนควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้ คือ การรักษาทรัพยากรท้องถิ่น การสร้างความพึงพอใจและประสบการณ์ที่ดีมีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบที่เคารพต่อผลประโยชน์ของชุมชน ความสมดุลของสภาพความเป็นจริงและความยั่งยืนกับเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถในการรองรับของสังคม เพื่อนำไปสู่ความพอเพียงของชุมชนในการรับนักท่องเที่ยว

11. ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (tourism information) การให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ทันเวลาและมีสาระครบถ้วน คือหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญต่อการประสบความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ข้อมูลที่เหมาะสมในช่วงก่อนและระหว่างการเดินทางจะส่งผลอย่างมากต่อจำนวนวันที่นักท่องเที่ยวจะพักอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลจากแผ่นพับ เว็บไซต์ แผนที่ และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวต่างๆ จะมีอิทธิพลในการตัดสินใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเช่นกัน

12. คุณภาพที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง (quality is expected) คุณภาพในการบริการมีส่วนสำคัญทั้งในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวใช้จ่าย การชักจูงให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนอีกครั้งหนึ่ง และการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวด้วยการพูดคุยๆ กัน ไปแบบปากต่อปาก ซึ่งมีผลต่อความรุ่งเรืองของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

13. การเฉลิมฉลองในสิ่งที่แตกต่าง (celebrate what's different) ควรนำความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมาเป็นจุดขาย หรือเครื่องหมายการค้าของแหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ และ ควรจะเน้นการสร้างประสบการณ์ซึ่งพิเศษและไม่เหมือนใครให้แก่นักท่องเที่ยว

14. สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (infrastructure that counts) นอกเหนือจากโรงแรมที่พัก ความบันเทิง แหล่งท่องเที่ยว และร้านอาหาร ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญในการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีสัญญาณจราจร ป้ายบอกทาง ห้องน้ำ ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว สวนที่รื่นรมย์ และสถานที่จอดรถ การผสมผสานของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

15. การช้อปปิ้งเป็นรายได้หมุนเวียน (shopping is the money spinner) โดยการที่นักท่องเที่ยวเดินจับจ่ายซื้อของถือเป็นรายได้จากภายนอก ที่มีส่วนสำคัญในการดึงเงินทุนจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน เพื่อนำมาเป็นเงินทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในสถานที่นั้น

16. เงินทุนสนับสนุนที่สม่ำเสมอ (consistent funding) ควรมีการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง มีอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและไม่หยุดนิ่ง

17. ทักษะและความชำนาญ (skill and expertise) การท่องเที่ยวจัดเป็นผู้สร้างแรงงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นแรงงานที่เป็นกันเอง และเป็นนักทำงานมืออาชีพซึ่งต้องการทักษะเชิงกลยุทธ์และการจัดการที่ดีในทุกๆ ส่วน ภาคธุรกิจจึงควรทำงานร่วมมือกันกับภาคการศึกษาในการผลิตแรงงานที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวให้แข็งแกร่งขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชน ต้องเกิดจากจิตสำนึกร่วมของชุมชนที่ความคิดริเริ่มที่ตรงกัน ร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามระบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยอาศัยการผสานความรู้ทางศาสตร์และศิลป์ในการจัดการธุรกิจ คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ากับคุณภาพของการบริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อเป็นแกนหลักขึ้น และเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมกันทำงานอย่างมุ่งมั่น ตั้งใจในระยะยาว โดยต้องสร้างจริยธรรม ควบคู่ไปกับการเป็นนักธุรกิจที่ดี ย่อมจะนำชุมชนสู่ผลสำเร็จที่ดีที่สุด สร้างความภูมิใจในตนเองและสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน (สุจิตราภา พันธวิไล และ ชีรเทพ ชนไมตรี, 2550: 21-22)

แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) เน้นให้ทุกฝ่ายมาร่วมมือร่วมใจกัน โดยมีสิทธิเสนอความคิดเห็น การตัดสินใจ การวางแผน เพื่อพัฒนาและดำเนินการร่วมกัน จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคในการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน ซึ่งเทคนิคที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

การประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion)

การประชุมกลุ่มย่อยหรือการสนทนากลุ่ม หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ โดยประโยชน์ของการสนทนากลุ่ม ได้แก่ 1) ใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทศนคติ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม 2) ใช้ในการกำหนดสมมติฐานใหม่ๆ 3) ใช้ในการกำหนดคำถามต่างๆ ที่ใช้ในแบบสอบถาม 4) ใช้ค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือยังไม่แน่ชัดของการวิจัยแบบสำรวจ เพื่อช่วยให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ใช้ในการประเมินผลทางด้านธุรกิจ

ขั้นตอนในการสนทนากลุ่มจะเริ่มด้วย 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ 2) กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูล 3) ตัดสินใจว่าจะทำกี่กลุ่ม 4) วางแผนเรื่องระยะเวลาและตารางเวลา 5) ออกแบบแนวคำถาม ควรเรียงคำถามจากคำถามที่เป็นเรื่องทั่วไป เบาๆ ง่ายต่อการเข้าใจ และสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนาแล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลัก หรือคำถามหลักของประเด็นที่ทำการศึกษาแล้วจึงจบลงด้วยคำถามเบาๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในวงสนทนาและสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ในช่วงท้ายอาจเดิมคำถามเสริมเข้าไป แต่ต้องเป็นคำถามสั้นๆ อาจเป็นคำถามที่ไม่ได้เตรียมมาก่อน แต่เป็นคำถามที่ปรากฏขึ้นมาระหว่างการสนทนา 6) ทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้น 7) ทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) และผู้จดบันทึก (note taker) 8) คัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา 9) การจัดการเพื่อเตรียมการทำสนทนากลุ่ม เป็นการเตรียมสถานที่ กำหนดวัน เวลา และจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็น เช่น เครื่องบันทึกเทป ม้วนเทป ถ่าน สมุด ดินสอ เครื่องดื่ม อาหารว่าง เป็นต้น 10) จัดกลุ่มสนทนา 11) ประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล 12) การเขียนรายงานการวิจัยควรเริ่มต้นโดยการเขียน

เล่าโครงการก่อน แล้วเขียนผลการศึกษาแยกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและหัวข้อของแนวคำถามโดยพรรณนาในเชิงอธิบาย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551: ระบบออนไลน์)

จากประเด็นศึกษาการสนทนากลุ่มนั้น จะพบว่าในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องใช้ความระมัดระวัง โดยต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ 1) การเลือกผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มนั้นควรเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ และต้องมีความเหมาะสมกับหัวข้อเรื่องที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม 2) ควรให้ผู้เข้าร่วมอยู่ร่วมกลุ่มโดยตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ 3) เนื่องจากการจัดการสนทนากลุ่มนี้ไม่สามารถใช้กับการศึกษาวิจัยได้ทุกเรื่อง หากผู้ที่จะนำมาใช้ได้พิจารณาให้รอบคอบ โดยคำนึงถึงผลดีและผลเสียที่จะเกิดก่อนที่จะเลือกวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการนี้ก็จะทำให้งานวิจัยที่ออกมา มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551: ระบบออนไลน์)

การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปที่นำไปสู่การวางแผนพัฒนาที่เหมาะสม โดยการอภิปรายต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นอย่างอิสระ ซึ่งการพูดคุยต้องเป็นไปอย่างธรรมชาติ และกลุ่มคนที่เข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกำหนดไว้ระหว่าง 6-12 คน นอกจากนั้นควรกำหนดช่วงเวลา สถานที่ หัวข้อ/ประเด็นที่จะอภิปรายให้มีความชัดเจน รวมทั้งสร้างบรรยากาศการอภิปรายให้เป็นกันเองมากที่สุด (บุญบา สัทธการ, 2546: 21)

เทคนิค SWOT Analysis

เทคนิค SWOT Analysis เป็นวิธีวิเคราะห์สถานการณ์ (situation analysis) หรือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (environmental analysis) ในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่นำมาใช้ศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้ทราบจุดอ่อนและจุดแข็งของชุมชน เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการวางแผนพัฒนาหรือแก้ปัญหา จึงสามารถนำมาใช้ในเชิงกลยุทธ์ได้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์ของชุมชน (ทวีป สิริวิเศษ, 2544: 65) ซึ่ง SWOT ย่อมาจาก Strength, Weaknesses, opportunities, Threats โดยมีความหมายสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. Strengths หรือ S หมายถึง จุดแข็ง เป็นการพิจารณาปัจจัยภายในชุมชน โดยการประเมินข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นของทรัพยากรของชุมชน ที่คาดว่าจะสนับสนุนให้การจัดการท่องเที่ยวบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งจะพิจารณาจากตัวแปรด้านต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม บุคลากรในชุมชนงบประมาณ เป็นต้น

2. Weaknesses หรือ W หมายถึง จุดอ่อน เป็นการพิจารณาปัจจัยภายในชุมชน โดยการประเมินข้อเสียเปรียบหรือจุดด้อยของทรัพยากรชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคที่ขัดขวางมิให้การจัดการท่องเที่ยวบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะพิจารณาตัวแปรเช่นเดียวกับจุดแข็ง

3. Opportunities หรือ O หมายถึง โอกาส เป็นการพิจารณาปัจจัยภายนอกชุมชน โดยการประเมินโอกาสหรือเงื่อนไขที่คาดว่าจะเอื้ออำนวยต่อการจัดการท่องเที่ยวให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งพิจารณาจากตัวแปรด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และเทคโนโลยี เป็นต้น

4. Threats หรือ T หมายถึง อุปสรรค เป็นการพิจารณาปัจจัยภายนอกชุมชน โดยการประเมินอุปสรรคหรือเงื่อนไขที่ขัดขวางการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจะพิจารณาจากตัวแปรด้านต่างๆ เช่นเดียวกับโอกาส

กล่าวโดยสรุป เทคนิค SWOT Analysis เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินศักยภาพของชุมชน เพื่อช่วยให้ชุมชนได้ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในอนาคต โดยจุดแข็งทำให้ทราบถึงปัจจัยหลักภายในชุมชน ที่จะผลักดันให้การจัดการท่องเที่ยวบรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จ ส่วนจุดอ่อน คือ สิ่งที่ต้องดำเนินการแก้ไขหรือหากกลยุทธ์ในการพัฒนาให้ดีขึ้นหากต้องการให้การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านต่างๆ ว่า ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่นั้น มีโอกาสหรือมีอุปสรรคต่อชุมชนอย่างไรในการจัดการท่องเที่ยว โดยโอกาสจะช่วยให้การเลือกกลยุทธ์เพื่อใช้โอกาสที่มีอยู่ส่งเสริมให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ส่วนอุปสรรคนั้นจะมีอิทธิพลในการเลือกกลยุทธ์ให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความรอบคอบ หรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้กลายเป็นโอกาส และเพื่อวางแผนการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ หมายถึง การคิดเชิงวิเคราะห์ (analytical thinking) คิดให้กว้างและสร้างสรรค์ (creative thinking) โดยคิดในภาพรวมทั้งระบบ (systems thinking) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาใดๆ ในชุมชน จำเป็นต้องเป็นเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (interaction learning through action) หรือเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำจริง (learning by doing) ที่เป็นการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติหรือการทำกิจกรรมต่างๆ

โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ ได้แก่ 1) การศึกษาดูงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลใหม่ ที่จะก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการพัฒนาต่อไป 2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เพื่อระดมสมอง (brain storming) ของชาวบ้านในการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ร่วมกัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกันและกัน ทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน (บุษบา สิทธิการ, 2546: 21)

แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษา) ชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, 2542: 23) ตามแนวคิดการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุม การใช้ และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (means) และเป้าหมาย (ends) ในเวลาเดียวกัน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2548: 195) การมีส่วนร่วมจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใดๆ ก็ตาม หากประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองแล้วกิจกรรมนั้นก็มิอาจจะสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ จะสามารถมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตัวเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและค้นหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างแท้จริง (อรรวรรณ พันธุ์เนตร, 2541: 25) ในขณะเดียวกัน ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมทางสังคมของแต่ละบุคคลนั้น ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังรวมถึง สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัยด้วย

ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น สามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ 1) พื้นฐานของการเข้าร่วม ว่ามาจากแรงจูงภายในหรือโดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชน 2) รูปแบบของการเข้าร่วม โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง หรือโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอ และฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง 4) ผลของการเข้าร่วม ทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

หากจะกล่าวถึงขั้นตอนในการมีส่วนร่วม สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 3/74-3/75) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 6 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นขั้นตอนที่นำความต้องการและปัญหาของชุมชนมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ โดยร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตามโครงการในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก 5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา ทั้งต่อสังคมหรือบุคคล และประโยชน์ทางด้านวัตถุหรือจิตใจ 6) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานและกิจกรรม เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมในรูปของการประเมินย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะหรือการประเมินผลรวม

ในขณะที่ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526: 272-273) ได้แบ่งขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการ 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2532: 61-63) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน มี 4 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาชุมชน คือการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยนักพัฒนาศึกษา และเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชน โดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นข้อมูลบางส่วนอาจหาได้จากงานวิจัย

2. การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปราย ถกเถียงแสดงความคิดเห็น นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงาน โดยคอยจัดลำดับผู้อภิปรายให้ข้อเท็จจริง และสรุปประเด็นสำคัญเป็นหลัก ส่วนชาวบ้านควรมีโอกาสเข้ามาอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และนักพัฒนาต้องกระตุ้น เร่งเร้าให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด

3. การลงมือปฏิบัติตามแผน หรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจแล้วจากขั้นตอนที่ 2 โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะต้องร่วมด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นตนเองที่จะพัฒนาชุมชน

4. การประเมินผลงาน โดยชาวบ้านและนักพัฒนาจะร่วมกันกำหนดขั้นตอนนี้ต่าง ๆ ในการทำงานประเมินผล ตลอดจนดูแลปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างประเมินผล เพื่อแก้ไข ได้ทันที

สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วม นั้น นำชัย ทนุผล และคณะ (2543: 45-47) ได้ระบุว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบที่แตกต่างกันคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo-participation) ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบย่อย ได้แก่

1.1. การมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) เป็นการใช้อำนาจและการควบคุมโดยผู้วางแผน ผู้บริหาร อภิสถิธิชนท้องถิ่น นักวิชาการ ที่ทำให้เกิดการยอมรับโดยเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม เพื่อดึงดูดให้ประชาชนยอมทำตามในสิ่งเขาต้องการ เพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน มากกว่าที่จะให้สิทธิอำนาจแก่ประชาชนผู้เข้าร่วม ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างออกไปอีก 3 รูปแบบคือ การมีส่วนร่วมแบบถูกหลอกใช้ (manipulation) การมีส่วนร่วมแบบได้รับการบำบัดรักษา (therapy) และการมีส่วนร่วมแบบได้รับการแจ้งให้ทราบ (informing)

1.2. การมีส่วนร่วมแบบได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism/paternalism) ซึ่งอำนาจและการควบคุมยังอยู่ที่บุคคลภายนอก ประชาชนผู้เข้าร่วมได้รับข่าวสารข้อมูลและได้รับการปรึกษาหารือ ได้รับการช่วยเหลือหรือปลอบใจ โดยไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันได้ ประชาชนผู้เข้าร่วมไม่มีอิทธิพลในการตัดสินใจหรือควบคุมในเรื่องผลประโยชน์ นักวิจัย หรือผู้รับผิดชอบโครงการ อาจช่วยเหลือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพื่อรักษาอาการมากกว่าเชี่ยวชาญรักษาสาเหตุของโรคของสังคม ทำให้ผู้เข้าร่วมตกเป็นหนี้บุญคุณ ไม่สามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาได้ ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างออกไปอีก 2 รูปแบบคือ การมีส่วนร่วมแบบได้รับการปรึกษาหารือ (consultation) และการมีส่วนร่วมแบบได้รับการปลอบใจ (placation)

2. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่

2.1. การมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ (cooperation) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือกับบุคคลภายนอก ในการทำกิจกรรมใด ๆ ที่ผลลัพธ์จะกลายเป็นผลประโยชน์ของพวกเขา การตัดสินใจเกิดขึ้นโดยการเสวนาระหว่างบุคคลภายในและบุคคลภายนอก ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันในกิจกรรม อำนาจและการควบคุม ได้รับการแบ่งปันตลอดกระบวนการ เป็นกระบวนการแบบอุปนัย ซึ่งมีการสั่งการจากล่างขึ้นบน ไม่ใช่เป็นกระบวนการสั่งการจากบนลงล่าง ซึ่งการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้ยังแยกออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ การมีส่วนร่วมแบบเป็นหุ้นส่วน (partnership) และการมีส่วนร่วมแบบได้รับมอบอำนาจ (delegated power)

2.2 การมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (empowerment) ซึ่งเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างสมบูรณ์ที่สุด เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีศักดิ์ศรี และอำนาจในทุกมิติ ทุกขั้นตอน ตลอดทั้งกระบวนการขององค์กร เพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจดังกล่าว ประชาชนจะต้องสามารถควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (citizen control) ในโครงการหรือสถาบัน รวมทั้งกระบวนการตัดสินใจและการบริหารจัดการมีส่วนร่วมในทุกๆ มิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมต้องนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย ความสมานฉันท์ และการเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมควรอยู่ในรูปแบบของ “การกำหนดหนทางร่วม” (co-determination) กับบุคคลภายนอก ซึ่งประชาชนผู้เข้าร่วมสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้นด้วยข้อต่อของพวกเขากเอง (their own terms) โดยการเสวนาร่วม ซึ่งเป็นผลมาจากหลักการพื้นฐานของการออกแบบ และวิธีวิจัยในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั่นเอง

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย 2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น 3) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผล เป็นต้น 4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน หรือความรู้สึกเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี เป็นต้น (ปรัชญา เวสารัชช, 2543: 41)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” คือการร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมคิด วางแผน ตัดสินใจ คิดค้นปัญหา ร่วมลงทุนและรับผลประโยชน์ตอบแทนร่วมปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานต่างๆ ในสังคม รวมตลอดถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นรูปแบบจากแนวคิดที่ประชาชนหรือคนที่อยู่ในสังคม ได้พัฒนาความคิด สติปัญญา ความรู้ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางพัฒนาแบบใหม่ โดยใช้หลักการพัฒนามาจากล่างสู่บนเป็นปัจจัยสำคัญ ทั้งนี้ รัฐบาลจะต้องยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนจะต้องมีพื้นฐานองค์กรประชาชน ที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆ ได้ ประชาชนต้องมีอิสระในความคิดริเริ่ม และการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาและกำหนดกิจกรรมของตัวเอง

แนวคิดความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือความรู้สึกในทางบวกและความรู้สึกในทางลบ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน และระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้เรียกว่า “ระบบความพึงพอใจ” โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบ (Shelly, 1975: 112) หรือเป็นความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (goals) ความต้องการ (wants) หรือแรงจูงใจ (motivation) (มนต์ชัย แก้วหลวง, 2543: 7) หรืออาจกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกและทัศนคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมและอื่นๆ ซึ่งถ้าองค์ประกอบเหล่านั้นสามารถสนองความต้องการของบุคคลได้อย่างเหมาะสม จึงจะมีผลให้เกิดความพึงพอใจ (พิศศักดิ์ กุสุโมทย์, 2543: 11) ความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้รับในสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่ง และความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง (เมตตา เสวตเลข, 2539: 9)

สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์มักได้แก่ ทรัพยากร (resources) หรือสิ่งเร้า (stimuli) ซึ่งการวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดเป็นสิ่งที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพอใจ และความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดได้มากที่สุด เมื่อมีทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นที่ต้องการครบถ้วน แต่เนื่องจากทรัพยากรในโลกนี้มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นความพอใจจะเกิดขึ้นได้มากที่สุดเมื่อมีการจัดการทรัพยากรอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ทัศนคติและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งๆ สามารถใช้แทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้จะหมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทัศนคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ (Vroom, 1964: 85)

ความพอใจของผู้รับบริการ เป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่ใช้วัดประสิทธิภาพของการบริการได้ เพราะการจัดการบริการต่างๆ ไม่ใช่แค่ทำให้เสร็จๆ ไป แต่หมายถึงการให้บริการอย่างดี เป็นที่พอใจแก่ประชาชน (อมร รักษาสัตย์, 2535: 22) โดยความรู้สึกพอใจในการรับบริการดังกล่าวนี้ ประชาชนจะมีความพึงพอใจอย่างมากเมื่อสิ่งที่ตนคาดหวังได้รับการตอบสนองในระยะเวลาที่เหมาะสม แต่ถ้าหากการตอบสนองนั้นไม่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือตามจุดมุ่งหมาย และในระยะเวลาที่ไม่เหมาะสม ก็จะทำให้ความพึงพอใจน้อยลงตามลำดับ ซึ่งความพึงพอใจหลังจากได้รับบริการจะเป็นระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการได้รับบริการในด้านต่างๆ คือ

- 1) ด้านความสะดวกที่ได้รับ
- 2) ด้านตัวเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ
- 3) ด้านคุณภาพของบริการที่ได้รับ
- 4) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการ
- 5) ด้านข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ (มณีวรรณ ต้นไทย, 2533: 66)

การวัดความพึงพอใจ จะเป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะหนึ่งลักษณะใด (บุญเรือง ขจรศิลป์, 2528: 153) ซึ่งไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรง ต้องสันนิษฐานจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อผู้อื่นหรือเหตุการณ์ที่เป็นเป้าหมาย ซึ่งมี 5 ลักษณะดังนี้ (สงวนศรี วิรัชชัย, 2527: 64)

1. มาตรฐานวัดเจตคติของเทอร์สโตน (Thurstone' qual-apperaring interval scale) ซึ่งเทอร์สโตน ได้เสนอให้รวบรวมข้อความที่แสดงเจตคติต่อที่หมายให้ได้จำนวนมากกว่า 100 ข้อความ โดยให้มีทั้งข้อความที่เป็นนิมิตอย่างมาก ข้อความที่เป็นนิมิตไม่มากนัก ข้อความที่เป็นกลางๆ ข้อความที่เป็นนิเสธไม่มากและข้อความที่เป็นนิเสธอย่างมาก แล้วนำข้อความทั้งหมดไปให้คนกลุ่มใหญ่ตัดสินแบ่งข้อความออกเป็น 11 กลุ่มตามปริมาณความเข้มของความรู้สึกที่มีอยู่ในแต่ละข้อความ โดยผู้ตัดสินใจต้องตัดสินอย่างเป็นปรนัย ไม่นำเจตคติที่ตนมีต่อที่หมายนั้นมาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาแบ่งประเภทหรือแบ่งกลุ่มของข้อความ เมื่อได้ข้อความ 11 กลุ่มที่มีความเข้มของเจตคติต่างๆ กันแล้ว ก็เลือกแต่เฉพาะข้อความที่ผู้ตัดสินส่วนมากเห็นพ้องกันนำมาทำเป็นแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ตอบระบุว่าเห็นด้วยกับข้อความใด และไม่เห็นด้วยกับข้อความใด

2. มาตรฐานวัดของลิเคิร์ท (Likert's summated rating scale) ซึ่งเป็นการจัดให้ข้อความที่แสดงเจตคติที่หมายในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (ข้อความหนึ่งๆ จะแสดงทิศทางของเจตคติเพียงทิศทางเดียว คือ นิมิตหรือนิเสธ) แล้วให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น หรือตอบว่า เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย กับข้อความนั้นๆ มากน้อยเพียงใด คำตอบของแต่ละข้อความจะมีให้เลือกตอบ 5 ช่วง ตั้งแต่ เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย เฉยๆ หรือยังไม่ได้ตัดสินใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก ทั้งนี้ มาตรฐานวัดเจตคติแบบนี้นิยมใช้กันมาก เพราะสร้างได้ง่ายกว่าแบบของเทอร์สโตน และในระยะหลังๆ ก็มีการดัดแปลงไปบ้าง เช่น ดัดคำตอบที่เป็นกลาง (ยังไม่ได้ตัดสินใจ) ออกไปด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้ตอบที่ไม่แน่ใจในการประเมินของตน หรือผู้ที่ไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นความรู้สึกที่แท้จริงมักจะเลือกคำตอบนี้ และในบางครั้งก็มีการเพิ่มช่วงคำตอบเป็น 6-7 หรือ 8-9 ช่วง แล้วแต่จุดประสงค์ของการวัด

3. มาตรฐานจำแนกลักษณะ (semantic differential scale) ซึ่ง ออสกู๊ด ซัคซี และ แทนเนนเบาว์ม (Osgood, Suci and Tannenbaum) เสนอการวัดเจตคติโดยให้ผู้ตอบประเมินคุณสมบัติที่อาจจะมิได้ในทางตรงข้ามกัน เช่น ดี-เลว อ่อนแอ-แข็งแรง เกียจคร้าน-ขยัน สุขภาพ-หายาบคาย ฯลฯ ของบุคคล

4. มาตรฐานวัดระยะทางสังคม (social distance scale unidimensional scale) ซึ่งเป็นการวัดเจตคติต่อผู้อื่น โดยจัดให้มีข้อความแสดงถึงความสัมพันธ์และความรู้สึกของบุคคลที่จะมีต่อผู้เป็นที่หมายของเจตคติ 7 ข้อความ แต่ละข้อความจะบ่งบอกความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่างๆ กัน

ตั้งแต่ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก ซึ่งแสดงถึงการมีเจตคตินิมาน ไปจนถึงความสัมพันธ์ในทางลบ ซึ่งแสดงถึงการมีเจตคตินิเสธ แล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบว่า ต้องการจะมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายของเจตคติในระดับใดจาก 7 ระดับต่อไปนี้ คือ ขอมรับถึงขั้นแต่งงาน ขอมรับเป็นเพื่อนสนิท ขอมรับเป็นเพื่อนบ้าน ขอมรับเป็นเพื่อนร่วมอาชีพ ขอมรับเป็นพลเมืองของประเทศ ขอมรับในฐานะเป็นผู้มาเยือนของประเทศ และไม่ขอมรับให้เข้ามาในประเทศ มาตรานี้เสนอโดย โบการ์ดัส (Bogardus)

5. มาตรารวดเจตคติของกัทท์แมน (Guttman) คือ การจัดให้มีข้อความชุดหนึ่งซึ่งแต่ละข้อความจะแสดงเจตคติในทิศทางเดียวกัน แต่มีความเข้มข้นหรือปริมาณของความรู้สึกแตกต่างกัน ข้อความชุดนี้จะจัดเรียงลำดับความเข้มข้นของเจตคติที่มีอยู่ในแต่ละข้อความไว้ แล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบด้วยข้อความใดข้อความหนึ่ง โดยถือว่าคำตอบหรือข้อความที่ผู้ตอบเลือกจะเป็นการยืนยันคำตอบหรือข้อความที่แสดงความเข้มในระดับรองลงไปด้วย เช่น ถ้ามีข้อความที่คล้ายๆ กับมาตราวัดระยะทางสังคม คือ การขอมรับเป็นพลเมืองของประเทศ รวม 5 ข้อความ ซึ่งแสดงถึงเจตคตินิมานในระดับความเข้มต่างๆ กัน ตั้งแต่มากไปหาน้อย ถ้าผู้ตอบเลือกตอบว่าเป็นเพื่อนสนิทก็จะสรุปว่า ผู้ตอบยืนยัน ไปจนถึงการขอมรับเป็นเพื่อนบ้าน ขอมรับเป็นเพื่อนร่วมงานและขอมรับเป็นพลเมืองของประเทศด้วย ปัจจุบันมาตรารวดแบบนี้ไม่ได้รับความนิยม เพราะพบมีสภาพความเป็นจริงที่ขัดกับหลักการของมาตรารวดนี้ คือ พบว่าที่เราขอมรับคนคนหนึ่งเป็นเพื่อนสนิทนั้น ไม่ได้หมายความว่าเราจะขอมรับเขาเป็นเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงานด้วย

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงการประเมินค่านั่นเอง ซึ่งในการวัดค่าความพึงพอใจในการศึกษารั้วนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ “มาตรารวดของลิเคิร์ต” (Likert's summated rating scale) ของ Rensis Likert โดยจะสร้างข้อความที่เราให้แสดงความพึงพอใจไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเพียงทิศทางเดียว ซึ่งให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นหรือตอบว่า พึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจ กับข้อความนั้นๆ มากน้อยเพียงใด ซึ่งคำตอบหรือเกณฑ์ของความพึงพอใจจะมีลักษณะมาตรฐานส่วนประมาณค่า (rating scale) ให้เลือกตอบแบบ 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด มาก ไปจนถึงน้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดค่าคะแนนของแต่ละระดับลดหลั่นลงมา ได้แก่ พึงพอใจมากที่สุด เท่ากับ 5 คะแนน พึงพอใจมาก เท่ากับ 4 คะแนน รู้สึกพึงพอใจปานกลาง หรือเฉยๆ หรือไม่แน่ใจ เท่ากับ 3 คะแนน ไม่พึงพอใจ เท่ากับ 2 คะแนน และไม่พึงพอใจมากที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน

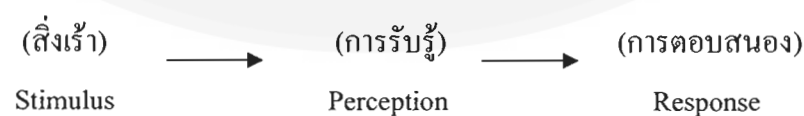
แนวคิดการรับรู้

การรับรู้ (perception) หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองที่ได้รับข้อมูลจากประสาทสัมผัส พื้นฐานหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระตุ้นให้ร่างกายเกิดความรู้สึกและเข้าใจความหมายของสิ่งเร้านั้น (มธุรส สว่างบำรุง, 2542: 94) หรือหมายถึง การที่บุคคลสำนึก (aware) และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (reaction) ต่อสิ่งเร้า โดยปกติเรารับรู้โดยผ่านระบบรับสัมผัส ได้แก่ ระบบรีเซพชันเซอร์ (กลุ่มเซลล์ที่รับการกระตุ้น) ในตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบสัมผัสรับจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งไปยังสมองเพื่อให้เกิดความรู้สึก เป็นการได้เห็น การได้กลิ่น การได้รส ความรู้สึกร้อน หนาว และเจ็บปวด เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมความรู้สึก (sensation) เป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของเราต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สมองจะตีความสิ่งที่รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้ (perception) ว่าสิ่งที่เห็นหรือรู้สึกนั้นคืออะไร (สุปราณี สนธิรัตน์, 2545: 143) ซึ่งการรับรู้ของบุคคลแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่ได้รับและการประเมินค่าสิ่งที่รับรู้ก็แตกต่างกันไปด้วย การรับรู้ของบุคคลเกิดจากการได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้รับฟังสรรพสิ่งได้กลิ่นและได้สัมผัส เป็นความรู้สึกที่เกิดจากประสาทสัมผัส โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัสบุคคลประเมินค่าจากสิ่งที่รับรู้โดยอาศัยประสบการณ์ และภูมิหลังของตน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535: 76)

การรับรู้ยังเป็นกระบวนการที่มีระดับตั้งแต่ง่ายที่สุดถึงซับซ้อนที่สุด ซึ่งยากแก่การเข้าใจ ดังนั้นการรับรู้ของแต่ละคนจึงแตกต่างกันไป โดยนักนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของการรับรู้ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป (สุชา จันทน์เอม, 2522: 114) ดังนี้

1. การรับรู้ คือการตีความหมายจากการรับสัมผัส (sensation) ในการรับรู้ นั้น เราไม่เพียงแต่มองเห็น ได้ยิน หรือได้กลิ่นเท่านั้น แต่เราต้องรับรู้ได้ว่าวัตถุหรือสิ่งที่เรารับรู้ นั้นคืออะไร มีรูปร่างอย่างไร อยู่ทิศใด ไกลกว่าเรามากน้อยแค่ไหน เป็นต้น ทั้งหมดที่เราบอกได้นี้เป็นการตีความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในการรับสัมผัส

2. ในแง่ของพฤติกรรมกรการรับรู้ เป็นขบวนการที่เกิดแทรกอยู่ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ดังนี้

นอกจากนี้ การรับรู้ ยังหมายถึงกระบวนการที่คนเรามีประสบการณ์กับวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัสการรับรู้สามารถเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน (กรรณิการ์ ภูประเสริฐ, 2527: 188-189) คือ

1. สิ่งเร้ามากระทบ (เร้า) อวัยวะรับสัมผัสของอินทรีย์ ซึ่งอาจเป็น หู ตา จมูก ลิ้น หรือกายสัมผัสก็ได้
2. กระแสประสาทสัมผัส จะวิ่ง ไปยังระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่สมอง
3. จะมีการแปลความหมายออกมา เป็นความรู้ความเข้าใจ โดยอาศัยความจำ ความรู้เดิม (past knowledge) ประสบการณ์เดิม (past experiences) ในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคน ถ้าบุคคลใดมีความสามารถจำได้ดี ไม่ลืมง่าย ๆ ในสิ่งที่เคยทำไปแล้ว การเร้าของสิ่งเร้าใหม่ก็อาจจะทำให้บุคคลนั้นรับรู้ได้เร็วและชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความต้องการ ค่านิยม ทักษะคติ และบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่สำคัญที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายพฤติกรรมที่แสดงออกมาได้มากขึ้น ซึ่งจะประกอบไปด้วย 1) อาการสัมผัส 2) การแปลความหมายของอาการสัมผัส 3) การใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมช่วยในการแปลความหมาย (จำเนียร ช่วงโชติ, 2532: 71)

องค์ประกอบของการรับรู้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการรับรู้ มีดังนี้คือ

1. ลักษณะเฉพาะของบุคคล ได้แก่ ความใส่ใจ ความตั้งใจ การเห็นคุณค่าของสิ่งเร้า เจตคติ ความคาดหวัง ความรอบคอบ ความต้องการ ค่านิยม เป็นต้น นับได้ว่าเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะสิ่งเร้าต่าง ๆ มากมายที่มนุษย์จะต้องเลือกสรรแตกต่างกันออกไป
2. คุณสมบัติของสิ่งเร้า ซึ่งจะมีส่วนช่วยกระตุ้นทำให้เราเกิดความสนใจขึ้นมาได้ เช่น สิ่งเร้าที่มีกลิ่น การปกปิด การมีขนาดใหญ่ การทำซ้ำ ๆ การเคลื่อนไหว แปลกใหม่ ความผิดแผกแตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ และความโดดเด่นสะดุดตา เป็นต้น
3. ประสบการณ์เดิมในอดีตมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของการรับรู้ของมนุษย์ได้เช่นกัน เช่น บางคนจะถือว่าศิระยะเป็นสิ่งสูง ถ้าหากมีคนมีอายุน้อยกว่ามาลูบศิระยะบุคคลนั้นอาจจะแสดงอารมณ์โกรธขึ้นมาทันที เป็นต้น
4. สิ่งแวดล้อมในขณะนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้กระตุ้นความสนใจของเราในการแสดงพฤติกรรมได้ตอบออกมา

นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ทางสังคมของคนเรา ยังประกอบด้วย ความตั้งใจ (attention) ความเตรียมพร้อม (preparatory) ความต้องการและคุณค่า (need and worth) บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย (personality and characteristic) ความชัดเจนและการสื่อความหมาย (good communication) ทักษะคติและค่านิยม (attitude and value) ความรู้พื้นฐาน (knowledge) รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อ (culture and belief) (สุภัททา พิณทะแพทย์, 2532: 212-213)

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีบทบาทแรกเริ่มมาจากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน (The Globe'90 Conference) ที่บริติชโคลัมเบีย เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 โดยตัวแทนจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รัฐบาล องค์การรัฐและเอกชน รวมถึงสถานการศึกษา ได้ร่วมกันพิจารณาถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ในการทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) ว่าหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวที่มีความหมายรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศได้ด้วย” (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 2/10 – 2/11) ในทำนองเดียวกันอาจหมายถึง การพัฒนาและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ให้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ให้นานที่สุด (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543: 118-119; วรรณ วลัยวานิช, 2546: 147) และอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (mass tourism) หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 6) ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้ ได้พัฒนาจากการท่องเที่ยวทางเลือก 2 ประเภทคือ 1) การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ให้ความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรมน้อยกว่าการท่องเที่ยวธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Fennell, 1999: 26-27)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรมีลักษณะดังนี้คือ 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (continuity) ซึ่งหมายถึงความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและต่อเนื่องของวัฒนธรรม ที่จัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวและสามารถมอบประสบการณ์ันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (quality) โดยเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลักคือคุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (balance) ซึ่งหมายถึงความสมดุลระหว่าง

ความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

จากความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว ให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างพอเพียง แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน หรืออาจสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ 6 ประการคือ 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 7) ดังนั้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของกิจกรรมการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ ที่จะต้องมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือความยั่งยืนนั่นเอง (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543: 98)

หลักการสำคัญของ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism development) คือจะต้องคำนึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมท้องถิ่น คำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชนท้องถิ่น คำนึงถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว ด้วยความปลอดภัยและสุขภาพอนามัย คำนึงถึงการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543: 93) ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการพื้นฐาน 10 ประการคือ 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอคิ (using resource sustainably) ทั้งที่เป็นธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางทำธุรกิจในระยะยาว 2) การลดการบริโภคที่มากเกินไปและการลดของเสีย (reducing overconsumption and waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพของการท่องเที่ยว 3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (maintaining diversity) มีความสำคัญต่อ

การท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 4) การประสาน การพัฒนาการท่องเที่ยว (integrating tourism planning) เพื่อให้เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนา แห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพ การท่องเที่ยวในระยะยาว 5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น (supporting local economy) โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิด การประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย 6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของ ท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว (involving local communities) ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ สิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย 7) การปรึกษาหารือ กันอย่างสม่ำเสมอ (consulting stakeholders and the public) ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้ง แก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน 8) การฝึกอบรมบุคลากร (training staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วย ยกระดับการบริการการท่องเที่ยว 9) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล (marketing tourism responsibly) จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และ วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวจะยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยว 10) การวิจัยและการติดตาม ตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ (undertaking research) จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่ม ผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 8-9; ทิววรรณ พุ่มมณี, 2550: 3-4)

นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ (ศรีพร สมบุญธรรม, 2536: 30) คือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง ก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็น หลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (carrying capacity) ทั้งนี้ ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้ร่วมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่นั้น
4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อการก่อสร้าง ตลอดจน การใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงให้กับคนในท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบหลัก 6 ด้านคือ 1) การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4) การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 6) การพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 20-22)

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ต้องเริ่มต้นด้วยปัญญาเป็นตัวตั้ง คือ เริ่มตั้งแต่การสร้างให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้ภูมิหลังของท้องถิ่น ได้รู้จักวัฒนธรรมของท้องถิ่น เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมท้องถิ่นของคน และปฏิบัติรักษาวัฒนธรรมประเพณีให้ต่อเนื่องไม่ขาดสาย ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นให้บุคคลรุ่นต่อๆ ไปด้วย (ศรีธัช เลิศรัศม์มงคล, 2540: 13) ในขณะเดียวกัน ยังต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป รวมถึงต้องมีการบูรณาการใน 3 องค์ประกอบหลักด้วยคือ แหล่งท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาด ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบจะต้องมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน สำหรับตัวนักท่องเที่ยวเอง ซึ่งมีส่วนช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนได้ โดยต้องเกิดความรู้ ความรับผิดชอบ และวิธีการที่จะก่อให้เกิดความรู้ ความรับผิดชอบ จะต้องดำเนินการผ่านระบบการศึกษาเยาวชน โดยต้องมุ่งให้เกิดการปรับทัศนคติขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การเพิ่มจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม การปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิต และการจัดระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นต้น (กรราเดช พยัณวิเชียร, 2539: 7)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีความยั่งยืนอย่างน้อย 3 ประการ คือความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (economic sustainability) ความยั่งยืนทางสังคม (social sustainability) และความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (environmental sustainability) โดยเน้นที่ความสามารถในการสร้างความสมดุลให้เกิดระหว่างกระแสการพัฒนาและการอนุรักษ์ ซึ่งความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ประกอบการ คนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ และนักท่องเที่ยวเอง ในการใช้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด อย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ภาคสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย

กระบวนการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของ “คน” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้มีโอกาสกำหนดทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งดำเนินการได้ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้จัดตั้งองค์กรหรือชมรมฯ ของชุมชน เพื่อเข้ามามีบทบาทในการวางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนา ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ในชุมชน เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกัน ก็ไม่ลืมที่จะสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสามารถใช้ “การท่องเที่ยว” เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนในระยะยาวนั้น ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) และการปฏิบัติจริง จนกว่าสามารถดำเนินกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ แต่การจะไปถึงเป้าหมายให้สำเร็จได้นั้น จะต้องอาศัย “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งจะต้องมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในรูปแบบแท้จริง (genuine-participation) ที่เป็นแบบความร่วมมือ (cooperation) หรือแบบการให้อำนาจกับประชาชนอย่างเต็มที่ (empowerment) (นำชัย ทนุผล และคณะ, 2543: 45-47) ดังนั้น เครื่องมือที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปในรูปแบบดังกล่าว จึงต้องใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่ผสมผสานการใช้เทคนิคในกระบวนการพัฒนาหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) การฝึกปฏิบัติ การระดมสมอง และกิจกรรมสัมพันธ์ เป็นต้น

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยต่างๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในครั้งนี้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในการพัฒนาสังคมหรือชุมชนใดๆ ต้องมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนก่อน เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้สังคมหรือชุมชนนั้นๆ สามารถพัฒนาขึ้นได้ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์

องค์กรทางสังคม ความเป็นผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก การศึกษาอบรม สื่อมวลชน การพึ่งพาตนเอง นวัตกรรม (innovator) ความสามารถ จินตภาพสมัยใหม่ (modern image) การเคลื่อนที่ประเภทต่างๆ ความเต็มใจ เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ความเป็นเมือง ความขยันขันแข็ง และความรักถิ่นฐาน เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 115-116) ดังนั้นในขั้นตอนนี้ จึงได้มีการศึกษาปัจจัยที่สำคัญ 3 ส่วนที่สำคัญได้แก่ 1) บริบทของชุมชนหรือสภาพทั่วไปของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางกายภาพ ลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ ลักษณะสังคมและประชากร รวมถึงการศึกษาและการสาธารณสุขของชุมชน เป็นต้น 2) บริบททางการท่องเที่ยวของชุมชน หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในอดีตที่ผ่านมาและช่วงเวลาปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง นอกจากนี้ ได้ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ปรากฏในปัจจุบันของแต่ละหมู่บ้าน บทบาทของประชาชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา รวมถึงปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น จากนั้น 3) ทำการประเมินศักยภาพแหล่งของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยใช้แบบประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป โดยนำผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้ระดับค่าคะแนนมากที่สุด และอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกับการประเมินความเหมาะสมในปัจจัยด้านอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น จากข้อมูลการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากปัจจัยด้านความสะดวกในการบริหารจัดการ และปัญหาความห่างไกลของพื้นที่ นำมาคัดเลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสมที่สุดที่จะเป็นตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในขั้นตอนนี้ต่อไป

ขั้นตอนที่สอง เป็นกระบวนการพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อยที่สำคัญคือ

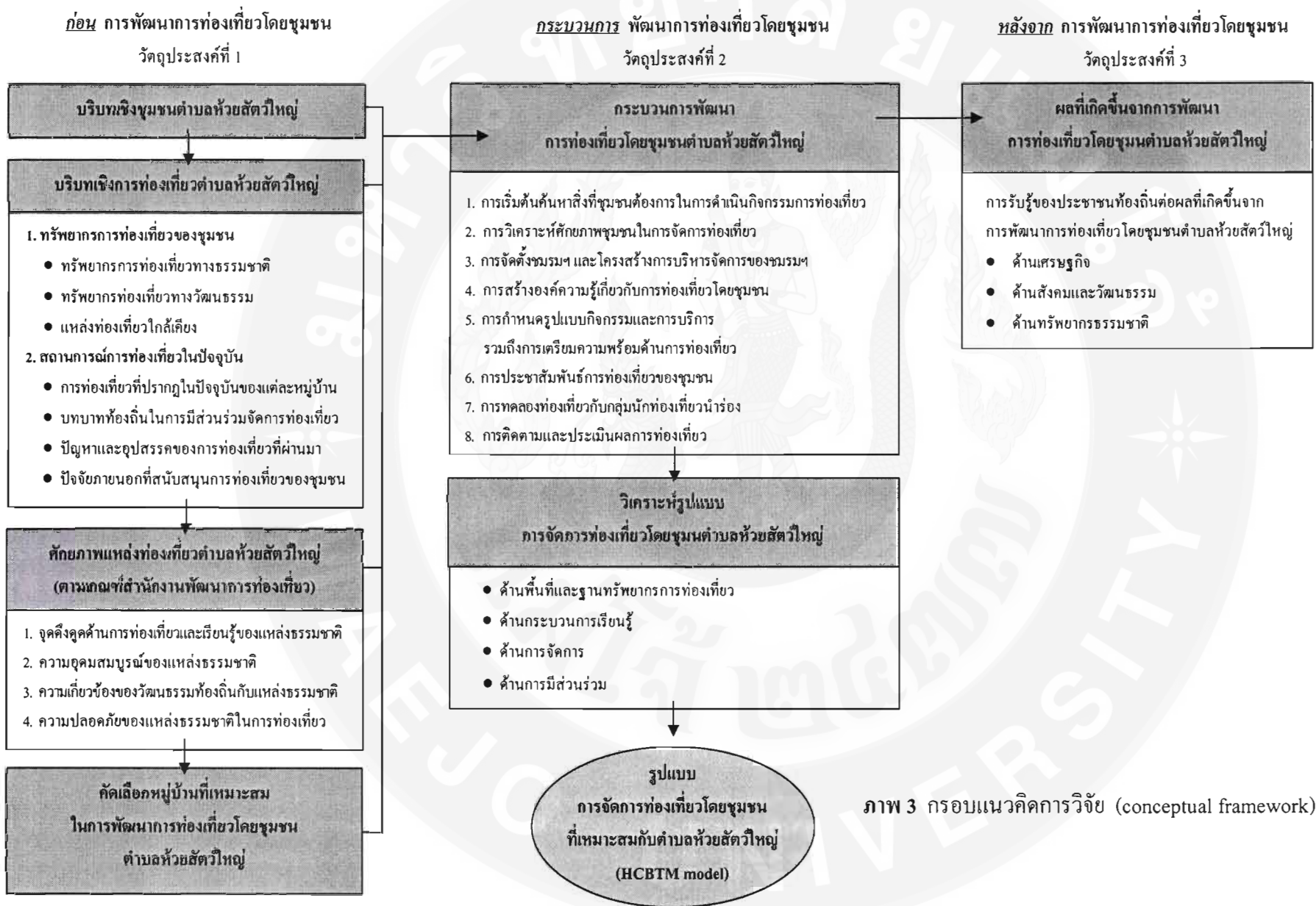
1. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนการพัฒนาที่เริ่มจากการค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การจัดตั้งชมรมฯ และโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการ การเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน การทดลองท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง และการติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยว ซึ่งได้จากการสอบถาม

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ จากกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง โดยกระบวนการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวในขั้นตอนนี้ ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่ผสมผสานการใช้เทคนิคในกระบวนการพัฒนาหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) การระดมสมอง และกิจกรรมสัมพันธ์ในการเล่นเกมเน้นทนาการต่างๆ เป็นต้น หลังจากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้มาสู่

2. การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้าน ตามแนวคิดของ พงนา สวนศรี (2546: 15) ได้แก่ ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการจัดการ และด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งในขั้นตอนนี้ ได้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมที่จัดการท่องเที่ยวว่ามีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo-participation) ที่ประชาชนได้เข้าไปร่วมแบบไม่แท้จริง อาจจะเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) หรือการมีส่วนร่วมแบบได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) หรือเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine-participation) ที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะแบบความร่วมมือ (cooperation) หรือการมีส่วนร่วมโดยประชาชนมีอำนาจอย่างเต็มที่ (empowerment) (นำชัย ทนุผล และคณะ, 2543: 45-47) จากนั้นสรุปออกมาเป็น “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (Huaysatyai community based tourism management model หรือ HCBTM model” ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ขั้นตอนที่สาม เป็นการวิจัยประเมินผล (evaluation research) ที่ได้ดำเนินการหลังจากได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ ไปแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ช่วยยืนยันว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นนี้ มีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด รวมถึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป โดยทำการประเมินการรับรู้ของประชาชนท้องถิ่นต่อผลที่เกิดจากพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชมรมฯ ใน 3 มิติคือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุป กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) ที่นำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ดังภาพ 3

ภาพ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ซึ่งมีการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนหรือชมรมขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว ซึ่งผลการพัฒนาสามารถนำไปสู่การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป การวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยที่เหมาะสมคือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่เป็นการเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์สภาพปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การวางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา การปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหานั้นๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผสมผสานร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการคือ

1. เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัตถุประสงค์ที่ 1

เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ ดังนี้คือ

1. ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในแคว้นล้อมของธรรมชาติและระบบนิเวศอันอุดมสมบูรณ์และมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง เช่น น้ำตกป่าละอู ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามและเป็นที่ยู่งักของนักท่องเที่ยวทั่วไป นอกจากนี้ยังมี น้ำตกป่าละอูน้อย น้ำตกทองปาน รวมถึงพรรณไม้ในป่า นกนานาชนิด แมลงและผีเสื้อหลากพันธุ์ รวมถึงสัตว์ป่าขนาดใหญ่ เช่น ช้างป่า เป็นต้น

2. ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้ปรากฏรูปแบบวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง การเล่นเรือบก และ กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมที่รับมาจากจังหวัดเพชรบุรีและอื่นๆ เป็นต้น

3. ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่มีวิถีชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยหมู่บ้านที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในโครงการ โคนมตามพระราชดำริฯ รวมถึงเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ปี พ.ศ.2549 มีหมู่บ้านที่รวมกลุ่มเพื่อผลิตผ้าฝ้ายทอมือด้วยกี่กระตุก ที่เป็นสินค้า OTOP ระดับ 3 ดาว ในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่กลายเป็นที่ยู่งักของคนทั่วไปเข้ามาเยี่ยมชมกิจการของชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการท่องเที่ยวตามมา

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในวัตถุประสงค์นี้ เป็นการดำเนินการวิจัยที่เกิดขึ้นหลังจากมีการตัดสินใจเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และประเมินความเป็นไปได้เบื้องต้นว่า ชุมชนมีแนวโน้มจะสามารถพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปได้หรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท้องถิ่นของตำบล ห้วยสัตว์ใหญ่

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามคณะพัฒนาการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้
2. ผู้วิจัยติดต่อและประสานงานกับผู้นำชุมชน เช่น นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน เพื่อประสานงานในการเข้าไปดำเนินการวิจัยในพื้นที่ รวมถึงการแจ้งให้ชุมชนทราบ เพื่อเป็นการขออนุญาตในการเข้ามาศึกษา มาประชุม และร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นระยะๆ
3. ผู้วิจัยนัดหมายการประชุมหรือพูดคุยกับประชาชนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลทางด้านทรัพยากรการท้องถิ่น โดยเข้าร่วมในการประชุมเวทีชาวบ้านและการประชุมประจำของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
4. แนะนำตัวผู้วิจัยและทีมงานวิจัยกับชุมชนอย่างเปิดเผย เพื่อแจ้งว่าผู้วิจัยเป็นใคร เข้ามาทำอะไรในชุมชน และให้เหตุผลว่าทำไมถึงเลือกมาวิจัยและทำการศึกษาในพื้นที่นี้
5. ศึกษาบริบทของชุมชนและสถานการณ์ทางการท้องถิ่นของชุมชน ทั้งปัจจุบัน และช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยการสำรวจและสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การได้มาซึ่งข้อมูล
6. รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารและแหล่งข้อมูลของชุมชน เช่น สถานศึกษา วัด องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยพิทักษ์ป่า น้ำตกปลาละอู อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นต้น
7. วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการท้องถิ่นของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งข้อมูลของศักยภาพชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโสหรือผู้ที่คุ้นเคยและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน ผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ และสมาชิกในชุมชนท่านอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดเป็นรายบุคคล เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วนและตรงประเด็นที่สัมภาษณ์

เครื่องมือในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (deep interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งมีรายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)
2. สมุดจดบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูล ที่ได้จากการสำรวจสังเกต และสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองในแต่ละครั้ง
4. อุปกรณ์บันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ และแผนที่ สำหรับการบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ที่สำคัญ เพื่อนำมาใช้ประกอบการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบเครื่องมือ

ข้อมูลในขั้นตอนการวิจัยนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงต้องมีการตีความและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในข้อมูลที่ได้มา กล่าวคือ ควรตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลกับการตีความของผู้วิจัย เกี่ยวกับความเป็นจริงระดับต่างๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องกันหรือไม่ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาต่างๆ ของข้อมูล ทั้งการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) นอกจากนี้ข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ประกอบการวิจัยและการตีความเรื่องราวต่างๆ ต้องผ่านการตรวจสอบเป็นระยะๆ ทุกขั้นตอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ผสมผสานระหว่างการเก็บรวบรวม ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่ได้จากการรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงจากแหล่งข้อมูลของชุมชน เช่น สถานศึกษา วัด องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ หน่วยพิทักษ์ป่าน้ำตกป่าละอู อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นต้น และการรวบรวม ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมเวทีชาวบ้าน (โดยอาศัยการประชุมประจำของชุมชนที่มีอยู่แล้ว) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย โดยระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสาระอย่างมีระบบที่อิงกรอบแนวคิดและทฤษฎี โดยมีวิธีดำเนินการ 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (data reduction) ซึ่งหมายถึงการเลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจทำให้เข้าใจง่าย สรุปย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมได้มาลงรหัส ทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นหมวดหมู่หรือเป็นส่วนๆ เขียนข้อสรุปชั่วคราว ทำให้เกิดความชัดเจนเป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบ หาจุดที่น่าสนใจและปรับลดเพิ่มหาข้อมูลใหม่จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจน์บทสรุปที่น่าพอใจ

2. การแสดงข้อมูล (data display) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดการเลือกเฟ้น สรรหาตัวอย่างข้อมูลหรือสารสนเทศไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงาน การสังเกตคำพูดจากการสัมภาษณ์ หรือการกระทำของผู้ให้ข้อมูล นำมาเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราวเสนอไว้เพื่อแสดงให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่า อะไรเกิดขึ้น ทำไม อย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ๆ เรื่อยๆ ขึ้นไปนี้เป็นก้าวของการพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุปทั่วไป (generalized) เป็นกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมสนามไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมที่เป็นทฤษฎี (ground theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (induction) และเพื่อให้บทสรุปมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งในขณะที่เขียนรายงานกับข้อมูลสนามเพื่อยืนยันผลสรุปวิจัย ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า การนำผลสรุปวิจัยตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล ตรวจสอบความแตกต่าง คล้ายคลึงของความคิดคนในกับคนนอก

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจ ประเมิน และกำหนดแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชน เพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยและเคยใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว หรือผู้มีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
2. ติดต่อนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมสำรวจและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
3. ผู้วิจัย กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคย/ผู้มีความรู้ในทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ร่วมกันประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยใช้แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ผลและสรุปข้อมูล เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในขั้นตอนต่อไป

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ นักวิชาการจากคณะอุตสาหกรรม การโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี นักวิชาการจากสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (WCS) ประเทศไทย สำนักงานย่อยประจำห้วยสัตว์ใหญ่ และนักวิชาการจากอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมทั้งหมด 5 คน
2. กลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยและเคยใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว หรือผู้มีความรู้ในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่) และนักวิชาการในชุมชน รวมทั้งหมด 14 คน

ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีคุณสมบัติเป็นบุคคลที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงประเด็นการศึกษาและถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งหมด 19 คน

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยสร้างแบบประเมิน โดยการประยุกต์ใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548: 5/12-5/21) เนื่องจากมีการกำหนดตัวชี้วัดหรือมีเกณฑ์มาตรฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ข) ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

1.1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการประเมินในเบื้องต้นว่าพื้นที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่ง แสดงว่าพื้นที่นั้น ไม่สมควรพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวคือ การเป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง และการใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยพื้นที่ที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้งหมด จึงเข้าสู่การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนต่อไป

1.2 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการประเมินแหล่งธรรมชาติในประเด็นที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่ยังไม่มีมีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ประกอบด้วยดัชนีชี้วัด 4 ดัชนี รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 องค์ประกอบในการประเมินศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	คะแนน
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10
รวม	40

เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวคือ ดัชนีแต่ละข้อ มีค่าคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน ซึ่งแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีคุณสมบัติขององค์ประกอบนี้ไม่น้อยกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนนไม่น้อยกว่า 20 คะแนน หรือได้คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติมีคุณสมบัติไม่น้อยกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนนน้อยกว่า 20 คะแนน แสดงว่าพื้นที่นั้นๆ ขาดความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation)

3. อุปกรณ์บันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ และแผนที่ เพื่อบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ที่สำคัญในการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อนำมาใช้ประกอบการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้ระดับค่าคะแนนมากที่สุด และอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกับการประเมินความเหมาะสมในปัจจุบันด้านอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น จากข้อมูลการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากปัจจัยด้านความสะดวกในการบริหารจัดการ และปัญหาความห่างไกลของพื้นที่ เป็นต้น มาคัดเลือกหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปได้

วัตถุประสงค์ที่ 2

เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยในขั้นตอนนี้มุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่คือ

1. บ้านป่าละอู มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงกลุ่มใหญ่ที่สุดในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งมีวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่น่าสนใจมากมาย เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหาร การประกอบพิธีแต่งงาน การประกอบพิธีศพ รวมถึงประเพณีสำคัญๆ ได้แก่ ประเพณีไหว้พระจันทร์ ประเพณีกินข้าวห่อ พิธีการทำบุญข้าวไร่หรือเรียกขวัญข้าว และพิธีเซ่นสรวงผีเจ้าที่ เป็นต้น

2. บ้านป่าละอู เป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินมาตรฐานคุณภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุดมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และยังเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนจากการประเมินในแต่ละองค์ประกอบจากทั้งหมด 4 ปัจจัย (ด้านจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว) มากที่สุดเช่นกัน ซึ่งสรุปได้ว่า หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู มีศักยภาพเพียงพอที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปได้

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการพัฒนา (developmental process) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยที่มุ่งพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม กล่าวคือ หลังจากการดำเนินการศึกษาบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ได้จากผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อจากนั้น ผู้วิจัยและชาวบ้านต้องร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชนแห่งนี้ และต้องอยู่ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเช่นกัน ซึ่งการดำเนินการวิจัยในวัตถุประสงค์นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาเป็น 2 ส่วนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อขอพบผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำหมู่บ้าน และพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยผ่านการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยกับชาวบ้าน โดยแจ้งว่าผู้วิจัยเป็นใคร เข้ามาทำอะไรในหมู่บ้าน และให้เหตุผลว่าทำไมถึงเลือกมาวิจัยและทำการศึกษาในหมู่บ้านนี้ รวมถึงเมื่อดำเนินการแล้ว ชาวบ้านจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง

2. ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อคัดเลือกแกนนำของชุมชน ที่สามารถเป็นตัวแทนของคนในหมู่บ้านในการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

3. ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กระบวนการกลุ่ม โดยใช้เทคนิคจัดประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) ร่วมกับกลุ่มแกนนำในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดแนวคิดร่วมกันที่จะเริ่มต้นค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยวในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) เพื่อจุดประเด็นและชักจูงให้ชุมชนเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นออกมาร่วมกัน

4. ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เทคนิค SWOT Analysis ในการดำเนินกระบวนการกลุ่มร่วมกับสมาชิกกลุ่มแกนนำ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพหรือจุดแข็ง (strengths) ข้อจำกัดหรือจุดอ่อน (weaknesses) โอกาส (opportunities) และอุปสรรค (threats) ในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไข หรือคิดป้องกันในเรื่องที่เป็นข้อจำกัดและความเสี่ยงของชุมชน และเป็น การพิจารณาความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการได้มาซึ่งเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และให้สมาชิกของชุมชนมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป และข้อมูลที่ได้ยังเป็นการยืนยันเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

5. ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มแกนนำร่วมกันระบุผลกระทบทางการท่องเที่ยว ที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มแกนนำ ได้จัดระบบความคิดที่เชื่อมโยงกัน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่มีทั้งผลกระทบทางบวกและทางลบ รวมถึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านในการตัดสินใจพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

6. สมาชิกกลุ่มแกนนำ ร่วมกันจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดโครงสร้างหน้าที่ของชมรมฯ ที่ชัดเจน รวมถึงการช่วยกันกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในแต่ละฝ่าย นอกจากนี้ มีการกำหนดกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ เพื่อให้การดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลังจากนั้นจึงเป็นการวางแผนงานดำเนินงานในด้านต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

7. สมาชิกกลุ่มแกนนำร้องขอให้ผู้วิจัยช่วยจัดฝึกอบรม (training) และให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน รวมถึงการศึกษาดูงาน (educational tour) ด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับทักษะในการบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการฝึกอบรมได้ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

8. ผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) ร่วมกับกลุ่มแกนนำอีกครั้ง เพื่อระดมความคิดในการออกแบบและกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว และการกำหนดอัตราค่าบริการต่าง ๆ อย่างชัดเจน

9. สมาชิกกลุ่มแกนนำร่วมกันเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริการอาหาร การบริการนำเที่ยว รวมถึงสิ่งแวดล้อมโดยรอบ และการรักษาความสะอาดในพื้นที่ เป็นต้น โดยมีการแบ่งงานในระหว่างสมาชิกชมรมฯ อย่างชัดเจนเพื่อบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ โดยมีผู้วิจัยได้ร่วมให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา

10. สมาชิกกลุ่มแกนนำและผู้วิจัยร่วมกันกำหนดรูปแบบการตลาดและออกแบบและจัดทำสื่อเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนสู่ภายนอก จากนั้นประชาสัมพันธ์และติดต่อประสานงานให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องภายนอก เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการ เช่น ติดต่อบริษัทนำเที่ยว สถานศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

11. ทดลองจัดการท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อให้คณะดำเนินงานของชมรมฯ ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และเป็นการทดสอบความพร้อมของสมาชิกชมรมฯ รวมถึงชุมชน

12. ติดตามและประเมินผลการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการของชมรมฯ ทุกครั้งและทุกกลุ่มนักท่องเที่ยวหลังจากได้รับการบริการแล้ว หลังจากนั้น จัดการประชุมในกลุ่มสมาชิกชมรมฯ เพื่อรับทราบผลการดำเนินงานจากการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้สมาชิกชมรมฯ ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการท่องเที่ยว และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมและการบริการในด้านต่างๆ ให้เหมาะสมก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริงต่อไป

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ สมาชิกกลุ่มแกนนำ (key persons) ที่สามารถเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มในหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ หรือปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้าหรือตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน และสมาชิกทั่วไปในหมู่บ้านที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ร่วมกับผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย (การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยถือเป็นบุคคลในหมู่บ้านด้วยเช่นกัน) หลังจากร่วมกันคัดเลือก สรุปได้ว่า ได้สมาชิกกลุ่มแกนนำทั้งหมด 30 คน

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่ผสมผสานการใช้เทคนิคในกระบวนการพัฒนาหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) การฝึกปฏิบัติจริง การระดมสมอง และกิจกรรมสัมพันธ์ในการร่วมเล่นเกมนันทนาการต่างๆ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บในเชิงคุณภาพ จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ร่วมกับการจดบันทึก บันทึกเทป และมีการถ่ายภาพประกอบเป็นหลักฐานตลอดกระบวนการพัฒนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย โดยใช้ขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นกรอบหรือแนวทางในการพัฒนา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียงเรียงและวิเคราะห์เชิงบรรยาย เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งในการนำเสนอ ได้มีการใช้รูปภาพประกอบการบรรยาย

การสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ ได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนฯ นั้น มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือนักท่องเที่ยวনার่อง ที่เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการการท่องเที่ยวনার่องของชมรมปากะญออะตอป่าละอู ซึ่งผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกชมรมฯ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากนักท่องเที่ยวনার่อง 4 กลุ่ม โดยเก็บทั้งหมดและไม่มี การสุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 67 คน ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2552 โดยมีรายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 นักท่องเที่ยวที่นำร่องที่แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

ประเภทของกลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)
1. กลุ่มนักวิชาการ	5 คน
2. กลุ่มนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	44 คน
3. กลุ่มประชาชนท้องถิ่นในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	8 คน
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	10 คน
รวม	67 คน

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงกิจกรรมและการบริการในด้านต่างๆ ที่ชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอูได้จัดให้บริการ โดยได้แบ่งการประเมินความพึงพอใจดังกล่าวออกเป็น 2 ด้านดังนี้

1. การประเมินผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยคณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวกับสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความคิดเห็นของแต่ละคน เกี่ยวกับความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งได้กำหนดค่าคะแนนตามลำดับความสมบูรณ์ของทรัพยากร 5 อันดับคือ “ดีอย่างยิ่ง” เท่ากับ 5 คะแนน “ดี” เท่ากับ 4 คะแนน “ปานกลาง” เท่ากับ 3 คะแนน “ไม่ดี” เท่ากับ 2 คะแนน และ “ไม่ดีอย่างยิ่ง” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลได้ประเมินมารวมกันและคำนวณหาหน้าหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ดียิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดีอย่างยิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

2. การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการ การท่องเที่ยวของชมรมฯ คณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถาม ที่มีข้อความเกี่ยวกับการให้บริการในด้านต่างๆ ของชมรมฯ ทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งทุกข้อความมีคำตอบ ให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความพึงพอใจของตนเองตามการบริการที่ได้รับ โดยได้กำหนดค่าคะแนน ตามระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับคือ “พึงพอใจมากที่สุด” เท่ากับ 5 คะแนน “พึงพอใจมาก” เท่ากับ 4 คะแนน “พึงพอใจปานกลาง” เท่ากับ 3 คะแนน “พึงพอใจน้อย” เท่ากับ 2 คะแนน และ “พึงพอใจ น้อยที่สุด” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อยที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อย	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมาก	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมากที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชมรมป่ากะญอเกาะตอป่าละอู (รายละเอียดแสดง ในภาคผนวก ก) ที่คณะกรรมการของชมรมฯ และผู้วิจัย ได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูล จากนักท่องเที่ยว โดยมีลักษณะคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ตอนคือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
- ตอนที่ 2 รูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว
- ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสม ของทรัพยากรการท่องเที่ยว
- ตอนที่ 4 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยว
- ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงกิจกรรม และคุณภาพการบริการ

การทดสอบเครื่องมือ

1. การทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปเสนอขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาว่าเครื่องมือนั้นครอบคลุมเนื้อหาหรือประเด็นสิ่งที่ต้องการวัดได้ครบถ้วน จากนั้นตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเสนอแนะให้ถูกต้องสมบูรณ์

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองทดสอบ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลจริง นั่นคือ นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวและใช้บริการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคลองเรือ ในพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านคลองเรือ ตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร (ซึ่งมีนายมานิตย์ โมฬี เป็นประธานชมรมฯ นายอุทัย เกิดกัน และ นายมนูญ พร้อมอุดม เป็นรองประธานชมรมฯ โดยมีสมาชิกในชมรมฯ ทั้งหมด 36 คน) จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่น ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นตามสูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ตามแบบของครอนบัก (Cronbach) ซึ่งมีสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 125-126) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อ

s_i^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

s_t^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

ซึ่งผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินฉบับนี้ มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวเท่ากับ 0.8879 และมีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยวเท่ากับ 0.9597 (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ฉ) ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือสูงและอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับสมาชิกชมรมฯ จากแบบสอบถาม โดยได้วางขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. แจกจ่ายรายละเอียดและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักท่องเที่ยวนำร่องทุกกลุ่ม
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเข้าใจตรงกันและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างถูกต้องครบถ้วน
3. ตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อความถูกต้องและครบสมบูรณ์อีกครั้งหลังจากผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น
4. ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาว่าผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการแสดงออกอย่างไร ตรงกับการให้ข้อมูลหรือไม่
5. นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ แปรผล และสรุปผลการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้แนะนำและให้คำปรึกษาแนะนำดำเนินการของชมรมฯ ที่รับผิดชอบด้านการวิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในครั้งนี้ โดยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาจัดหมวดหมู่ รวบรวมค่าต่างๆ เพื่อบันทึกลงรหัส (coding form) และนำข้อมูลที่ได้ออกไปวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science: SPSS) สำหรับสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติพรรณนา (descriptive statistics) โดยการวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ (frequency) และแสดงผลออกมาเป็นจำนวน (คน) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ค่าต่ำสุด (min) และค่าสูงสุด (max) เพื่อบรรยายข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวและรูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน ได้แสดงผลเป็นค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจ เพื่อบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยว และความพึงพอใจต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ สำหรับการแปลความหมายข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมกันแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
การวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในองค์ประกอบของการจัดการที่สำคัญ 4 ด้านดังนี้

1. ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. ด้านกระบวนการเรียนรู้
3. ด้านการจัดการ
4. ด้านการมีส่วนร่วม

หลังจากนั้น คณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสังเคราะห์และกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (Huaysatyai community based tourism management model หรือ HCBTM model) ที่ชัดเจน

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ขั้นตอนการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว ทางคณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมฯ ในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือสมาชิกชมรมปากะญอกะต้อปาละอู จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการ ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วนมากกว่าถ้าสามารถเก็บข้อมูลกับประชากรทั้งหมด ซึ่งประชากรดังกล่าวมีจำนวนไม่มาก และไม่มีความจำเป็นในการสุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสแสดงออกถึงการกระทำในรูปแบบการมีส่วนร่วมหรือมีประสบการณ์ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้คือ

- 1) การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพของชุมชน
- 2) การวางแผนและการเตรียมความพร้อมของชุมชน
- 3) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4) การติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ได้สามารถบ่งบอกถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล

ได้ว่าเป็นแบบแท้จริงหรือแบบจอมปลอม โดยคณะกรรมการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามที่มีข้อความให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความเป็นจริงที่ตนเองได้ปฏิบัติในการจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ ตามสถานการณ์จริง (program standard) โดยกำหนดค่าคะแนนตามลักษณะการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบคือ “สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตัวของสมาชิกเองทั้งหมด” เท่ากับ 4 คะแนน “สมาชิกมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจดำเนินการบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างสมาชิกกับผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัย” เท่ากับ 3 คะแนน “สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการ โดยความช่วยเหลือและให้คำแนะนำจากผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัย” เท่ากับ 2 คะแนน “สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการจากการชักนำหรือรับฟังข้อมูลข่าวสารจากผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัยเพียงด้านเดียวเท่านั้น” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

การมีส่วนร่วมแบบแท้จริง (genuine participation)

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกมีอำนาจ (empowerment) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.26-4.00

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกให้ความร่วมมือ (cooperation) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.25

การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation)

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.76-2.50

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกได้รับการเลี้ยงดู (domestication) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.75

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามรูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมป่าकेถุออกต่อป่าละอูในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ง) ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่มีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตามความเป็นจริงที่ตนเองได้ปฏิบัติในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชมรมฯ ใน 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพของชุมชน 2) ขั้นตอนการวางแผนและการเตรียมความพร้อมของชุมชน 3) ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การทดสอบเครื่องมือ

1. การทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปเสนอขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาว่าเครื่องมือที่สร้างขึ้นครอบคลุมเนื้อหาหรือประเด็นสิ่งที่ต้องการวัดได้ครบถ้วน จากนั้นตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเสนอแนะให้ถูกต้องสมบูรณ์

2. ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองทดสอบ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างกับการเก็บข้อมูลจริง นั่นคือ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคลองเรือ ในพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านคลองเรือ ตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร จำนวน 30 คน จากนั้นนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of stability) ตามแบบของครอนบัค ซึ่งผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่า เครื่องมือฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8201 ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป (รายละเอียดปรากฏดังภาคผนวก จ)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะกรรมการของชมรมฯ และผู้วิจัยร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเริ่มจากการชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกชมรมฯ เข้าใจตรงกันและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างถูกต้องและครบถ้วน จากนั้นทำการตรวจสอบแบบสอบถามอีกครั้งเพื่อความถูกต้องและครบสมบูรณ์หลังจากผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น นอกจากนี้ได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์ร่วม เพื่อศึกษาว่าผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการแสดงออกอย่างไร ตรงกับการให้ข้อมูลหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถามแล้ว ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาจัดหมวดหมู่ รวบรวมค่าต่างๆ เพื่อบันทึกลงรหัส และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (Statistical Package for the Social Science: SPSS) เพื่อวิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติพรรณนา ด้วยการวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ และแสดงผลออกเป็นค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรูปแบบการมีส่วนร่วม เพื่อบรรยายรูปแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนของสมาชิกชมรมฯ สำหรับการแปลความหมายข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3

เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยประเมินผล (evaluation research) ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อตอบปัญหาในการวิจัย โดยมีเป้าหมายเพื่อทำการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ หลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวไปได้ระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถนำมาสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด รวมถึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการประเมินการรับรู้ของประชาชนท้องถิ่นต่อผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 มิติคือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

1. สมาชิกชมรมป่าละอูะต่อป่าละอู จำนวนทั้งหมด 40 คน (หลังจากดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนไปแล้วประมาณ 8 เดือน สมาชิกชมรมฯ ได้เพิ่มขึ้นเป็น 40 คน)
2. ชาวบ้านทั่วไปในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัว 1 คนต่อ 1 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนที่ปรากฏว่ามีอยู่จริงในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ทั้งหมด 110 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่, 2552: 10)

เนื่องจากสมาชิกชมรมป่าละอูะต่อป่าละอู รวมถึงประชากรที่เป็นหัวหน้าครอบครัวในหมู่บ้านป่าละอูมีจำนวนไม่มาก จึงไม่มีการสุ่มตัวอย่าง และเพื่อความถูกต้องแม่นยำ จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้สถิติอนุมานมาประเมินค่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้ง 2 กลุ่ม รวมทั้งหมด 150 คน

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกต่อผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ซึ่งคณะดำเนินการและผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามที่มีข้อความที่เป็นตัวชี้วัดเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนฯ ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีข้อความให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบ ทั้งข้อความเชิงบวก (positive statement) และข้อความเชิงลบ (negative statement) โดยได้กำหนดค่าคะแนนตามความเข้มข้นของผลที่จะเกิดขึ้น 3 ระดับคือ “เพิ่มมากขึ้น/ดีขึ้น” เท่ากับ 3 คะแนน “เท่าเดิม/คงเดิม” เท่ากับ 2 คะแนน “ลดลง/แย่ลง” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลได้ประเมินมารวมกันและคำนวณหาหน้าหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพแย่ลง (ลดลง)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.67
รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพเหมือนเดิม (คงเดิม)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.68-2.34
รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพดีขึ้น (เพิ่มขึ้น)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.35-3.00

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก จ) ที่มีลักษณะคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
- ตอนที่ 2 การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
- ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขผลที่เกิดขึ้น

การทดสอบเครื่องมือ

1. การทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปเสนอขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาว่าเครื่องมือที่ครอบคลุมเนื้อหาหรือประเด็นสิ่งที่ต้องการวัดได้ครบถ้วน จากนั้นตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเสนอแนะให้ถูกต้องสมบูรณ์

2. ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองทดสอบ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างกับการเก็บข้อมูลจริง นั่นคือ ประชาชนท้องถิ่นทั่วไปในพื้นที่ หมู่ที่ 9 บ้านคลองเรือ ตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ทั้งที่เป็นสมาชิกชมรมและไม่ได้ เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคลองเรือ จำนวน 30 คน จากนั้นนำมาคำนวณหา ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of stability) ตามแบบของครอนบัค ซึ่งผลการวิเคราะห์ ความเชื่อมั่น พบว่า เครื่องมือฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8586 ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็น เครื่องมือรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป (รายละเอียดปรากฏดังภาคผนวก จ)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ซึ่งเริ่ม จากการชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจตรงกันและให้ความร่วมมือในการตอบ แบบสอบถามอย่างถูกต้องและครบถ้วน จากนั้นทำการตรวจสอบแบบสอบถามอีกครั้งเพื่อ ความถูกต้องและครบสมบูรณ์อีกครั้งหลังจากผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น นอกจากนี้ ได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์ร่วม เพื่อศึกษาว่าผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการแสดงออกอย่างไร ตรงกับ การให้ข้อมูลหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถาม แล้ว ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาจัดหมวดหมู่ รวบรวมค่าต่างๆ เพื่อบันทึกลงรหัส และนำ ข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (Statistical Package for the Social Science: SPSS) เพื่อวิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และใช้สถิติในการวิเคราะห์ ข้อมูลคือสถิติพรรณนา (descriptive statistics) โดยการวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ (frequency) และแสดงผลออกมาเป็นจำนวน (คน) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ค่าต่ำสุด (min) และค่าสูงสุด (max) เพื่อบรรยายข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของประชาชนท้องถิ่น ในขณะเดียวกัน ได้แสดงผลเป็นจำนวนคน (ค่าร้อยละ) ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการรับรู้ เพื่อบรรยายข้อมูลการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 3 ด้าน ส่วนการแปลความหมายข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยและพัฒนา และเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นศึกษาวิจัยจนการวิจัยเสร็จสมบูรณ์ ระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 ใช้เวลาทั้งสิ้น 17 เดือน รายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่	ระยะเวลา
1. ประเมินศักยภาพในการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	สิงหาคม - ตุลาคม พ.ศ. 2551 (3 เดือน)
2. วิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 - มิถุนายน พ.ศ. 2552 (8 เดือน)
3. ประเมินผลที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่	กรกฎาคม - กันยายน พ.ศ. 2552 (3 เดือน)
4. จัดทำรายงานและผลการวิจัย	ตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2552 (3 เดือน)

บทที่ 4

ระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 4 ตอน คือ

1. บริบทเชิงชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
2. บริบทเชิงการท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
3. ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การคัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ตอนที่ 1 บริบทเชิงชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ประวัติความเป็นมาของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงจำนวนมาก มาตั้งบ้านเรือนกลุ่มเล็กๆ กระจายอยู่ตามแนวชายแดนเชิงเขาตะนาวศรี ตั้งแต่เหนือจรดใต้ของประเทศไทย โดยประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ลำสัตว์ และหาของป่า ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดปัญหาจากทหารต่างชาติ ปัญหาจากความอดอยากขาดแคลน ปัญหาโรคระบาด ปัญหาโจรผู้ร้าย และปัญหาความยากลำบากในการติดต่อกับทางราชการ ทำให้กลุ่มกะเหรี่ยงในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าวอพยพเข้ามารวมตัวกันจนขยายและกลายมาเป็นหมู่บ้านใหญ่ๆ 3 แห่ง ได้แก่ บ้านป่าแดง บ้านป่าหมาก และบ้านป่าละอู ซึ่งต่อมาในปีพ.ศ.2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงรับสั่งให้ตำรวจพลร่มค่ายนเรศวรหัวหิน ให้การช่วยเหลือแก่ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงเหล่านี้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่กระจัดกระจายให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กระทรวงมหาดไทยจึงได้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้ดำเนินการ โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ป่าแดง-ป่าละอู จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2520 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรยากจนในรูปการจัดหมู่บ้านสหกรณ์ 2) เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า 3) เพื่อสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยของชาติบริเวณชายแดน โดยมีการเปิดรับเกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกโครงการฯ จำนวน 5 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 จำนวน 60 ครอบครัว

คือหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งประกอบอาชีพการเพาะปลูก รุ่นที่ 2 จำนวน 48 ครอบครัวยังคือหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งประกอบอาชีพการเพาะปลูก รุ่นที่ 3 จำนวน 84 ครอบครัวยังคือ หมู่ที่ 3 บ้านป่าเต็ง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งประกอบอาชีพการเพาะปลูก รุ่นที่ 4 จำนวน 84 ครอบครัวยังคือ หมู่ที่ 2 บ้านป่าเต็ง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งประกอบอาชีพการเพาะปลูก และรุ่นที่ 5 จำนวน 50 ครอบครัวยังได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านโคกพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 18 ครอบครัวยังและหมู่ที่ 4 บ้านป่าเต็ง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 32 ครอบครัวยัง (นันทพล เถาธิโป้ และคณะ, 2549: 5-9) นอกจากนี้ การดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ยังเป็นการรับประชาชนจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี ย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในพื้นที่โครงการฯ ทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รับการพัฒนาความเจริญสู่ชุมชนขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมาในปี พ.ศ.2531 ได้มีการแบ่งเขตการปกครองระดับตำบลใหม่ โดยแยกหมู่บ้านจากตำบลหนองพลับออกเป็นอีกหนึ่งตำบล คือตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และได้รับการยกฐานะจากสภาตำบล เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2539 พัฒนาจนกลายเป็นชุมชนสำคัญแห่งหนึ่งที่มีศักยภาพด้านต่างๆ ที่พร้อมจะรับการพัฒนาควบคู่ไปกับการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่งดงามในปัจจุบัน

สภาพทั่วไป

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นหนึ่งในเจ็ดตำบลของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วยทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร หมู่ที่ 6 บ้านโคกพัฒนา หมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย หมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านโป่งสำโหร่ง หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก และหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 297 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 185,625 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบึงนคร อำเภอหัวหิน และตำบลเขาจ้าว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับพรมแดนประเทศเมียนมาร์ตลอดแนว

ภาพ 4 การแบ่งเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (2552: 3)

การเดินทาง

การเดินทางมาตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ สามารถใช้เส้นทางหลัก 1 เส้นทาง ระหว่างอำเภอหัวหิน-น้ำตกป่าละอู เริ่มจากเขตเทศบาลเมืองหัวหิน โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 3218 จนถึงแยกห้วยมงคล จากนั้นใช้ทางหลวงหมายเลข 3219 ผ่านสี่แยกหนองพลับ เข้าสู่พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานส่วนใต้ สู่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ระยะทางประมาณ 62 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังสามารถใช้เส้นทางรอง 3 เส้นทาง ที่เชื่อมต่อดำบลและหมู่บ้าน ได้แก่ 1) ถนนสายบ้านเฉลิมพระเกียรติ-ป่าเต็ง 2) ถนนสายบ้านเฉลิมพระเกียรติ-เนินพะยอม และ 3) ถนนสาย รพช. ฟ้าประทาน-ป่าละอู

ลักษณะภูมิประเทศ

ประมาณร้อยละ 80 ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ โดยพบพรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยาง ยุง ตะแบก ตะเคียน และจำปา เป็นต้น ทั้งนี้ภูเขามีสลักษณะสลับซับซ้อนตามแนวเทือกเขาตะนาวศรีและตลอดแนวเขตของตำบล ซึ่งในบางพื้นที่มีความลาดชันค่อนข้างมากจากแนวพรมแดนประเทศเมียนมาร์ไปทางทิศตะวันออก และมีสภาพเป็นป่าดงดิบชื้นใหญ่ที่ต่อเนื่องมาจากพื้นที่ป่าสงวนของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในเขตจังหวัดเพชรบุรีทางด้านทิศเหนือ ขนานกับแนวชายแดนประเทศไทยและเมียนมาร์ ไปจนสุดแนวเขตรอยต่ออำเภอหัวหินและอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีพื้นที่ทับซ้อนครอบคลุมต่อเนื่องไปทางทิศใต้ เชื่อมต่อกับตำบลอื่นๆ ภูเขาทางด้านทิศตะวันตก ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินแกรนิต มีจุดสูงสุดของพื้นที่ประมาณ 1,280 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (อยู่ในเทือกเขาตะนาวศรี) แล้วค่อยๆ ลาดลงไปทางตะวันออก ส่งผลให้เกิดลำห้วยหลายสายไหลลงสู่ม่น้ำปราณบุรี ส่วนทางด้านทิศตะวันออกของตำบล จะเป็นแนวเขาและป่าไม้ที่ต่อเนื่องมาจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเช่นกัน มีความสูงและลาดชันไม่มากนัก โดยมีจุดสูงสุดของพื้นที่ประมาณ 650 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งเป็นแนวเทือกเขาย่อยในเทือกเขาตะนาวศรีและส่วนใหญ่เป็นเขาหินปูน ซึ่งแนวเขาด้านนี้ใช้เป็นพื้นที่แบ่งเขตระหว่างตำบลห้วยสัตว์ใหญ่กับตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมถึงเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดประจวบคีรีขันธ์กับจังหวัดเพชรบุรี ทางด้านทิศเหนือของพื้นที่ ลักษณะของพื้นที่จะค่อยๆ ลาดลงไปทางด้านทิศตะวันตก ทำให้มีลำห้วยสาขาไหลลงสู่ม่น้ำปราณบุรี ทั้งนี้บริเวณตอนกลางของตำบล มีที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ โดยพื้นที่ราบส่วนมากเป็นที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นที่ราบเก่าที่เกิดจากการสะสมตัวของตะกอนดินของสู่ม่น้ำปราณบุรี ประกอบไปด้วยชั้นของกรวด ทราย หินมน หินควอร์ต หินชนวน หินทราย และหินแกรนิต ที่สะสมตัวตามไหล่เขา นอกจากนี้ บางแห่งยังพบดินลูกรังอยู่ข้างบนหรือที่ระดับสูงในบางบริเวณ ดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย และบางแห่งมีหินลูกรังปนอยู่ด้วย (สลิค ชูชื่น, 2551: ระบบออนไลน์)

ลักษณะภูมิอากาศ

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีที่ตั้งอยู่ในเขตละติจูดต่ำ จึงทำให้มีอุณหภูมิเฉลี่ยค่อนข้างสูง แต่ก็ไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทะเลและมีป่าไม้ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ภูมิอากาศโดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ซึ่งมีฤดูฝน 5 เดือน โดยเริ่มประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ซึ่งจะมีฝนตกในปริมาณที่พอเหมาะถึงค่อนข้างต่ำ คืออยู่ระหว่าง 716.4 ถึง 1,581 มิลลิเมตรต่อปี

โดยเดือนที่มีฝนตกมากที่สุดจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน และเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุดจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม ส่วนฤดูหนาวมี 4 เดือน โดยเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งอุณหภูมิต่ำสุดที่เคยวัดได้เท่ากับ 6 องศาเซลเซียส สำหรับฤดูร้อนปรากฏอยู่ราว 3 เดือน โดยเริ่มประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งมีสภาพแห้งแล้ง ปริมาณน้ำในห้วยลดลงมากและมีอุณหภูมิสูงบริเวณชุมชนที่มีสภาพเป็นแอ่งกระทะ จึงทำให้มีความร้อนสะสมแต่ไม่ถึงกับร้อนมาก อุณหภูมิสูงสุดไม่เกิน 40 องศาเซลเซียส (สลิด ชูชื่น, 2551: ระบบออนไลน์)

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำปราณบุรี ต้นน้ำเกิดจากเขาพะเนินทุ่ง เขามะเร็วในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี โดยมีแม่น้ำห้วยสัตว์ใหญ่ ห้วยสัตว์เล็ก ห้วยป่าเลา ห้วยสะตือ และห้วยโสก ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำปราณบุรี ต้นน้ำไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้ ผ่านตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เข้ามาในเขตตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ไหลผ่านเกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู แล้วไหลเข้าสู่ตำบลเขาจ้าว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก่อนไหลลงอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนปราณบุรีต่อไป จากนั้นไหลวกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเลียบบไประหว่างเขาควงหุบผิง และเขาเตย วกลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านบ้านเขาน้อย บ้านวังก้ง ออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่ปากน้ำปราณบุรี แม่น้ำสาขานี้มีน้ำไหลตลอดปี มีความยาวประมาณ 135 กิโลเมตร (สลิด ชูชื่น, 2551: ระบบออนไลน์) ทั้งนี้ ยังมีลำน้ำสาขา เช่น ห้วยสัตว์ใหญ่ ห้วยป่าเลา ห้วยตะลุย ห้วยกะหรั่ง ห้วยปลาแก้ง ห้วยแล้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นสำหรับการชลประทานและการเกษตรที่สำคัญ เนื่องจากตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในบางฤดู ได้แก่ แหล่งน้ำประเภทอ่างเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยป่าเลา (ป่าละอู) อ่างเก็บน้ำห้วยพุไทร อ่างเก็บน้ำห้วยแห้ง (ฟ้าประทาน) อ่างเก็บน้ำห้วยผิง อ่างเก็บน้ำทุ่งกระทิง และอ่างเก็บน้ำรุ่นห้า แหล่งน้ำประเภทฝาย เช่น ฝายยกระดับห้วยป่าเลา ฝายน้ำล้นห้วยป่าเลา และโครงการประเทษระน้ำ เช่น สระน้ำกลุ่มหมู่บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา สระน้ำทฤษฎีใหม่เฉลิมเกียรติพัฒนา สระน้ำบ้านฟ้าประทาน สระน้ำโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอู และสระน้ำบ้านโคกมพัฒนา (กรมชลประทาน , 2552: 13)

ทั้งนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้ใช้งบประมาณอย่างมากในการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำหลายแห่ง เนื่องจากมีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาชีพสำคัญของตำบล แต่ปัจจุบันสภาพป่าไม้ที่เป็นแหล่งน้ำต้นทูนถูกบุกรุกอย่างมากทำให้

แหล่งเก็บกักน้ำต่างๆ ไม่สามารถเก็บกักน้ำให้พอเพียงต่อความต้องการใช้ได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นจึงมีการจัดหาแหล่งเก็บกักน้ำเพิ่มเติมอีกในอนาคต เช่น โครงการสร้างเขื่อนกั้นลำห้วยปลากั้ง โครงการขยายแหล่งน้ำห้วยป่าละอู เป็นต้น

ประชากร

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีจำนวนประชากรที่ประกอบด้วย เพศชาย 2,957 คน และเพศหญิง 2,949 คน รวมทั้งสิ้น 5,906 คน หรือ 2,005 ครัวเรือน (ปรากฏตามสำเนาทะเบียนบ้าน) โดยมีสัญชาติไทย 5,433 คน และไม่มีสัญชาติไทย 473 คน รวมทั้งสิ้น 5,906 คน และมีความหนาแน่นเฉลี่ย 18.64 คน / ตารางกิโลเมตร ซึ่งจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนครัวเรือนราษฎรในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หมู่ที่	ประชากรและชื่อหมู่บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ครัวเรือน
1	บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา	348	356	704	277
2	บ้านฟ้าประทาน	371	401	772	243
3	บ้านป่าละอู	512	495	1,007	259
4	บ้านห้วยผึ้ง	155	123	278	174
5	บ้านเฉลิมพร	222	240	462	152
6	บ้านคอนมพัฒนา	311	304	615	153
7	บ้านคลองน้อย	275	249	524	229
8	บ้านเฉลิมราชพัฒนา	214	207	421	123
9	บ้านโปร่งสำโหร	183	190	373	128
10	บ้านหนองสะแก	244	260	504	171
11	บ้านปากคลอง	117	120	241	95
รวมทั้งหมด		2,957	2,949	5,906	2,005

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (2552: 8)

การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่ปลูกจะเป็นมะนาว ทุเรียน สับปะรด และกล้วย นอกจากนี้ยังมีอาชีพเลี้ยงโคนม รับราชการ ค้าขาย และรับจ้าง ซึ่งตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีพื้นที่ทางการเกษตรประมาณ 48,422 ไร่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ของตำบลจะประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไป อาชีพที่สำคัญในพื้นที่ได้แก่

1. การเลี้ยงโคนม การเลี้ยงโคนม เป็นอาชีพในโครงการพระราชดำริ เลี้ยงกันมากในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา และหมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ฯ ในการจัดหาพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์เพื่อจำหน่ายให้กับเกษตรกรที่ร่วมโครงการ ชาวเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระราชทานโคนม 8 ตัว เงินสด 120,000 บาท พร้อมทั้งดิน 25 ไร่ หลังจากนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ฯ จะเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ในเรื่องวิธีการเลี้ยง การผสมเทียม การรักษาความสะอาดในโรงเรือน ซึ่งเดิมโคนมตัวผู้จะมีราคาประมาณตัวละ 500 บาท ส่วนตัวเมียจะมีราคาประมาณตัวละ 1,500 บาท แต่ถ้าเป็นโคที่โตเต็มที่จะมีราคาประมาณตัวละ 25,000-30,000 บาท โดยปกติทั่วไปเกษตรกรจะต้องเลี้ยงโคนมประมาณ 2 ปี และจะต้องเป็นโคที่ตั้งท้องประมาณ 9 เดือนและหลังคลอดเท่านั้นจึงจะให้น้ำนมได้ ส่วนการรีดนมโคนนั้นจะรีดหลังวัวคลอด โดยจะรีดวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น ในกรีดแต่ละครั้งจะได้น้ำนมตัวละ 20-30 กิโลกรัม ซึ่งวัวแต่ละตัวจะให้น้ำมนานประมาณ 8 เดือน จนกว่าจะมีระยะการผสมพันธุ์อีกครั้ง ส่วนน้ำนมที่ได้นั้นจะนำไปขายให้กับสหกรณ์โคนม ในราคาประมาณกิโลกรัมละ 12 บาท โดยจะมีรถรับส่งมาเก็บไปส่งสหกรณ์โคนม ในช่วงที่โคให้น้ำมนั้นเกษตรกรก็จะให้อาหารแก่แม่พันธุ์อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นอาหารเสริมจำพวกอาหารเม็ด ฟางก้อน หญ้าหมัก เป็นต้น การให้น้ำนมของโคจะให้น้ำนมได้ประมาณ 8 ปี หลังจากนั้นเกษตรกรจะเลี้ยงต่อเพื่อจำหน่ายเนื้อต่อไป ส่วนลูกโคที่คลอดออกมา หากเป็นตัวผู้ก็จะเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเนื้อเช่นกัน (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2550: 34-35)

2. การทำกระดาศยสับปะรด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 618,570 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เกี่ยวเกี่ยวทางการเกษตรประมาณ 258,311 ไร่ พื้นที่ครึ่งหนึ่งเพาะปลูกสับปะรด ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร หลังจากเกษตรกรได้เกี่ยวเกี่ยวสับปะรดเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมจะมีการใช้รถไถและสับฟืนใบสับปะรดทิ้ง ซึ่งเป็นการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ ในปัจจุบันใบสับปะรดที่ถูกฟืนทิ้งสามารถนำกลับมาทำกระดาศยสับปะรด ซึ่งมีกรรมวิธีการผลิตอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยกลุ่มเกษตรกรสามารถนำมาผลิตได้เองในเชิงอุตสาหกรรมและในครัวเรือน

ซึ่งโครงการผลิตกระดาษใยสับประรด ได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2542 โดยมีการนำกลุ่มเกษตรกรไปดูงาน การทำกระดาษสาที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มแม่บ้าน โคนมพัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน เป็นผู้ริเริ่มนำร่อง จากนั้นได้ขยายไปที่ตำบลทุ่งเค็ด ตำบลหนองหอย และบ้านวังยาว อำเภอปราณบุรี และจะทำการขยายต่อไปให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า กระดาษใยสับประรดยังไม่เป็นที่นิยมของตลาด เมื่อเทียบกับกระดาษสา จำเป็นที่ต้อง ประชาสัมพันธ์และทำการตลาดเพื่อให้เห็นทั่วไป รู้จักให้มากขึ้น รวมถึงการนำออกสู่ตลาด ต่างประเทศต่อไปในอนาคต ปัจจุบันกลุ่มอาชีพผลิตกระดาษ/ผลิตภัณฑ์จากใบสับประรด ของหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนานี้ มีสมาชิกจำนวน 28 คน มีรายได้เฉลี่ยคนละ 6,000 บาทต่อเดือน มีเงินทุน หมุนเวียน จำนวน 200,000 บาท (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่, 2549: 9)

3. การทอผ้า ประชาชนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกร และเลี้ยงสัตว์ ส่วนการทอผ้าเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น ทำให้การทอผ้าในชุมชนห้วยสัตว์ใหญ่ยังไม่ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและตลาดภายนอกมากนัก ซึ่งอาจเนื่องจากชาวบ้านยังไม่ได้ให้ความสำคัญ รวมถึงการทอผ้ายังคงใช้เทคนิคการทอผ้าแบบเดิมที่คนรุ่นก่อนๆ เคยทำกันมา ส่วนลายผ้าก็เป็นแบบ ที่สืบทอดกันมา ประกอบกับการหาตลาดเพื่อการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยังมีช่องทางการตลาด ที่ไม่เอื้ออำนวยและสอดคล้องกับการผลิตมากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการพัฒนาสินค้าและ แปรรูปผลผลิตนั่นเอง ทั้งนี้ในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้มีการตั้งกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านเฉลิมเกียรติ พัฒนาเมื่อ พ.ศ.2538 โดยมีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 6 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 24 คน โดยมีหน่วยงานสนับสนุน ทุนหมุนเวียนและปัจจัยการผลิต ได้แก่ พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อุตสาหกรรมจังหวัดสุพรรณบุรี อุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และสหกรณ์จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ทำการผลิตผ้าฝ้ายทอมือด้วยกี่กระตุก โดยได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช. ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มสตรีได้รับการส่งเสริมและฝึกอบรม และถูกจัดตั้งขึ้นในเขตพื้นที่ตาม โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวของ สตรีที่ว่างงาน เอกลักษณ์ของผ้าทอมือด้วยกี่กระตุกของบ้านเฉลิมเกียรติพัฒนานี้ จะมีสีสันสดใส ลวดลายหลากหลาย สวมใส่สบาย และมีการปักรูปช้างที่เป็นสัญลักษณ์ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ นอกจากนี้ผ้าทอมือดังกล่าวยังเป็นสินค้า OTOP ระดับ 3 ดาว ในปี พ.ศ. 2547 (องค์การบริหารส่วน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่, 2549: 38)

การศึกษา

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีสถานศึกษา 6 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนอนันท์ สังกัด สปช. เปิดสอนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น 2) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอู สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา 3) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรห้วยผึ้ง สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา 4) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองน้อย สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา 5) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และ 6) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหัวหิน (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2550: 31)

การสาธารณสุข

ประกอบด้วยสถานีนอนามัย 2 แห่ง และหน่วยบริการสาธารณสุข 2 แห่ง ได้แก่ 1) สถานีนอนามัยห้วยสัตว์ใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน 2) สถานีนอนามัยห้วยผึ้ง หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก 3) หน่วยมาลาเรียตำบล หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน และ 4) คลินิกชุมชน หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการพื้นฐานเกี่ยวกับสาธารณสุขให้แก่ประชาชน และการรักษาพยาบาลเบื้องต้นแก่ผู้ป่วย ก่อนส่งต่อไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ หรือจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2550: 31)

ตอนที่ 2 บริบทเชิงการทองเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

จากคำขวัญของตำบล ที่กล่าวว่า “น้ำตกป่าละอูเลื่องชื่อ ร่ำลือช้างป่า คุณค่า วัฒนธรรม ชาวไทยภูเขา รวมเหล่าพสกนิกร หมู่มรมผีเสื้อกลางคืน ดายคืนพฤษภไพโร น้ำพระทัยในโครงการพระราชดำริ” พบว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับการทองเที่ยวอย่างชัดเจน ซึ่งได้บ่งบอกถึงความหลากหลายของทรัพยากรทองถิ่น ที่มีทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ที่สามารถนำมาเป็นต้นทุนทางการทองเที่ยวได้ ทั้งนี้ จากการค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่ได้จากแหล่งข้อมูลของชุมชน ได้แก่ สถานศึกษา วัด ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ หน่วยพิทักษ์ป่า น้ำตกป่าละอู อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ร่วมกับการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลของชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ทองถิ่นหรือหน่วยงานในทองถิ่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชนทั่วไปในชุมชน สรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีดังนี้คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1.1 หอคูช้าง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา บริเวณรอยต่อของป่าชุมชนกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยพิทักษ์ป่าหุบเต่า เป็นอาคารคอนกรีตสูงสี่ชั้น มีลักษณะเป็นหอสูงมีบันไดทางขึ้นสู่ด้านบน ซึ่งทำเป็นช่องแคบๆ เพื่อป้องกันสัตว์ขึ้นไปด้านบนของหอ หอคูช้างจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีสถิติการพบช้างป่าที่ใช้เป็นเส้นทางเดินผ่าน โดยบริเวณใกล้ๆ จะมีโปงคินที่สัตว์ป่าใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างเกลือแร่ให้กับร่างกาย สำหรับการเข้าชมหอคูช้างหรือการขึ้นหอคูช้างในลักษณะส่องสัตว์ยามค่ำคืน ควรติดต่อเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานล่วงหน้า และต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์ป่าก่อน เนื่องจากนักท่องเที่ยวอาจมีส่วนรบกวนสัตว์ป่า หากไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้สัตว์ป่ายังมีสัญชาติญาณตามธรรมชาติและย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ นักทองเที่ยวอาจพบหรือไม่พบเห็นสัตว์ป่าตามที่ต้องการ

1.2 แหล่งโปงคิน จากการสำรวจพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน บริเวณพื้นที่ที่ติดกับหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ได้พบโปงคินเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นแหล่งธาตุอาหารสำหรับสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์กิน โดยในบริเวณนี้จะพบสัตว์ป่าที่สำคัญได้แก่ ช้างป่า เข้ากินธาตุอาหารในโปงคินเหล่านี้เป็นประจำ สำหรับโปงคินที่อยู่ใกล้กับหอคูช้าง เป็นโปงคินที่อยู่ในแอ่งร่องน้ำ ซึ่งมีน้ำไหลผ่านในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ในบริเวณโปงคินร่องรอยการขุดหน้าดินในแนวตั้งอยู่

หลายแห่ง นอกจากนั้นยังพบรอยตีน มูล และร่องรอยอื่นๆ ของสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น ช้างป่า สัตว์กีบประเภทกวางขนาดเล็ก เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถเข้าชม โดยการเดินเท้าจากหอดูช้าง ประมาณ 300 เมตร และควรปฏิบัติตนเช่นเดียวกับการเที่ยวชมหอดูช้าง

1.3 น้ำตกปาละอู เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามตั้งอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยพิทักษ์ป่า น้ำตกปาละอู อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ตัวน้ำตกตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านปาละอู และมีเส้นทางเข้าชมน้ำตกจากหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าชมต้องชำระค่าธรรมเนียมในการเข้าชมตามอัตราที่ทางอุทยานฯ กำหนด น้ำตกปาละอูเป็นน้ำตกที่มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาตระนาวศรีในตามพรหมแดนประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ ไหลลดหลั่นเป็นน้ำตกจำนวน 15 ชั้น แต่ละชั้นมีความสวยงามแตกต่างกันไป ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินเท้าเข้าชมความสวยงามของน้ำตกปาละอู ได้ตั้งแต่ชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 4 ซึ่งมีเส้นทางเดินเท้าที่ชัดเจน ส่วนนักท่องเที่ยวที่ต้องการเที่ยวชมน้ำตกปาละอูตั้งแต่ชั้นที่ 5 ขึ้นไป ควรติดต่อขออนุญาตเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก่อน เนื่องจากตั้งแต่ชั้นที่ 5 ขึ้นไปไม่มีเส้นทางเดินเท้า และนักท่องเที่ยวต้องให้ความระมัดระวังกับการปีนป่ายไปตามชั้นน้ำตกที่มีความสูงชันและลื่น อาจก่อให้เกิดอันตรายและบาดเจ็บได้ นอกจากความสวยงามของชั้นน้ำตกแล้ว บริเวณน้ำตกปาละอูยังมีสภาพทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้ป่าหลากพันธุ์ นกนานาชนิด รวมถึงผีเสื้อ ซึ่งถือเป็นแหล่งที่เป็นจุดเด่นและน่านักศึกษาชนิดพันธุ์ของพื้นที่นี้

1.4 น้ำตกปาละอูน้อย เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามและยังคงสภาพป่าที่เป็นธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ด้านที่ติดกับหมู่ที่ 3 บ้านปาละอู น้ำตกปาละอูน้อยเป็นน้ำตกที่ไม่ใหญ่นัก และยังไม่ได้รับการสำรวจอย่างจริงจัง ต้องเดินเท้าจากบ้านปาละอู เป็นระยะทางไกล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต้องการสงวนรักษา น้ำตกปาละอูน้อยนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวสัมผัสธรรมชาติที่แท้จริง นอกจากนั้น เส้นทางเข้าไปยังน้ำตกปาละอูน้อย ยังสามารถศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ยังคงดำเนินชีวิตประจำวันในวิถีดั้งเดิม ได้ทั้งที่บ้านปาละอูและบ้านปาละอูน้อย นอกจากนี้ น้ำตกปาละอูน้อยยังพบผีเสื้อมากมาย ซึ่งถือว่าเป็นสวรรค์สำหรับนักดูผีเสื้อ

1.5 จุดชมวิวยูเขาทุ่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านปาละอู ซึ่งต้องเดินเท้าจากบ้านปาละอูเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ขึ้นเขาทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีความสูงไม่มากนัก แต่เมื่อขึ้นไปบนเขาจะเป็นพื้นที่โล่ง ที่สามารถมองเห็นบ้านปาละอูและพื้นที่ป่ารอบด้านได้เป็นบริเวณกว้าง เหมาะสำหรับการชมพระอาทิตย์ขึ้นหรือการชมทะเลหมอกยามเช้า โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว ที่มีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำ ซึ่งในบางช่วงลดต่ำกว่า 10 องศาเซลเซียส

1.6 ถ้ำค้างคาวและถ้ำเม่น ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง เป็นถ้ำหินปูนที่เป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวจำนวนมาก และยังพบว่ามีเม่นอาศัยอยู่ในถ้ำเหล่านี้ด้วย ถ้ำค้างคาวและถ้ำเม่น

ยังไม่ได้รับการสำรวจอย่างจริงจัง ดังนั้นในการเที่ยวชมต้องอาศัยการนำทางจากชาวบ้าน ซึ่งต้องติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่หรือผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยผึ่งก่อน เพื่อนำทางเข้าไปยังถ้ำ

1.7 บ่อมรกต เป็นบ่อน้ำธรรมชาติตั้งอยู่ในหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแห่งใหม่ที่พบไม่นานมานี้ ซึ่งบ่อมรกตจะมีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ มากนัก โดยมีโครงสร้างเป็นหินปูน จึงทำให้น้ำมีความใสมาก จนมองเห็นเป็นสีเขียว ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “บ่อมรกต” ตั้งอยู่ในป่าทึบ ต้องเดินเท้าจากจุดที่รถเข้าถึงอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก

1.8 พืชพรรณ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นพื้นที่ป่าผืนใหญ่ต่อเนื่องจากอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานตามแนวพรมแดนประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูงและยังไม่ถูกรบกวนจากการบุกรุกพื้นที่ จึงมีความเป็นป่าดงดิบที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ บางต้นมีขนาดลำต้นหลายคนโอบ สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ สลับกับป่าไผ่ ดังจะเห็นว่า ไผ่เป็นพืชที่พบได้มากในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จนเป็นที่มาของชื่อ “ห้วยป่าเลา” หรือ “ห้วยป่าละอู” ซึ่ง ละอู หมายถึง ไผ่ ซึ่งต่อมาได้ถูกนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีพืชพรรณที่น่าสนใจอื่นๆ อีกมากมาย ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจ

1.9 สัตว์ป่า เนื่องจากตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รับการจัดตั้งชุมชนขึ้นมาเมื่อประมาณ 30 ปี ซึ่งแต่เดิมพื้นที่นี้เป็นป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าชุกชุม พื้นที่ป่าสงวนในบางบริเวณยังสามารถพบเห็นสัตว์ป่าได้ง่าย เช่น บริเวณเส้นทางหัวหิน-ป่าละอู ซึ่งตัดผ่านพื้นที่ป่าบริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าหุบเต่า อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ยังสามารถพบเห็นสัตว์ป่าได้ง่าย เช่น ช้างป่า ลิงเสน กูเหลือมป่า นก ผีเสื้อ พญากระรอกดำ และสัตว์ป่าขนาดเล็กอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างป่า สามารถพบเห็นได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อทำการเกษตรผ่านเส้นทางอพยพของช้างป่าตามฤดูกาล และพืชที่ปลูกยังเป็นอาหารที่ช้างชอบ จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่าที่สูญเสียพื้นที่อาศัยกับชาวบ้านเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากการกินและทำลายพืชผลทางการเกษตร ซึ่งปัจจุบันยังคงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังต่อไป

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.1 แหล่งประวัติศาสตร์และ โบราณสถาน เนื่องจากตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รับการจัดตั้งเป็นตำบลมาเป็นเวลาไม่นานมากนัก ดังนั้น แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถานในพื้นที่จึงมีอายุไม่เก่าแก่ แต่ก็ยังคงมีความสำคัญทางด้านจิตใจ ได้แก่

2.1.1 ศาลตายาย ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา เป็นศาลที่จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษที่บุกเบิกเข้ามาในพื้นที่ห้วยสัตว์ใหญ่ โดยผ่านเส้นทางนี้

ซึ่งแต่เดิมนั้น ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่มีถิ่นฐานอยู่ในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่จะใช้เส้นทางนี้ผ่านช่องเขาเพื่อเดินทางออกนอกพื้นที่ไปยังตำบลหนองพลับ ปัจจุบันเส้นทางสายนี้ถูกปรับสร้างให้เป็นถนนสายหนองพลับ-ป่าละอู ซึ่งเป็นเส้นทางที่สร้างทับเส้นทางเดินเท้าของชาวกะเหรี่ยงเดิม ดังนั้น ศาลตายจึงเป็นที่พึ่งทางใจของคนในตำบล คนเดินทาง และนักท่องเที่ยวทั่วไป ให้ได้สักการะเพื่อเป็นสิริมงคล ก่อนเดินทางผ่านเข้าออกตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

2.1.2 ค่านพู่ไทร ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ซึ่งเป็นด่านตรวจของตำรวจตระเวนชายแดน พลร่มค่ายนเรศวร โดยจัดตั้งขึ้น 2 ด้านบนถนนสายหนองพลับ-ป่าละอู หากเดินทางมาจากตำบลหนองพลับผ่านศาลตายเข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจะพบกับด่านตรวจด่านแรก เรียกว่า “ด่านไทรเอน” จากนั้นจะเข้าสู่ผืนป่า เมื่อพ้นเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จะเข้าสู่พื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา จะต้องผ่านด่านที่สอง คือด่านพู่ไทร บริเวณด่านพู่ไทรมีพื้นที่ว่างเป็นบริเวณกว้างพอสมควร ทางองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ใช้พื้นที่บริเวณนี้ในการจัดงานประเพณีต่างๆ ของตำบล เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

2.1.3 สวนสมเด็จพระย่า ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา เป็นพื้นที่ขนาดย่อมที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ที่มีต่อชาวห้วยสัตว์ใหญ่ โดยเป็นสวนสาธารณะที่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้กำหนดแผนการปรับปรุงให้สวนสมเด็จพระย่าเป็นจุดสักการะสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รวมถึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนด้วย

2.1.4 ตลาดสินค้าชุมชน (สหกรณ์การเกษตร) ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนาใกล้กับบริเวณด่านพู่ไทร ชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ใช้พื้นที่บริเวณนี้จัดเป็นตลาดสินค้าราคาถูก ซึ่งมีทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคและผลิตภัณฑ์ชุมชนจำหน่ายเป็นประจำ

2.1.5 โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ในระยะแรกของการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์ในด้านความมั่นคงเป็นหลัก โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติจัดตั้งโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2520 โครงการฯ ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการทดลอง สาธิต และส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งการสนับสนุนสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้สมาชิกรู้จักช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกให้ดีขึ้น สหกรณ์ที่อยู่ในความส่งเสริมของหน่วยสาธิตสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ มีอยู่ด้วยกัน 2 สหกรณ์คือ สหกรณ์การเกษตรห้วยสัตว์ใหญ่ จำกัด และสหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์กห้วยสัตว์ใหญ่ จำกัด ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ใกล้กับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

2.1.6 โรงเรียนอานันทน์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน โรงเรียนอานันทน์ หลังแรกสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2509 โดยตำรวจพลร่มจากค่ายนเรศวรหัวหินและชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ ช่วยกันสร้างขึ้น โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงบริจาคทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 60,000 บาท และพระราชทานนามโรงเรียนว่า “อานันทน์” และทรงประกอบพิธีเปิดโรงเรียน ด้วยพระองค์เอง เปิดทำการสอนอยู่ได้เพียง 6 ปี ต่อมาในปี พ.ศ.2515 จำเป็นต้องย้ายไปก่อสร้าง ในพื้นที่ใหม่ และสามารถเปิดทำการสอน 4 ชั้นเรียน จนในปี พ.ศ.2533 เปิดทำการสอนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และในปีเดียวกันทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ทำการก่อสร้างโรงเรียนในสังกัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งห่างจาก โรงเรียนอานันทน์เพียง 400 เมตรเศษและเปิดทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 นักเรียนทั้งหมดได้ย้ายไปเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด และใช้ชื่อ โรงเรียนอานันทน์จนถึงปัจจุบัน โรงเรียนอานันทน์เป็น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดทำการ สอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1.7 วัดอานันทน์ เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ใกล้กับโรงเรียน อานันทน์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่และใกล้เคียง รวมทั้งชาวไทย และชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งชาวพุทธเหล่านี้ได้ร่วมมือกันช่วยเหลือ ทางวัดในงานบุญ เช่น งานกฐินสามัคคี และงานวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ

2.2 วัฒนธรรมและความเชื่อ ในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีผู้นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม อาศัยอยู่ร่วมกัน และยังมีชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบางกลุ่มที่ยังนับถือผีและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่จึงจัดขึ้นตามโอกาสในวันสำคัญต่างๆ ทั้งวันสำคัญ ทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา และวันสำคัญทั่วไป เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันตรุษจีน วันขึ้นปีใหม่ รวมถึงประเพณีสงกรานต์ และประเพณี ลอยกระทง นอกจากนั้นก็ยังมีการพิธีกรรมของชนกลุ่มย่อย เช่น ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่มีประเพณี และความเชื่อที่สำคัญ ได้แก่

2.2.1 การแต่งกาย ชาวกะเหรี่ยงแต่ละเผ่ามีการแต่งกายที่คล้ายคลึงกันและ แดกต่างกันอยู่บ้าง ชายหนุ่มกะเหรี่ยงสะกอนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงรัดเอวด้วยเชือกมีพู่ และ โปกผ้า ด้วยสีต่างๆ ส่วนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะนุ่งกระโปรงขาวยาวมีปีกข้างเล็กน้อย หญิงที่แต่งงานแล้ว นิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีน้ำเงินเข้ม และส่วนล่างประดับด้วยลูกปัดสีแดงและขาว นุ่งกระโปรงสีแดงเป็น ลายตัดพร้อมโปกผ้าสีแดง แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป คือมีการแต่งกายตามยุคสมัยและผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงและชาวไทย หรือแต่งกายแบบชาวไทยทั้งหมด

2.2.2 การใช้ภาษา ภาษาพูดของกะเหรี่ยงแต่ละเผ่าจะแตกต่างกัน แต่มีสำเนียงที่คล้ายคลึงกับภาษาอื่น จนไม่สามารถระบุที่มาของภาษาได้อย่างชัดเจน บ้างกล่าวว่ามาจากต้นตระกูลจีน-ทิเบต หรือ แขนงของทิเบต-พม่า แต่ไม่สามารถสื่อสารกันให้เข้าใจได้ สำหรับภาษาเขียน มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาเขียนของชาวเมียนมาร์และบางคำสามารถอ่านได้ความหมายเดียวกันกับภาษาพม่า ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงในบ้านป่าละอูได้เปลี่ยนแปลงภาษาพูดเป็นภาษาไทย เมื่อต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก เนื่องจากเด็กชาวกะเหรี่ยงได้เรียนหนังสือภาษาไทย ส่วนผู้ใหญ่ได้ติดต่อกับคนไทยอยู่เป็นประจำ จึงสามารถพูดภาษาไทยได้ ยกเว้นแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ยังคงพูดภาษากะเหรี่ยงดั้งเดิม และการพูดกันของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษากะเหรี่ยง

2.2.3 การบริโภคอาหาร อาหารหลักของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิม จะเป็นข้าวไร่น้ำพริก หรือพริกกับเกลือ ไม่ต้องมีเนื้อสัตว์ก็ได้ แต่บางครั้งก็มีเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อนก หนู อาหารทั้งหมดจะได้มาจากการปลูกกินเอง หรือไปจับมาจากป่า ลักษณะการกินอาหารจะตั้งถ้วยกับข้าวไว้ตรงกลางวงอาหาร แล้วล้อมวงกันกินข้าวในจานใบเดียวกัน ซึ่งทำจากต้นไม้ใหญ่ผ่าซีกแล้วขูดเนื้อไม้ข้างในออก โดยเรียกงานนี้ว่า “เซอบิเมหละ” ปัจจุบันรูปแบบการบริโภคอาหารของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านป่าละอูเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีอาหารหลักคือ ข้าวไร่น้ำพริกที่เรียกว่า “ตาเรว” ซึ่งส่วนใหญ่ต้องไปซื้อจากตลาด หรือปลูกไว้กินเองบ้าง และมีการกินเนื้อสัตว์กันมากขึ้น เช่น เนื้อหมู ไก่ เป็ด และปลา ลักษณะการกินอาหารยังคงตั้งเป็นวงกลม แต่ใช้ภาชนะแยกกันคนละถ้วย

2.2.4 การเลือกคู่และการประกอบพิธีแต่งงาน ในอดีตหนุ่มสาวชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงแต่งงานกันในช่วงอายุ 25-30 ปี เป็นการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว หนุ่มสาวจะเลือกคู่ของตนเอง โดยเลือกจากคนในเผ่าเดียวกันหรือพูดภาษาเดียวกัน ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่จะไม่มี การจับคู่หรือใช้วิธีคลุมถุงชน ภายหลังจากแต่งงานฝ่ายชายต้องย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง เมื่อหนุ่มสาวได้ตกลงจะแต่งงานกันแล้วต้องบอกกล่าวญาติพี่น้องให้ทราบกันทุกคนหรือต้องบอกคนทั้งหมดในบ้าน เพื่อให้เตรียมตัวดื่มเหล้ากันคนละไห ซึ่งการประกอบพิธีแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือผี เมื่อถึงวันงานแต่งงานจะมีการฆ่าหรือล้มนหมูล้มนวัวไว้เลี้ยงแขก เมื่อแขกทุกคนรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว พ่อสื่อจะบอกให้เจ้าบ่าวเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวของตัวเองเป็นเสื้อผ้าที่เจ้าสาวเตรียมไว้ให้ เสื้อผ้าชุดเดิมของเจ้าบ่าว ผู้ใดจะนำไปใช้ต่อก็ได้ จากนั้นเจ้าสาวจะมวนบุหรี่ ห่อหมากพลู เพื่อรอเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เมื่อเจ้าบ่าวขึ้นบ้านต้องร้องเพลงเพื่อขอหมากพลูหรือบุหรี่ เมื่อถึงเวลาตอนเย็นพ่อสื่อจะหุงข้าวต้มแกลงกินให้แขกและญาติทั้งสองฝ่ายกินอาหารพร้อมกัน หลังจากกินอาหารแล้ว แขกและญาติทุกคนจะเดินไปส่งตัวเจ้าบ่าว เจ้าสาว โดยการตีฆ้องตีกลองไปเป็นกลุ่ม ก่อนจะขึ้นบันไดบ้านเจ้าสาวต้องล้างเท้าให้เจ้าบ่าวจึงจะขึ้นบนบ้านได้ หลังจากแขกและญาติทุกคนแยกย้ายกันกลับบ้าน

ส่วนพ่อสื่อจะอยู่เพื่อให้คำสั่งสอนและแนะนำเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้รักใคร่ปรองดองกันรู้จักให้อภัยเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงาน สำหรับการแต่งงานที่ไม่นับถือผี ก่อนวันแต่งงานเจ้าบ่าวต้องปลูกบ้านหนึ่งหลังเพื่อใช้ประกอบพิธีและหลังจากจัดพิธีแล้วจะใช้เป็นบ้านอยู่อาศัยต่อไป บริเวณต้องมีเสาไม้ไผ่ยาวประมาณ 25 เมตร ทาน้ำมัน ด้านปลายเสามีสินสอดทองหมั้นมัดติดไว้ วันประกอบพิธีแต่งงานก่อนขึ้นเรือน เจ้าบ่าวต้องปีนขึ้นไปนำสินสอดทองหมั้นมาให้เจ้าสาว เมื่อได้สินสอดแล้ว เจ้าบ่าวจึงขึ้นเรือนได้ โดยเจ้าสาวต้องล้างเท้าให้ก่อน ระหว่างขึ้นบันไดจะมีการกั้นทางขึ้นคล้ายกับการกั้นประตูเงินประตูทองแบบคนไทยภาคกลาง ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นงานที่สนุกสนาน หากเป็นประเพณีดั้งเดิม เจ้าบ่าวต้องรื้อบ้านและสร้างขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เป็นการทดสอบความสามารถของเจ้าบ่าวว่าจะดูแลปกป้องเจ้าสาวได้แค่ไหน มีการประลองไสยศาสตร์กันระหว่างเจ้าบ่าวและแขกที่มาร่วมงาน โดยทำกันพอเป็นพิธีไม่ถึงกับเป็นอันตราย จากนั้นเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว และผู้อาวุโส ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของทั้งสองฝ่าย ทำพิธีผูกข้อมือด้วยค้ายมงคลให้กับเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ผู้อาวุโสสั่งสอนและแนะนำการครองเรือน เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นเป็นงานเลี้ยงอาหารแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาว

2.2.5 การคลอดลูก การคลอดลูกของชาวกะเหรี่ยงในอดีตต้องคลอดกับหมอดำแย โดยต้องมีการสร้างโรงคลอดไว้ก่อน ก่อนคลอดหมอดำแยจะใช้ไม้ไผ่ที่เหลาจนบางเป็นแผ่นๆ ใช้ตัดสายสะดือเด็ก แล้วนำรกของเด็กไปฝัง ส่วนสายสะดือแขวนไว้บนส่วนที่สูงที่สุดของต้นไม้ที่แข็งแรง เพราะเชื่อว่าเด็กจะแข็งแรงเหมือนกับต้นไม้ และห้ามโคนต้นไม้ผู้นั้นอย่างเด็ดขาดเนื่องจากขวัญของเด็กอยู่ที่ต้นไม้ต้นนั้น หลังจากเด็กคลอดแล้วต้องอาบน้ำด้วยใบส้มป่อย ส่วนแม่เด็กให้อาบด้วยใบหนาด ในปัจจุบันนี้ชาวกะเหรี่ยงจะไปคลอดลูกที่โรงพยาบาล เนื่องจากมีความปลอดภัยสูงกว่า แต่บางครอบครัวยังมีการคลอดกับหมอดำแย เนื่องจากมีรายได้น้อย

2.2.6 การประกอบพิธีศพ การตายหรือการประกอบพิธีศพ ชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า “งานซอ” การประกอบพิธีตามประเพณี จะกระทำที่บ้านผู้ตาย ประมาณ 3-7 วัน ช่วงค่ำจะมีกองไฟก่อไว้ใกล้บ้านที่ตั้งศพญาติและคนรู้จักจากหมู่บ้านใกล้เคียงหรือสถานที่ต่างๆ ที่มาร่วมพิธีต้องสวมเสื้อชุดใหม่คล้องลูกปัดหรือต้องแต่งตัวให้สวย ร่วมกันเดินเวียนซ้ายรอบกองไฟ มีการร้องเพลงกะเหรี่ยงในท่วงทำนองอ่อนโยนจากการโต้ตอบกันของญาติและแขกเป็นสื่อแห่งความรัก และมีการเกี่ยวพาราสักกัน แต่ไม่มีดนตรีประกอบการร้องเพลง เมื่อเสร็จสิ้นพิธีจะนำผู้ตายไปฝังยังป่าช้าต่อไป ในปัจจุบันยังคงใช้วิธีฝังเช่นเดิม แต่ไม่มีการเดินรอบกองไฟและร้องเพลง เปลี่ยนเป็นพระสวดเช่นเดียวกับชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ

2.2.7 ประเพณีไหว้พระจันทร์ เป็นประเพณีที่กระทำกันในครอบครัวกะเหรี่ยง ในวันขึ้นและวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 1 เดือน 6 และเดือน 12 ของทุกปี วันขึ้น 14-15 ค่ำ เป็นวันรับพระจันทร์ มีการเตรียมข้าวหลาม ข้าวต้ม ข้าวสาร ส่วนวันแรม 14-15 ค่ำ เป็นวันส่งพระจันทร์

มีการเตรียมข้าวสุก และข้าวหลาม ประเพณีไหว้พระจันทร์ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาของครอบครัว ที่เป็นผู้นำทางศาสนา เมื่อถึงวันประกอบพิธีชาวกะเหรี่ยงจะมารวมกัน ณ บ้านที่มีการประกอบพิธีกรรม เริ่มพิธีตั้งแต่วเวลาตีห้าของวัน 14 ค่ำ มีการนำถ้วยชามมาทำความสะอาด ทำความสะอาดแทนประกอบพิธี จากนั้นเตรียมข้าวสวย ข้าวเหนียว หมากพลู กล้วย นำมาจัดวางในภาชนะที่เตรียมไว้และวางไว้ที่แท่นประกอบพิธี ด้านล่างของบ้านจะมีการละเล่นต่างๆ เช่น การเล่นสะบ้า การรำแคน การร้องเพลงเกี่ยวพาราสี การต่อมวย เวลา 18.00 น. เริ่มพิธีสวดไหว้พระจันทร์โดยผู้นำทางศาสนา คำสวดส่วนใหญ่มีความหมายถึงข้อห้ามต่างๆ ของชาวกะเหรี่ยงที่สั่งสอนสืบทอดกันมา ระหว่างการประกอบพิธี หากมีเด็กเจ็บป่วยให้นำเด็กเข้าร่วมพิธีเรียกขวัญพร้อมกัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล

2.2.8 ประเพณีกินข้าวห่อ เป็นประเพณีที่กระทำกันในครอบครัวกะเหรี่ยง ในวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 9 ด้วยการมัดข้าวเหนียวเป็นรูปกรวย นำไปประกอบพิธีสวดเหมือนกับ การไหว้พระจันทร์ ข้าวที่เหลือจากการไหว้จะมีการนำมากินร่วมกันในครอบครัวและหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลของสมาชิกในครอบครัว

2.2.9 พิธีการทำบุญข้าวไร่ หรือเรียกขวัญข้าว เป็นประเพณีที่กระทำกันมาของผู้เฒ่าที่สูงอายุในหมู่บ้าน ช่วงเวลาประกอบพิธี คือ ระหว่างข้าวตั้งท้องหรือฤดูเก็บเกี่ยวข้าว โดยมีการเลี้ยงผีไฟและผีเจ้าที่ดินเจ้าข้าว ด้วยการห่อข้าวเหนียวมาตั้งบนแท่นเล็กๆ บริเวณที่ปลูกข้าวไร่ เพื่อเรียกขวัญข้าวที่หล่นอยู่ในนาให้กลับมาที่ขี้ การเรียกขวัญข้าวต้องกระทำให้เสร็จสิ้นภายใน 3 วัน มิฉะนั้นจะต้องเรียกขวัญข้าวอีกครั้ง การเกี่ยวข้าวของชาวบ้านจะเป็นการร่วมแรงกันในแต่ละบ้าน คล้ายกับการลงแขกของคนไทยภาคกลาง หนุ่มสาวจะร้องเพลงเกี่ยวกันระหว่างการเกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จจะขนข้าวขึ้นขี้ รอบแรกเจ้าของไร่ต้องเป็นผู้ขนก่อนและต้องถือฟางข้าวมาด้วย เมื่อเจอแม่น้ำหรือลำธารทุกสายต้องโรยฟ้าข้าวเป็นทาง เพื่อให้ขวัญข้าวเดินทางตามทางนั้น ห้ามมิให้หยุดพักระหว่างทาง มิฉะนั้นขวัญข้าวจะหล่นหายข้างทาง แต่ปัจจุบันพิธีกรรมนี้ได้เลิกไปแล้ว เนื่องจากขาดแคลนน้ำ ผลผลิตได้ไม่เพียงพอ และชาวบ้านนิยมซื้อข้าวจากตลาดหรือโรงสีมากกว่าปลูกไว้กินเอง

2.2.10 พิธีเช่นสำรวจผีเจ้าที่ เป็นพิธีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านต้องเข้าร่วมพิธีเช่นสำรวจผีเจ้าที่ เพื่อให้ปกป้องรักษาสมาชิกในหมู่บ้าน การจัดพิธีกระทำกันปีละ 2 ครั้ง ครั้งแรกช่วงฤดูฝน ครั้งที่ 2 เมื่อสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร การเช่นสำรวจกระทำเช่นเดียวกับการเรียกขวัญข้าว คือการเช่นด้วยข้าวเหนียวห่อมาตั้งบนแท่นเล็กๆ บริเวณที่โล่งแจ้ง

นอกจากนั้นยังมีความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิม ได้แก่ การสักและเจาะหู ผู้ชายกะเหรี่ยงจะสักหมึกดำไว้บริเวณลำตัว เพราะต้องการไล่บาปจากแม่ที่ให้กำเนิด ผู้หญิงกะเหรี่ยงจะสักหมึกดำไว้บริเวณหลังมือ เพราะกลัวว่าจะกลับมาเกิดเป็นหญิงอีก ส่วนการเจาะหูเนื่องจากกลัว

ว่าผีจะมาฆ่าแล้วกิน ชาวกะเหรี่ยงจึงนิยมเจาะหู เพื่อให้ผีเห็นว่ามิเครื่องหมายที่หูแล้วจะไม่มาฆ่า นอกจากนี้การใส่ตุ้มหูจะใช้วัสดุจากเงินแท้ทำเป็นวงขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก หากใบหูของผู้ใดขาดอันเนื่องจากขนาดและน้ำหนักของตุ้มหูจะถือว่าผู้นั้นเป็นที่น่าชื่นชมในฐานะเป็นชาวกะเหรี่ยงอย่างแท้จริง ส่วนการเรียกขวัญ ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรามีขวัญทั้งสิ้น 33 ขวัญ หากขวัญใดขวัญหนึ่งหายไป จะเกิดการเจ็บป่วยหรือเป็นทุกข์ จึงต้องมีการเรียกขวัญโดยหมอผีด้วยการเลี้ยงผีเป็นการขอขมา การร้องเพลงขณะกินข้าว จะทำให้ได้คุ้มครองเป็นคนแก่ เวลาลงเรือนของชาวกะเหรี่ยงห้ามทำบันไดหัก เพราะถือว่าเป็นการนำโชคลาภออกจากบ้านนั้นไปด้วย การนอนหลับแล้วฝันเป็นการแสดงเหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งผู้อาวุโสของครอบครัวหรือหมู่บ้านจะเป็นผู้ทำนาย เช่น การเจ็บป่วย การงดการเดินทาง การจับแก้มเด็กอ่อนจะทำให้เด็กคนนั้น ไม่นอนข้าว และการผิวกายให้เกิดเสียงในเวลากลางคืน เป็นการเรียกผี

2.3 สินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน ในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจหลายอย่าง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์กระดาษใบสับประรด ของกลุ่มอาชีพผลิตกระดาษ/ผลิตภัณฑ์จากใบสับประรด หมู่ที่ 6 บ้านโคกมพัฒนา ซึ่งนำกระดาษใบสับประรดมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ทั้งกรอบรูป กล่องใช้งาน เป็นต้น ส่วนในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา มีกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ผลิตผ้าฝ้ายทอมือด้วยกี่กระตุก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีชื่อเสียงของตำบล นอกจากนั้นยังมีการผลิตเทียนเจล การแปรรูปผลไม้ ภาพแกะสลักลายกระจกสมุนไพรรอบแห้ง ลูกประคบสมุนไพรร และผลไม้ที่ขึ้นชื่อ เช่น กุ้งหอมทอง ทุเรียนป่าละอู เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

3.1 ด้านทิศตะวันตกของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

เป็นพรมแดนติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ จึงไม่มีแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเมียนมาร์ที่สามารถเดินทางบุกป่าดิบเข้าไปท่องเที่ยวได้

3.2 ด้านทิศเหนือของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ดังนี้

3.2.1 หมู่บ้านกะเหรี่ยงป่าเต็งใต้ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง อาศัยอยู่ในบริเวณลำห้วยสัตว์ใหญ่ มีความน่าสนใจที่ยังคงเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่ยังใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ แม้จะสามารถเดินทางเข้าไปถึง และมีการท่องเที่ยวเข้าไปบ้างแล้ว แต่การเดินทางยังลำบากอยู่ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาพัฒนาชุมชน นักท่องเที่ยวประเภทออฟโรด (4WD) และนักท่องเที่ยวที่ชอบศึกษาเรื่องของชาติพันธุ์

3.2.2 พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในหมู่บ้านป่าแดงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์มีจุดเด่นทางด้านกล้วยไม้ป่าที่น่าสนใจเหมาะแก่ผู้สนใจในเรื่องพฤกษศาสตร์ และยังเป็นพื้นที่ป่าบริสุทธิ์ที่นักท่องเที่ยวไม่มากนักจะได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสความเป็นธรรมชาติของพื้นที่

3.2.3 ถ้าประกายดาว ตั้งอยู่ในป่าลึกของหมู่บ้านป่าผาก ซึ่งเป็นถ้ำหินปูน มีความสวยงามของหินงอกหินย้อยอยู่หลายห้องและบางจุดมีเกร็ดของแคลเซียมคาร์บอเนต ซึ่งมีลักษณะเป็นมันวาว สะท้อนแสงยามต้องแสงไฟ เป็นที่มาของชื่อถ้ำประกายดาว แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป

3.3 ด้านทิศตะวันออกของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีแหล่งท่องเที่ยวสนใจหลายแห่ง เช่น

3.3.1 ถ้ำดาว เป็นถ้ำหินปูนขนาดย่อมตั้งอยู่ในวัดหนองพลับ บนเพดานถ้ำมีรอยที่เกิดจากสารเคมีทำปฏิกิริยากับหินปูนเกิดเป็นวงกลมขนาดย่อมทั่วบริเวณ มีลักษณะเหมือนดาวเต็มท้องฟ้า เป็นที่มาของชื่อถ้ำดาว ภายในถ้ำมีการติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่าง ตั้งอยู่ห่างจากสี่แยกหนองพลับ ประมาณ 1 กิโลเมตร สามารถท่องเที่ยวได้สะดวก

3.3.2 ถ้ำสถานลับแล เป็นถ้ำหินปูนอยู่ในแนวเขาเดียวกับถ้ำดาว ห่างจากถ้ำดาว ประมาณ 1 กิโลเมตร ปากถ้ำเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ถ้ำสถานลับแล ภายในติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่าง ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยหลายจุดที่สวยงามและน่าสนใจ บางช่วงมีเพดานถ้ำค่อนข้างเตี้ยต้องมุดลอดเข้าไปและยังสามารถเดินออกจากถ้ำได้อีกทางหนึ่ง โดยไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม

3.3.3 ถ้ำไก่อ่อน เป็นถ้ำหินปูนที่มีเรื่องเล่าถึงที่มาของชื่อถ้ำ โดยพรานชาวบ้านยิงไก่อ่าตัวหนึ่ง แล้วตามไปเพื่อจะนำกลับมาประกอบอาหาร ปรากฏว่าไก่อ่าที่ถูกยิงนั้นตกลงไปในปล่องถ้ำ พรานชาวบ้านปีนตามลงไปก็พบถ้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นโพรงขนาดใหญ่ มีปล่องกว้าง ด้านบน แสงสามารถส่องสว่างลงมาทั่วบริเวณถ้ำ ต่อมาถ้ำนี้เริ่มมีคนรู้จักเพิ่มมากขึ้น จากการตามไก่อ่าที่หล่นลงปล่องถ้ำ จึงให้ชื่อถ้ำนี้ว่า ถ้ำไก่อ่อน ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากถ้ำลับแลประมาณ 1.5 กิโลเมตร

3.3.4 ถ้ำปากน้อย เป็นถ้ำหินปูนอยู่บนแนวเขาเดียวกับถ้ำไก่อ่อน ตั้งอยู่ก่อนถึงถ้ำไก่อ่อนประมาณ 500 เมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อย ปากถ้ำตั้งอยู่บนไหล่เขาสูง มีทางเข้าค่อนข้างแคบที่สามารถผ่านเข้าออกได้ที่ละคนเท่านั้น ส่วนภายในถ้ำมีความกว้างขวาง เป็นที่มาของชื่อ “ถ้ำปากน้อย” ถ้ำบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นที่เก็บมูลค้างคาวของชาวบ้าน

3.3.5 ไร่่องุ่นหัวหินฮิลล์ เป็นไร่่องุ่นของ บริษัทสยามไวนารี จำกัด ซึ่งปลูกอยู่บนเนินที่ราบเชิงเขา สวยงามด้วยภูมิทัศน์ที่ผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติ และเปิดให้นักท่องเที่ยวทั่วไปเข้าเยี่ยมชมได้ นอกจากนั้นยังสามารถชิมไวน์ในไร่ได้อีกด้วย

3.4 ด้านทิศใต้ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ดังนี้

3.4.1 ถ้ำเข่าขาว เป็นถ้ำหินปูนลูกโดดๆ ขนาดไม่ใหญ่นัก แต่เมื่อเกิดการพังทลายของถ้ำ เนื่องจากน้ำฝนที่กัดเซาะเป็นเวลานาน ทำให้เกิดโพรงถ้ำจำนวนมาก ด้านในมีหินงอกหินย้อยไม่มากนัก แต่ผนังถ้ำบางแห่งมีตะไคร่น้ำเกาะเต็มผนัง ทำให้สีเขียวเข้มสวยงามแปลกตาและน่าสนใจ

3.4.2 การล่องแพห้วยตะลุย เป็นกิจกรรมการล่องลำน้ำห้วยตะลุยซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของแม่น้ำปราณบุรี มีเส้นทางล่องแพยางที่น่าสนใจ สามารถล่องแพได้ดีในช่วงฤดูฝน หากสนใจควรติดต่อล่วงหน้าเพื่อจัดการบริหารส่วนตำบลเข่าขาว

3.4.3 หุบผาลายงาม ปัจจุบันบริเวณหุบผาลายงามกลายเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึง เนื่องจาก การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำตามโครงการปราณบุรี แต่เดิมเป็นหุบโล่งราบลุ่มริมแม่น้ำปราณบุรี เป็นที่อยู่อาศัย ของสัตว์ป่าในธรรมชาติอย่างชุกชุม ต่อมาสัตว์ป่าเหล่านี้ถูกล่ามากขึ้น รวมถึงการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการทำพื้นที่การเกษตร จึงมีส่วนทำให้สัตว์ป่าหายไปจากบริเวณนี้

3.4.4 อ่างเก็บน้ำเขื่อนปราณบุรี เป็นส่วนหนึ่งของโครงการปราณบุรี โดยการจัดสร้างเป็นแนวกันแม่น้ำปราณบุรี ความยาวสันเขื่อนประมาณ 1.3 กิโลเมตร เป็นเขื่อนหินทิ้งแกนดินเหนียว เป็นระบบชลประทานของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และยังเป็นแหล่งประมง แหล่งน้ำต้นทุนสำหรับผลิตน้ำประปาในเขตชุมชนต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยวในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน

สถานการณ์การท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

1. การท่องเที่ยวที่ปรากฏในปัจจุบันของแต่ละหมู่บ้าน

การท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ มีเส้นทางการท่องเที่ยวหลักคือน้ำตกป่าละอู เนื่องจากน้ำตกมีธรรมชาติอันร่มรื่นและสวยงาม นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากเส้นทางการท่องเที่ยวหลักของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่นี้ จะสังเกตได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏในพื้นที่ของหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ นอกเหนือจากน้ำตกป่าละอูแล้ว ยังมีศาลตายาย การชมช้างป่า หอดูช้าง แหล่งโป่งดิน โรงทอผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก ร้านค้าและร้านอาหารริมทาง สถานบริการที่พัก และร้านอาหารตามเส้นทางสายหนองพลับ-ป่าละอู ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา และตามเส้นทางสายหนองพลับ-ป่าละอู ในหมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร รวมถึงศูนย์บริการการท่องเที่ยว ศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์ OTOP กิจกรรมล่องแพแม่น้ำปราณบุรี สหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์ก ในหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์ ได้แก่ การเยี่ยมชม

ชมวิถีชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง การเดินป่าตามเส้นทางน้ำตกป่าละอูน้อย ในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู การเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งเป็นการแสดงวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง การเลี้ยงโคนมของสหกรณ์การเกษตรห้วยสัตว์ใหญ่ และการชมการสาธิตการผลิตกระดาษจากใบสับปะรดที่นำมาผลิตเป็นสินค้าของที่ระลึกในลักษณะต่างๆ ในหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากนัก เช่น การเยี่ยมชมสวนผลไม้ ในหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน และหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู การศึกษาชีวิตสัตว์ป่า เช่น ช้างป่าแมลงกลางคืน ผีเสื้อ นกป่า ลิงเสน ปู 7 สัตว์ถิ่น ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย และการเที่ยวชมบ่อมรกต ในหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง

จึงพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในปัจจุบัน มีแหล่งท่องเที่ยวหลักอยู่ที่น้ำตกป่าละอู ประกอบกับการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยว ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร และหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ส่วนหมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง หมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย หมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านโป่งลำโพง หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก และหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง ซึ่งแม้จะมีความน่าสนใจในเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ หรือสถานที่ต่างๆ ที่ยังคงสำรวจหรืออาจมีการสำรวจเพิ่มเติมในอนาคต ยังคงเป็นพื้นที่ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยอยู่ในปัจจุบัน

2. บทบาทของประชาชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว

ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะช่วยเพิ่มรายได้ และสามารถลดการออกไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมภายนอกท้องถิ่นได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้จะอยู่ในรูปของการให้บริการด้านต่างๆ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรมนำเที่ยว เดินป่า ล่องแพ และส่องสัตว์ เป็นต้น และจะปรากฏในเส้นทางการท่องเที่ยวหลักของตำบล ได้แก่ ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน และหมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร หากพิจารณาในด้านการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวถูกดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานในส่วนของทำให้ความรู้ การจัดทำโครงการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ยังถือได้ว่ายังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เนื่องจากยังไม่มี การจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานกลางเพื่อรับผิดชอบและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง สำหรับแม่บ้านกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ก็ดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

ส่วนธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ยังไม่มีการจัดการในลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ยังคงเป็นการเปิดกิจการเพื่อต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยวทั่วไป

ทั้งนี้ ยังพบอีกว่า ที่ผ่านมามีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่เด่นๆ และสำคัญคือ โครงการ OTOP Village Champion (OVC) ประจำปีพ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกัน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 6 บ้านโคกนพพัฒนา ซึ่งเป็นโครงการที่เน้นให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเสริม โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ www.otoptavel.com ที่ได้ใช้ชื่อหมู่บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา เป็นหมู่บ้านหลักของโครงการนี้ โดยมีการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ผืนป่าตะวันตก น้ำตกป่าละอู บ่อมรกต ปุศิรีจันทร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง หมู่บ้านชาวไทยภูเขาบ้านป่าละอู ผ้าฝ้ายทอมือ กระจาดยี่สิบแปด การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดูนก ผีเสื้อและสัตว์ป่า ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นผู้ดำเนินการและจัดการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันโครงการดังกล่าวมีลักษณะการดำเนินการเป็นรายปีที่ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ

3. ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

3.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่ผ่านมานั้นได้มีการดำเนินการโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและปฏิบัติกันมาแล้วหลายโครงการ ซึ่งแต่ละโครงการเป็นการใช้งบประมาณแบบรายปี จึงมีลักษณะไม่ต่อเนื่องส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น

3.2 ประชาชนในชุมชนยังไม่สามารถสร้างวิถีของการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

3.3 การส่งเสริมและพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ให้บุคคลภายนอกทราบยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสังเกตได้จาก เมื่อทำการค้นหาข้อมูลของตำบลโดยการใส่ชื่อ “ห้วยสัตว์ใหญ่” หรือ “ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่” กลับไม่พบเว็บไซต์ของตำบล นอกจากจะพบในเว็บไซต์ www.thaitambon.com แต่ก็พบข้อมูลทางการท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อยและเป็นข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลที่พบทางอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับน้ำตกป่าละอู

3.4 การพัฒนาและการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ของตำบล ที่คาดว่าจะพบอีกมากในผืนป่าตะวันตก ยังประสบปัญหาและดำเนินการ ได้ลำบาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสงวนในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีกฎหมายอุทยานแห่งชาติควบคุมอยู่ รวมถึงเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางทหารที่อยู่ในความดูแลของกองทัพภาคที่ 1 เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศเมียนมาร์

3.5 เส้นทางถนนภายในตำบลที่ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางขนาด 2 ช่องทางจราจร ทำให้การขยายช่องทางการสัญจรทำได้ลำบาก เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสัตว์ป่า

ซึ่งต้องมีการประเมินผลกระทบให้รอบคอบก่อนดำเนินการ นอกจากนี้ ถนนสายรองภายในตำบลหลายเส้นทางยังเป็นทางลูกรังที่ชำรุดและเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางสัญจร โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

4. ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือและประสานความร่วมมือกันภายในตำบลและระหว่างตำบลกับหน่วยงานภายนอก เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ร่วมกัน เช่น การศึกษาวิจัยการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมา โครงการที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่หลายๆ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โครงการเรียนรู้ร่วมกันสรรสร้างชุมชน โครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียง โครงการค่ายอาสาของนักศึกษาในสถาบันต่างๆ โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าสงวนที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ รวมถึงโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อาทิ โครงการ OTOP Champion Village (OVC) และโครงการศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอก ที่เอื้อให้เกิดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย เช่น การดูงานองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ การดูงานโครงการสหกรณ์การเกษตรห้วยสัตว์ใหญ่ การดูงานสหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์ก ซึ่งโครงการเหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่สามารถสนับสนุนงบประมาณด้านต่างๆ หากชุมชนจัดทำโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและมีความจำเป็นเร่งด่วน และยังมีหน่วยงานการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่หลายแห่ง ที่สามารถประสานความร่วมมือด้านวิชาการและงบประมาณได้ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์หัวหิน และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล รวมไปถึงองค์กรเอกชน หรือ NGO สมาคมต่างๆ ที่มีที่ทำการในประเทศไทย และมีบางหน่วยงานที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เช่น สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ตอนที่ 3 ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษาบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ พบว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายเหมาะสมสำหรับการพัฒนาและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสำรวจประเมิน และกำหนดทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดแนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1. การพิจารณาการเป็นพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติและมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติสูง และยังเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ป่าของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นที่ตั้งของชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่ยังคงดำรงชีวิตด้วยวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกับรูปแบบสังคมสมัยใหม่ที่ได้รับการพัฒนา และยังมีชาวกะเหรี่ยงที่บ้านป่าละอู้อยู่ที่ยังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ด้วย ดังนั้น ด้วยคุณสมบัติในส่วนแรกนี้ จึงสรุปได้ว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

2. การพิจารณาเรื่องการใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ได้รับการประกาศจัดตั้งให้เป็นตำบลใหม่แยกออกจากตำบลหนองพลับ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 ทำให้พื้นที่ที่จัดตั้งเป็นชุมชนอยู่ภายใต้กฎหมายการแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบตำบล ขึ้นอยู่กับอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อมาในปี พ.ศ.2539 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ขึ้น ทำให้พื้นที่ชุมชนทั้งหมดอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ สำหรับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่นอกเหนือจากพื้นที่ตั้งชุมชน เป็นพื้นที่อนุรักษ์ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งมีกฎหมายอุทยานแห่งชาติ คุ่มครองอยู่ นอกจากนั้นพื้นที่บางส่วนยังเป็นพื้นที่ทับซ้อนซึ่งเป็นพื้นที่ความปลอดภัยทางราชการทหารซึ่งอยู่ในความดูแลของกองทัพอากาศที่ 1 กองทัพบก ด้วยคุณสมบัติในส่วนที่สองนี้จึงสรุปได้ว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นพื้นที่ที่มีการใช้พื้นที่โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและมีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

จากคุณสมบัติสำคัญทั้งสองประการ กล่าวคือ การเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง และเป็นพื้นที่ที่มีการใช้พื้นที่โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ผ่านข้อกำหนดเบื้องต้นทั้ง 2 ข้อ และสามารถดำเนินการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนต่อไปได้

3. การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากกลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 คน ประกอบด้วย นักวิชาการจาก คณะอุตสาหกรรมการ โรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี นักวิชาการจากสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (WCS) ประเทศไทย สำนักงานย่อยประจำตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และนักวิชาการจากอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช รวมทั้งกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยว หรือผู้มีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จำนวน 14 คน ได้แก่ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลหรือผู้แทน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน และนักวิชาการ รวมทั้งหมด 19 คน ร่วมกันประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยประยุกต์ใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ข) ซึ่งเป็นการประเมินในประเด็นที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ประกอบด้วยดัชนีชี้วัด 4 ดัชนีคือ 1) จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ 2) ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ 3) ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ 4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว โดยมีเกณฑ์การประเมินคือ ดัชนีแต่ละข้อจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน ซึ่งแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมียุทธศาสตร์ขององค์ประกอบนี้ไม่น้อยกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนนไม่น้อยกว่า 20 คะแนน หรือได้คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติมีคุณสมบัติน้อยกว่า 2 ข้อหรือได้คะแนนน้อยกว่า 20 คะแนน แสดงว่าพื้นที่นั้นๆ ขาดความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 14 คน พบว่า แหล่งธรรมชาติของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งหมด 11 หมู่บ้าน เท่ากับ 25.51 คะแนน หรือร้อยละ

63.76 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด หากพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า ทุกหมู่บ้านได้รับคะแนนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดเช่นกัน โดยหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 34.40 คะแนน หรือร้อยละ 86.00 รองลงมาคือหมู่ที่ 6 บ้านโคกมพัฒนา ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 26.75 คะแนน หรือร้อยละ 74.36 และหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 26.37 คะแนน หรือร้อยละ 65.93 ตามลำดับ ซึ่งหมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 21.83 คะแนน หรือร้อยละ 54.56 รายละเอียดปรากฏดังตาราง 4

จากผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และมีคุณสมบัติครบทั้ง 4 องค์ประกอบของศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ องค์ประกอบด้านจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และด้านความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่า แหล่งธรรมชาติของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมหรือมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้ โดยหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอูมีคุณสมบัติเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามมาตรฐานคุณภาพของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวมากที่สุด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินสูงที่สุดในภาพรวมของ 4 องค์ประกอบ และในแต่ละองค์ประกอบเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้บ้านป่าละอูมีความโดดเด่นทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล (2542: 32-34) ที่ได้ระบุว่า องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก และมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

ตาราง 4 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 11 หมู่บ้านของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้ประเมิน (n = 19)		
	คะแนนเต็ม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าร้อยละคะแนนรวม
หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	7.15	17.86
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.23	15.58
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.00	12.50
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.85	19.64
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	26.23	65.58
หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.76	16.90
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.92	14.80
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	6.00	15.00
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.69	19.23
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	26.37	65.93
หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	8.62	21.54
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	8.69	21.73
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	9.09	22.73
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	8.00	20.00
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	34.40	86.00
หมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.25	13.13
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.17	15.43
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.00	12.50
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	6.75	16.87
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	23.17	57.93

ตาราง 4 (ต่อ)

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้ประเมิน (n = 19)		
	คะแนนเต็ม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าร้อยละคะแนนรวม
หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	4.75	11.86
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.83	14.56
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.00	12.50
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	6.25	15.64
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	21.83	54.56
หมู่ที่ 6 บ้านโคกมพัฒนา			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	7.54	18.85
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.83	17.06
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	7.92	19.80
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.46	18.65
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	29.75	74.36
หมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.00	15.00
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.25	15.64
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	4.83	12.06
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	6.58	16.45
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	23.46	58.65
หมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.08	15.20
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.50	13.74
3. ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.17	12.92
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.00	17.50
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	23.75	59.36

ตาราง 4 (ต่อ)

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้ประเมิน (n = 19)		
	คะแนนเต็ม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าร้อยละคะแนนรวม
หมู่ที่ 9 บ้านโปร่งสำโหรง			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.09	12.73
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.90	14.75
3. ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.18	12.95
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.18	17.95
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	23.35	58.38
หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.55	13.86
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.82	14.55
3. ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.00	12.50
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.09	17.74
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	23.46	58.65
หมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง			
1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10	5.69	14.22
2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10	6.33	15.83
3. ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10	5.33	13.33
4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10	7.25	18.12
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	40	24.60	61.50
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งหมด 11 หมู่บ้าน	40	25.51	63.76

ตอนที่ 4 การคัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การคัดเลือกหมู่บ้านที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกออกมาเพียง 1 หมู่บ้าน บนพื้นฐานการวิเคราะห์และสังเคราะห์ จากข้อมูลบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ร่วมกับการวิเคราะห์จากข้อมูลการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ยังพิจารณาเพิ่มเติมในปัจจัยที่เป็นปัญหาในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปได้ ซึ่งสามารถสรุปผลการคัดเลือกได้ดังนี้

1. คัดเลือกหมู่บ้านจากข้อมูลการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

ที่ผ่านมา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้จัด โครงการประกวดหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก ที่มีแนวคิดให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนให้มีคุณค่า สร้างงาน และรายได้แก่ชุมชน เพื่อจูงใจให้บุคคลทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่จึงส่งหมู่บ้านเข้าประกวดหมู่บ้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2549 ภายใต้ชื่อโครงการ “OTOP Village Champion (OVC)” ซึ่งในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา โดยชูความโดดเด่นในหมู่ที่ 1 ด้านการผลิตผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก และหมู่ที่ 6 ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนจากกระดาษใยสับปะรด ส่วนหมู่ที่ 2 เป็นเรื่องของการเสริมด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติในน้ำตกป่าละอู และหมู่ที่ 3 เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ดังนั้น จะเห็นว่า ชุมชนทั้ง 4 แห่งนี้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี และมีความเหมาะสมที่จะได้รับการคัดเลือกเพื่อเป็นตัวแทนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป

2. คัดเลือกหมู่บ้านจากการประเมินตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ทั้ง 11 หมู่บ้าน พบว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้ผ่านเกณฑ์ด้านคุณสมบัติมากกว่า 2 ข้อ และผ่านเกณฑ์ระดับคะแนนเฉลี่ยในภาพรวมทั้ง 11 หมู่บ้านมากกว่าร้อยละ 50 ยกเว้นเพียงหมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย ที่ได้คะแนนในภาพรวมมากกว่าร้อยละ 50 แต่ได้คะแนนการประเมินในประเด็นความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ น้อยกว่า ร้อยละ 50 หากพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 4 อันดับ

แรกคือ หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 6 บ้านโคกนมพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน และหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู เป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินมาตรฐานคุณภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุดในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในขณะที่เดียวกัน ยังเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนจากการประเมินในแต่ละองค์ประกอบ จากทั้งหมด 4 ปัจจัยมากที่สุดเช่นกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ใน 4 หมู่บ้านของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ข้างต้น มีศักยภาพเพียงพอที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป โดยมีหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ที่มีศักยภาพสูงที่สุดมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ

3. คัดเลือกหมู่บ้านจากปัญหาความห่างไกลของพื้นที่

จากข้อมูลการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามโครงการ “OTOP Village Champion (OVC)” ที่พบว่า หมู่บ้านที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวและมีความเหมาะสมในการเป็นตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เพื่อดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 6 บ้านโคกนมพัฒนา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวยังสอดคล้องกับผลการประเมินระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ที่พบว่า ทั้ง 4 หมู่บ้านดังกล่าวข้างต้น ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดจากการประเมินเป็น 4 อันดับแรกเช่นกัน โดยเรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 6 บ้านโคกนมพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน และหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า 4 หมู่บ้านดังกล่าว มีคุณสมบัติและมีศักยภาพเพียงพอที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป โดยมีหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ที่มีศักยภาพสูงที่สุดมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งจากสรุปดังกล่าว หากนำทั้ง 4 หมู่บ้านดังกล่าวมาเป็นตัวแทนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในครั้งนี้ ต้องประสบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญตามมาคือ ความห่างไกลกันของพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ และการแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกมาเพียง 1 หมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและมีความเหมาะสมเพื่อเป็นตัวแทนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู

ดังนั้น “หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู” จึงเป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อดำเนินการพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตามวัตถุประสงค์ที่ 2 และวัตถุประสงค์ที่ 3 ต่อไป

บทที่ 5

การพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยได้ดำเนินการในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจากการประเมินความเหมาะสมในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่าในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านป่าละอู เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เช่นกัน ซึ่งการศึกษาในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research for development) ที่ใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนได้รวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรหรือชมรมขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว จากผลการพัฒนาสามารถนำไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ในหลายเทคนิคตามความเหมาะสม เพื่อสามารถค้นหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์สภาพปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การวางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา การปฏิบัติตามแผน รวมถึงการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหานั้นๆ ได้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้คือ

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา
2. กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

สภาพทั่วไป

“บ้านป่าละอู” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประกอบด้วย 2 กลุ่มบ้าน คือ 1) บ้านป่าละอู ซึ่งเป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งรวมกันเป็นพื้นที่หลักของหมู่บ้าน ตั้งอยู่ตามแนวลำห้วยป่าละอู เป็นกลุ่มบ้านที่มีความเจริญ สาธารณูปโภคพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร 2) บ้านป่าละอูน้อย เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งกระจายอยู่ตามห้วยป่าละอูน้อย ซึ่งยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม และตั้งอยู่ห่างไกลออกไปจากกลุ่มบ้านป่าละอูประมาณ 2 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 2,000 ไร่ หรือ 3.2 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร และ หมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	พื้นที่ป่าสงวนของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	พื้นที่ป่าสงวนของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ของบ้านป่าละอูมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ที่แวดล้อมด้วยพื้นที่ป่าไม้ทั้ง 4 ด้าน โดยด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ป่าไม้ในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน ค่ายนเรศวร ด้านทิศใต้เป็นพื้นที่ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่มีพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณเขาทุ่งอยู่ประมาณ 300 ไร่ ต่อเนื่องไปจนถึงอ่างเก็บน้ำห้วยป่าละอู พื้นที่ของบ้านป่าละอูเป็นที่ลาดเทจากด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ไปยังทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวการไหลของห้วยป่าละอู ด้านทิศเหนือของลำห้วยป่าละอูเป็นพื้นที่กว้าง เป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะปลูกของชุมชน ส่วนพื้นที่ด้านทิศใต้ของลำห้วยป่าละอู เป็นพื้นที่แคบๆ เชิงเขา มีการตั้งบ้านเรือนและพื้นที่เพาะปลูกน้อยกว่าด้านทิศเหนือ

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำสำคัญของบ้านป่าละอูตามธรรมชาติ มีลำห้วยอยู่ 2 สายคือ ห้วยป่าละอู และห้วยป่าละอูน้อย โดยห้วยป่าละอูมีต้นน้ำไหลมาจากสันปันน้ำบริเวณพรมแดนประเทศไทยและประเทศสหภาพพม่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ก่อเกิดเป็นน้ำตกป่าละอูอันสวยงาม และไหลลงอ่างเก็บน้ำห้วยป่าละอู จากนั้นไหลผ่านบ้านป่าละอู ก่อนจะไหลออกสู่อ่างเก็บน้ำปราณบุรี บริเวณหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง ส่วนห้วยป่าละอูน้อยมีต้นน้ำไหลมาจากสันปันน้ำบริเวณพรมแดนประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน มีน้ำตกป่าละอูน้อยอันสวยงาม และน้อยคนนักจะได้สัมผัส เนื่องจากตั้งอยู่ในป่าลึก สายน้ำไหลผ่านบ้านป่าละอูน้อย ก่อนจะไหลมาบรรจบห้วยป่าละอู ที่บ้านป่าละอู ส่วนแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยป่าละอู อ่างเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง และบ่อน้ำขนาดเล็กกระจายตามพื้นที่หมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีการทำฝายห้วยป่าละอู เพื่อกักน้ำและให้น้ำไหลตามคลองชลประทานผ่านหมู่บ้านป่าละอู สำหรับอุปโภคบริโภคและการผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน

ประชากร

จากข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ปี พ.ศ.2552 พบว่า จำนวนประชากรชายและหญิงตามสำมะโนประชากร แบ่งเป็น เพศชาย 512 คน และเพศหญิง 495 คน รวมทั้งหมด 1,007 คน ใน 259 ครัวเรือน ในขณะที่เดียวกัน พบว่า จำนวนประชากรของบ้านป่าละอูที่มีตัวตนอยู่จริงในพื้นที่นั้น ประกอบด้วย เพศชาย 336 คน และเพศหญิง 343 คน รวมทั้งหมด 679 คน ใน 110 ครัวเรือน โดยมีนายคณิต จันทร์อุปลักษณ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่, 2552: 10)

การประกอบอาชีพ

ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านป่าละอูประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร โดยการรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและรับจ้างอื่นๆ มากกว่าประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่ปลูกจะเป็นมะนาว ทุเรียน สับปะรด และกล้วย รวมทั้งค้าขายทั่วไป นอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมที่ทำรายได้ช่วยเหลือครอบครัวได้แก่ การทอผ้า ซึ่งเป็นการทอผ้าแบบกี่เอว ที่เป็นวัฒนธรรมสืบทอดกันมาของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีลวดลายสวยงามมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบ้านป่าละอู พบว่า บ้านป่าละอูมีประวัติอันยาวนานเกี่ยวกับชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่สามารถรักษาธรรมเนียมปฏิบัติและประเพณีอันมีคุณค่าทางวัฒนธรรมไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้บ้านป่าละอูมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถศึกษาเรียนรู้ทั้งวัฒนธรรมกะเหรี่ยงดั้งเดิมและวัฒนธรรมกะเหรี่ยงร่วมสมัยได้ในพื้นที่เดียวกัน ในขณะเดียวกัน บ้านป่าละอูยังตั้งอยู่ในพื้นที่ที่โอบล้อมด้วยป่าไม้ จึงมีความเป็นธรรมชาติสูง นอกจากนี้ วัฒนธรรมชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงยังมีความผูกพันสอดคล้องกับธรรมชาติป่าเขาที่ยังสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บ้านป่าละอู มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการวิจัยในขั้นตอนนี้ ได้เน้นให้ชาวบ้านป่าละอูเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ในทุกขั้นตอน ซึ่งเริ่มจากผู้วิจัยได้ติดต่อและประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยผ่านทางนายเอกธนา ลิ้มเสรี นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ นายสุเทพ มีศรี เลขานุการนายกองกิจการบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ รวมถึงนายสมปอง พุ่มพวง และ นายวิสุทธิ จันดี เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว จากนั้นได้ เข้าพบนายคณิต จันทรอุปถัมภ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และนายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ ซึ่งเป็น ประชาชนหรือผู้รู้ของหมู่บ้าน ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยและทีมงานวิจัยกับชุมชน และเพื่อขออนุญาตเข้ามาดำเนินการวิจัยในพื้นที่

การพบชาวบ้านหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอูในครั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านป่าละอูได้กรุณานัดหมาย ชาวบ้านให้มารวมตัวกันที่ศาลากลางหมู่บ้านในช่วงเช้า วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งผู้วิจัยและ ทีมงานผู้วิจัยได้มีโอกาสแนะนำตัวกับชุมชนบ้านป่าละอู โดยแจ้งว่าผู้วิจัยเป็นใคร จะเข้ามาทำอะไร ในหมู่บ้าน และให้เหตุผลของการศึกษาในหมู่บ้านนี้ รวมถึงชาวบ้านจะได้ประโยชน์อย่างไร เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น ซึ่งการพบปะชุมชนในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดช่องว่างและสร้างความความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้านป่าละอู รวมถึงการให้ความอนุเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูล และองค์ความรู้ต่างๆ ของพื้นที่ ซึ่งในการพบปะชาวบ้านในครั้งนี้ พบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจ พอสมควร โดยมีชาวบ้านมาประชุมร่วมกันประมาณ 50 คน ที่ประกอบด้วยบุคคลทุกวัย และ เต็มไปด้วยบรรยากาศของความเป็นกันเอง แต่ผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัยก็ประสบปัญหาอยู่บ้าง เนื่องจากชาวบ้านเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง และบางท่านไม่เข้าใจภาษาไทยมากนัก แต่ก็ให้ ความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งในการพบปะครั้งนี้ผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับ สถานการณ์การท่องเที่ยวของบ้านป่าละอูในปัจจุบัน ความต้องการและความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ รวมถึงการขอให้ชาวบ้านร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกัน คัดเลือกตัวแทนของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแกนนำดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งต้องเป็น ตัวแทนของทุกกลุ่มในหมู่บ้านได้ และต้องกระจายในทุกช่วงชั้นอายุ เพศ อาชีพ และพื้นที่ นอกจากนี้ ยังได้ตัวแทนเพิ่มเติมจากชาวบ้านทั่วไปที่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ซึ่งสรุป แล้วได้สมาชิกที่ถูกคัดเลือกและสมัครเข้าเป็นกลุ่มแกนนำจำนวนทั้งหมด 30 คน และหลังจาก จบการพบปะชาวบ้านในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ใหญ่บ้านเพื่อนัดหมายสมาชิก กลุ่มแกนนำของบ้านป่าละอู จำนวน 30 คนดังกล่าวอีกครั้ง เพื่อร่วมประชุมและดำเนินการ ในครั้งต่อไป

1. การเริ่มต้นค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2551 นายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ ผู้ใหญ่บ้านป่าละอู ได้นัดหมายกลุ่มแกนนำมาประชุมร่วมกัน เพื่อร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ซึ่งการประชุมและการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้ดำเนินการที่ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มแกนนำที่มาร่วมตามนัดหมายทั้งหมด 30 คน โดยบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเป็นกันเอง รวมถึงการแสดงความกระตือรือร้นและให้ความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี

การประชุมในครั้งนี้ ได้เริ่มจากผู้วิจัยได้แนะนำตนเองและทีมผู้วิจัย รวมถึงการแจ้งวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในครั้งนี้ จากนั้นผู้วิจัยนำเข้าสู่กิจกรรมนันทนาการต่างๆ เพื่อเป็นการทำความรู้จักกันในกลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้วิจัย รวมถึงเพื่อละลายพฤติกรรมและสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในการร่วมกิจกรรมในขั้นตอนต่อไป ซึ่งประกอบด้วยเกม “ล้อมวงทาแป้ง” เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง จากนั้นใช้เกม “ฉันคือใคร” เพื่อเป็นการแนะนำตนเองและทำความรู้จักกัน และสุดท้ายเพิ่มเติมด้วยเกม “บิงโก” เพื่อให้จดจำกันมากยิ่งขึ้น จากนั้นผู้วิจัยประยุกต์ใช้กระบวนการกลุ่มตามเทคนิคการจัดประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) โดยได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 คน เพื่อให้แกนนำร่วมกันคิดและค้นหาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านป่าละอูที่ทุกคนประสบพบเจออยู่ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้จุดประเด็นหัวข้อของปัญหา 3 ด้านคือ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม 3) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากนั้นให้สรุปข้อมูลลงในแผ่นกระดาษเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุม ซึ่งผลการร่วมกันคิดและค้นหาปัญหาดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาทางด้าน “เศรษฐกิจ” ได้แก่

1. คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่ไม่มีงานทำและขาดรายได้เป็นจำนวนมาก
2. คนในชุมชนขาดที่ทำกิน จึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งได้รับค่าตอบแทนน้อย
3. คนในชุมชนบางส่วนเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมที่ทำการเกษตร และหันไปประกอบอาชีพรับจ้างภายนอกชุมชนมากขึ้น

กลุ่มที่ 2 วิเคราะห์ปัญหาทางด้าน “สังคมและวัฒนธรรม” ได้แก่

1. เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ละเลยและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การใช้ภาษา การแต่งกาย และการเข้าร่วมประเพณีอันเก่าแก่ของชุมชน
2. การเลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างชาวบ้านที่มีฐานะและชาวกะเหรี่ยงที่ยังมีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ
3. คนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาภาครัฐและหน่วยงานภายนอก มากกว่าพึ่งพาตนเอง

กลุ่มที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาทางด้าน “ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ได้แก่

1. มีขยะมากมายในหมู่บ้าน ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว
2. น้ำไม่พอในการอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะในหน้าแล้ง
3. ปัญหาการลดลงของพืชพรรณและสัตว์ป่าตามธรรมชาติ
4. บริเวณแหล่งท่องเที่ยวบางพื้นที่ในชุมชนมีการรบกวนของช้างป่า เช่น ในระหว่าง

เส้นทางคมนาคมยังคับคั่งด้วยสัตว์ใหญ่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ให้ที่ประชุมช่วยกันสรุปปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดของชุมชน 3 อันดับ ซึ่งได้แก่ 1) ปัญหาเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ทะเลาะและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น 2) ปัญหาคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง ยังไม่มีงานทำและขาดรายได้อยู่เป็นจำนวนมาก 3) ปัญหาพบขยะมากมายในหมู่บ้าน ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกัน จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกันในที่ประชุม พบว่า กลุ่มแกนนำได้ให้ความสำคัญและเป็นกังวลมากที่สุด เกี่ยวกับปัญหาเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ทะเลาะและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การใช้ภาษา การแต่งกาย และการเข้าร่วมประเพณีอันเก่าแก่ของชุมชนชาวกะเหรี่ยง ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้กลุ่มแกนนำร่วมกันคิดและนำเสนอวิธีแก้ไขปัญหาคือต่อไปว่าจะมีวิธีการไหนและจัดการอย่างไรให้ปัญหานั้นๆ ลดลงได้ ซึ่งผลการระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหานี้ ได้ข้อสรุปจากที่ประชุมร่วมกันว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน อาจเป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหานี้ได้ในระดับหนึ่ง โดยการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยปลูกฝังและส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเกิดสำนึกและหวงแหนในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันมีค่าที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมา

หลังจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเข้าสู่บริบทของการท่องเที่ยว เพื่อให้กลุ่มแกนนำได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเริ่มจากการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การชี้ให้เห็นคุณค่าและอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตนมีอยู่ ทั้งในด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน โดยนำเสนอเนื้อหาและรูปภาพด้วยการฉายวีดิทัศน์ผ่านทางโปรแกรม power point ร่วมกับการถามตอบและอภิปรายร่วมกัน ซึ่งได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ชุมชนบ้านป่าละอู มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ส่วนปัญหาที่สำคัญของชุมชนคือ ความเสี่ยงในการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเนื่องจากเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ทะเลาะและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

จากนั้นผู้วิจัยได้นำเข้าสู่กิจกรรมที่สำคัญอีกกิจกรรม นั่นคือการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มแกนนำ เกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยงที่มีทั้งทางบวกและทางลบ รวมถึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน เพื่อตัดสินใจว่าจะพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปหรือไม่ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวยังช่วยทำให้ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง และเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น เพื่อให้เกิดผลกระทบทางบวกต่อชุมชนอย่างยั่งยืน และหลีกเลี่ยงการเกิดผลกระทบทางลบให้มากที่สุด โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มแกนนำออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 คนอีกครั้ง เพื่อรับผิดชอบหัวข้อของผลกระทบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ 2) ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม 3) ผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละกลุ่มต้องร่วมกันคิดและวิเคราะห์ผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ

ภาพ 5 กลุ่มแกนนำร่วมกันสรุปผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

จากผลการวิเคราะห์ร่วมกันสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยงของชุมชนนั้น อาจเกิดขึ้นได้ทั้งด้านบวกและด้านลบในอัตราที่พอๆ กัน ซึ่งกลุ่มแกนนำได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอให้กลุ่มแกนนำให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องของผลกระทบทางลบ เนื่องจากผลกระทบทางบวกเป็นสิ่งดีต่อชุมชนอยู่แล้ว แต่ควรหาทางป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด และหากมีผลกระทบเกิดขึ้นแล้ว ควรมีแนวทางในการแก้ไขอย่างรอบคอบและเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้สามารถสรุปเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยงของชุมชน โดยมีรายละเอียดปรากฏดังตาราง 5

ตาราง 5 ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายสินค้าและให้บริการการท่องเที่ยว 2. เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน นอกเหนือจากอาชีพหลักของตนเอง 3. เกิดการหมุนเวียนเงินในชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในชุมชนดีขึ้น 4. ส่งเสริมการผลิตสินค้าชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น 	<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ทำให้ค่าครองชีพในชุมชนสูงขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยว 2. ชาวบ้านหันมาทำการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก และละทิ้งอาชีพหลักดั้งเดิมของชุมชน 3. เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่มีอย่างจำกัดและไม่เท่าเทียมกัน 4. ราคาที่ดิน ในชุมชนสูงขึ้น
<p>ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2. เกิดความเจริญจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 3. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว 4. เกิดการกระตุ้นให้ชุมชนมีการรวมตัว และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน 5. เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนไว้ 6. ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง 	<p>ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดปัญหาหยาบเสียดสีที่แอบแฝงมากับนักท่องเที่ยว 2. ชุมชนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากการปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมกับชุมชน 3. กลุ่มเยาวชนในชุมชนละเลยวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงความเชื่ออันเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา 4. เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เนื่องจากการเลียนแบบวัฒนธรรมต่างถิ่น จากนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย อาหารการกิน 5. การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนอย่างบิดเบือน เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน
<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ 2. ชุมชนเกิดความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3. สภาพภูมิทัศน์ของชุมชนน่าอยู่และน่ามองขึ้น เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 	<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดปัญหาขยะและน้ำเสีย 2. สภาพความเงียบสงบของชุมชนลดลง เนื่องจากการส่งเสียงรบกวนจากนักท่องเที่ยว 3. เกิดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 4. เกิดการรบกวนการดำรงชีวิตของสัตว์ในพื้นที่ ทำให้เกิดการอพยพและลดจำนวนลงได้

หลังจากผ่านกระบวนการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ในชุมชน ผู้วิจัยและกลุ่มแกนนำได้ร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับศักยภาพ ทางด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ และการรับรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หากมีการท่องเที่ยวขึ้น จริงในชุมชน จากนั้นได้ร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจว่า “จะให้มีการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดขึ้นในบ้านป่าละอูต่อไปหรือไม่” ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเข้าสู่กิจกรรมสุดท้าย ที่ขอให้แกนนำ ทั้งหมดได้แสดงความคิดเห็นชอบและลงมติในประเด็นดังกล่าว โดยให้แกนนำทุกคนที่เข้าร่วมประชุม ออกเสียงด้วยการยกมือ ซึ่งผลการลงมติของที่ประชุมปรากฏว่า **“สมาชิกแกนนำทุกคนยืนยันร่วมกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนต่อไป”** ซึ่งในการลงมติร่วมกันในครั้งนี้ ได้รับเกียรติจาก นายสุเทพ มีศรี เลขาธิการองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และนายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ ผู้ใหญ่บ้านป่าละอู เป็นพยานรับทราบมติของที่ประชุม

ภาพ 6 กลุ่มแกนนำบ้านป่าละอูลงมติร่วมกันเพื่อให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

จากนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณกลุ่มแกนนำที่ให้ความร่วมมือ แสดงความสนใจและ กระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมในทุกขั้นตอน และขออนุญาตหมายเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในครั้งต่อไป รวมถึงการแจ้งกำหนดการเพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในขั้นตอน ต่อๆ ไปด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนในการประชุมของกลุ่มแกนนำ เพื่อร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่ ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏ ดังตาราง 6

ตาราง 6 กิจกรรมการค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยว

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	วัตถุประสงค์	หมายเหตุ
1. เกริ่นนำ	เพื่อเป็นการทักทาย และเริ่มสร้างบรรยากาศ	
2. แนะนำผู้วิจัย	เพื่อให้กลุ่มแกนนำรู้จักผู้วิจัยและทีมงานวิจัยอีกครั้ง	
3. แจงวัตถุประสงค์หลัก การดำเนินการครั้งนี้	เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมแก่กลุ่มแกนนำ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและ การดำเนินกิจกรรมร่วมกันในครั้งนี้	
4. นำเข้าสู่กิจกรรม นันทนาการต่างๆ	เพื่อเป็นการทำความรู้จักกันในกลุ่มแกนนำและกลุ่ม ผู้วิจัย และเพื่อละลายพฤติกรรม สร้างความเป็นกันเอง ในการร่วมกิจกรรมในขั้นตอนต่อไป	เกม “ล้อมวงหาเป้า” เกม “ฉันคือใคร” เกม “บิงโก”
5. การค้นหาปัญหา ที่สำคัญของพื้นที่	เพื่อให้กลุ่มแกนนำร่วมกันคิดและค้นหาปัญหาที่สำคัญ ของชุมชนที่ชาวบ้านประสบอยู่ในปัจจุบัน	เทคนิค focus group discussion โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดง ความคิดและอภิปรายร่วมกัน
6. การร่วมกันแสวงหา วิธีการแก้ปัญหา	เพื่อให้กลุ่มแกนนำร่วมกันคิดและค้นหาวิธีแก้ปัญหา ดังกล่าว รวมถึงการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ หาก ใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหานั้นๆ	เทคนิค focus group discussion โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดง ความคิดและอภิปรายร่วมกัน
7. นำเข้าสู่การท่องเที่ยว	เพื่อเตรียมความพร้อมแก่กลุ่มแกนนำ ให้เข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน	กิจกรรมถามตอบ
8. การชี้ให้เห็นคุณค่า และอัตลักษณ์ ของชุมชน	เพื่อให้กลุ่มแกนนำเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่ตนมีอยู่ โดยเน้นที่คุณค่าทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมของชุมชน	กิจกรรมนำเสนอผ่าน power point ร่วมกับ การถามตอบและอภิปราย เพื่อแสดงความคิดเห็น
9. การประเมินผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้น หากมี การท่องเที่ยวเกิดขึ้น ในชุมชน	เพื่อให้กลุ่มแกนนำเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่ตนมีอยู่ โดยเน้นที่คุณค่าทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมของชุมชน	เทคนิค focus group discussion โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดง ความคิดและอภิปรายร่วมกัน
10. การลงมติร่วมกัน	เพื่อให้กลุ่มแกนนำลงมติร่วมกันว่าจะให้มีการท่องเที่ยว เกิดขึ้นในชุมชนของตนหรือไม่	การยกมือเพื่อแสดง ความเห็นด้วย
11. กิจกรรมส่งท้าย และการนัดหมาย ครั้งต่อไป	เพื่อขอบคุณในความร่วมมือกันของกลุ่มแกนนำ เพื่อ กระตุ้นและให้กำลังใจ รวมถึงการนัดหมายและแจ้ง กำหนดการเพื่อดำเนินงานในครั้งๆ ต่อไป	

2. การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะและประชุมกับกลุ่มแกนนำอีกครั้ง เพื่อร่วมกันระดมความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน และสามารถนำข้อมูลศักยภาพนี้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ซึ่งกระบวนการได้เริ่มจากผู้วิจัยจุดประเด็นให้แกนนำร่วมกันคิดและค้นหาทรัพยากรในชุมชนเพื่อนำมารองรับการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ที่มีทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ซึ่งจากผลการร่วมกันค้นหาและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของชุมชน สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ จุดชมวิวเขาทุ่ง ผาแดง เขาร่ม น้ำตกป่าละอู น้ำตกป่าละอูน้อย ป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น

ภาพ 7 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็นวิถีชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ได้แก่ หมู่บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหารพื้นบ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง การประกอบพิธีแต่งงาน และการประกอบพิธีศพ เป็นต้น งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานฟื้นฟู วัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง ประเพณีไหว้พระจันทร์ ประเพณีกินข้าวห่อ เป็นต้น ส่วนกิจกรรม การละเล่นในชุมชน ได้แก่ การเล่นสะบ้า การเดินขาหยั่ง (นอฮาค่อ) การยิงธนูหน้าไม้ การยิงหนังสติ๊ก ของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง การเล่นพิณกะเหรี่ยง (เต่หน้า) การร้องเพลงและการรำพื้นบ้านของชนเผ่า กะเหรี่ยง การเป่าเขาสัตว์ การเป่าแคนกะเหรี่ยง และองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การปลูก พืชสมุนไพร การทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน การทอผ้าที่เอวด้วยลวดลายผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ของชน เผ่ากะเหรี่ยง และการทำเครื่องจักรสาน เป็นต้น

ภาพ 8 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน

จากนั้นผู้วิจัยได้นำเข้าสู่การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความพร้อมของชุมชน รวมถึงการพิจารณาความเป็นไปได้เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) เพื่อดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกับแกนนำ ซึ่งได้แบ่งกลุ่มแกนนำออกเป็น 4 กลุ่มที่มีจำนวนคนในกลุ่มใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ตั้งโจทย์เกี่ยวกับ “การค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว” โดยให้แกนนำแต่ละกลุ่มรับผิดชอบไปกลุ่มละหัวข้อ เพื่อระดมความคิดร่วมกัน และสรุปข้อมูลที่ได้เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมต่อไป ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนด้วยเทคนิค SWOT Analysis ทำให้ชุมชนทราบว่าตนเองมีจุดแข็งและโอกาสทางใดที่จะส่งเสริมให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนสำเร็จได้ ในขณะที่เดียวกัน ยังทราบจุดอ่อนและอุปสรรคที่เป็นปัจจัยขัดขวางความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังสามารถนำข้อมูลมาร่วมกันวางแผนและกำหนดนโยบายในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านป่าละอูมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในปริมาณที่ใกล้เคียงกันที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากมีจุดแข็งหลายประการในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม ในขณะที่จุดอ่อนส่วนใหญ่เป็นเพียงจุดเล็กๆ ที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ เช่น การขาดความรู้ความชำนาญในการบริการท่องเที่ยว ตั้งอยู่ห่างไกลความเจริญ จึงยากต่อการประชาสัมพันธ์ การละเลยปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยกลุ่มแกนนำได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า จุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของชุมชนคือ ปัญหาการขาดงบประมาณและการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญและได้รับการแก้ไขเป็นอันดับต้นๆ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จได้ ส่วนโอกาสที่มีอยู่ ได้แก่ ความช่วยเหลือในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาชุมชนตามนโยบายองค์กรปกครองท้องถิ่น การขยายพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยป่าละอู ซึ่งจะเป็นการเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้ชุมชน นอกจากนี้ ยังพบอุปสรรคบางประการ ได้แก่ การไม่ใช้แนวคิดในการพึ่งพาตนเอง การขาดงบประมาณและที่ปรึกษา ความไม่ต่อเนื่องของโครงการที่เข้ามาในชุมชน การสื่อสารพื้นฐาน และการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า เป็นต้น ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนข้างต้นสามารถสรุปออกมาเป็น 4 ด้าน ได้แก่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏดังตาราง 7

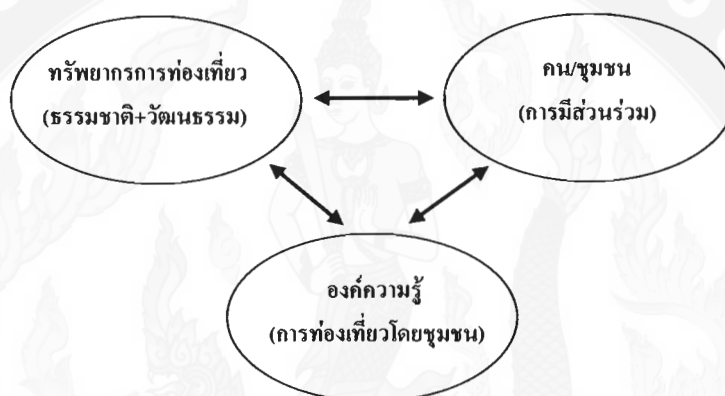
ตาราง 7 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านป่าละอูโดยเทคนิค SWOT Analysis ร่วมกับกลุ่มแกนนำ

จุดแข็ง (strengths = S)	จุดอ่อน (weaknesses = W)
1. มีโครงสร้างของชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความเชื่อถือและศรัทธาผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น	1. เป็นสังคมชนบทซึ่งชาวบ้านให้ความไว้วางใจผู้นำ เป็นสำคัญ ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดและคำนึงถึงผลประโยชน์โดยรวมของชุมชน
2. มีการรวมกลุ่มผู้นำชุมชนในการรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้ทราบปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน	2. การให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การศึกษา สาธารณสุข การประกอบอาชีพ การเกษตร และอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตดั้งเดิมของตนเอง เช่น การพูด การแต่งกาย
3. สภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม มีทรัพยากรธรรมชาติเหมาะแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3. ชุมชนตั้งอยู่ใกล้ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ทำให้มีการข้ามแดนไปมาอย่างง่ายค้าย ซึ่งเสี่ยงต่อการเป็นที่หลบซ่อนของผู้กระทำผิดกฎหมายได้
4. มีแหล่งธรรมชาติที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หลายแห่ง เช่น น้ำตกป่าละอูน้อย เขาทุ่ง เขาร่ม ผาแดง ห้วยป่าละอู ป่าไม้และสัตว์ป่า	4. ขาดความพร้อมในการให้บริการท่องเที่ยว เช่น การใช้ภาษาไทย พิธีกรรมคฤหัสถ์ มาตรฐานที่พักแรมโฮมสเตย์
5. มีวัฒนธรรมกะเหรี่ยงที่น่าสนใจ เช่น ภาษาพูด อาหาร การแต่งกาย บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การร้องเพลงและการเต้นรำ	5. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขโลก ยังขาดประสิทธิภาพ เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย ความสะอาด ประปาชุมชน ห้องน้ำ ภูมิทัศน์
6. มีประเพณีไหว้พระจันทร์และงานฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี	6. ขาดทักษะผู้นำและความร่วมมืออย่างจริงจัง
7. ชาวบ้านมีความต้องการให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมาก พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองให้สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	7. ขาดการประชาสัมพันธ์สู่ภายนอก
	8. คนในชุมชนเปลี่ยนวิถีชีวิตไปประกอบอาชีพรับจ้างนอกภาคการเกษตรภายนอกชุมชนเป็นจำนวนมาก
	9. คนรุ่นใหม่ไม่สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ขาดช่วงของการสืบสารวัฒนธรรม

ตาราง 7 (ต่อ)

โอกาส (opportunities = O)	อุปสรรค (threats = T)
1. พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ใน โครงการพระราชดำริ จึงมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะ ทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น	1. มีการขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่บุคคลภายนอกมากขึ้น ทำให้ประชาชนขาดแคลนที่ทำกิน และเป็นเหตุให้ มีการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อหาที่ทำกินเพิ่มขึ้นได้
2. พื้นที่โดยรอบชุมชนมีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น น้ำตกป่าละอู ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว ทำให้พื้นที่ป่าละอูจะได้รับพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมกันด้วย	2. เนื่องจากเป็น โครงการพระราชดำริ ทำให้ ประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่ตนถือครอง ดังนั้นอาจทำให้ประชาชน ไม่กล้าจะพัฒนา ที่อยู่อาศัยอย่างถาวร
3. แนวโน้มของกรการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ หัวยั้งใหญ่ จะทำให้มี โอกาสได้รับงบประมาณ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น	3. การ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรต่างประเทศ อาจทำให้เกิดความเคยชิน มากกว่าการพึ่งพาตนเอง
4. จะมีการขยายอ่างเก็บน้ำห้วยป่าละอูในอนาคต จะช่วยให้มีระบบประปาดีขึ้น และมีแหล่งท่องเที่ยว ทางน้ำเพิ่มขึ้น	4. การสนับสนุนด้านงบประมาณการท่องเที่ยว จากแหล่งงบประมาณไม่ต่อเนื่อง
5. มีหน่วยงานภายนอกที่สามารถสนับสนุนกิจกรรม การท่องเที่ยวได้ เช่น อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ด้านพื้นที่ กองทัพภาคที่ 1 คชด.ค่ายนเรศวร ในด้าน ความปลอดภัยในพื้นที่ องค์กรบริหารส่วนตำบล ในด้านงบประมาณพัฒนา โรงเรียน คชด.ป่าละอู ในด้านการพัฒนาเยาวชน และมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลรัตน โกสินทร์ ในด้านวิชาการ	5. ขาดความต่อเนื่องของ โครงการที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งมักเป็นการสร้างความหวัง ให้กับชุมชน แต่แล้วก็ล้มเลิกหรือเจียบหายไป
6. องค์กรบริหารส่วนตำบลมีนโยบายส่งเสริมให้ บ้านป่าละอูเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถ นำมาผสมผสานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้	6. ขาดที่ปรึกษาด้านการท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินการ ที่เกี่ยวข้อง ไม่เป็น ไปตามหลักวิชาและพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็น ไปได้ช้า
	7. สัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่ง ไม่ครอบคลุมพื้นที่ ทัวทั้งชุมชน ทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้ยาก

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำเข้าสู่กระบวนการระบุแนวทางในการแก้ปัญหาของจุดอ่อนและอุปสรรคที่มีอยู่ โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มแกนนำออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 คน เพื่อให้สมาชิกแกนนำรับผิดชอบหัวข้อของจุดอ่อนและอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในพื้นที่ตามองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ด้านคนหรือชุมชน 3) ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งปรากฏดังภาพ 9

ภาพ 9 องค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ร่วมกัน สรุปได้ว่าจุดอ่อนและอุปสรรคของชุมชนบ้านป่าละอู มีดังนี้

1. จุดอ่อนและอุปสรรคเกี่ยวกับ “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ได้แก่ การเป็นชุมชนใกล้ชายแดน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข การขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่บุคคลภายนอก การไม่กล้าพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างถาวรเนื่องจากเป็น โครงการพระราชดำริ และปัญหาเกี่ยวกับระบบการสื่อสารด้วยสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่
2. จุดอ่อนและอุปสรรคเกี่ยวกับ “คนและชุมชน” ได้แก่ ภาวะผู้นำของชุมชน คนรุ่นใหม่ ละเลยวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง การออกไปรับจ้างนอกชุมชนมากขึ้น ขาดงบประมาณ และแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน
3. จุดอ่อนและอุปสรรคเกี่ยวกับ “องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ได้แก่ ขาดความพร้อมในการให้บริการท่องเที่ยว ขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ยังไม่มีค่านิยมในการพึ่งพาตนเอง ชุมชนยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ และขาดที่ปรึกษาด้านการท่องเที่ยว

จากนั้น ผู้วิจัยขอให้แกนนำร่วมกันสรุปปัญหาและอุปสรรคในการจะพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สำคัญที่สุดใน 3 อันดับแรก ซึ่งได้แก่ 1) ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมหรือการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน 2) ชุมชนขาดความรู้และทักษะในการบริการการท่องเที่ยว และ 3) ขาดงบประมาณและแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยขอให้สมาชิกแกนนำร่วมกันระดมความคิด เพื่อกำหนดทางเลือกและแนวทางในการแก้ไขปัญหาจุดอ่อนและอุปสรรคดังกล่าว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นที่ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมหรือการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ประชุมสรุปความเห็นร่วมกันว่า สามารถแก้ปัญหาโดยการร่วมกันจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวที่เป็นองค์กรกลางเพื่อรับผิดชอบและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และจัดการท่องเที่ยวเพื่อชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ อาชีพ รวมถึงประโยชน์แก่ชุมชนและตนเองได้ เพื่อให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการระดมทุนเรือนหุ้นจากการเป็นสมาชิกชมรมฯ

2. ประเด็นที่ชุมชนขาดความรู้และทักษะในการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ประชุมสรุปความคิดเห็นร่วมกันว่า สามารถแก้ปัญหาโดยฝึกอบรมให้ความรู้และเสริมทักษะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงความรู้เพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยขอความช่วยเหลือและสนับสนุนวิทยากรหรือนักวิชาการจากสถานศึกษาในพื้นที่ (จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

3. ประเด็นที่ชุมชนขาดงบประมาณและแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ประชุมได้สรุปร่วมกันว่า สามารถแก้ปัญหาโดยนำเสนอโครงการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ จากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้สังคมภายนอกรู้จักชุมชนมากขึ้น และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน นอกจากนี้แสวงหาเงินทุนจากการระดมทุนจากการให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมหุ้นเพื่อเป็นสมาชิกชมรม

ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ กลุ่มแกนนำได้ลงความเห็นร่วมกันว่า **“สมาชิกกลุ่มแกนนำยืนยันร่วมกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนต่อไป และยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากขจัดปัญหาทั้ง 3 ประการนี้ ชุมชนก็อาจจะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้”** ดังนั้น จึงสามารถสรุปออกมาในภาพรวมจากขั้นตอนต่างๆ ที่ผ่านมาได้ว่า “ชุมชนบ้านป่าละอู” มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปได้ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และที่สำคัญมีศักยภาพของชุมชนเพียงพอเนื่องจากชุมชนมีความสนใจและมีความพร้อมในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง

3. การจัดตั้งชมรมและโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรม

หลังจากสมาชิกกลุ่มแกนนำได้ตกลงร่วมกันที่จะดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ขั้นตอนต่อมาจึงเป็นการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงเป็นการร่วมกันสรรหาตัวแทนของชมรมที่มีความสามารถและเหมาะสมเพื่อดำเนินกิจกรรมของชมรมต่อไป ซึ่งผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้สรุปได้ว่า สมาชิกกลุ่มแกนนำได้ร่วมกันจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวของชุมชน บนพื้นฐานแนวคิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรวมตัวกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้ชื่อ **“ชมรมป่ากะตอปะลาอุ”** ซึ่งมีความหมายว่า “ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงอนุรักษ์ชุมชนบ้านป่าละอู” และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า “Pala-u Karen Conservation CBT Club” ในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู โดยได้จัดตั้งชมรมฯ ขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ณ ศาลาอเนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีสมาชิกในระยะเริ่มต้นทั้งหมด 30 คน จากผลการคัดเลือกประธานโดยการเสนอชื่อและลงคะแนนเสียง ปรากฏว่า นายศักดิ์ ปัญญาหาญ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานชมรมฯ โดยมี นายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ ได้รับการคัดเลือกเป็นที่ปรึกษาชมรมฯ หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้มอบหน้าที่ให้ประธานชมรมฯ เป็นผู้ดำเนินการประชุมในครั้งๆ ไป โดยผู้วิจัยและทีมผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำต่อไป ซึ่งกิจกรรมต่อมา สมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของชมรมฯ โดยได้กำหนดตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละตำแหน่งนั้นๆ รายละเอียดแสดงดังภาพ 10

ภาพ 10 ประธานและสมาชิกชมรมฯ ร่วมกันคัดเลือกชื่อชมรมฯ และร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ

จากผลการประชุมเพื่อกำหนดตำแหน่งการบริหารจัดการ และการคัดเลือกสมาชิก ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ สามารถสรุปโครงสร้างการบริหารจัดการของ “ชมรมปาละอูกะ ตอปาละอู” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

คณะกรรมการกิตติมศักดิ์ / ที่ปรึกษาชมรมฯ

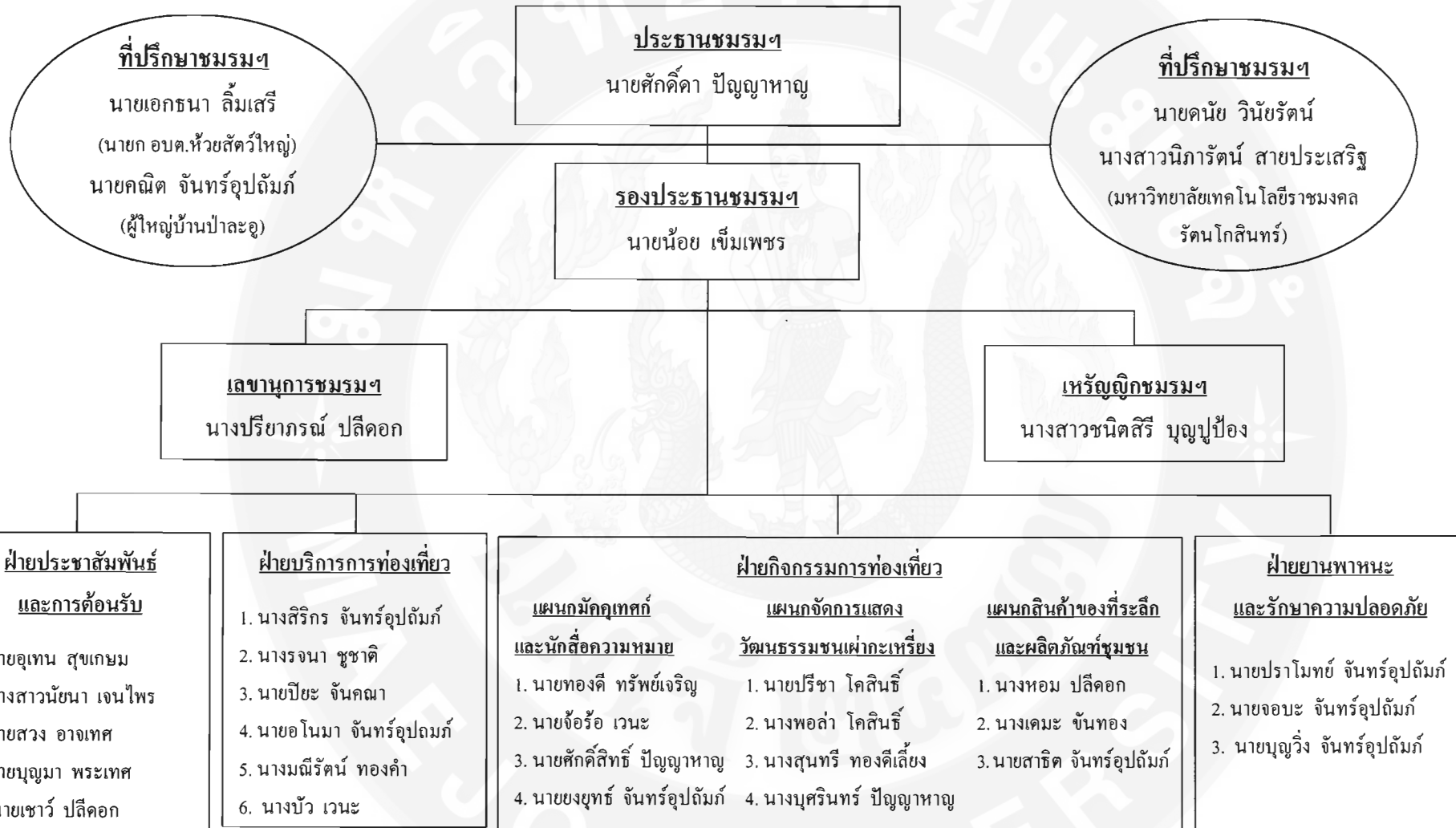
1. นายเอกธนา ลิ้มเสรี นายก อบต.ห้วยสัตว์ใหญ่
2. นายคณิต จันทรอุปถัมภ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 บ้านปาละอู
3. นายคณัย วินัยรัตน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตน โกสินทร์
4. นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตน โกสินทร์

คณะกรรมการบริหารจัดการชมรมฯ

1. นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ ประธานชมรมฯ
2. นายน้อย เข้มเพชร รองประธานชมรมฯ
3. นางสาวชนิดสิริ บุญป้อม เลขานุการชมรมฯ
4. นางปรีษาภรณ์ ปลื้มดอก เภรัญญิกชมรมฯ
5. นายอุทาน สุขเกษม กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ)
6. นางสาวนัชชา เจนไพโร กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ)
7. นายสงว อาจเทศ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ)
8. นายบุญมา พระเทศ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ)
9. นายเชาว์ ปลื้มดอก กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ)
10. นางสิริกร จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
11. นางรจนา ชูชาติ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
12. นายปิยะ จันคณา กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
13. นางอโนมา จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
14. นางมณีรัตน์ ทองคำ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
15. นางบัว เวณะ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว)
16. นายทองดี ทรัพย์เจริญ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
17. นายจอร์จ เวณะ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
18. นายศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาหาญ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
19. นายชยุต จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
20. นายปรีชา โคสินธุ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
21. นางพอล่า โคสินธุ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)

22. นางสุนทรี ทองดีเลี้ยง กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
 23. นางบุศรินทร์ ปัญญาหาญ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
 24. นางหอม ปลืดอก กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
 25. นางเคมะ ชันทอง กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
 26. นายสาธิต จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว)
 27. นายปราโมทย์ จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายยานพาหนะ/รักษาความปลอดภัย)
 28. นายจอบะ จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายยานพาหนะ/รักษาความปลอดภัย)
 29. นายบุญวิง จันทรอุปถัมภ์ กรรมการชมรมฯ (ฝ่ายยานพาหนะ/รักษาความปลอดภัย)
- ทั้งนี้ โครงสร้างการบริหารจัดการของ “ชมรมปากะญอกะตอปาละอู” มีรายละเอียด

ปรากฏดังภาพ 11

ภาพ 11 โครงสร้างการบริหารจัดการของ “ชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” (Pala-u Karen Conservation CBT Club)

กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ

หลังจากการประชุมเพื่อจัดตั้งชมรม “ปากะญอกะตอป่าละอู” ประธานได้นัดประชุมตามวาระของชมรมฯ ในครั้งต่อมา ซึ่งในครั้งนี่ ประธานชมรมฯ ได้ทำหน้าที่เป็นแกนนำร่วมกับสมาชิกชมรมฯ ตามบทบาท นอกจากนี้ ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันกำหนด “กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และป้องกันการปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสม เช่น เพื่อไม่ให้คนที่ไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงรับประโยชน์ ไม่เอื้อประโยชน์ให้บุคคลใดหรือกลุ่มใดครอบงำชมรมฯ ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์อย่างเป็นธรรม และกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปได้ด้วยดีและโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ โดยประยุกต์ใช้ข้อบังคับและระเบียบของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (นำชัย ทนุผล และคณะ, 2543: 187-197) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยมีคณะกรรมการเพื่อร่างกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ ในครั้งนี้ ทั้งหมด 8 คน ได้แก่ 1) นายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ 2) นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ 3) นายปิยะ จันทณา 4) นายจอร์จ เวณะ 5) นายทองดี ทรัพย์เจริญ 6) นายปราโมทย์ จันทร์อุปถัมภ์ 7) นายปรีชา โคสินธุ์ และ 8) นางสาวชนิดสิริ บุญชูป้อง ซึ่งทางชมรมฯ ได้มีการประชุมเพื่อร่างกฎระเบียบดังกล่าวร่วมกันถึง 3 ครั้ง จึงได้ “กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” ที่สมบูรณ์และชัดเจน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ข)

หุ้นและการถือหุ้น

การระดมทุนของชมรมปากะญอกะตอป่าละอู เพื่อสะสมเป็นเงินทุนสำรองในการจัดกิจกรรมและดำเนินการท่องเที่ยวของชมรมฯ ต่อไป โดยเริ่มจากชมรมฯ ได้ออกหุ้นให้สมาชิกชมรมฯ ซื้อ ซึ่งสมาชิกหนึ่งท่าน สามารถถือหุ้นขั้นต่ำ 1 หุ้นและไม่เกิน 10 หุ้น โดยมีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท และต้องชำระค่าหุ้นเป็นจำนวนเงินเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีการปันผลหุ้นให้กับสมาชิกชมรมฯ ปีละ 1 ครั้ง โดยคิดเป็นร้อยละตามจำนวนหุ้น และต้องมีสถานภาพเป็นสมาชิกชมรมฯ เท่านั้น จึงจะสามารถถือหุ้นได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ชมรมฯ มีสมาชิกทั้งหมด 40 คน โดยมีเงินทุนที่ได้มาจากการถือหุ้นของสมาชิกชมรมฯ รวมทั้งหมด 82 หุ้น เป็นจำนวนเงินทั้งหมด 8,200 บาท (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ข) โดยมีเหรียญกษาปณ์ของชมรมฯ ที่ทำหน้าที่รวมเงินค่าหุ้นทั้งหมด จากนั้นนำไปเปิดบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย สาขาหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บัญชีเลขที่ 722-0-25449-0 ในชื่อบัญชี “ชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” โดยมีรายชื่อเจ้าของบัญชีร่วมกัน 3 คน ที่สามารถดำเนินธุรกรรมกับบัญชีนี้ได้คือ นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ (ประธานชมรมฯ) นายน้อย เข้มเพชร (รองประธานชมรมฯ) และนางปรีชาภรณ์ ปลื้มดอก (เหรียญกษาปณ์ของชมรมฯ)

ตราสัญลักษณ์ของชมรมฯ

จากการกำหนดกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ ดังกล่าวแล้ว ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันคิดค้นและออกแบบตราสัญลักษณ์ของชมรมฯ (โลโก้) โดยเริ่มจากให้ทุกคนต่างคนต่างออกแบบมาจากที่บ้าน โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า ตราสัญลักษณ์นี้ต้องสื่อถึงความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จำง่าย รายละเอียดไม่ซับซ้อน มีความชัดเจนทั้งรูปภาพและข้อความ จากนั้นจึงนำมาคัดเลือกและลงมติร่วมกันในการประชุมในครั้งต่อไป ซึ่งผลการคัดเลือกตราสัญลักษณ์ของชมรมฯ พบว่า ได้เริ่มจากสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันคัดสรรตราสัญลักษณ์ที่สมบูรณ์และตรงกับข้อตกลงที่ให้ไว้ร่วมกัน จำนวนทั้งหมด 4 ตรา จากนั้นนำมาลงมติเพื่อคัดออกทีละ 2 ตราสัญลักษณ์ และท้ายสุดจึงได้ลงมติเลือกตราสัญลักษณ์ของชมรมฯ เพียง 1 ตรา ที่เหมาะสมและตรงใจสมาชิกชมรมฯ มากที่สุด ซึ่งปรากฏว่า “ตราสัญลักษณ์ของชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” ที่ได้คือภาพเสื้อของผู้ชายกะเหรี่ยงนั่นเอง ทั้งนี้ หลังจากที่มีการคัดเลือกตราสัญลักษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ร่วมกับประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ช่วยกันปรับปรุงและเพิ่มเติมให้ตราสัญลักษณ์สมบูรณ์ที่สุด จึงสรุปได้ว่า ตราสัญลักษณ์ที่เป็นภาพเสื้อของผู้ชายกะเหรี่ยงนั้น มีสีสันสดใส ซึ่งสื่อถึงความสนุกสนานและมีอัธยาศัยไมตรีของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง รวมถึงยังบ่งบอกการเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมในเรื่องเครื่องแต่งกาย โดยมีชื่อชมรมฯ เป็นสีเขียวมีเงาอยู่ด้านล่างของภาพ ซึ่งสื่อถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติและป่าไม้ ที่ถือเป็นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ส่วนด้านซ้ายของตัวเสื้อ มีอักษรภาษากะเหรี่ยงสีแดงในแนวตั้ง ที่ออกเสียงว่า “ปากะญอ” ซึ่งสื่อถึงความเป็นอารยชนของคนกะเหรี่ยง ที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง นอกจากนั้น ภาพทั้งหมดยังอยู่บนพื้นขาวสะอาดตาและมีกรอบสีเทา ซึ่งตราสัญลักษณ์นี้ทางชมรมฯ จะนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชมรมฯ และนำไปประกอบสื่อต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ รวมถึงนำมาเสริมสร้างความเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งตราสัญลักษณ์ของ “ชมรมปากะญอกะตอป่าละอู” ที่กล่าวมาข้างต้น มีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 12

ภาพ 12 ตราสัญลักษณ์ “ชมรมปากะญอกะตอป่าละอู”

สำนักงานของชมรมฯ

สำหรับสำนักงานหรือที่ทำการของชมรมฯ ได้ใช้ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเป็นการชั่วคราวไปก่อน จากนั้นได้ร่วมกันร้องขอพื้นที่บางส่วนของบริเวณที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อใช้เป็นสำนักงานของชมรมฯ เพิ่มเติม เนื่องจากสามารถติดต่อได้ง่าย รวมถึงเป็นศูนย์กลางเพื่อติดต่อสอบถามและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ ได้ ซึ่งหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้คือ 032826771-3 และ 0899197144 โดยผ่านนายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ ประธานชมรมฯ

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หลังจากร่วมกันจัดตั้งชมรมฯ ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ และมีกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ เพื่อเป็นมาตรฐานในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน รวมถึงมีตราสัญลักษณ์ของชมรมเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัย ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันค้นหาองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่สามารถสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งได้แก่

1. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล สนับสนุนด้านวิชาการ วิทยากร องค์ความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ของคณะอุตสาหกรรมการ โรงแรมและการท่องเที่ยว
2. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา รวมถึงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยผ่านการจัดทำเป็นโครงการเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ตามวาระต่างๆ
3. อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน สนับสนุนเรื่องการประสานการใช้แหล่งธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ในพื้นที่อุทยานฯ รวมทั้งการประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวกับหน่วยพิทักษ์ป่า น้ำตกป่าละอู ให้น้ำตกป่าละอู และวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอูเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับตำบล
4. ทหารบกหน่วยจงอางศึก กองทัพภาคที่ 1 ดำรวจตระเวนชายแดนค่ายนเรศวร และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สนับสนุนเรื่องการดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่
5. กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตร กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) กลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มเยาวชน ที่มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนตามความสามารถและความเหมาะสมของกลุ่มได้
6. ชุมชนอื่นๆ ที่มีพื้นที่และมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ที่สามารถนำมาสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับตำบล รวมถึงการพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกันได้

4. การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่อชมรมฯ มีโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ มีกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ มีตราสัญลักษณ์ของชมรมเรียบร้อยแล้ว การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในขั้นตอนต่อไป คือ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกของชมรมฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถนำมาปฏิบัติและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งทางชมรมฯ ได้ขอความช่วยเหลือจากผู้วิจัย เพื่อช่วยสนับสนุนด้านวิชาการและองค์ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกชมรมฯ สามารถดำเนินกิจกรรมและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้ต่อไป ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมไปถึงการพาไปศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้วในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน

การฝึกอบรมและให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับ คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล เพื่อขอความอนุเคราะห์วิทยากรและจัดฝึกอบรมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับสมาชิกชมรมฯ โดยมี อาจารย์คณัช วินัยรัตน์ และอาจารย์นิภารัตน์ สายประเสริฐ ให้เกียรติเป็นวิทยากร ซึ่งอบรมกันทั้งหมด 5 ครั้ง ในระหว่างวันที่ 17-28 มกราคม พ.ศ.2552 และได้ใช้ห้องเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอู เป็นสถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

การฝึกอบรมเริ่มจากพิธีเปิดแบบกึ่งเป็นทางการ โดยการเชิญนายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ เป็นประธานและกล่าวเปิดการฝึกอบรม จากนั้นผู้วิจัยกล่าวทักทายและแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดการฝึกอบรมให้สมาชิกชมรมฯ รับทราบ ก่อนจะเริ่มด้วยการจัดฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตัวอย่าง ที่สามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน และเพื่อให้สมาชิกชมรมฯ มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากโครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี จากนั้นได้เข้าสู่การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้คือ 1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2) ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน การตลาด การประชาสัมพันธ์ และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ การติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว 4) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ การจัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน 5) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมาย ซึ่งกำหนดการฝึกอบรมดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังภาพ 13

กำหนดการอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ระหว่างวันที่ 17-28 มกราคม พ.ศ. 2552

ณ ห้องเรียน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนครสวรรค์ป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2552

เวลา 08.30 - 09.00 น. ลงทะเบียน

09.00 - 09.30 น. กล่าวเปิดการอบรมโดยผู้ใหญ่บ้านป่าละอู
ฉายาวิถีทัศน์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตัวอย่าง
เพื่อศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน “ท่องเที่ยวอ้อ ชัยตำนานทุนชีวิต คน ป่า น้ำ”
ซึ่งเป็นโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลห้วยดอน
อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี

09.30 - 10.30 น. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

10.30 - 12.00 น. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 16.00 น. ความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
และการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2552

เวลา 09.00 - 10.30 น. การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

10.30 - 12.00 น. การติดตามประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 16.00 น. การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน
การฝึกจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ร่วมกัน

วันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2552

เวลา 09.00 - 12.00 น. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 16.00 น. ฝึกปฏิบัติ เพื่อสำรวจและจัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

วันที่ 25 มกราคม มกราคม พ.ศ. 2552

เวลา 09.00 - 12.00 น. เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชน

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 16.00 น. ฝึกปฏิบัติ เพื่อสำรวจและจัดทำเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชน

วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2552

เวลา 09.00 - 12.00 น. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น / นักสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 16.00 น. ฝึกปฏิบัติ การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น / นักสื่อความหมาย

ภาพ 13 กำหนดการการฝึกอบรมและให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการการฝึกอบรมและให้ความรู้ดังกล่าว พบว่า สมาชิกชมรมฯ ให้ความสนใจ ตั้งใจฟังการบรรยายจากวิทยากร รวมถึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกขั้นตอน ถึงแม้บางคนไม่สามารถเข้าร่วมได้ตลอดกระบวนการอบรม เนื่องจากติดภารกิจหรือมีความจำเป็นทางอาชีพและชีวิตครอบครัวก็ตาม แต่ผลที่ได้จากการฝึกอบรม ประเมินได้ว่า สมาชิกชมรมฯ ทุกคน ได้ร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการฝึกอบรมครั้งนี้อย่างจริงจังและตั้งใจ รวมถึงรู้สึกดีใจและเห็นประโยชน์ของการฝึกอบรมในครั้งนี้เป็นอย่างมาก ส่วนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชน พบว่า สมาชิกชมรมฯ ที่เกี่ยวข้อง แสดงออกถึงความรู้และความชำนาญในพื้นที่ ทำให้เข้าใจได้เร็วและร่วมมือกันเพื่อออกแบบเส้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย พบว่า สมาชิกชมรมฯ ยังมีความอายและไม่ค่อยกล้าแสดงออกมากนัก แต่ก็มีสมาชิกชมรมฯ บางท่านสามารถปฏิบัติได้ดี เนื่องจากเคยผ่านการอบรมมัคคุเทศก์และเคยนำนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่บ้างแล้ว แต่ต้องเพิ่มเติมในเรื่องของบุคลิกภาพและการวางตัวของมัคคุเทศก์ หากประเมินในภาพรวม สมาชิกชมรมฯ ส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้ทุกคน ซึ่งสรุปตัวอย่างกิจกรรมต่างๆ ได้ดังภาพ 14

ภาพ 14 กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากในกระบวนการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีการดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ต้องได้รับการฝึกอบรมและให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องแล้ว จำเป็นต้องมีการนำสมาชิกชมรมฯ ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน และเป็นพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาแล้ว ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกชมรมฯ ได้เปิดโลกทัศน์และได้รับประสบการณ์ตรงจากสถานที่จริง ที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อปรับใช้ในชุมชนของตน รวมถึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะกลับมาพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนตนให้ประสบความสำเร็จต่อไป โดยทีมผู้วิจัยร่วมกับประธานชมรมฯ และตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกชมรมฯ จำนวนทั้งหมด 10 คน โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงาน จำนวน 2 ครั้งในพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

1. วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ศึกษาดูงานการสาธิตการเลี้ยงโคนม การจัดแสดงของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และการบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ ในพื้นที่ หมู่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ศึกษาดูงานการเป็นมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมายธรรมชาติ ในศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หลังจากที่ตัวแทนของสมาชิกชมรมฯ ได้ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น สมาชิกชมรมฯ ได้ประชุมกันอีกครั้ง เพื่อนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสรุปได้ว่า จากการศึกษาดูงานดังกล่าว สมาชิกชมรมฯ ได้แนวทางในพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นักสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การจัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การฟื้นฟูและออกแบบศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยง การจัดทำป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายต่างๆ ทั้งในชุมชนและเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการประสานงานองค์กรต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนี้ สมาชิกชมรมฯ ยังมีกำลังใจและเกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จต่อไปได้

นอกจากนี้ สมาชิกชมรมฯ มีความเห็นร่วมกันว่า ควรมีการจัดอบรมมัคคุเทศก์ให้กับกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นตัวแทนและเป็นกำลังสำคัญเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ดังนั้นทางประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ขอความช่วยเหลือจากทีมผู้วิจัยอีกครั้ง เพื่อขอให้จัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้กับกลุ่มเยาวชนในชุมชนต่อไป

การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับคณะอุตสาหกรรม การโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล อีกครั้ง เพื่อขอความอนุเคราะห์วิทยากรและจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้กับเยาวชนในชุมชน โดยทางชมรมฯ ได้คัดเลือกเยาวชนในหมู่บ้านจากระดับประถมศึกษาจากโรงเรียน โรงเรียนตำรวจ ตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอู จำนวน 20 คน และระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอานันท์ จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 30 คน ซึ่งการฝึกอบรมครั้งนี้ ได้รับเกียรติจากอาจารย์ดุษฎี วินัยรัตน์ มาเป็นวิทยากร และมัคคุเทศก์ต้นแบบ ร่วมกับนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยวเป็นมัคคุเทศก์พี่เลี้ยง โดยฝึกอบรม ทั้งหมด 3 วัน ในระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม พ.ศ.2552 โดยได้ใช้ห้องเรียนของโรงเรียนตำรวจ ตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอูและศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

การฝึกอบรมเริ่มจากพิธีเปิดแบบกึ่งเป็นทางการ โดยการเชิญนายคณิต จันทร์อุปถัมภ์ เป็นประธานและกล่าวเปิดการฝึกอบรม จากนั้นผู้วิจัยกล่าวทักทายและแจ้งวัตถุประสงค์และ กำหนดการฝึกอบรมในครั้งนี้ จากนั้นเป็นการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว จรรยาบรรณ มัคคุเทศก์ บุคลิกและการเป็นผู้นำ ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน และการฝึก ภาคปฏิบัติด้วยการนำชมทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น รวมถึงการศึกษานอกสถานที่ 2 แห่งคือ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่า ชายเลนสิรินาถราชินี ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งบรรยายภาค โดยรวมในการฝึกอบรมในครั้งนี้ เยาวชนให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมเป็น อย่างดี พร้อมดีใจและขอบคุณที่มีโครงการนี้ขึ้นมา ซึ่งสรุปตัวอย่างกิจกรรมต่างๆ ได้ดังภาพ 15

ภาพ 15 กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

กำหนดการในการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในครั้งนี สรุปลงได้ดังภาพ 16

กำหนดการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม พ.ศ. 2552

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนครสวรรค์และศาลาอเนกประสงค์ประจำหมู่บ้านป่าละอู
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2552

เวลา 08.30 - 09.00 น.	ลงทะเบียน
09.00 - 09.30 น.	พิธีเปิดการฝึกอบรม โดยผู้ใหญ่บ้านป่าละอู
09.30 - 10.30 น.	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
10.30 - 12.00 น.	จรรยาบรรณมัคคุเทศก์
12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 15.00 น.	พิธีการและทักษะมัคคุเทศก์
15.00 - 17.00 น.	บุคลิกภาพและการเป็นผู้นำ
18.00 - 19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ
19.00 - 21.00 น.	ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นพักค้างคืนที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนค่ายนครสวรรค์ป่าละอู

วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2552

เวลา 07.30 - 08.30 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 - 09.30 น.	เตรียมความพร้อม
09.30 - 12.00 น.	การนำชมทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการทดสอบภาคสนาม
12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 16.00 น.	การนำชมทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการทดสอบภาคสนาม
18.00 - 19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ
19.00 - 21.00 น.	เกมนันทนาการ จากนั้นพักค้างคืนที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนค่ายนครสวรรค์ป่าละอู

วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2552

เวลา 07.00 - 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 - 12.00 น.	ศึกษานอกสถานที่ (พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี)
12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 15.00 น.	ศึกษานอกสถานที่ (ศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์)
15.00 - 16.30 น.	เดินทางกลับ
17.00 - 18.00 น.	มอบประกาศนียบัตร “ยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านป่าละอู” และพิธีปิด

ภาพ 16 กำหนดการการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

5. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการเตรียมความพร้อมด้านแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

ประชาชนและสมาชิกชมรมฯ ร่วมกันกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนที่จะเกิดขึ้น โดยผ่านการให้คำปรึกษาและแนะนำของผู้วิจัย ซึ่งได้ประยุกต์ใช้การประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เพื่อระดมความคิดในการออกแบบกิจกรรมและการบริการ ซึ่งได้มีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ และกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อเกิดการกระจายรายได้สู่คนในชุมชนให้มากที่สุด นอกจากนี้ รูปแบบกิจกรรมและการบริการดังกล่าว ต้องสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน และศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และความพร้อมของชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ หลังจากที่สมาชิกชมรมฯ ได้กำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการได้แล้ว ต้องมีการนำเสนอต่อเวทีชาวบ้าน เพื่อสอบถามความคิดเห็น และเพื่อเป็นการยอมรับจากชุมชน จึงจะนำมาวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในขั้นตอนต่อไปได้

การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว

กระบวนการคิดค้นและกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการต่างๆ ประชาชนและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันออกแบบและคัดเลือกกิจกรรมและการบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมและการบริการต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ได้กำหนดขึ้น ได้แก่ 1) การศึกษาวัฒนธรรมในเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชน โดยใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น 2) การชมการแสดงทางวัฒนธรรมและการละเล่นของไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง 4) การรับประทานอาหารพื้นบ้าน 5) การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน 6) การดำรงชีวิตในป่าตามวิถีกะเหรี่ยง 7) การศึกษาพรรณไม้ป่าและสมุนไพร 8) การศึกษาธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติโดยใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งรูปแบบกิจกรรมทั้งหมดนี้ ได้นำมาเป็นทางเลือก และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว

ภาพ 17 สมาชิกชมรมฯ ร่วมกันกำหนดรูปแบบกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

หลังจากสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันแสวงหาและกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่แล้ว จากนั้นจึงได้ร่วมกันออกแบบเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมที่ได้จัดกิจกรรมต่างๆ ลงไปในเส้นทางดังกล่าว เมื่อได้ข้อตกลงเลือกเส้นทางเดินที่ประกอบด้วยกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ในเส้นทางแล้ว จากนั้นจึงนำไปสู่การร่วมกันเดินสำรวจเส้นทาง เพื่อยืนยันว่าเส้นทางเดินและรูปแบบกิจกรรมในเส้นทางนั้นๆ เหมาะสมหรือไม่ เพียงใด รวมถึงเพื่อนำมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และสุดท้ายนำมาจัดทำเป็นผังผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมต่อไป ซึ่งบรรยากาศในการร่วมกันเดินสำรวจเส้นทางดังกล่าว อธิบายได้ดังภาพ 18

ภาพ 18 การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดทำผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ สรุปได้ว่า ได้กำหนดให้มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนออกเป็น 3 เส้นทางดังนี้คือ

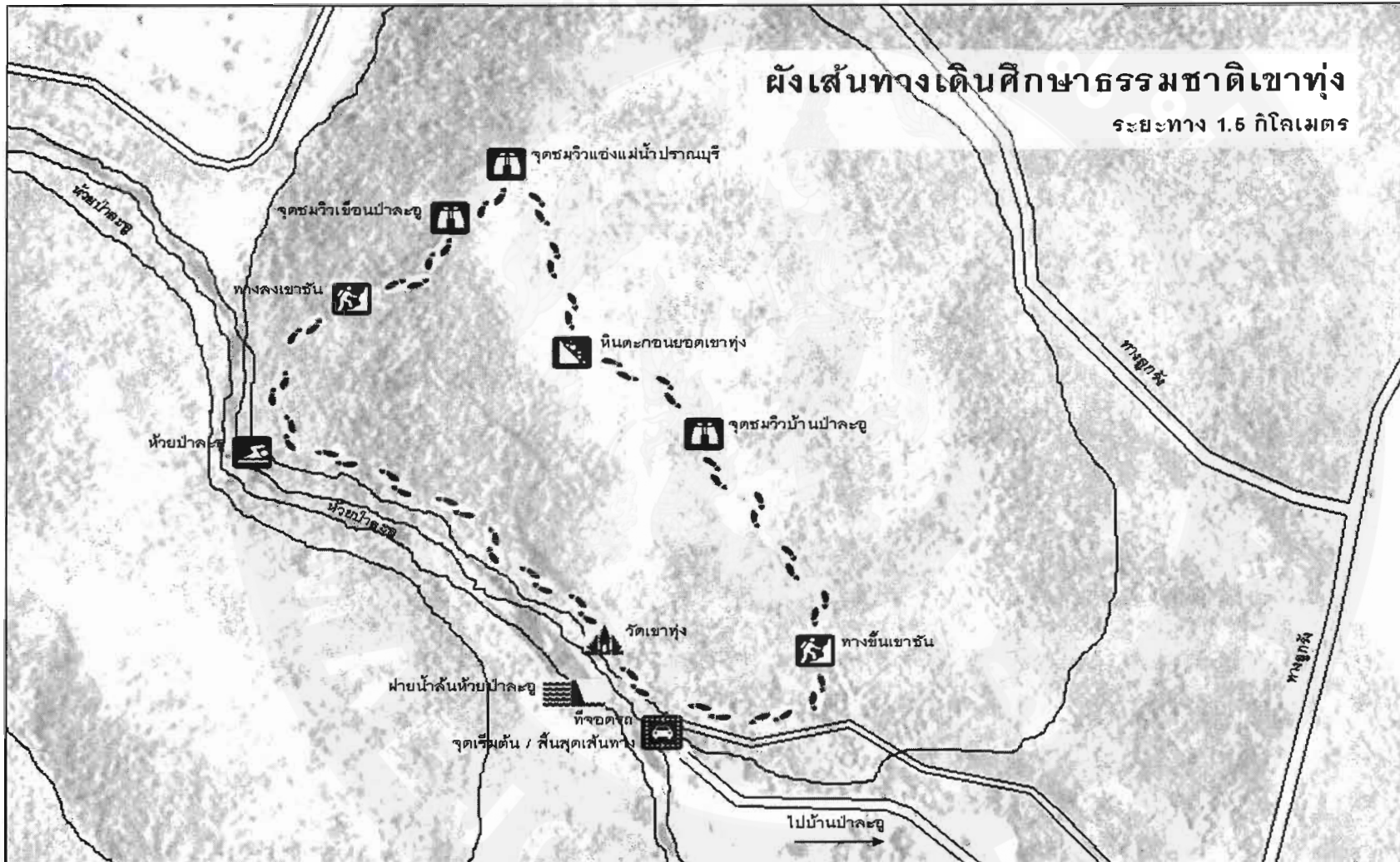
1. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง โดยมีจุดเริ่มต้นจากบริเวณ ศาลาทำบุญสำนักสงฆ์เขาทุ่ง ถานหินตะกอน จุดชมวิวบ้านป่าละอู จุดชมวิวอ่างแม่ น้ำปรางบุรี จุดชมวิวเทือกเขาตะนาวศรี แนวสันเขื่อนห้วยป่าละอู ห้วยป่าละอูสำนักสงฆ์เขาทุ่ง ถ้ำเขาทุ่ง และฝายน้ำล้นห้วยป่าละอู ซึ่งเป็นเส้นทางระยะสั้นที่มีระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร โดยสภาพเส้นทางเป็นทางเดินขึ้นเขาและลัดเลาะไปตามทางลาดเขา ความสูงจากเชิงเขาถึงยอดเขาประมาณ 80 เมตร เป็นป่าโปร่ง เดินค่อนข้างสะดวก และจุดชมวิวมีความสวยงาม แต่เส้นทางขึ้นและลงมีความชัน ควรใช้ความระมัดระวังในการเที่ยวชม ทั้งนี้สามารถใช้เส้นทางตามผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง (รายละเอียดแสดงในภาพ 19)

2. เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู ซึ่งเป็นเส้นทางเดินในหมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเริ่มจากศาลาอเนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน บ้านกะเหรี่ยงท่าพิธีไหว้พระจันทร์ บ้านทอผ้า ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน โบสถ์คริสต์ บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม บ้านทอผ้ากี่เอว 2 แห่ง บ้านเครื่องจักรสารและทอผ้ากี่เอว 1 แห่ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรป่าละอู และกลุ่มบ้านเกษตรผสมผสาน ซึ่งมีระยะทางรวมประมาณ 2.5 กิโลเมตร โดยสภาพเส้นทางเป็นทางเดินและถนนทางราบในหมู่บ้าน ซึ่งง่ายต่อการเดินชมวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งสามารถใช้เส้นทางตามผังเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู (รายละเอียดแสดงในภาพ 20)

3. เส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย โดยมีจุดเริ่มต้นจากบริเวณบ้านป่าละอู เลาะเลียบบเส้นทางเดินขนานกับห้วยป่าละอูน้อย พื้นที่หมู่บ้านเข้าสู่เขตป่าที่ิบ เดินข้ามลำห้วยไป และมาสิ้นสุดเส้นทางที่น้ำตกป่าละอูน้อย โดยมีระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร สภาพเส้นทางเป็นทางเดินตามธรรมชาติที่ชาวบ้านป่าละอูน้อยใช้เดินกัน ทางเดินค่อนข้างเป็นพื้นราบและค่อยๆ สูงขึ้นตามระยะทางของต้นน้ำ ไม่มีเส้นทางชัน สิ่งที่น่าสนใจเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มีลำต้นหลายคนโอบ และพืชสมุนไพรนานาชนิดที่ชาวกะเหรี่ยงใช้รับประทาน รวมทั้งสัตว์ป่าประเภทนกและแมลง ที่มีให้เห็นมากมาย โดยสามารถใช้เส้นทางตามผังเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย (รายละเอียดแสดงในภาพ 21)

ผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง

ระยะทาง 1.6 กิโลเมตร

ภาพ 19 ผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง

การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว

จากการระดมความคิดของสมาชิกชมรมฯ โดยมีผู้วิจัยร่วมให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำ เพื่อจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ โดยมีระยะเวลาโดยประมาณ ในขณะที่เดียวกันยังได้ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้เองตามความต้องการแล้ว ยังสามารถเลือกท่องเที่ยวตามโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่จัดให้ ซึ่งผลการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าว สามารถสรุปออกมาได้ 3 รูปแบบดังนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 1 : แบบครึ่งวัน

ช่วงเช้า: ศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู (หรือเลือกศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย)

ช่วงเที่ยง: รับประทานอาหารที่บ้านกะเหรี่ยง (หรือชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง)

ช่วงบ่าย: เดินทางกลับ

อัตราค่าบริการ: ราคาปกติ 150 บาท/คน และราคา 250 บาท/คน หากเลือกชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยรับอย่างน้อย 10 คนขึ้นไป

โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 2 : แบบเต็มวัน

ช่วงเช้า: ขึ้นชมจุดชมวิวในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เข็มชมกลุ่มบ้านเกษตรผสมผสาน (หรือเลือกศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย)

ช่วงเที่ยง: รับประทานอาหารที่บ้านกะเหรี่ยงในชุมชนบ้านป่าละอู (หรือชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง)

ช่วงบ่าย: ศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินเท้าศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู

ช่วงเย็น: เดินทางกลับ

อัตราค่าบริการ: ราคาปกติ 200 บาท/คน และราคา 300 บาท/คน หากเลือกชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยรับอย่างน้อย 10 คนขึ้นไป

โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 3 : แบบค้างคืน 1 คืน

วันแรก

ช่วงเช้า: เยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านอื่นๆ ในชุมชน

ช่วงเที่ยง: รับประทานอาหารท้องถิ่นตามร้านอาหารทั่วไปในชุมชน

ช่วงบ่าย: ศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินเท้าศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู

ช่วงเย็น: รับประทานอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงในชุมชนบ้านป่าละอู
(ชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง)
จากนั้นพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ (ที่พักแบบแคมป์ปิ้ง) ในหมู่บ้านป่าละอู

วันที่สอง

ช่วงเช้า: รับประทานอาหารเช้าจากที่พัก
ขึ้นชมจุดชมวิวในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง
เยี่ยมชมกลุ่มบ้านเกษตรผสมผสาน

ช่วงเที่ยง: รับประทานอาหารในหมู่บ้านป่าละอูน้อย

ช่วงบ่าย: ศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย

ช่วงเย็น: เดินทางกลับ

อัตราค่าบริการ: ราคาปกติ 400 บาท/คน และราคา 500 บาท/คน หากเลือกชมการแสดงทางวัฒนธรรม
และร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยรับอย่างน้อย 10 คนขึ้นไป

หมายเหตุ:

1. สามารถปรับเปลี่ยน โปรแกรมการท่องเที่ยวได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว
แต่ละกลุ่มได้ ทั้งรูปแบบกิจกรรมและช่วงเวลา ตามความเหมาะสมของฤดูกาล เทศกาลประเพณี
ท้องถิ่น หรือกิจกรรมตามความสนใจ เช่น ประเพณีไหว้พระจันทร์ (จัดปีละ 2 ครั้งคือ ช่วงเดือน
ตุลาคมถึงมกราคมของอีกปี และช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนของทุกปี) ประเพณีพื้นฟูวัฒนธรรม
ชนเผ่ากะเหรี่ยง (ช่วงปีใหม่ต้นเดือนมกราคม) เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านอื่นๆ ในชุมชนได้แก่น้ำตกป่าละอูในหมู่ที่ 2 บ้าน
ฟ้าประทาน การแสดงวัฒนธรรมกะเหรี่ยงศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง การเลี้ยงโคนม และการผลิต
ผลิตภัณฑ์จากกระดาษใยสับปะรด ในหมู่ที่ 6 บ้าน โคนมพัฒนา การทอผ้าฝ้ายทอมือด้วยกี่กระตุก
ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา และบ่อมรกต ในหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง เป็นต้น

3. การแสดงทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ได้แก่ การรำพื้นบ้านกะเหรี่ยง เพลง
กะเหรี่ยง เพลงแคน พิณกะเหรี่ยง (เต๋หน้า) การสาธิตประเพณีพื้นถิ่น การเล่าเรื่องวิถีชีวิตกะเหรี่ยง
การรำและร้องเพลงของเยาวชนกะเหรี่ยง เป็นต้น ส่วนการละเล่น ได้แก่ การยิงสะบ้า การเดินขาหยั่ง
การยิงหนังสติ๊กกะเหรี่ยง และการดอกทอยขึ้นต้นไม้ เป็นต้น

4. อาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง ซึ่งต้องแจ้งให้ชมรมฯ ทราบล่วงหน้าเพื่อจัดเตรียม ได้แก่
ผักกูดผัดน้ำมันหอย ดาเรเวโก้ (น้ำพริก) ยำหัวปลี อาหารทอด ข้าวสวย น้ำ และผลไม้ตามฤดูกาล

5. สินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผ้าทอมือด้วยกี่เอน ย่อม เสื้อผ้าถุง เครื่องจักสาน
ทุเรียน และกล้วยหอมกะเหรี่ยง เป็นต้น ซึ่งได้จัดศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบชั่วคราว โดยจัดตั้ง
ชุมชนจำหน่ายบริเวณลานการแสดงทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังสามารถซื้อหาได้ตามบ้านของชาวบ้าน

การกำหนดราคาค่าบริการและการแบ่งปันผลประโยชน์

การกำหนดอัตราค่าบริการและเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นทางการเป็นธรรมเนียมสมาชิกชมรมฯ ได้มีมติเป็นข้อสรุปร่วมกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังตาราง 8

ตาราง 8 อัตราค่าบริการในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

ลำดับที่	รายการ	ราคา (บาท)
1	ค่าอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงมือเช้า	30 บาท/คน
2	ค่าอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงมือกลางวัน	50 บาท/คน
3	ค่าอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงมือค่ำ	60 บาท/คน
4	ค่าตอบแทนนักท่องเที่ยวความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมชุมชน	100 บาท/คน
5	ค่าตอบแทนนักแสดง 1 ชุดการแสดง	1,000 บาท
6	ค่าบำรุงชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู	20 บาท/คน
10	ค่าที่พักแบบโฮมสเตย์/ที่พักแบบแค้มป์ปิ้ง รวมอาหารเช้าท้องถิ่น	150 บาท/คน/คืน

การแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ สรุปได้คือ

1. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน จะได้รับค่าตอบแทนนำชมคนละ 100 บาท/กลุ่ม/วัน แต่มีข้อตกลงร่วมกันว่า มัคคุเทศก์ต้องเป็นสมาชิกของชมรมฯ โดยมีการจับสลากลงลำดับชื่อปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีมัคคุเทศก์ 1 คนสามารถดูแลนักท่องเที่ยวไม่เกิน 10 คน เพื่อให้มัคคุเทศก์ดูแลและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

2. การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์และที่พักแบบแค้มป์ปิ้ง ซึ่งผู้เป็นเจ้าของบ้านจะได้รับค่าตอบแทน 150 บาท/นักท่องเที่ยว 1คน/พัก 1 คืน โดยเจ้าของบ้านต้องจัดเตรียมอาหารเช้าแบบท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวด้วย แต่มีข้อตกลงร่วมกันว่า เจ้าของบ้านต้องสมัครเข้าร่วมโครงการกับชมรมฯ เท่านั้น โดยต้องลงลำดับเพื่อให้บริการที่พัก และสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ครอบครัวละ 2 คน

3. การบริการอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง ได้จัดให้กลุ่มแม่บ้านฝ่ายบริการอาหารและเครื่องดื่มเป็นผู้รับผิดชอบ ในอัตรา 50 บาท/คน สำหรับอาหารกลางวัน และ 60 บาท/คน สำหรับอาหารค่ำ นอกจากนี้มัคคุเทศก์สามารถนำนักท่องเที่ยวไปทานตามร้านอาหารในชุมชนได้เช่นกัน

4. การบริการจัดแสดงทางวัฒนธรรม มีค่าตอบแทนชุดละ 1,000 บาท/การแสดง 1 ชุด เพื่อเป็นค่าแรงแก่นักแสดง รวมถึงค่าจัดสถานที่และค่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดแสดง

สำหรับค่าบริการที่เหลือจากรายจ่ายแต่ละครั้งและค่าธรรมเนียมบำรุงชมรมฯ 20 บาท/คน ชมรมฯ จะนำเข้าเป็นผลกำไรของชมรมฯ โดยให้เหรียญนำไปฝากธนาคารและทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายทุกครั้ง เพื่อนำมาปันผลแก่สมาชิกชมรมฯ ตามจำนวนหุ้นในการประชุมใหญ่ประจำปีของชมรมฯ

การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยว

สมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับชุมชน โดยได้จัดทำเป็นโปสเตอร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและติดไว้ในบริเวณที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และจุดต้อนรับนักท่องเที่ยว บริเวณบริการอาหารและเครื่องดื่ม และที่พัก เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ได้มีการแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบรายละเอียด ก่อนเข้ามาท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมในชุมชน ซึ่งรายละเอียดข้อปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวมีรายละเอียดดังภาพ 22

ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

1. ควรแต่งกายสุภาพและมิดชิด เมื่อมาท่องเที่ยวในชุมชน
2. ต้องให้ความเคารพ และไม่แสดงการลบหลู่หรือดูถูกวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน
3. ช่วยกันรักษาความสะอาดในบริเวณหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว โดยทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลในที่ที่จัดไว้เท่านั้น
4. ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ไม่ทำลายสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณประโยชน์ของชุมชน
5. ไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น หลังเวลา 24.00 น.
6. ห้ามเล่นการพนันภายในชุมชน
7. ห้ามนำสิ่งเสพติดใดๆ เข้ามาในชุมชน
8. ไม่ทำการอันใดที่ผิดจารีตประเพณีอันดีงามของชุมชน
ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคมและกฎหมาย

ภาพ 22 ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว

โดยทางชมรมฯ ได้ร่วมกันแสวงหาพันธมิตรหรือเครือข่ายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1) การประสานความร่วมมือกันภายในชุมชนคือระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้านกับองค์กรท้องถิ่น โดยได้นำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เข้าไปอยู่ในโครงการOTOP Village Champion (OVC) ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่เป็นเครือข่ายด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในตำบลได้ เช่น น้ำตกป่าละอู ของหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน การสาธิตการเลี้ยงโคนม การผลิตกระดาษจากใยสับปะรด และการแสดงทางวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง หมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา การผลิตผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา บ่อมรกต หมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง

เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆนี้ ได้ถูกบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ นอกจากนี้ ได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เช่น สถานศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบล หน่วยพิทักษ์น้ำตกป่าละอู เป็นต้น 2) การประสานความร่วมมือกับภายนอกชุมชน ที่มีทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น การประสานงานเครือข่ายชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ชุมชนกะเหรี่ยงในตำบลศาลาล้อย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือชุมชนกะเหรี่ยงในตำบลป่าแดง ตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์เดียวกัน และการประสานงานกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล ทางด้านวิชาการและการฝึกอบรมต่างๆ

การเตรียมความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

หลังจากสมาชิกชมรมฯ ได้ผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการศึกษาดูงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง จากนั้นได้ร่วมกันแสวงหารูปแบบกิจกรรมและบริการเพื่อจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการกำหนดราคาค่าบริการและการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่สมาชิกชมรมฯ แล้วสิ่งที่ชมรมฯ ได้วางแผนและดำเนินการร่วมกันต่อมาคือ การเตรียมความพร้อมให้กับชมรมฯ ก่อนที่จะมีการทดสอบการให้บริการการท่องเที่ยวด้วยโครงการการท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อให้สมาชิกชมรมฯ ได้เรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้ตามสถานการณ์จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยและประธานชมรมฯ ได้ติดต่ออาจารย์จากสาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล ร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ให้มาช่วยตรวจสอบและให้คำแนะนำในการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงการเตรียมพร้อมแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมด้านแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการเตรียมความพร้อมในด้านนี้มีฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยว 2 ประเภทคือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง ซึ่งได้มีการเปิดทางที่กว้างเพื่อให้เห็นเส้นทางได้ชัดเจนและเดินได้สะดวก รวมถึงสามารถมองเห็นทัศนียภาพของพื้นที่ได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้จัดทำขั้นบันไดดินในบริเวณที่เป็นทางลาดชัน และพัฒนาจุดสนใจต่างๆ ให้เหมาะสมในการสื่อความหมายและเพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับสถานที่สำหรับเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติห้วยป่าละอูน้อยและน้ำตกป่าละอูน้อย ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเท้าที่เลาะเลียบริมลำห้วยเข้าไปในป่าลึกของเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และมีความเป็นธรรมชาติอยู่มาก จึงไม่มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสภาพเส้นทาง แต่เน้นการจัดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำทางทุกครั้ง

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมกะเหรี่ยงชุมชนบ้านป่าละอู ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเท้าภายในชุมชนซึ่งมีจุดสนใจอยู่ที่บ้านพักอาศัยของคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง เช่น บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การทอผ้าด้วยกี่เอวเครื่องจักรสาน เป็นต้น ดังนั้นทางชมรมฯ ได้ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรวมของหมู่บ้านร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด ปรับปรุงภูมิทัศน์ บางพื้นที่ที่ทรุดด้วยหญ้าและสัตว์มีพิษ ได้แผ้วถางและเปิดทางให้สะดวกและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว มีการชักชวนกับเจ้าของบ้านตามเส้นทางดังกล่าว โดยเน้นเรื่องการต้อนรับและการสื่อความหมายท้องถิ่น ซึ่งมีการนัดหมายให้เจ้าของบ้านคอยต้อนรับ สาธิตกิจกรรม และนำผลิตภัณฑ์ชุมชนออกมาแสดงให้นักท่องเที่ยวชม รวมถึงการร่วมดูแลรักษาความสะอาดภายในตัวบ้านและรอบๆ บริเวณบ้าน ทั้งการเตรียมน้ำดื่มและห้องน้ำให้พร้อมเช่นกัน ส่วนหมู่บ้านป่าละอูน้อย ที่เป็นกลุ่มบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ยังคงใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ท่ามกลางธรรมชาติและป่าเขา ชมรมฯ ลงมติร่วมกันว่า ไม่ควรมีการปรับเปลี่ยนสภาพบ้านเรือนหรือพื้นที่บริเวณที่พักอาศัย ควรทำให้เป็นปกติตามวิถีชีวิตประจำวัน แต่อาจต้องเตรียมพื้นที่เพื่อต้อนรับและให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ควรมีมัคคุเทศก์นำทางเข้าไปในหมู่บ้านทุกครั้ง เพื่อการติดต่อสื่อสารที่สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

2. การเตรียมความพร้อมด้านบริการการท่องเที่ยว

2.1 การบริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย โดยทางชมรมฯ ได้จัดเตรียมมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย รวมถึงยุวมัคคุเทศก์น้อย ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วจากกระบวนการจัดการให้ความรู้ที่ผ่านมา ซึ่งมีความหลากหลายและมีจำนวนเพียงพอเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยมีความรู้ความสามารถที่จะให้ข้อมูลและถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งทางชมรมฯ ได้ตกลงร่วมกันว่า มัคคุเทศก์ต้องเน้นในเรื่องการรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยงด้วยความภาคภูมิใจ โดยเน้นให้ยุวมัคคุเทศก์เป็นผู้รับผิดชอบการสื่อความหมาย ธรรมชาติ และเน้นให้ผู้อาวุโสมาร่วมเป็นนักสื่อความหมายวัฒนธรรมชุมชนร่วมด้วย เนื่องจากมีความรู้และเชี่ยวชาญกับการถ่ายทอดเรื่องราวและวิถีชีวิตของชุมชน

2.2 การบริการที่พัก ซึ่งที่พักแรกที่ได้ให้บริการมี 2 ประเภทคือ ที่พักแบบโฮมสเตย์แบบแคมป์ปิ้ง ซึ่งที่พักแบบโฮมสเตย์ ทางชมรมฯ ได้เน้นให้เจ้าของบ้านให้บริการให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งชุมชน โดยได้ฝึกอบรมเพิ่มเติมในเรื่องของการบริการที่พักที่ได้มาตรฐาน การรักษาความสะอาด รวมถึงอธยาศัยไมตรีและการให้ข้อมูลชุมชน ส่วนที่พักแบบแคมป์ปิ้ง ทางชมรมฯ ได้จัดสถานที่พักไว้ในหลายพื้นที่ ซึ่งมีบรรยากาศที่สามารถสัมผัสธรรมชาติ เช่น ยอดเขาทุ่ง บ้านป่าละอูน้อย น้ำตกป่าละอูน้อย เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวสามารถนำเต็นท์มาเองหรือเช่าเต็นท์จากชมรมฯ ได้

2.3 การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งทางชมรมฯ ได้จัดบริการใน 2 ลักษณะคือการรับประทานอาหารตามร้านจำหน่ายอาหารในชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกรับบริการได้ตามอัธยาศัย และการบริการอาหารจากฝ่ายบริการการท่องเที่ยวของชมรม ซึ่งมีทั้งอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงและอาหารทั่วไป รวมทั้งอาหารแบบข้าวห่อเพื่อนำไปรับประทานในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติได้ โดยเน้นในเรื่องความสะอาด คุณภาพของอาหาร และการบริการที่ได้มาตรฐาน

2.5 การแสดงทางวัฒนธรรม ทางชมรมฯ ได้มอบหมายให้ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวในแผนกการจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง โดยการนำของอาจารย์ปรีชา โคสินธุ์ และสมาชิกในฝ่าย ร่วมกันจัดเตรียมและฝึกซ้อมการแสดงต่างๆ ซึ่งมีข้อตกลงร่วมกันว่า การแสดงและการละเล่นต่างๆ นี้ต้องเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงไม่ให้สูญหายไป โดยเน้นให้เยาวชนในหมู่บ้านได้เข้ามาส่วนร่วมในการแสดง ซึ่งมีนักแสดงรุ่นอาวุโสเป็นครูผู้ถ่ายทอดและฝึกซ้อมให้เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยทางชมรมฯ ได้เลือกสถานที่แสดงบริเวณศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเพื่อเป็นสถานที่จัดการแสดงและการละเล่น โดยสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันทำความสะอาดและตกแต่งสถานที่ รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้สวยงามและสบายตาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

2.4 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งทางชมรมฯ ได้ตกลงจัดให้มีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการจัดสร้างซุ้มอย่างถาวร ใกล้สถานที่แสดงบริเวณศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกชมรมฯ และชาวบ้านได้นำสินค้าและผลิตภัณฑ์มาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและเลือกซื้อ และยังสามารถนำสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนมาจัดแสดงได้ทุกครั้งที่มีการจัดแสดงทางวัฒนธรรม นอกจากนั้น ทางชมรมฯ ยังได้จัดให้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนตามบ้านที่อยู่ในเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้ตามอัธยาศัย

3. การเตรียมความพร้อมแก่ประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน ซึ่งทางชมรมฯ ได้แจ้งผ่านเวทีประชุมหมู่บ้านที่มีขึ้นประจำทุกเดือน รวมถึงประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เพื่อเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยขอความร่วมมือด้านการแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยงให้บ่อยครั้งมากขึ้น หรือหากสามารถแต่งกายเป็นประจำทุกวันได้ยิ่งดี หรืออาจแต่งกายเพียงท่อนบนด้วยเสื้อชนเผ่ากะเหรี่ยงก็ได้ รวมถึงการแสดงอัธยาศัยไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใส พร้อมดูแลและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว รวมถึงการช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของบ้านเรือนตนและบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศและภูมิทัศน์ที่สวยงามน่ามอง รวมถึงการสร้างความเข้าใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง รวมถึงการชี้แจงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และการร่วมมือกันป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

6. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ภายนอก

สำหรับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ทางชมรมฯ ได้มอบหมายให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับเป็นแกนนำเพื่อรับผิดชอบร่วมกับสมาชิกชมรมฯ ซึ่งได้ตกลงร่วมกันว่าจะจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ทางชมรมฯ พอทำได้ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้สังคมภายนอกรู้จักและมาเยือน โดยได้นำสื่อประชาสัมพันธ์ไปวางไว้ตามสถานศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ทำการน้ำตกป่าละอู รวมถึงการบอกกล่าวปากต่อปากของสมาชิกชมรมฯ ตลอดจนหน่วยงานราชการ และบริษัทเอกชนที่สนใจ ซึ่งผลของการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์ พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสนใจในการจัดนำเที่ยวลักษณะนี้มากนัก ซึ่งการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ของชมรมฯ ในครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

6.1 การจัดทำโปสเตอร์ โดยทางชมรมฯ ได้จัดทำโปสเตอร์ที่มีขนาด A3 หรืออาจจะใหญ่กว่า ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปภาพและข้อความหน้าเดียวที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนของชุมชนและรายละเอียดเกี่ยวกับชมรมฯ โดยพื้นหลังเป็นรูปภาพกิจกรรมในชุมชนบ้านป่าละอู มีคำขวัญและข้อมูลเพื่อติดต่อกับชมรมฯ โดยได้จัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อรองรับทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งลักษณะของโปสเตอร์มีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 23

ภาพ 23 โปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมป่าละอู

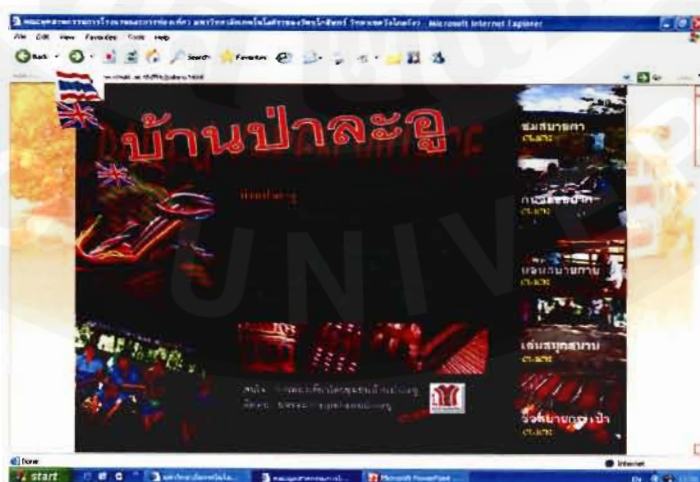
6.2 การจัดทำแผ่นพับ ซึ่งแผ่นพับมีลักษณะเท่ากระดาษ A4 โดยนำมาพับเป็น 3 ส่วนเท่าๆ กัน จากนั้นนำข้อมูลที่ต้องการประชาสัมพันธ์มาบรรจุไว้ โดยแบ่งออกเป็น 6 หน้า ซึ่งประกอบด้วย ด้านหน้าของแผ่นพับจำนวน 3 หน้า เป็นรูปภาพและข้อความเกี่ยวกับชุมชนป่าละอู รวมถึงชมรมป่ากะตอกะตอป่าละอู ส่วนด้านในของแผ่นพับจำนวน 3 หน้า เป็นรูปภาพประกอบโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ ในขณะเดียวกัน หน้าปกของแผ่นพับเป็นรูปภาพกิจกรรมในชุมชนบ้านป่าละอู และปกหลังของแผ่นพับเป็นคำขวัญและข้อมูลเพื่อติดต่อกับชมรมฯ โดยได้จัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งลักษณะของแผ่นพับมีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 24

ภาพ 24 แผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมป่ากะตอกะตอป่าละอู

6.3 การจัดทำสื่ออินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์) ซึ่งทางชมรมฯ ได้ขอความอนุเคราะห์จาก คณะอุตสาหกรรมการ โรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล เพื่อจัดทำเว็บไซต์ของชมรมฯ โดยผ่านการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาจากผู้วิจัย เพื่อเป็นสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้คนทั่วไปได้รับทราบ ผ่านการหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้ร้องขอให้อัปโหลดข้อมูลลงในเว็บไซต์ของคณะอุตสาหกรรมการ โรงแรมและการท่องเที่ยว โดยในหน้าเว็บไซต์จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับบ้านป่าละอู ตราสัญลักษณ์ของชมรมฯ และสถานที่ติดต่อกับชมรมฯ นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีก 5 ด้าน ได้แก่

- 1) “ชมสบายตา” ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การแนะนำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ รวมถึงการแสดงทางวัฒนธรรมและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- 2) “กินสบายปาก” เป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารการกิน ซึ่งเป็นการแนะนำอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงและเมนูที่ได้บริการนักท่องเที่ยว
- 3) “นอนสบายกาย” เป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่ข้อมูลที่แนะนำที่พักรูปแบบต่างๆ ที่ชมรมฯ จัดไว้บริการ เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์และที่พักแบบแคมป์ปิ้ง เป็นต้น
- 4) “เล่นสนุกสนาน” เป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่ข้อมูลที่ได้แนะนำการจัดแสดงทางวัฒนธรรมและการละเล่นต่างๆ ของชาวกะเหรี่ยง และ
- 5) “ซื้อสบายกระเป๋า” เป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่ข้อมูลที่แนะนำผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งเป็นรายการสินค้าจากป่าและจากชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่นำซื้อมากลับไปเป็นของฝาก ซึ่งสื่อทางอินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ดังกล่าวนี้ สามารถสืบค้นได้จาก <http://www.kkw.rmutr.ac.th/fht/pala-u.html> โดยมีลักษณะของหน้าเว็บไซต์ที่มีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 25

ภาพ 25 สื่อทางอินเทอร์เน็ตเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมป่ากะญูกะตอป่าละอู

7. การทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำร่อง

การทดลองจัดการท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อให้คณะดำเนินงานของชมรมฯ ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน เพื่อประสานงานและรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีการทดลองรับนักท่องเที่ยวจำนวน 4 ครั้ง ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 ที่ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองจำนวน 4 กลุ่ม รวมนักท่องเที่ยวทั้งหมด 67 คน ที่ได้มาจากการประชาสัมพันธ์ของชมรมฯ ผ่านทางผู้วิจัย ประธานและสมาชิกชมรมฯ รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งรายละเอียดดังตาราง 16

ตาราง 9 กำหนดการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่องที่แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

วันที่	ประเภทกลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	โปรแกรมการท่องเที่ยว (ที่เลือกบริการ)
9-10 พฤษภาคม 2552	1. กลุ่มนักวิชาการ	5	โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 3
22 พฤษภาคม 2552	2. กลุ่มนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	44	โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 2
5 มิถุนายน 2552	3. กลุ่มประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่	8	โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 1
20 มิถุนายน 2552	4. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	10	โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ 2
	รวม	67	

ครั้งที่หนึ่ง เมื่อวันที่ 9-10 พฤษภาคม พ.ศ.2552 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองเป็นนักวิชาการจากคณะอุตสาหกรรมการ โรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จำนวนทั้งหมด 5 ท่าน ซึ่งได้เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปแบบที่ 3 (ค้าง 1 คืน) ซึ่งเริ่มจากวันแรก เชื่อมชมน้ำตกป่าละอู ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ช่วงกลางวันรับประทานอาหารที่ร้านอาหารครัวลุงแดงในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ช่วงบ่ายศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินเท้าศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู ช่วงค่ำ รับประทานอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง พร้อมชมชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง จากนั้นพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ ส่วนวันที่สองหลังจากรับประทานอาหารเช้าแบบท้องถิ่นจากที่พัก จากนั้นขึ้นชมจุดชมวิวในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง และเยี่ยมชมกลุ่มบ้านเกษตรผสมผสาน ช่วงกลางวันรับประทานอาหารในแบบ

ข้าวห่อที่บ้านป่าละอูน้อย สำหรับช่วงบ่ายศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย จากนั้นเดินทางกลับ โดยเสียอัตราค่าบริการคนละ 500 บาท

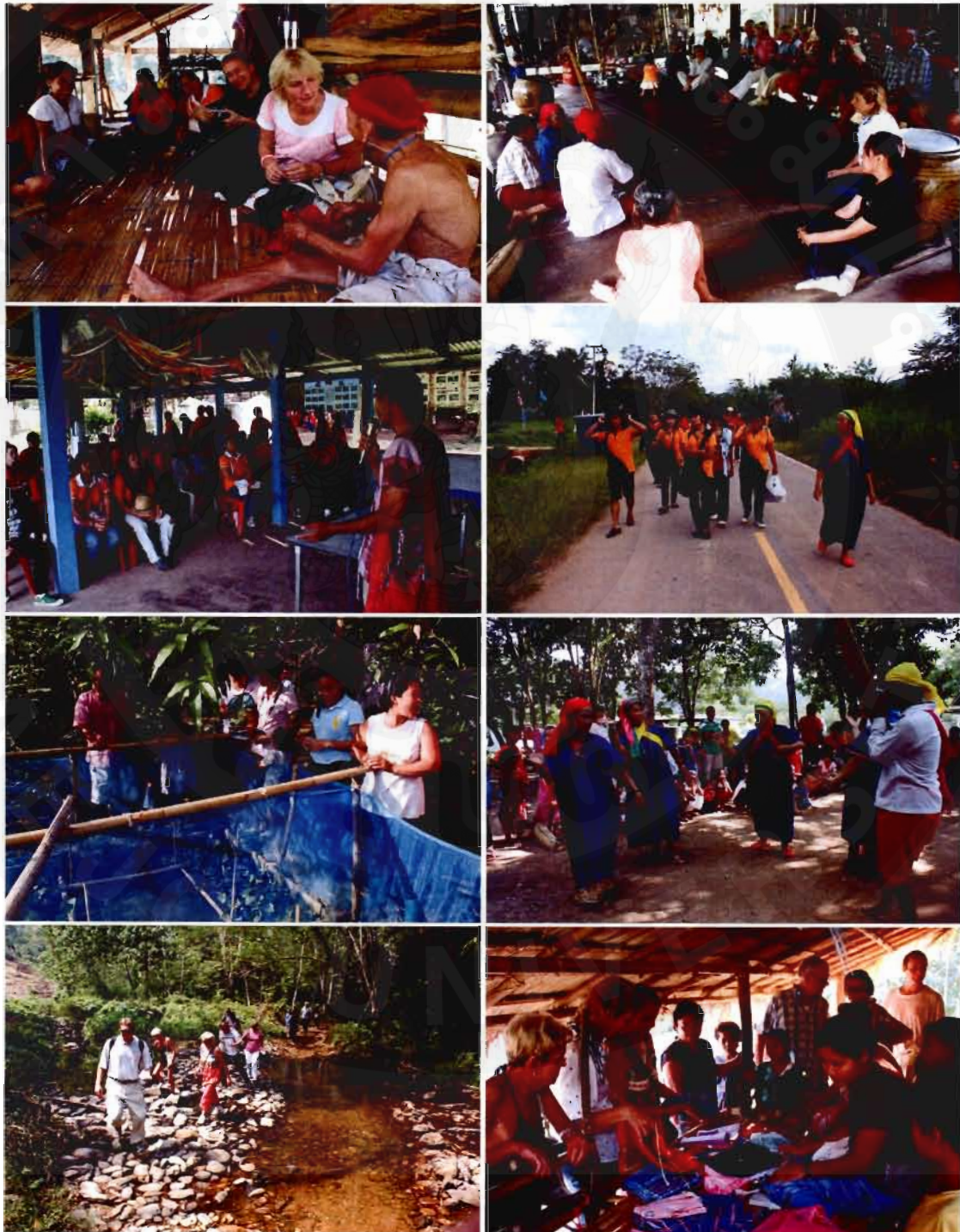
ครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2552 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จำนวนทั้งหมด 44 คน ซึ่งได้เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปแบบที่ 2 (เต็มวันหรือไปเช้าเย็นกลับ) ซึ่งเริ่มจากช่วงเช้า ขึ้นชมจุดชมวิวในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง จากนั้นเยี่ยมชมกลุ่มบ้านเกษตรผสมผสาน ช่วงกลางวันรับประทานอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง พร้อมชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในชุมชนบ้านป่าละอู ช่วงบ่ายศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู จากนั้นเดินทางกลับ โดยเสียอัตราค่าบริการคนละ 300 บาท

ครั้งที่สาม เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2552 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองเป็นเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่และประชาชนทั่วไปในชุมชน จำนวนทั้งหมด 8 คน ซึ่งได้เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปแบบที่ 1 (ครึ่งวัน) ซึ่งเริ่มจากช่วงเช้า ศึกษาศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย ช่วงกลางวันรับประทานอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง พร้อมชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในชุมชนบ้านป่าละอู จากนั้นเดินทางกลับ โดยเสียอัตราค่าบริการคนละ 250 บาท

ครั้งที่สี่ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2552 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองเป็นชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวและพักอาศัยในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยผ่านการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้วิจัยและคณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จำนวนทั้งหมด 10 คน ซึ่งได้เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปแบบที่ 2 (เต็มวันหรือไปเช้าเย็นกลับ) ซึ่งเริ่มจากช่วงเช้า ศึกษาศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศบ้านป่าละอูน้อย ช่วงกลางวันรับประทานอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงพร้อมชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในบ้านป่าละอู ช่วงบ่ายศึกษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเส้นทางเดินเท้าศึกษาวัฒนธรรมบ้านป่าละอู จากนั้นเดินทางกลับ โดยเสียอัตราค่าบริการคนละ 500 บาท (สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ)

การต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยวในภาพรวม พบว่า กลุ่มสมาชิกชมรมฯ ได้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าตามวัฒนธรรมกะเหรี่ยงคูสวยงามทุกคน มีการจัดเจ้าหน้าที่มาคอยต้อนรับและเชื้อเชิญให้นักท่องเที่ยวเข้าไปยังบริเวณที่ต้อนรับในศาลาอเนกประสงค์ของชุมชน จากนั้นมีการกล่าวต้อนรับและทำความเข้าใจกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในสิ่งควรปฏิบัติ ก่อนเริ่มทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามกำหนดการของโปรแกรมการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบ สำหรับข้อมูลเทศก์ที่ให้ข้อมูลของชุมชน

ยังมีลักษณะของการเงินอายุอยู่บ้าง โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ผู้หญิง ส่วนมัคคุเทศก์อาวุโสที่เป็นผู้ชาย มีความชำนาญและให้ข้อมูลชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งบรรยากาศในการทดลองท่องเที่ยววนำร่องทั้ง 4 ครั้งดังกล่าวนี้ สามารถอธิบายได้ดังภาพ 26

ภาพ 26 กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่อง

8. การติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

กระบวนการติดตามประเมินผลดังกล่าวนี้ ได้เริ่มจากผู้วิจัยได้ชี้แจงความสำคัญของการติดตามและประเมินผล โดยการประชุมผ่านทางประธานชมรมฯ ก่อนมีการดำเนินการท่องเที่ยว นำร่อง เพื่อนำผลการประเมินที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการ มาพิจารณา ร่วมกันเพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และการดำเนินการของชมรมฯ ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังทำให้สมาชิกชมรมฯ ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนากิจกรรมและการให้บริการด้านต่างๆ ให้เหมาะสม ก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริงต่อไป ซึ่งการติดตามประเมินผลของชมรมฯ ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกชมรมฯ ได้ดำเนินการโดยประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยว นำร่องทั้งหมด 4 กลุ่ม จำนวนทั้งหมด 67 คน ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2552 ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู” (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ค) ที่ผ่านการออกแบบแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ประธานชมรมฯ และสมาชิกชมรมฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม รวมถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ในด้านต่างๆ รวมทั้งรวม 6 ด้าน ได้แก่ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมาย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง การบริการสินค้าของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการต่างๆ ในภาพรวม เป็นต้น

การประเมินผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ คณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวกับสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความคิดเห็นของแต่ละคน เกี่ยวกับความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งได้กำหนดค่าคะแนนให้ตามลำดับความสมบูรณ์ของทรัพยากร 5 อันดับคือ “ดีอย่างยิ่ง” เท่ากับ 5 คะแนน “ดี” เท่ากับ 4 คะแนน “ปานกลาง” เท่ากับ 3 คะแนน “ไม่ดี” เท่ากับ 2 คะแนน และ “ไม่ดีอย่างยิ่ง” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลได้ประเมินมารวมกันและคำนวณหาหน้าหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ใช้อย่างยิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดีอย่างยิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ คณะดำเนินการของชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวกับการให้บริการในด้านต่างๆ ทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความพึงพอใจของตนเองตามการบริการที่ได้รับ โดยได้กำหนดค่าคะแนนตามระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับคือ “พึงพอใจมากที่สุด” เท่ากับ 5 คะแนน “พึงพอใจมาก” เท่ากับ 4 คะแนน “พึงพอใจปานกลาง” เท่ากับ 3 คะแนน “พึงพอใจน้อย” เท่ากับ 2 คะแนน และ “พึงพอใจน้อยที่สุด” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อยที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อย	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมาก	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมากที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

จากนั้นได้รวบรวมผลการประเมิน และมานำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

เพศ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.70) มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 37.30) ที่มีอายุมากที่สุด 72 ปี และอายุน้อยที่สุด 18 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 28.72 ปี ซึ่งกล่าวได้ว่า นักท่องเที่ยวมีอายุแตกต่างกันพอสมควร โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 20 ปี (ร้อยละ 56.70) รองลงมา มีอายุระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 17.90) และมีอายุระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 10.41) ตามลำดับ จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวนำร่องกลุ่มใหญ่เป็นนักเรียนระดับปริญญาตรีที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี ในขณะเดียวกัน ได้สอดคล้องกับผลวิจัยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 4/43-4/47) ที่พบว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวไทยเป็นกลุ่มเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และจะมีอายุระหว่าง 15-24 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 82.10) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมา มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 13.40) และระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 3.00) ตามลำดับ ซึ่งตรงกับที่ได้กล่าวมาแล้วว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กานต์วี เพชรภาพ (2550:38-39) ที่ได้ศึกษาการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวในหมู่บ้านผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบเช่นกันว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมา มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ตามลำดับ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีความสามารถ มีเหตุผล และมีวิจารณญาณในการตัดสินใจไปท่องเที่ยวตามที่ต่างๆ โดยมีการใช้ความสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และยังช่วยส่งเสริมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความยั่งยืน เนื่องจากมีความรู้และสามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

อาชีพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา (ร้อยละ 65.70) รองลงมา อาชีพรับราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ และประกอบธุรกิจส่วนตัว ในอัตราส่วนที่เท่ากัน (ร้อยละ 9.00) ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล โดยที่ระดับปริญญาตรีจะเป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา รองลงมา ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จะเป็นกลุ่มอาชีพรับราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ และประกอบธุรกิจส่วนตัว ในขณะที่เดียวกัน ได้สอดคล้องกับผลวิจัยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 4/47) ที่พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจะประกอบด้วยกลุ่มอาชีพ 3 กลุ่มคือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา และกลุ่มนักธุรกิจ นอกจากนี้ ยังพบเพิ่มเติมอีกว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีสัดส่วนที่เป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาสูงกว่า แต่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะมีกลุ่มผู้เกษียณอายุสูงกว่า

ที่อยู่ปัจจุบัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีที่อยู่ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ร้อยละ 41.80) และจังหวัดอื่นๆ (ร้อยละ 43.30) ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน รองลงมา เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศ (ร้อยละ 14.90) จากผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวเป็นนักศึกษาส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และมาจากจังหวัดอื่นๆ ใกล้เคียงกัน ซึ่งทำให้สะดวกและตัดสินใจได้ง่ายที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุดมศักดิ์ แนวจิตร (2544: 58) ที่ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ อุทยานแห่งชาติแก่งชัน ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งเป็นคนที่อยู่ในจังหวัดลำปาง รองลงมา จึงเป็นนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งความใกล้เคียงไกลของแหล่งท่องเที่ยว มีผลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	นักท่องเที่ยว (N = 64)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	25	37.30
หญิง	42	62.70
อายุ		
ไม่เกิน 20 ปี	38	56.70
21 – 30 ปี	7	10.40
31 – 40 ปี	5	7.50
41 – 50 ปี	12	17.90
มากกว่า 50 ปี	5	7.50
ค่าเฉลี่ย (μ) = 28.72 ปี	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) = 13.78 ปี	
ค่าต่ำสุด (min) = 18 ปี	ค่าสูงสุด (max) = 72 ปี	
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	2	3.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	1.50
ปริญญาตรี	55	82.10
สูงกว่าปริญญาตรี	9	13.40
อาชีพ		
รับราชการ	6	9.00
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	6	9.00
ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	6	9.00
นักเรียน / นักศึกษา	44	65.70
อื่นๆ (ว่างงาน พ่อบ้านแม่บ้าน)	5	7.50
ที่อยู่ปัจจุบัน		
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	28	41.80
จังหวัดอื่นๆ	29	43.30
ต่างประเทศ	10	14.90

รูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์หลักในการเดินทาง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตท้องถิ่น (40.30) รองลงมาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนในท้องถิ่น (19.40) และเพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว (14.90) ตามลำดับ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางที่เน้นในเรื่องของการศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง นอกจากนี้ยังต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กานต์รวี เพชรภาพ (2550:39) ที่เกี่ยวข้องกับอายุของกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นวัยที่ผู้คนเริ่มมีความใฝ่รู้ ค้นหาคำถามและประสบการณ์ และต้องการเรียนและเพิ่มทักษะจากการศึกษาสิ่งรอบข้าง เพื่อนำประสบการณ์ต่างๆ นั้น ไปพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ กรรณิกา พิมลศรี (2547: 152) ยังระบุเพิ่มเติมว่า การที่นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวอาจมีวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจหลายอย่างประกอบกัน และแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ซึ่งวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจนี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากที่จะเดินทาง แต่การตัดสินใจเลือกเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ต้องขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ประสบการณ์ในการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่นๆ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่เคยมีประสบการณ์ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่นๆ เลย (ร้อยละ 55.20) กับผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนมาบ้างแล้ว (ร้อยละ 44.80) ในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากคณะอุตสาหกรรม การโรงแรมและการท่องเที่ยว จึงทำให้จำนวนของนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ต่างกับนักท่องเที่ยวที่ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านนี้มากนัก นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่เคยไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ส่วนใหญ่อาจเคยมีประสบการณ์ที่ดีและประทับใจมาก่อน จึงต้องการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่อื่นๆ อีก ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ ทักษิณา คุณารักษ์ (2546: 104) ที่ระบุว่า การตัดสินใจเลือกเดินทางของนักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยวด้วย บางครั้งประสบการณ์ในอดีตจะมีส่วนช่วยในกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อาจเคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยวชุมชนที่ดีและประทับใจ จึงส่งผลให้อยากมาเยือนที่อื่นๆ ที่เป็นการท่องเที่ยวชุมชนเช่นกัน

ประสบการณ์ในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งไม่เคยมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านป่าละอูมาก่อน (ร้อยละ 65.70) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานวนวรรณ ฐานะกาญจน์ (2545: 4/12) ที่ระบุว่า ประสบการณ์นันทนาการคือประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการในอดีต ซึ่งมีผลต่อทักษะ ความรู้สึกรู้จักคิด และการตัดสินใจเกี่ยวกับ

การประกอบกิจกรรมนันทนาการในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเดินทางท่องเที่ยวคือ ความต้องการที่จะเรียนรู้หรือความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่คุณไม่เคยพบเห็นมาก่อน หรือต้องการค้นพบสิ่งใหม่และสถานที่ใหม่ๆ นอกจากนั้น ยังเป็นที่น่าสังเกตอีกว่า นักท่องเที่ยวเกือบครึ่งหนึ่งเป็นคนที่มิถุมิถุและพักอาศัยอยู่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่ยังไม่เคยรู้จักหรือเคยมาเยือนชุมชนบ้านป่าละอูมาก่อน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า บ้านป่าละอูยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวจากภายนอกมากนัก อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวยังมีน้อย และยังคงด้อยประสิทธิภาพ

แหล่งข้อมูลที่ทำให้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจากอาจารย์ที่สถานศึกษา (ร้อยละ 52.00) มากที่สุด รองลงมาได้รับข้อมูลจากญาติหรือเพื่อนที่เคยมาท่องเที่ยวแนะนำ (ร้อยละ 29.00) และจากผู้นำชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น (ร้อยละ 11.90) ทั้งนี้ อาจเนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มาท่องเที่ยวในลักษณะของการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเป็นการนัดหมายโดยอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาบางส่วนได้รับการบอกต่อจากเพื่อนในชั้นเรียน นอกจากนี้ ผลการศึกษาได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 4/51) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งข้อมูลที่ใกล้เคียงกัน แต่จะแตกต่างกันไปบ้างในระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยกับชาวต่างประเทศ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากญาติ/เพื่อน และหนังสือท่องเที่ยวเป็นหลัก ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากบริษัทนำเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย

ความต้องการกลับมาเยือนอีก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการกลับมาเยือนชุมชนบ้านป่าละอูอีก (ร้อยละ 97.00) มากกว่าไม่ต้องการกลับมาเยือนอีก (ร้อยละ 3.00) โดยระบุเหตุผลที่ต้องการกลับมาเยือนอีก เพราะต้องการช่วยเหลือชุมชนที่ได้เริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อธิปไตยไมตรีของชุมชน และวัฒนธรรมชุมชนที่มีเอกลักษณ์และน่าสนใจ รวมทั้งต้องการมาท่องเที่ยวในช่วงที่มีการจัดงานประเพณีสำคัญๆ เช่น ประเพณีไหว้พระจันทร์ งานประเพณีฟื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวที่ระบุว่าไม่ต้องการกลับมาอีก ด้วยเหตุผลที่ว่า ได้มาท่องเที่ยวแล้ว จึงควรไปเยือนสถานที่อื่นๆ อีก เพื่อเป็นการให้โอกาสตนเองเพิ่มพูนประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านป่าละอูมีสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประทับใจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ยูนทอง รวมสุข (2549: 62) ที่ระบุว่า นักท่องเที่ยวที่มีความสุข ความเพลิดเพลินกับการมาเที่ยวแล้ว จะมีความเต็มใจกลับมาเที่ยวซ้ำอีกในอนาคต โดยมีการแนะนำกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จักให้มาเที่ยวเช่นเดียวกัน ซึ่งการสร้างคามพึงพอใจ

ให้เกิดขึ้นได้นั้น ต้องสร้างจากประสบการณ์ที่ดี และเป็นประสบการณ์ที่เกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยวนั้น

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวนำเนกตามรูปแบบการเดินทาง และประสบการณ์การท่องเที่ยว

รูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวน (N = 64)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
วัตถุประสงค์หลักในการเดินทาง		
เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินกับความงามตามธรรมชาติ	4	6.00
เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว	10	14.90
เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตท้องถิ่น	27	40.30
เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนในต่างถิ่น	13	19.40
เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการเรียนหรือการทำงาน	5	7.50
เพื่อใช้เวลาพักผ่อนร่วมกับเพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัว	4	6.00
เพื่อได้มีโอกาสพบปะกับผู้คนใหม่ๆ หรือได้เพื่อนใหม่	1	1.50
เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาประกอบการเรียนการสอน	3	4.50
ประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
เคย	30	44.80
ไม่เคย	37	55.20
ประสบการณ์ในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่		
เคยมา	23	34.30
ไม่เคยมา	44	65.70
แหล่งข้อมูลที่ทำให้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่		
ญาติหรือเพื่อนที่เคยมาท่องเที่ยวแนะนำ	20	29.00
หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร / วารสาร	2	3.00
อินเทอร์เน็ต	2	3.00
อาจารย์จากสถานศึกษา	35	52.00
ผู้นำชุมชน (อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน)	8	11.90
ความต้องการกลับมาเยือนอีก		
กลับมาอีก	65	97.00
ไม่กลับมาอีก	2	3.00

ความคิดเห็นที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และความเหมาะสมของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทางธรรมชาติในภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.06) ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความสมบูรณ์ดั้งเดิมของสภาพป่า (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.39) ความสวยงามในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและภูมิทัศน์โดยรอบ (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.34) และความหลากหลายของพืชพรรณ (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.22) มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรอยู่ในระดับดียิ่ง ในขณะที่ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ตามธรรมชาติ (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.12) ความสดชื่นและร่มรื่นของสภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชน (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.06) ความสมบูรณ์และหลากหลายของพืชสมุนไพร (ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.90) มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรอยู่ในระดับดี แต่จะสังเกตได้ว่า ความหลากหลายของสัตว์ป่า (ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.40) กลับมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องจากการขยายตัวของชุมชนมีผลต่อการย้ายถิ่นของสัตว์ป่าเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าลึก และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการออกหากินในตอนกลางคืน จึงทำให้ยากต่อการพบเห็นสัตว์ป่าตามธรรมชาติ ประกอบกับเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติบางเส้นทางมีพื้นที่ป่าชุมชนเล็กน้อย จึงมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ไม่มาก สัตว์ที่พบบ่อยเห็นได้ง่ายเป็นพวกแมลงและนกบางชนิดเท่านั้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และความเหมาะสมของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทางวัฒนธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21) ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อธิยาศัยไมตรีและการต้อนรับของชุมชน (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.55) วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตน (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.42) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.34) อาหารท้องถิ่น (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.30) และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.24) มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรในระดับดียิ่ง ในขณะที่ งานบุญและประเพณี (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.06) ความเชื่อและพิธีกรรม (ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.97) ประวัติชุมชนและแหล่งโบราณสถาน (ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.84) มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรในระดับดี ซึ่งเป็นที่สังเกตว่า ปัจจัยด้านอธิยาศัยไมตรีและการต้อนรับของชุมชน ได้รับคะแนนความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมสูงที่สุด อธิบายได้ว่านักท่องเที่ยวประทับใจสูงมากกับการต้อนรับและการยิ้มแย้มของคนในชุมชน ในขณะที่เดียวกันบ้านป่าละอูยังเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนที่มีเอกลักษณ์ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในขณะที่ประวัติชุมชนและแหล่งโบราณสถานต่างๆ ได้รับความสนใจน้อยที่สุด อาจเนื่องจากชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าละอู มีประวัติความเป็นมาในการตั้งชุมชนเพียงประมาณ 50 ปี และมีโบราณสถานที่ไม่โดดเด่นมากนัก

สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.14) ดังตาราง 12

ตาราง 12 ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว
ต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ			
1. ความสมบูรณ์ดั้งเดิมของสภาพป่า	4.39	0.60	ดีเยี่ยม
2. ความสวยงามในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และภูมิทัศน์โดยรอบ	4.34	0.66	ดีเยี่ยม
3. ความหลากหลายของพืชพรรณ เช่น ดอกไม้ป่า กล้วยไม้ป่า พืชสมุนไพร เฟิร์น และเห็ด เป็นต้น	4.22	0.81	ดีเยี่ยม
4. ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ตามธรรมชาติ	4.12	0.66	ดี
5. ความสดชื่นและร่มรื่นของสภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชน	4.06	0.72	ดี
6. ความสมบูรณ์และหลากหลายของพืชสมุนไพร	3.90	0.78	ดี
7. ความหลากหลายของสัตว์ป่า เช่น นก ปลา ผีเสื้อ แมลง ช้างป่า และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น	3.40	0.85	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.06	0.50	ดี
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม			
1. อัฒยาศัยไมตรีและการต้อนรับของชุมชน	4.55	0.61	ดีเยี่ยม
2. วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตน	4.42	0.68	ดีเยี่ยม
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การใช้พืชสมุนไพร การทอผ้ากี่เอว)	4.34	0.66	ดีเยี่ยม
4. อาหารท้องถิ่น	4.30	0.70	ดีเยี่ยม
5. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง เช่น สภาพบ้านเรือน การแต่งกาย และภาษา เป็นต้น	4.24	0.74	ดีเยี่ยม
6. งานบุญและประเพณีของชุมชน	4.06	0.80	ดี
7. ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ	3.97	0.78	ดี
8. ประวัติชุมชนและแหล่งโบราณสถานต่างๆ ในชุมชน	3.84	0.71	ดี
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.21	0.49	ดีเยี่ยม
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้ง 2 ด้าน	4.14	0.45	ดี

ระดับความคิดเห็น	ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ใช้อย่างยิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
	ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับไม่ดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
	ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
	ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดี	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
	ทรัพยากรมีความสมบูรณ์ในระดับดีอย่างยิ่ง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

ความพึงพอใจต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ

1. **มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมาย** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในภาพรวมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.16) โดยพึงพอใจมากที่สุดในด้านความสุภาพและความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว (คะแนนเฉลี่ย 4.37) ความตรงต่อเวลาของมัคคุเทศก์ (คะแนนเฉลี่ย 4.25) ความเพียงพอของมัคคุเทศก์ในการนำชม บุคลิกภาพและการแต่งกายของมัคคุเทศก์ (คะแนนเฉลี่ย 4.24) ในขณะเดียวกัน มีความพึงพอใจมากในด้านความสามารถในการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน (คะแนนเฉลี่ย 4.13) ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ (คะแนนเฉลี่ย 4.04) การแนะนำเกี่ยวกับกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ (คะแนนเฉลี่ย 3.88) จึงถือได้ว่ามัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมายของชมรมฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี แต่ต้องปรับปรุงบ้างเกี่ยวกับการแนะนำกฎระเบียบของชุมชนและข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าละอู เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นที่ต้องแนะนำการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อป้องกันความขัดแย้งและการเกิดผลกระทบที่ไม่เหมาะสมได้

2. **เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในภาพรวมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.90) โดยมีความพึงพอใจมากในทุกประเด็น (คะแนนเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 4.09-3.87) ยกเว้นในประเด็นป้ายสื่อความหมายและป้ายแนะนำสิ่งต่างๆ บนเส้นทาง (คะแนนเฉลี่ย 3.30) ที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับปานกลาง ทั้งนี้ในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นป้ายต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่จำเป็นต้องใช้ป้ายแนะนำมากนัก แต่สามารถใช้นักสื่อความหมายและมัคคุเทศก์แทน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่า

3. **การบริการอาหารและเครื่องดื่ม** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในภาพรวมระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.65) โดยมีความพึงพอใจมากในทุกประเด็น (คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.18-4.00) ยกเว้นในประเด็นความสะอาดและความเหมาะสมของสถานที่ (คะแนนเฉลี่ย 3.37) ที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับปานกลาง ในขณะเดียวกันในด้านรสชาติของอาหาร ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 4.18) ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ค่อนข้างชื่นชอบอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงที่มีความแปลกและรสชาติจัดจ้านดี แต่ยังคงต้องปรับปรุงสถานที่รับประทานอาหารที่ยังไม่เป็นระบบและไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ๆ ได้

4. **การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจภาพรวมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.04) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่องการข้มเข้มและการต้อนรับของผู้แสดง (คะแนนเฉลี่ย 4.37) ในขณะเดียวกันมีความพึงพอใจมากในด้านความคุ้มค่ากับค่าบริการและระยะเวลาในการจัดแสดง (คะแนนเฉลี่ย 4.16) ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของการแสดง

(คะแนนเฉลี่ย 4.10) แต่มีความพึงพอใจปานกลางในเรื่องความเหมาะสมของสถานที่ชมการแสดง (คะแนนเฉลี่ย 3.40) ซึ่งสรุปได้ว่าในภาพรวมของการจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยงของชมรมฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี แต่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือการปรับปรุงสถานที่ชมการแสดงที่ยังไม่เหมาะสมและเป็นระบบเพียงพอ

5. การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในภาพรวมระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.98) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่องมารยาทและการต้อนรับของผู้ขาย (คะแนนเฉลี่ย 4.25) ส่วนประเด็นที่เหลือนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.15-3.64) ซึ่งสรุปได้ว่าในภาพรวมของการบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน ของทางชมรมฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี โดยเฉพาะการมีอชชาศย์ไมตรีพร้อมที่จะต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว แต่ต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความหลากหลายและน่าสนใจเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

6. การบริการอื่นๆ ของชุมชน พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากต่อการบริการด้านอื่นๆ ของชุมชนเช่นกัน (คะแนนเฉลี่ย 3.94) โดยมีความพึงพอใจมากในทุกประเด็น (คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.09-3.35) ยกเว้นเพียง 2 ประเด็นคือความสะดวกและเพียงพอของที่จอดรถ ที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.39) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.60) ซึ่งทางชมรมฯ ต้องให้ความสำคัญและแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีผลต่อการมาเยือนของนักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นในอนาคต

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.93) ต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมาย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการอื่นๆ ของชมรมฯ ซึ่งสรุปได้ว่า ในภาพรวมของกิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี โดยเฉพาะการมีอชชาศย์ไมตรีพร้อมที่จะต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว ที่ต้องภาคภูมิใจและรักษามาตรฐานการบริการด้านนี้ให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อเป็นจุดขายที่โดดเด่นของชุมชน ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องพัฒนาและปรับปรุงการบริการในบางด้านอย่างเร่งด่วน เช่น การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน สถานที่ชมการแสดงที่ยังไม่เหมาะสมและเป็นระบบ และความไม่สะดวกและเพียงพอของที่จอดรถในการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ๆ รายละเอียดปรากฏดังตาราง 13

ตาราง 13 ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
ต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
1. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น/นักสื่อความหมาย			
1. ความสุภาพและความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว	4.37	0.70	มากที่สุด
2. ความตรงต่อเวลาของมัคคุเทศก์	4.25	0.80	มากที่สุด
3. ความเพียงพอของมัคคุเทศก์ในการนำชม	4.24	0.76	มากที่สุด
4. บุคลิกภาพและการแต่งกายของมัคคุเทศก์	4.24	0.72	มากที่สุด
5. ความสามารถในการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน	4.13	0.85	มาก
6. ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ	4.04	0.77	มาก
7. การแนะนำเกี่ยวกับกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว ต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	3.88	0.81	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.16	0.61	มาก
2. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน			
1. ระยะทางของเส้นทาง	4.09	0.73	มาก
2. จุดศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมบนเส้นทาง	4.03	0.70	มาก
3. ความปลอดภัยในเส้นทาง	4.03	0.76	มาก
4. ความสวยงามของภูมิทัศน์บนเส้นทาง	3.96	0.73	มาก
5. ความหลากหลายของกิจกรรมและวิถีชีวิตบนเส้นทาง	3.96	0.73	มาก
6. ความหลากหลายของพืชพรรณและสัตว์ป่าบนเส้นทาง	3.94	0.83	มาก
7. ความสะอาดบนเส้นทาง	3.87	0.80	มาก
8. ป้ายสื่อความหมายและป้ายแนะนำสิ่งต่างๆ บนเส้นทาง	3.30	0.87	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.90	0.59	มาก
3. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม			
1. รสชาติของอาหาร	4.18	0.74	มาก
2. ความพอเพียงของอาหาร	4.01	0.75	มาก
3. ความสะอาดของน้ำดื่ม	4.01	0.69	มาก
4. คุณภาพและคุณภาพประโยชน์ของอาหาร	4.00	0.72	มาก
5. ความสะอาดของอาหาร	4.00	0.72	มาก
6. ความสะอาดของภาชนะและอุปกรณ์	4.00	0.70	มาก
7. ความสะอาดและความเหมาะสมของสถานที่	3.37	0.67	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.65	0.49	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
4. การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง			
1. การยิ้มแย้มและการต้อนรับของผู้แสดง	4.37	0.71	มากที่สุด
2. ความคุ้มค่ากับค่าบริการ	4.16	0.73	มาก
3. ระยะเวลาในการจัดแสดง	4.16	0.69	มาก
4. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของการแสดง	4.10	0.72	มาก
5. ความเหมาะสมของสถานที่ชมการแสดง	3.40	0.63	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.04	0.52	มาก
5. การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน			
1. มารยาทและการต้อนรับของผู้ขาย	4.25	0.73	มากที่สุด
2. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน	4.15	0.74	มาก
3. ความเหมาะสมกับราคาของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	4.06	0.74	มาก
4. คุณภาพของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.97	0.83	มาก
5. ทำเลและที่ตั้งของร้านขายของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.82	0.99	มาก
6. ความหลากหลายและความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.64	0.92	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.98	0.66	มาก
6. การบริการอื่นๆ ของชุมชน			
1. ความสะดวกในการเข้าถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว	4.09	0.71	มาก
2. ความสะอาดและปลอดภัยบริเวณโดยรอบชุมชน	4.06	0.83	มาก
3. ความเหมาะสมและเป็นธรรมของค่าบริการ	4.01	0.71	มาก
4. การจัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	3.94	0.78	มาก
5. การเตรียมความพร้อมเพื่อปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว	3.55	0.88	มาก
6. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานของชุมชน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ห้องสุขา และการกำจัดขยะ เป็นต้น	3.52	0.99	มาก
7. ความสะดวกและเพียงพอของที่จอดรถ	3.39	0.70	ปานกลาง
8. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ	2.60	0.76	น้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.94	0.51	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้ง 6 ด้าน	3.93	0.48	มาก

ระดับความพึงพอใจ

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อยที่สุด

มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อย

มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจปานกลาง

มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมาก

มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมากที่สุด

มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว

จากผลการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่องเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการท่องเที่ยวของชมรมฯ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) ที่จอดรถที่พบในปัจจุบันยังไม่มีการจัดพื้นที่สำหรับจอดรถเฉพาะของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรมีการจัดหาพื้นที่สำหรับการจอดรถ โดยเฉพาะรถขนาดใหญ่
- 2) ควรมีสวนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ ที่สามารถเข้ามาสืบค้นข้อมูลต่างๆของชุมชนได้สะดวกขึ้น เช่น ข้อมูลการบริการของชมรมฯ ข้อมูลชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และยังสามารถใช้เป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชน
- 3) ที่นั่งชมการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยงที่ยังไม่มีการจัดลานการแสดงที่เหมาะสม และยังไม่เป็นระบบ
- 4) ห้องน้ำมีปริมาณไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ นอกจากนั้น การบริการห้องน้ำ-ห้องสุขาตามเส้นทางศึกษาวัฒนธรรมของชุมชน ยังไม่มีความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวเพียงพอ
- 5) มัคคุเทศก์และนักสื่อความหมายชุมชนมีอัตราศึกษาไม่ตรีและมีความรู้ท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้ดี แต่ยังมีอายุและเสียเวลา จึงต้องฝึกทักษะให้มากขึ้น
- 6) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ ยังน้อยประสิทธิภาพ ซึ่งชุมชนต้องให้ความสำคัญและจัดการอย่างเร่งด่วน โดยต้องประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างเครือข่ายในการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น และ
- 7) การบริการน้ำดื่มที่ยังไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะตามเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติบริเวณบ้านป่าละอู้อย ซึ่งเป็นเส้นทางเดินที่มีระยะทางไกลถึง 6 กิโลเมตร ซึ่งข้อเสนอและดังกล่าว ทางชมรมฯ ได้นำมาร่วมพิจารณาในการแก้ไขและปรับปรุงกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ด้วยเช่นกัน

การนำผลการประเมินมาพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวของชมรมฯ

จากการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันวิเคราะห์และสรุปแนวทางเพื่อปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการของชมรมฯ ให้เหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยมีผู้วิจัยร่วมประชุมและเป็นที่ปรึกษา ซึ่งผลการประชุมมีสิ่งที่ต้องปรับปรุงและแก้ไขดังต่อไปนี้

1. ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ ทางชมรมฯ มีความเห็นว่า ต้องให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้มากขึ้น เป็นอันดับแรก โดยการนำไปสเตอร์และแผ่นพับไปแจกหรือติดตามสถานที่ต่างๆ ที่พบเห็นนักท่องเที่ยวได้บ่อยครั้ง รวมถึงการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวหรือโรงแรมและที่พักต่างๆ ในอำเภอหัวหินและบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักและมาเยือนมากขึ้น นอกจากนั้น ยังได้ให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ไปพัฒนาศูนย์ข้อมูลกลางของชมรมฯ เช่นที่อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้านและบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ส่วนบริเวณ

ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เป็นอาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน มีความเหมาะสมดีแล้ว แต่อาจต้องเตรียมกิจกรรมการต้อนรับเพิ่มเติม เช่น การคล้องพวงมาลัยคอกมะลิ การตกแต่งอาคารต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้วยกระถางต้นไม้ ป้ายและโปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชน รวมถึงข้อมูลของชมรมฯ เป็นต้น

2. ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว/ฝ่ายบริการอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งการบริการในด้านนี้ได้รับความประทับใจมากอยู่แล้ว โดยเฉพาะเรื่องรสชาติและความน่าสนใจของรายการอาหาร เช่น “ตะแวง” ที่เป็นน้ำพริกกะเหรี่ยง ซึ่งถือเป็นจุดขายได้เป็นอย่างดี แต่ก็ควรพัฒนาให้ดีและน่าประทับใจตลอดไป และปรับปรุงในด้านสถานที่รับประทานอาหาร ที่ยังไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ได้ โดยเน้นการบริการอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดและได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น สำหรับฝ่ายการบริการการท่องเที่ยว ควรให้ความสนใจในเรื่องความสะอาดของห้องน้ำ-ห้องสุขาตามสถานที่ต้อนรับและแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมบริการนักท่องเที่ยว

3. ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว “แผนกมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย” ควรพัฒนาการกล้าแสดงออกและการเน้นให้ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำเสนอข้อมูลให้เป็นเอกภาพและไปในทิศทางเดียวกัน การนำยุวมัคคุเทศก์มานำชม สับเปลี่ยนกับนักสื่อความหมายผู้อาวุโสในการนำเสนอข้อมูลชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับการบริการที่หลากหลายยิ่งขึ้น สำหรับ “แผนกจัดการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง” ซึ่งการบริการในด้านนี้ได้รับความพึงพอใจมากจากนักท่องเที่ยว จึงควรรักษาระดับมาตรฐานไว้ให้ดีเสมอไป โดยให้ความสำคัญในเรื่องการฝึกซ้อมและเตรียมพร้อมเพื่อสามารถบริการนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา และทางชมรมฯ ได้ลงความเห็น ว่า ควรปรับปรุงให้มีลานการแสดงที่ถาวรที่มีเก้าอี้หรือที่นั่งชมที่แข็งแรงและเป็นสัดส่วนมากกว่าเดิม ที่เป็นวัสดุจากไม้ไผ่ในบริเวณเดิม ส่วน “แผนกสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน” การบริการด้านนี้ถือว่าทางชมรมฯ ได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีแล้ว สามารถรองรับและจงใจให้นักท่องเที่ยวสนใจได้เป็นอย่างดี และควรพัฒนารูปแบบและคุณภาพของสินค้าของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป นอกจากนี้ ทางชมรมฯ มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรปรับปรุงและบำรุงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนให้มีสภาพที่ดีพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ เช่น ภูมิทัศน์ ความสะอาด ความสะดวกของเส้นทาง และเพิ่มเติมป้ายแนะนำเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวบางพื้นที่ เป็นต้น

4. ฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย ที่ประชุมได้ให้ฝ่ายยานพาหนะฯ ไปพัฒนาที่จอดรถให้เป็นสัดส่วนและสามารถรองรับยานพาหนะของนักท่องเที่ยวได้ทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็ก โดยมีความเห็นร่วมกันว่า ควรจัดบริเวณลานสนามกว้างด้านข้างอาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ต้องจัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยของยานพาหนะของนักท่องเที่ยว รวมถึง

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในการเยือนแหล่งท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมต่างๆ การเตรียมอุปกรณ์ และการฝึกซ้อมเพื่อปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับ “การบริการที่พัก” ปัจจุบันที่พักแบบโฮมสเตย์ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในบ้านป่าละอูเพียง 3 บ้านคือ บ้านผู้ใหญ่บ้านคณิต จันอุปลัมภ์ บ้านพี่บุศรินทร์ ปัญญาหาญ และบ้านบ้านพี่สุนทรี ทองดีเลี้ยง ส่วนในบ้านป่าละอูนี้มีเพียงหนึ่งบ้านเท่านั้นที่พอรองรับนักท่องเที่ยวได้คือบ้านพี่บุญเลิศ ศักดิ์เจริญ ซึ่งถือว่ายังไม่ได้มาตรฐานในการบริการ ทางชมรมฯ มีความเห็นว่าขณะนี้ยังไม่พร้อมให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ เนื่องจากบ้านพักและเครื่องนอนต่างๆ ยังไม่เพียงพอ และไม่มีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้ ต้องปรับปรุงและพัฒนาต่อไป รวมถึงต้องได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้ในด้านนี้เพิ่มขึ้น แต่ก็สามารถรองรับที่พักแบบแค้มป์ไปก่อน

นอกจากนี้ ทางชมรมฯ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า ต้องช่วยกันรณรงค์รักษาความสะอาด และปรับภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา และเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน รวมถึงการรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและนำประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป นั่นคือ “อหยาศัยไมตรี” ที่พร้อมดูแลและต้อนรับนักท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงต่อไปในอนาคต

1. ทางชมรมฯ ยังกังวลในเรื่องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนที่ยังไม่สามารถทำได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันทำได้เพียงนำไปสเตอร์และแผ่นพับไปแจกหรือติดตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง จึงร้องขอให้ทางผู้วิจัยและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล ช่วยประชาสัมพันธ์และชักชวนนักท่องเที่ยวให้มาเยือนมากขึ้น
2. ในด้านเงินทุนและงบประมาณที่ชมรมฯ ต้องนำไปพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป เช่น การรองรับกิจกรรมในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การท่องเที่ยวด้วยจักรยานเพื่อชมสวนผลไม้แบบผสมผสานและการชมภูมิทัศน์รอบหมู่บ้าน การพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ต้องมีเครื่องนอนและอุปกรณ์รองรับ การจัดหาเต็นท์เพื่อรองรับที่พักแบบแค้มป์ เป็นต้น ทางชมรมฯ ได้ร้องขอให้ทางผู้วิจัยและทางนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ช่วยหาทุนและงบประมาณเพื่อดำเนินการตามโครงการต่างๆ ดังกล่าวให้สำเร็จและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ทางชมรมฯ ยังมีความกังวลเกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินการท่องเที่ยวต่อไปได้ด้วยตัวชมรมฯ เอง ถ้าหากผู้วิจัยและทีมผู้วิจัยได้ถอนตัวออกไปจากพื้นที่แล้ว จึงร้องขอให้ยังคงอยู่และช่วยเป็นที่ปรึกษาตลอดไป จนกว่าทางชมรมฯ จะมีความเข้มแข็งและสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู เป็นตัวแทนของตำบลที่มีศักยภาพและเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในครั้งนี้ ผ่านการบริหารและจัดการโดย “ชมรมรมป่าละอู” หลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 8 ขั้นตอนที่สำคัญและได้ดำเนินการ (เนื้อหาปรากฏดังตอนที่ 1) ทางชมรมฯ ได้ร่วมกันวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชมรมฯ โดยผ่านการให้คำปรึกษาและแนะนำจากผู้วิจัย จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ตามองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพจนานุกรม (2546: 15) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรท่องเที่ยว

พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้คือหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพสูงและมีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด ที่ได้จากผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินจากกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มผู้มีความรู้ในทรัพยากรของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มากที่สุด ทั้ง 4 องค์ประกอบซึ่งได้แก่ ด้านจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และด้านความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้บ้านป่าละอูมีความโดดเด่นทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

นอกจากนั้น ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ทางชมรมฯ ได้ร่วมกันค้นหาและคัดเลือกทรัพยากรของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งสรุปได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่มีความหลากหลายและสมบูรณ์ ได้แก่ จุดชมวิวยางพารา ผาแดง เขาร่ม น้ำตกป่าละอู น้ำตกป่าละอูน้อย ป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่า เช่น ช้างป่า ลิงเสน ผีเสื้อ และนกนานาชนิด เป็นต้น 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งเป็นวิถีชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ได้แก่ หมู่บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหารพื้นบ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง การประกอบพิธีแต่งงาน และการประกอบพิธีศพ เป็นต้น สำหรับงานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานพื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง ประเพณีไหว้พระจันทร์ ประเพณีกินข้าวห่อ เป็นต้น และกิจกรรมการเล่นในชุมชน ได้แก่ การเล่นสะบ้า การเดินขาห้อย

(นอฮาค่อ) การยิงธนูหน้าไม้ การยิงหนังสติ๊กของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง การเล่นพิณกะเหรี่ยง (เต๋หน้า) การร้องเพลงและการรำพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง การเป่าเขาสัตว์ การเป่าแคนกะเหรี่ยง ส่วนองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน การทอผ้ากี่เอวด้วยลวดลายผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง และการทำเครื่องจักรสาน เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ทางชมรมฯ ยังได้กำหนดข้อตกลงร่วมกันในการจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน สรุปได้ดังนี้

1.1 ชุมชนมีการแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและไม่ขัดแย้งกับพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าชุมชนและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ นอกจากนี้ทางชมรมฯ ยังได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ต้องการให้หมู่บ้านป่าละอู้น้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านป่าละอู

1.2 ทางชมรมฯ ได้มีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น มีการพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนในบ้านป่าละอู ส่วนในพื้นที่ของหมู่บ้านป่าละอู้น้อย ห้วยป่าละอู้น้อย และน้ำตกป่าละอู้น้อย จะไม่มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงใดๆ เพื่อให้พื้นที่บริเวณนี้มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด รวมถึงเป็นการรักษาระบบนิเวศป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ให้ยั่งยืนต่อไป

1.3 ทางชมรมฯ ได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ การร่วมกันสงวนพื้นที่ป่าไม้โดยรอบชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าในความดูแลของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ส่วนกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนที่ผู้อาวุโสเริ่มมีความห่วงใยในการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการส่งเสริมให้เยาวชนมีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยให้เยาวชนเข้าร่วมในการแสดงทางวัฒนธรรมมากขึ้น รวมถึงการกระตุ้นให้เห็นคุณค่าของผ้าทอมือด้วยกี่เอวที่มีลายผ้างดงามเป็นเอกลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง

2. ด้านกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงทำให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินการท่องเที่ยวของชมรมฯ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วยสร้างโอกาสให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชมรมฯ ได้เรียนรู้ระบบนิเวศตามธรรมชาติ ที่มีความสมบูรณ์และหลากหลายทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า รวมถึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

2.2 ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีทางการใหม่ๆ จากสิ่งที่มีอยู่ เช่น ได้มีความรู้และประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมตามกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งการค้นหาและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การร่วมกันจัดตั้งชมรมฯ การระดมทุนจากสมาชิกชมรมฯ การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการ การกำหนดอัตราค่าบริการและการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม การได้เรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมและการให้บริการในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการได้ร่วมกันติดตามและประเมินผลที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.3 สมาชิกชมรมฯ ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการความรู้ ที่ผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (training) และการนำตัวแทนสมาชิกชมรมฯ ศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน (education tour) ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้จากการได้เห็นตัวอย่างและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

2.4 สมาชิกชมรมฯ ทุกรุ่นทั้งเยาวชนไปจนถึงผู้อาวุโส ที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ และนักสื่อความหมาย ได้ร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยว ในขณะที่นำชมตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน

2.5 สมาชิกชมรมฯ ได้เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดมสมอง ซึ่งทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้และความคิดของชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการสรุปบทเรียนร่วมกันตลอดกระบวนการ

2.6 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ เป็นการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้แก่ชุมชนในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเป็นฐานพลังในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

3. ด้านการจัดการ

3.1 การจัดการองค์กร การดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน มีลักษณะการดำเนินงานในรูปของชมรม “ป่ากะญอกะตอป่าละอู” ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการและมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วยประธานชมรมฯ รองประธานชมรมฯ เลขาธิการชมรมฯ เภรวัณูญิกชมรมฯ และคณะกรรมการใน 4 ฝ่ายคือ 1) ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ 2) ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว 3) ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วย 3 แผนกย่อยคือ

แผนกมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย แผนกจัดการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง แผนกสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 4) ฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย โดยเริ่มต้นจากสมาชิกชมรมฯ ที่เป็นกลุ่มแกนนำจำนวน 30 คน ได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ การร่วมกันกำหนดเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจนและเป็นธรรมที่ได้มาจากสัดส่วนของรายได้จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการนำเที่ยว มีการระดมทุนจากการสมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ เพื่อเป็นทุนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ สำหรับสำนักงานหรือที่ทำการของชมรมฯ ได้ใช้ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเป็นสถานที่หลักและได้ขอใช้พื้นที่บางส่วนของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางการติดต่อสอบถามและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ ได้สะดวกยิ่งขึ้น

3.2 การจัดการกิจกรรมและบริการ ทางชมรมฯ มีการค้นหาและคัดเลือกรูปแบบกิจกรรมและบริการต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับได้ของชุมชน ซึ่งได้แก่ การศึกษาวิถีชีวิตในเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนโดยใช้นักสื่อความหมาย การศึกษาธรรมชาติในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติโดยใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การชมการแสดงทางวัฒนธรรมและการละเล่นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง การรับประทานอาหารพื้นบ้าน การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน การดำรงชีวิตในป่าตามวิถีกะเหรี่ยง การศึกษาพรรณไม้ป่าและสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนออกเป็น 3 เส้นทางคือ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู และเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย โดยรูปแบบกิจกรรมและบริการต่างๆ นี้ ได้ถูกคัดเลือกและนำมาบรรจุไว้ใน โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบครึ่งวันอัตราค่าบริการ 150 บาท/คน แบบเต็มวันอัตราค่าบริการ 200 บาท/คน และแบบค้างคืน 1 คืน อัตราค่าบริการ 400 บาท/คน (หากเลือกชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะต้องเสียค่าบริการเพิ่มอีกคนละ 100 บาท แต่ต้องเป็นกลุ่มอย่างน้อย 10 คนขึ้นไป) ซึ่ง โปรแกรมการท่องเที่ยวนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบกิจกรรมและช่วงเวลาที่เหมาะสม หรือเลือกท่องเที่ยวตาม โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่จัดให้ ส่วนค่าบริการที่เหลือจากรายจ่ายจะนำเข้ามาเป็นผลกำไรของชมรมฯ โดยฝ่ายเหรัญญิกของชมรมฯ จะจัดทำบัญชีและนำเงินเข้าฝากไว้กับธนาคาร เพื่อนำมาปันผลตามจำนวนหุ้นในการประชุมใหญ่ประจำปี นอกจากนี้ ทางชมรมฯ ยังได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและปฏิบัติตามได้เหมาะสมกับชุมชน

3.3 การจัดการการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้สังคมภายนอกรู้จักและมาเยือน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่ออินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์) ตามที่อยู่ <http://www.kkw.mmutr.ac.th/fht/pala-u.html> โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อรองรับทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปวางไว้ตามสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ทำการน้ำตกป่าละอู รวมถึงการบอกกล่าวปากต่อปาก ของสมาชิกชมรมฯ ตลอดจนหน่วยงานราชการและบริษัทเอกชนที่สนใจ เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม ที่พัก แต่ผลของการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวยังไม่ได้รับความสนใจจากผู้มาเยือนมากนัก ซึ่งสรุปได้ว่าการจัดการด้านการตลาดยังคือยประสิทธิภาพ ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

3.4 การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางชมรมฯ ได้ร่วมกันแสวงหา พันธมิตรหรือเครือข่ายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ 1) การประสานความร่วมมือกันภายในชุมชน คือระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน หรือระหว่างหมู่บ้านกับองค์กรท้องถิ่น โดยได้นำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เข้าไปอยู่ในโครงการOTOP Village Champion (OVC) ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในตำบลได้ เช่น น้ำตกป่าละอู การสาธิตการเลี้ยงโคนม การผลิตกระดาษจากใยสับปะรด และการแสดงทางวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง การผลิตผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก บ่อมรกต เป็นต้น รวมถึงการขอความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 2) การประสานความร่วมมือกับภายนอกชุมชนทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น เครือข่ายชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์เดียวกัน และบริษัทนำเที่ยว และโรงแรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงหน่วยงานสถานศึกษา เพื่อขอความช่วยเหลือด้านวิชาการและการฝึกอบรมต่างๆ

3.5 การติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยว ทางชมรมฯ ได้ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งดำเนินการผ่านระบบการประชุมเวทีชาวบ้านประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบปัญหาผลที่เกิดขึ้นแล้วและอาจเกิดขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยวของชุมชน และเพื่อร่วมกันป้องกัน เฝ้าระวัง และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งผลผลสัมฤทธิ์ในการแก้ไขปัญหาต้องศึกษาในระยะยาว นอกจากนี้ยังได้ให้ชุมชนร่วมกันเฝ้าระวังพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่อาจสร้างปัญหาต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว โดยทำการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวก่อนเข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการ รวมถึงการกล้าขอร้องและเตือนนักท่องเที่ยว หากมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ในขณะเดียวกัน ทางชมรมฯ ยังได้มีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ

ของชมรมฯ โดยการใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวหลังการให้บริการ
ท่องเที่ยวของชมรมฯ ทุกครั้ง การจัดทำกล่องรับความคิดเห็น เพื่อสามารถนำผลการประเมินมาพัฒนา
และปรับปรุงคุณภาพการบริการต่างๆ ให้เหมาะสมมากขึ้น สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับ
นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน รวมถึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการชมรมฯ ด้วย

4. ด้านการมีส่วนร่วม

เนื่องจากกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วม (PAR) ที่เน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการ
ท่องเที่ยวของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหา
และความต้องการของชุมชน การวางแผน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการประเมินผลจาก
การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ความเข้มข้นและลักษณะของการเข้าร่วมอาจแตกต่างกันไปตาม
สถานการณ์และกระบวนการดำเนินการ โดยทางชมรมฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วม
ของสมาชิกชมรมฯ ในการดำเนินกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งผลที่ได้สามารถ
บ่งบอกถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลได้ว่าเป็นแบบแท้จริงหรือแบบจอมปลอม ซึ่งได้
ร่วมกันสร้างแบบสอบถาม “รูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมป่าละอูะตอป่าละอูใน
การดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์” (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ง) ที่มีข้อความที่มีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตาม
ความเป็นจริงที่ตนเองได้ปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวตามสถานการณ์จริง
(program standard) ซึ่งกำหนดค่าคะแนนตามลักษณะการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบคือ “สมาชิกมีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจด้วยตัวของสมาชิกเองทั้งหมด” เท่ากับ 4 คะแนน “สมาชิกมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ
ดำเนินการบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างสมาชิกกับผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัย” เท่ากับ 3 คะแนน
“สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการ โดยความช่วยเหลือและให้คำแนะนำจากผู้วิจัยและ
ทีมงานผู้วิจัย” เท่ากับ 2 คะแนน “สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการจากการชักนำหรือ
รับฟังข้อมูลข่าวสารจากผู้วิจัยและทีมงานผู้วิจัยเพียงด้านเดียวเท่านั้น” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้น
นำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

การมีส่วนร่วมแบบแท้จริง (genuine participation)

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกมีอำนาจ (empowerment) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.26-4.00

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกให้ความร่วมมือ (cooperation) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.25

การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation)

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.76-2.50

การมีส่วนร่วมแบบสมาชิกได้รับการเลี้ยงดู (domestication) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.75

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกชมรมฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมในภาพรวมทั้ง 4 ขั้นตอนเป็นรูปแบบให้ความร่วมมือ (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.64) เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นตอน พบว่า ในขั้นตอนแรกเป็นการวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน สมาชิกชมรมฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบให้ความร่วมมือ (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 3.03) สำหรับขั้นตอนที่ 2 เป็นการวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน สมาชิกชมรมฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบให้ความร่วมมือเช่นกัน (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.79) ส่วนขั้นตอนที่ 3 เป็นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน สมาชิกชมรมฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบต้องได้รับความช่วยเหลือ (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.08) และขั้นตอนสุดท้าย เป็นการติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว สมาชิกชมรมฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบต้องได้รับความช่วยเหลือเช่นกัน (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 1.96) จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สมาชิกชมรมฯ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจกรรมของชมรมอย่างแท้จริง (genuine participation) ในลักษณะให้ความร่วมมือ (cooperation) ใน 3 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน และการติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว แต่มีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation) ในลักษณะได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกชมรมฯ ยังไม่มีความรู้และความสามารถในการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาดเพียงพอและไม่สามารถจัดทำได้ด้วยตนเอง ยังต้องพึ่งพิงและร้องขอความช่วยเหลือจากผู้วิจัยและสถานศึกษา เพื่อชักนำนักท่องเที่ยวมาเยือนในพื้นที่ ซึ่งต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกันในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการให้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกป่าละอู่ออกมาสู่การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวมเป็นแบบแท้จริง ซึ่งสมาชิกชมรมฯ ได้มีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล บนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนกับทีมผู้วิจัยจากภายนอก ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าได้สอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543: 146) ที่ระบุว่า ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมที่พึงปรารถนามากที่สุดคือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) ซึ่งประชาชนต้องมีการแสดงออกในการมีส่วนร่วมแบบให้ความร่วมมือ (cooperation) และแบบที่ประชาชนมีอำนาจ (empowerment) ในการตัดสินใจและควบคุมกิจการต่างๆ ทุกขั้นตอน หากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ อย่างแท้จริงแล้ว จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของระบบและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิก ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกที่พึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยว สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแก่ทรัพยากรท่องเที่ยวได้ รายละเอียดดังตาราง 14

ตาราง 14 ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของสมาชิกชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	รูปแบบการมีส่วนร่วม
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน			
1. การตัดสินใจเข้าร่วมเพื่อจัดการการท่องเที่ยว	3.87	0.35	ประชาชนมีอำนาจ
2. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยว	3.47	0.57	ประชาชนมีอำนาจ
3. การประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	3.10	0.48	ให้ความร่วมมือ
4. การพิจารณาสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	2.83	0.53	ให้ความร่วมมือ
5. การรวมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน	1.87	0.57	ได้รับความช่วยเหลือ
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.03	0.31	ให้ความร่วมมือ
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน			
1. การจัดตั้งชมรมฯ	3.53	0.51	ประชาชนมีอำนาจ
2. การคัดเลือกผู้นำและคณะกรรมการชมรมฯ	3.87	0.35	ประชาชนมีอำนาจ
3. การกำหนดโครงสร้างของชมรมฯ	3.77	0.43	ประชาชนมีอำนาจ
4. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ	3.33	0.48	ประชาชนมีอำนาจ
5. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว	3.23	0.73	ให้ความร่วมมือ
6. การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มภารกิจ	3.10	0.61	ให้ความร่วมมือ
7. การสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	3.07	0.37	ให้ความร่วมมือ
8. การเตรียมความพร้อมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาหารและเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง	3.03	0.49	ให้ความร่วมมือ
9. การกำหนดกฎระเบียบการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว	2.80	0.41	ให้ความร่วมมือ
10. การระดมเงินทุนและองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการท่องเที่ยว	2.50	0.78	ได้รับความช่วยเหลือ
11. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการต่างๆ	2.47	0.73	ได้รับความช่วยเหลือ
12. การวางแผนจัดการท่องเที่ยว	2.40	0.50	ได้รับความช่วยเหลือ
13. การกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ	2.20	0.71	ได้รับความช่วยเหลือ
14. การตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ	1.87	0.63	ได้รับความช่วยเหลือ
15. การฝึกอบรมและศึกษาดูงานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1.80	0.61	ได้รับความช่วยเหลือ
16. การกำหนดส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อย่างเป็นทางการ	1.63	0.56	ได้รับการเลี้ยงดู
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	2.79	0.41	ให้ความร่วมมือ

ตาราง 14 (ต่อ)

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	รูปแบบการมีส่วนร่วม
ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว			
1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม	2.83	0.53	ให้ความร่วมมือ
2. การทดลองจัดนำเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง	2.53	0.51	ให้ความร่วมมือ
3. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ สู่ภายนอก	1.70	0.47	ได้รับการเลี้ยงดู
4. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด	1.27	0.45	ได้รับการเลี้ยงดู
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	2.08	0.58	ได้รับความช่วยเหลือ
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยว			
1. การจัดประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้น	2.37	0.56	ได้รับความช่วยเหลือ
2. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	2.03	0.56	ได้รับความช่วยเหลือ
3. การวิเคราะห์และรายงานผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น	1.47	0.68	ได้รับการเลี้ยงดู
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	1.96	0.38	ได้รับความช่วยเหลือ
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ขั้นตอน	2.64	0.16	ให้ความร่วมมือ

รูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม = รูปแบบสมาชิกได้รับการเลี้ยงดู มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.75
 รูปแบบสมาชิกได้รับความช่วยเหลือ มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.76 – 2.50
 การมีส่วนร่วมแบบแท้จริง = รูปแบบสมาชิกให้ความร่วมมือกัน มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.25
 รูปแบบสมาชิกมีอำนาจ มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.26 – 4.00

บทที่ 6

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นการวิจัยประเมินผล (evaluation research) ซึ่งผลการศึกษานี้ทำให้ทราบถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ ว่าทำให้สถานการณ์ทั่วไปภายในชุมชนดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร รวมถึงสามารถนำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐานในปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป การประเมินผลในขั้นตอนนี้ได้ดำเนินการในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2552 หลังจากได้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ ไปแล้วประมาณ 8 เดือน โดยได้ศึกษาการรับรู้และความรู้สึกของประชาชนบ้านป่าละอูที่เป็นตัวแทนของคนในท้องถิ่นตำบลห้วยสัตว์ใหญ่และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยวของ “ชมรมป่าละอูเกาะตอป่าละอู” ซึ่งเป็นสมาชิกชมรมฯ ทั้งหมด โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน และประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมฯ จำนวน 110 คน (จากตัวแทนหรือหัวหน้าครอบครัวๆ ละ 1 คนใน 110 ครอบครัวที่ปรากฏว่ามีอยู่จริงในพื้นที่) รวมทั้งหมด 150 คนซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม “การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก จ) ที่ผ่านการสร้างแบบสอบถามร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ประชาชนชมรมฯ และสมาชิกชมรมฯ โดยได้สร้างข้อความที่เป็นตัวชี้วัดเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ ใน 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีข้อความให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบทั้งข้อความเชิงบวก (positive statement) และข้อความเชิงลบ (negative statement) โดยได้กำหนดค่าคะแนนตามความเข้มข้นของผลที่จะเกิดขึ้น 3 ระดับคือ “เพิ่มขึ้น/ดีขึ้น” เท่ากับ 3 คะแนน “เท่าเดิม/คงเดิม” เท่ากับ 2 คะแนน “ลดลง/แย่ลง” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลได้ประเมินมารวมกันและคำนวณหาหน้าหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

รับรู้ว่ามีผลที่เกิดขึ้นมีสภาพแย่ลง (ลดลง)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.67
รับรู้ว่ามีผลที่เกิดขึ้นมีสภาพเหมือนเดิม (คงเดิม)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.68-2.34
รับรู้ว่ามีผลที่เกิดขึ้นมีสภาพดีขึ้น (เพิ่มขึ้น)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.35-3.00

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

เพศ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.70) เป็นเพศชาย ในอัตราใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 43.30) กับเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนประชากรทั้งหมดของชุมชนบ้านป่าละอูที่ระบุไว้ในข้อมูลทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประจำปี พ.ศ. 2552 ที่มีจำนวนประชากรเพศหญิงและเพศชายในจำนวนใกล้เคียงกัน ผลการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า บทบาทของเพศชายและหญิงมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้กำหนดให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องเพศ จะกระทำไม่ได้ (พงศ์พัฒน์ ธีระประเทืองกุล, 2541: 9) ดังนั้นในปัจจุบัน เพศหญิงและชายจึงสามารถแสดงออกถึงความเป็นผู้นำครอบครัวหรือทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนได้เท่าเทียมกัน

อายุ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 62 ปี และอายุน้อยที่สุด 15 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 38.87 ปี ซึ่งมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 12.48 ปี แสดงว่าประชาชนผู้ให้ข้อมูลมีอายุแตกต่างกันพอสมควร โดยประชาชนส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 26.00) ในอัตราส่วนเท่ากัน รองลงมา มีอายุมากกว่า 50 ปี (ร้อยละ 19.30) และอายุระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 18.70) ตามลำดับ ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน ซึ่งเป็นวัยที่กำลังทำงาน ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและหน้าที่การงานของตนเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 446) เกี่ยวกับวัยกลางคน (middle age) นั้น เป็นบุคคลที่มีช่วงอายุระหว่าง 40-65 ปี เป็นบุคคลที่มีแบบแผนชีวิตที่เข้ารูปเข้ารอยแล้ว ตลอดจนเป็นบุคคลที่มีพัฒนาการสมวัย เนื่องจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้สะสมมา และเป็นวัยที่มีวุฒิภาวะสูงสุดของชีวิต ซึ่งมักจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานในหน่วยงานต่างๆ

สถานภาพสมรส พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.70) ระบุว่าสมรสแล้ว รองลงมา เป็นโสด (ร้อยละ 14.00) เป็นหม้าย (ร้อยละ 10.70) และหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ 0.70) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านป่าละอู ที่ระบุว่า ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงมักจะสมรสเร็ว ตั้งแต่อายุยังน้อย รวมถึง จิราพรรณ พินศิริกุล (2533: 25) เพิ่มเติมว่า การสมรสเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญตัวแปรหนึ่ง ที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งๆ แตกต่างกันไป นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระพล ทองมา (2548: 41) ที่ระบุว่า คนโสดกับคนที่สมรสแล้ว จะมีความรู้สึกแตกต่างกันในจุดหมายของชีวิต นอกจากนี้ การสมรสยังทำให้บุคคลมีความนึกคิดที่สุขุมรอบคอบมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น และน่าจะเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้นด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 44.00) มีระดับการศึกษาเพียง ประถมศึกษา นอกจากนั้น (ร้อยละ 36.70) ระบุว่าไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งผลการศึกษารูปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับ ปัญญา หิรัญรัมย์ (2529: 199) ที่กล่าวว่า บุคคลในชนบททั่วไปนั้น มักจะมีระดับการศึกษาต่ำ เนื่องจากทุกคนให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพหรือทำไร่ทำนาเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง มากกว่าที่จะให้ความสนใจกับการศึกษา และอีกเหตุผล อาจเนื่องจากคนในหมู่บ้านเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งได้รับ โอกาสทางการศึกษาน้อย เนื่องจากได้มีการก่อตั้ง โรงเรียนและรับนักเรียนชาวกะเหรี่ยง เข้าศึกษาเพียงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประกอบกับการเดินทางออกไปนอกชุมชนในอดีตทำได้ยาก และคนที่ มีอายุมากกว่า 25 ปีในปัจจุบันจึงน่าจะได้รับการศึกษาไม่มากนัก

อาชีพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่ง (ร้อยละ 46.00) ระบุว่ามีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมา ประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 17.30) และค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 14.70) ตามลำดับ ผลการศึกษารูปได้ว่า คนในชุมชนป่าละอูเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง จึงมีอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากความต้องการทางด้านปัจจัยการดำรงชีวิต เพิ่มขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนวิถีชีวิตจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นการรับจ้างแต่ก็ยังคงเป็น การรับจ้างทำไร่ทำนาในที่ดินของเกษตรกรคนอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ส่วนการรับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2543: 31) ที่ระบุว่า ประชาชนในภาคชนบท ส่วนมากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งประชาชนเหล่านี้มักจะประสบปัญหาทางการศึกษาและปัญหาความยากจน โดยเฉพาะ การขาดแคลนปัจจัยในการผลิตของภาคการเกษตร ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตตกต่ำ รวมถึงปัญหาด้านการตลาด ที่ถูกเอร็ดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

รายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 3,534.74 บาท โดยมีรายได้ ต่อเดือนสูงสุด 25,000 บาท และต่ำสุด 300 บาท ในขณะที่เดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เกือบครึ่ง (ร้อยละ 48.70) มีรายได้ในช่วง 2,001-4,000 บาทต่อเดือน รองลงมามีรายได้ไม่เกิน 2,000 บาท (ร้อยละ 26.70) และมีรายได้ในช่วง 4,001-6,000 บาท (ร้อยละ 20.00) ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย เมื่อเทียบกับค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีอัตราวันละ 160 บาท (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2552: ระบบออนไลน์) นอกจากนั้น ลักษณะครอบครัวของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงเป็นลักษณะครอบครัวชายที่มีสมาชิก ในครอบครัวหลายคน ถึงแม้จะมีรายได้ใกล้เคียงกับค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ แต่ก็ยังต้องการปัจจัยใน การดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5.43 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 12 คน และน้อยที่สุด 1 คน นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-4 คน (ร้อยละ 36.70) รองลงมา มีจำนวนสมาชิก 5-6 คน (ร้อยละ 30.00) และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 6 คนขึ้นไป (ร้อยละ 28.00) ตามลำดับ จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า บ้านป่าละอูเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวหลายคนอาศัยอยู่ร่วมกัน

ลักษณะครอบครัว พบว่า ครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.00) มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว และมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 28.00) ที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้ทราบว่า ครอบครัวของประชาชนในหมู่บ้านป่าละอู ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกหลายคนในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่ ที่มีการสืบเชื้อสายมาจากสกุลเดียวกัน เช่น จันทร์อุปถัมภ์ ปลืดอก และปัญญาหาญ เป็นต้น

ภูมิลำเนาเดิม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 52.70) เป็นคนในตำบล ห้วยสัตว์ใหญ่มาตั้งแต่เกิด รองลงมาคือย้ายมาจากตำบลอื่น (ร้อยละ 37.30) ย้ายมาจากจังหวัดอื่น (ร้อยละ 8.00) และย้ายมาจากอำเภออื่น (ร้อยละ 2.00) ตามลำดับ จากผลการวิจัย ทำให้ทราบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ตั้งรกรากในชุมชนนี้มาตั้งแต่มีการตั้งหมู่บ้านป่าละอู ในขณะที่เดียวกัน ประชาชนที่ย้ายภูมิลำเนาจากจังหวัดอื่น หมายถึงจังหวัดเพชรบุรี การย้ายมาจากอำเภออื่น หมายถึงอำเภอสามร้อยยอด และการย้ายมาจากตำบลอื่น หมายถึงตำบลบึงนคร โดยพื้นที่เหล่านี้จะมีกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่เช่นกัน

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่เกิน 20 ปี รองลงมา เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 14.70) ระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 12.70) และมากกว่า 50 ปี (ร้อยละ 12.00) ตามลำดับ โดยมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนนานที่สุด 62 ปี และน้อยที่สุด 1 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย 26.41 ปี จากผลการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิด และได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ สร้างครอบครัวในพื้นที่แห่งนี้ติดต่อกันมานาน ด้วยข้อจำกัดของการเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่ทางราชการได้รวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นชุมชน โดยจำกัดสิทธิการออกนอกพื้นที่ เนื่องจากถือเป็นชนกลุ่มน้อยในอดีต และมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ แต่ในปัจจุบันมีประชาชนจากพื้นที่อื่นได้อพยพเข้ามาอยู่ภายหลังบ้าง นอกจากนี้ ยังพบว่า บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของชุมชน (newcomers in the communities) มักจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) ในระดับต่ำกว่าบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลานานๆ (วีระพล ทองมา, 2548: 54) รายละเอียดทั้งหมดปรากฏดังตาราง 15

ตาราง 15 จำนวนและร้อยละของประชาชนท้องถิ่น จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ประชาชนท้องถิ่น (N = 150)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	85	56.70
หญิง	65	43.30
อายุ		
ไม่เกิน 20 ปี	15	10.00
21 – 30 ปี	28	18.70
31 – 40 ปี	39	26.00
41 – 50 ปี	39	26.00
มากกว่า 50 ปี	29	19.30
ค่าเฉลี่ย (μ) = 38.87 ปี	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) = 12.48 ปี	
ค่าต่ำสุด (min) = 15 ปี	ค่าสูงสุด (max) = 62 ปี	
สถานภาพการสมรส		
โสด	21	14.00
สมรส	112	74.70
หม้าย	16	10.70
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	1	0.70
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	66	44.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	9	6.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	12	8.00
ปริญญาตรี	4	2.70
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.70
การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)	3	2.00
ไม่ได้เรียนหนังสือ	55	36.70
อาชีพ		
รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	1.30
ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	22	14.70
รับจ้างทั่วไป	69	46.00
เกษตรกร	26	17.30
นักเรียน / นักศึกษา	10	6.70
อื่นๆ เช่น ว่างาน เป็นพ่อบ้าน/แม่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น	21	14.00

ตาราง 15 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ประชาชนท้องถิ่น (N = 150)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่เกิน 2,000 บาท	40	26.70
2,001 – 4,000 บาท	73	48.70
4,001 – 6,000 บาท	30	20.00
มากกว่า 6,000 บาท	7	4.70
ค่าเฉลี่ย (μ) = 3,534.74 บาท	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) = 2,527.62 บาท	
ค่าต่ำสุด (min) = 300 บาท	ค่าสูงสุด (max) = 25,000 บาท	
สมาชิกในครัวเรือน		
ไม่เกิน 2 คน	8	5.30
3 – 4 คน	55	36.70
5 – 6 คน	45	30.00
มากกว่า 6 คน	42	28.00
ค่าเฉลี่ย (μ) = 5.43 คน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) = 2.30 คน	
ค่าต่ำสุด (min) = 1 คน	ค่าสูงสุด (max) = 12 คน	
ลักษณะครอบครัว		
ครอบครัวเดี่ยว	108	72.00
ครอบครัวขยาย	42	28.00
ภูมิลำเนาเดิม		
เป็นคนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ตั้งแต่เกิด	79	52.70
ย้ายมาจากตำบลอื่น	56	37.30
ย้ายมาจากอำเภออื่น	3	2.00
ย้ายมาจากจังหวัดอื่น	12	8.00
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
ไม่เกิน 20 ปี	75	50.00
21 – 30 ปี	19	12.70
31 – 40 ปี	16	10.70
41 – 50 ปี	22	14.70
มากกว่า 50 ปี	18	12.00
ค่าเฉลี่ย (μ) = 26.41 ปี	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) = 17.14 ปี	
ค่าต่ำสุด (min) = 1 ปี	ค่าสูงสุด (max) = 62 ปี	

ตอนที่ 2 การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลการศึกษาระดับการรับรู้ของประชาชนท้องถิ่น จำแนกตามผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในตารางที่ 16 พบว่า

1. การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่ หลังจากมีพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจของชุมชนในภาพรวมมีสภาพคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอันใด (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.30) แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเพิ่มเติมว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้ของตนเองและและครอบครัวเพิ่มขึ้น รวมถึงการท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ภายในชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิระพล ทองมา และประเจต อำนวย (2547: 87) ที่ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ประชาชนได้รับความรู้และประสบการณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้น เพราะประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเห็นและเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมที่ต่างกันจากนักท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้มูลค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประเพณี ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมีมูลค่าสูงขึ้น และสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะสินค้าทางเกษตรกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาสั่งสมกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ นอกจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้ระบุเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงในการจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน ยังคงเหมือนเดิม อาจเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมภายนอกชุมชนเป็นจำนวนมาก รวมถึงประชาชนทั่วไปยังไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมและรับประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากนัก ในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็ไม่ได้ส่งผลทำให้ราคาสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีราคาเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสินค้ายังมีปริมาณน้อย ผลิตในไม่กี่ครอบครัว และยังไม่มียูรูปแบบที่หลากหลายเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543: 162) ที่ระบุว่าชุมชนไม่ได้รับรายได้จากการขายสินค้า ซึ่งสาเหตุอาจเนื่องมาจากคุณภาพและปริมาณของสินค้าที่ผลิตโดยประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานตามที่นักท่องเที่ยวหรือสถานประกอบการต้องการ แต่ในทางกลับกัน ผู้ให้ข้อมูลได้ระบุถึงผลที่เกิดขึ้นมีสภาพแย่งชิงคือ ปัญหาความขัดแย้งในผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้จะเป็นการรับรู้เพียงเล็กน้อยและเป็นเพียงการเริ่มต้น แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่ยืนยันว่า อาจส่งผลทางลบมากขึ้นในอนาคตหากยังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2546: 204) ที่ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคในชุมชนสังคมท้องถิ่น โดยบางกลุ่มอาจไม่ได้รับผลประโยชน์จาก

การท่องเที่ยวเลยหรือได้รับน้อยก็จะมีความรู้สึกเอารัดเอาเปรียบและนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์และต่อต้านการท่องเที่ยวต่อไปได้

2. การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าการท่องเที่ยวทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนดีขึ้น (มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.61) โดยผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและประเพณีของตนเอง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้การพึ่งพาอาศัยกันของประชาชนในชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังทำให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดทัศนคติและความรู้สึกที่ดีต่อการพบปะและต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเพิ่มขึ้น รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของบุตรเพื่อสามารถสื่อสารและพูดคุยกับนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระพล ทองมา และประเจต อำนวย (2547: 85) ที่ได้ระบุว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในชุมชนต้องการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานให้มากขึ้น เพื่อที่จะสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวให้เข้าใจ นอกจากนี้ ประชาชนก็ได้พึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกันยังสอดคล้องกับ ศรีัญญา วรากุลวิทย์ (2546: 29-30) ที่ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเจ้าบ้านหรือผู้คนในท้องถิ่น กับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน รวมถึงยังช่วยฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเพิ่มปริมาณการติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับสังคมภายนอก กระตุ้นให้เกิดการฝึกหัดและเรียนรู้ภาษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความคิดและทำความเข้าใจวัฒนธรรมระหว่างกัน และนำไปสู่การเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน ในขณะเดียวกัน เป็นที่สังเกตว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ว่าการท่องเที่ยวไม่ได้ทำให้ความรักและความใกล้ชิดกันภายในครอบครัวเปลี่ยนแปลงและยังคงเหมือนเดิม รวมถึงการท่องเที่ยวก็ไม่ได้ทำให้เกิดความนิยมในการหันกลับมาปลูกและใช้พืชสมุนไพรของประชาชนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเนื่องจากชาวบ้านมีการใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าธรรมชาติในวิถีชีวิตประจำวันมาแต่ดั้งเดิมอยู่แล้ว เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็ไม่ได้มีผลต่อความนิยมหรือความต้องการใช้หรือปลูกพืชสมุนไพรของประชาชนเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด จึงทำให้การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้ในบริเวณบ้านมีน้อยมาก ซึ่งผลการศึกษานี้แตกต่างกับผลการศึกษาของ มนต์ สุภักษ์ (2544: 264) ที่ได้ระบุว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน แนวโน้มของชาวบ้านส่วนใหญ่ 3 ใน 4 ส่วน หันกลับมาใช้พืชสมุนไพรทั้งในการปรุงอาหารและรักษาโรค ซึ่งชี้ให้เห็นว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านเข้าใกล้ธรรมชาติมากขึ้นกว่าสมัยที่ยังไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลังจากมีพัฒนากิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมมีสภาพเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอันใด (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.11) แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวทำให้ตนเองมีความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระพล ทองมา และประเจต อำนวย (2547: 85) ที่ได้ระบุว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและก่อให้เกิดการอนุรักษ์ นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนช่วยให้ประชาชนตระหนักและอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์พืชในป่าชุมชนมากขึ้น ซึ่งทำให้อากาศบริสุทธิ์เพราะมีต้นไม้และป่าไม้ช่วยดูดซับสารพิษต่างๆ จากควันพิษของพาหนะเดินทาง ในขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลได้ระบุว่า การท่องเที่ยวไม่ได้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันใดกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชน นั่นคือสภาพอากาศที่บริสุทธิ์และความร่มรื่นภายในชุมชน ความสะอาดของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และการพังทลายของดินตามทางเดินและแหล่งน้ำ ที่ยังคงมีสภาพเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุมชนอยู่ใกล้กับผืนป่าตะวันตก ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อันมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และธรรมชาติอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังกล่าวจึงเกิดขึ้นน้อย และอาจต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ในทางกลับกัน ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสัตว์ป่าในพื้นที่ชุมชนว่า มีสภาพแยลง (ลดลง) เพราะจำนวนสัตว์ป่าที่พบเห็นได้ลดจำนวนลงหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ทั้งนี้ อาจเนื่องจากอาณาเขตของหมู่บ้านติดกับถนนและที่ตั้งของชุมชน ที่มีเสียงอีกที่ก็กรีกโครม ซึ่งรบกวนความเป็นอยู่ของสัตว์ป่า มีส่วนทำให้สัตว์ป่าแตกตื่นและพากันอพยพเข้าไปอาศัยในป่าที่ลึกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2535: 266) ที่ระบุว่า พันธุ์สัตว์ป่าที่แตกต่างกันมีความอดทนต่อการรบกวนของนักท่องเที่ยวต่างกัน แม้แต่สัตว์ป่าชนิดเดียวกันก็มีความอดทนต่อการรบกวนแตกต่างกันไป ตามช่วงเวลาของปี ฤดูกาลสืบพันธุ์ อายุ ถิ่นที่อยู่อาศัย และพฤติกรรมของสัตว์ป่าแต่ละชนิด ซึ่งโดยปกติแล้วผลกระทบตอสัตว์ป่ามักเกิดขึ้นด้วยความไม่ตั้งใจของนักท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลระบุว่าความสะอาด ปราศจากขยะและสิ่งปฏิกูลภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในสภาพที่แยลงเช่นกัน ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูลภายในชุมชนมีมาทั้งก่อนและหลังจากการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว โดยมีปัญหาทั้งการทิ้งขยะและการกำจัดขยะที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวมของชุมชน แต่พอมีการท่องเที่ยวเข้ามาผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า มีส่วนทำให้ปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูลดังกล่าว

มีปริมาณเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือน จากผลการศึกษาสอดคล้องกับวิจัย เทียนน้อย (2528: 6-7) ที่ระบุว่า การรักษาสถานที่ท่องเที่ยววันนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าหากผู้ที่เข้ามาใช้บริการมากเกินไป อาจทำให้สถานที่ท่องเที่ยวสกปรก เกิดสภาพมลภาวะขึ้น ดังนั้นการวางแผนที่รัดกุม จะช่วยอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวให้คงความสวยงามต่อไปได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการรับรู้ต่อผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวมทั้ง 3 ด้านในสภาพที่ดีขึ้นหรือเพิ่มขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.36) แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นหรือมีสภาพดีขึ้น หลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2546: 212) ที่ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีได้ทั้งด้านบวกด้านลบ แต่ผลกระทบทางด้านบวกจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมุ่งเน้นให้มีความยั่งยืนอย่างน้อย 3 ประการ คือความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายในชุมชนท้องถิ่น ที่จะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวก่อผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่น ถ้าหากชุมชนท้องถิ่นไม่มีการวางแผนพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบ อันเป็นปัญหาด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นจะต้องเผชิญและแก้ไขต่อไป

ตาราง 16 จำนวน ร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย และระดับการรับรู้ของประชาชนท้องถิ่น
จำแนกตามผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจาก การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	เพิ่มขึ้น	คงเดิม	ลดลง	ค่าคะแนน เฉลี่ย	ระดับ การรับรู้
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
ด้านเศรษฐกิจ					
1. ความพึงพอใจของท่านต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร?	118 (78.70)	32 (21.30)	- (-)	2.79	เพิ่มขึ้น
2. การท่องเที่ยว ทำให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัว ของท่านเป็นอย่างไร?	88 (58.70)	62 (41.30)	- (-)	2.59	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยว ทำให้การหมุนเวียนและ การกระจายรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?	68 (45.30)	67 (44.70)	15 (10.00)	2.35	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยวทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพ แก่ประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?	46 (30.70)	104 (69.30)	- (-)	2.31	คงเดิม
5. การท่องเที่ยวทำให้ราคาของสินค้าของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นอย่างไร?	34 (22.70)	116 (77.30)	- (-)	2.23	คงเดิม
6. ท่านคิดว่าปัญหาความขัดแย้งในผลประโยชน์จาก กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างไร?	72 (48.00)	78 (52.00)	- (-)	1.52	แย่งลง
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม				2.30	คงเดิม
ด้านสังคมและวัฒนธรรม					
1. การท่องเที่ยว ทำให้การเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนเป็นอย่างไร?	139 (92.70)	11 (7.30)	- (-)	2.93	เพิ่มขึ้น
2. การท่องเที่ยวทำให้การพึ่งพาอาศัยกัน ของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?	125 (83.30)	25 (16.70)	- (-)	2.83	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยวทำให้ท่านมีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	121 (80.70)	29 (19.30)	- (-)	2.81	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยว ทำให้ความร่วมมือในกิจกรรม และประเพณีต่างๆ ของชุมชนเป็นเช่นไร?	117 (78.00)	33 (22.00)	- (-)	2.78	เพิ่มขึ้น
5. ความรู้สึกของท่านต่อการพบปะและต้อนรับ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นอย่างไร?	120 (80.00)	21 (14.00)	9 (6.0)	2.74	เพิ่มขึ้น
6. เมื่อมีการท่องเที่ยว แนวโน้มการส่งเสริมการศึกษา ของบุตรเพื่อสื่อสารและพูดคุยกับนักท่องเที่ยว เป็นอย่างไร?	67 (44.70)	72 (48.00)	11 (7.30)	2.37	เพิ่มขึ้น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากประชาชนท้องถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ควรมีการอบรมและสอนภาษาอังกฤษให้กับเยาวชนในชุมชน 2) ควรเพิ่มเติมการจัดประเพณีการปลูกข้าวไร่ และการจำลองแบบหมอดำแบบบรรจุเข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ 3) เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ควรมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ควรให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงทั้งชุมชนและให้มากที่สุด 5) ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เยาวชนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน และการส่งเสริมให้มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยว 6) ชาวบ้านอยากให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีนักท่องเที่ยวมาเยือนอย่างสม่ำเสมอและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น 7) ควรปลูกฝังให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตแบบเดิม ตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และควรเน้นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมให้มากที่สุด 8) ชาวบ้านอยากให้คนในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาความสะอาด และช่วยกันเก็บขยะหากพบเจอตามแหล่งท่องเที่ยว 9) นักท่องเที่ยวหรือบุคคลจากภายนอก เมื่อมาท่องเที่ยวในชุมชน ควรให้เกียรติกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งจากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น ทางชมรมฯ ได้นำมาประชุมและหารือร่วมกันในการวางแผนดำเนินการและแก้ไขต่อไป

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ซึ่งใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้รวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนหรือชมรมขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว จากผลการพัฒนาสามารถนำไปสู่รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทิศทางที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผสมผสานร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3) เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ศึกษา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอูเพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ 1) กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยวและมีความรู้ในทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) 2) กลุ่มสมาชิกชมรมป่าละอูกระทิงทั้งหมด โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการการท่องเที่ยวของชมรมป่าละอูกระทิง จำนวน 4 กลุ่ม ทั้งหมด 67 คน ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2552 4) กลุ่มประชาชนท้องถิ่นทั่วไป โดยแบ่งเป็นสมาชิกชมรมป่าละอูกระทิงทั้งหมด 40 คน และประชาชนทั่วไปในหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ที่เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากหัวหน้าครอบครัว ทั้งหมด 110 ครอบครัวที่ปรากฏอยู่จริงในพื้นที่ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาทั้งหมด 17 เดือน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1: เพื่อประเมินระดับศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1. บริบทเชิงชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีพื้นที่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ทำให้เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ธรรมชาติและป่าเขา ตามแนวพรมแดนประเทศไทยและประเทศสหภาพพม่า ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ซึ่งใช้ที่ราบริมแม่น้ำปราณบุรีและที่ราบเชิงเขาเป็นพื้นที่ทำกิน ประชาชนส่วนใหญ่ยึดอาชีพเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง ในพื้นที่ของตำบลที่เต็มไปด้วยภูเขาสลับซับซ้อนขนานทั้งทางด้านตะวันออกและตะวันตกของพื้นที่ ทำให้มีลำน้ำสายย่อยไหลลงสู่แม่น้ำปราณบุรี ที่ไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ในแนวเหนือใต้อยู่หลายสายด้วยกัน แต่เนื่องจากพื้นที่ภูเขาเป็นพื้นที่รับน้ำที่ไม่ใหญ่และยังถูกบุงกรุก จึงทำให้ปริมาณน้ำสำหรับอุปโภคไม่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง แม้ฝนจะตกในปริมาณที่พอเหมาะ แต่แหล่งเก็บกักน้ำก็ยังไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้เพียงพอตลอดปี จึงทำให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ของตำบลหลายแห่ง ส่วนวิถีชีวิตชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาและความเชื่อที่หลากหลาย ทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และบางกลุ่มมีการนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นจะเห็นว่า ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในแหล่งธรรมชาติ และความกลมเกลียวสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนที่มีความเชื่อทางศาสนาที่ต่างกัน

2. บริบทเชิงการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สามารถนำมาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยวได้ มีอยู่มากมายและกระจายตัวอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ หอคูช้าง แหล่งโป่งดิน น้ำตกป่าละอู น้ำตกป่าละอูน้อย จุดชมวิวยางพารา ถ้ำค้างคาว ถ้ำमें บ่อมรกต พืชพรรณและสัตว์ป่า เป็นต้น ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ ศาลตายาย ด่านพุไทร สวนสมเด็จพระย่า ตลาดสินค้าชุมชน (สหกรณ์การเกษตร) โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ โรงเรียนอานันท์ วัดอานันท์ ส่วนวัฒนธรรมและความเชื่อ ได้แก่ การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหาร การเลือกคู่และการประกอบพิธีแต่งงาน การคลอดลูก การประกอบพิธีศพ ประเพณีไหว้พระจันทร์ ประเพณีกินข้าวห่อ พิธีการทำบุญข้าวไร่ หรือเรียกขวัญข้าว พิธีเช่น สรวงผีเจ้าที่เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน ในขณะเดียวกัน ยังมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ในตำบลอื่นๆ รอบตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่สามารถสร้างเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงได้ เช่น หมู่บ้านกะเหรี่ยงป่าเต็ง ถ้ำประกายดาว

ถ้ำดาว ถ้ำสถานลับแล ถ้ำไก่อ่หล่น ถ้ำปากน้อย ไร่่องุ่นหัวหินฮิลล์ ถ้ำเขาจ้าว การล่องแพห้วยตะลุย หุ่นพลาซงาม และอ่างเก็บน้ำเขื่อนปรางบุรี เป็นต้น

2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ การท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในปัจจุบัน มีแหล่งท่องเที่ยวหลักอยู่ที่น้ำตกป่าละอู ประกอบกับมีการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยว ในหมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู หมู่ที่ 5 บ้านเฉลิมพร และหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ส่วนหมู่ที่ 4 บ้านห้วยผึ้ง หมู่ที่ 7 บ้านคลองน้อย หมู่ที่ 8 บ้านเฉลิมราชพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านหนองสำโรง หมู่ที่ 10 บ้านหนองสะแก และหมู่ที่ 11 บ้านปากคลอง ซึ่งแม้จะมีความน่าสนใจในเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่สามารถใช้เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ หรือสถานที่ต่างๆ ที่ยังคงสำรวจหรืออาจมีการสำรวจเพิ่มเติมในอนาคต ยังคงเป็นพื้นที่ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยอยู่ในปัจจุบัน

2.3 บทบาทของประชาชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในชุมชนให้ความสนใจกับกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก เนื่องจากเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น ปรากฏในรูปของการให้บริการด้านต่างๆ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรมนำเที่ยว เดินป่า ล่องแพ คูสัตว์ป่า ในเส้นทาง การท่องเที่ยวหลักของตำบล โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการ เช่น การให้ความรู้ การจัดทำโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี แต่ยังไม่มีการจัดการในลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม แต่มีโครงการที่ดำเนินการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่สำคัญคือ โครงการ OTOP Village Champion (OVC) ประจำปี พ.ศ. 2549 ที่ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีจุดเด่นทางผลิตภัณฑ์ชุมชนและการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา หมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และหมู่ที่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ดี แต่เป็นโครงการที่ดำเนินการเป็นรายปี ทำให้ขาดความต่อเนื่อง

2.4 ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่ผ่านมา นั้น มีการดำเนินการ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหลายโครงการ แต่เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณแบบรายปี จึงไม่มีความต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ประชาชนในชุมชนยังไม่สามารถสร้างวิถีของการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในตำบลยังขาดประสิทธิภาพ การพัฒนาและการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ของตำบล ในบริเวณผืนป่าตะวันตก ยังมีปัญหาที่ดำเนินการได้ลำบาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสงวนในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางทหารที่อยู่ในความดูแลของกองทัพภาคที่ 1 นอกจากนั้น เส้นทางถนนภายในตำบลที่ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง

ขนาด 2 ช่องทาง และมีปัญหาในการขยายช่องทางการสัญจร เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสัตว์ป่าได้ ในขณะเดียวกัน ถนนสายรองภายในตำบลหลายเส้นทางยังเป็นทางลูกรัง ชำรุดและเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางสัญจร โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

2.5 ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการประสานความร่วมมือกันภายในตำบลและระหว่างตำบลกับหน่วยงานภายนอก เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ เช่น การศึกษาและการวิจัยในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น โครงการ OTOP Champion Village (OVC) และการศึกษาคุณภาพจากหน่วยงานภายนอก ที่เอื้อให้เกิดการท่องเที่ยวท้องถิ่น ซึ่งโครงการเหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับชุมชน นอกจากนี้ ยังมีองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่สามารถสนับสนุนงบประมาณ หากชุมชนจัดทำโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและมีความจำเป็นเร่งด่วน และยังมีหน่วยงานการศึกษา ระดับอุดมศึกษาในพื้นที่หลายแห่ง ที่สามารถประสานความร่วมมือด้านวิชาการและงบประมาณ

3. ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ และประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยประสานงานกับกลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกลุ่มผู้ที่มีความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยว หรือผู้มีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งสิ้น 19 คน ร่วมกันประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยประยุกต์ใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548: 5/7 – 5/11) โดยเริ่มจากการประเมินในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือเป็นพื้นที่ที่ยังความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง และเป็นการใช้พื้นที่ที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งการประเมินต้องผ่านข้อกำหนดข้างต้นก่อน จากนั้นจึงประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการประเมินในประเด็นที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในแต่ละพื้นที่ยังไม่เป็นรูปธรรม โดยประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ประกอบด้วยดัชนีชี้วัด 4 ดัชนีคือ 1) จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ 2) ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ 3) ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ 4) ความปลอดภัยของ

แหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว ผลการประเมินพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่ขัดต่อกฎหมายใดๆในพื้นที่ ทำให้ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ผ่านข้อกำหนดทั้งหมดในเบื้องต้น และการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นต่อไป พบว่า แหล่งธรรมชาติของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้คะแนนเฉลี่ยรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีคุณสมบัติครบทั้ง 4 องค์ประกอบ แสดงให้เห็นว่า แหล่งธรรมชาติของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้ โดยหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู มีคุณสมบัติเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินสูงที่สุดในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้บ้านป่าละอู มีความโดดเด่นทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ

จากการศึกษาข้อมูลปัจจัยทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อทำการคัดเลือกเพียงชุมชนเดียวในการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ทำให้หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู มีความเหมาะสมมากกว่าชุมชนอื่นๆ ในการเป็นตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ สำหรับการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2: เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1. กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยได้ติดต่อและประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อขอพบผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู และปราชญ์หรือผู้รู้ของหมู่บ้าน เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยและทีมงานวิจัยกับชุมชน และเพื่อขออนุญาตเข้ามาดำเนินการวิจัยในพื้นที่ และแจ้งว่าผู้วิจัยเป็นใคร จะเข้ามาทำอะไรในหมู่บ้าน และให้เหตุผลของการศึกษาในหมู่บ้านนี้ รวมถึงชาวบ้านจะได้ประโยชน์อย่างไร เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น ซึ่งการพบปะชาวบ้านในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอให้ชาวบ้านร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกันคัดเลือกตัวแทนของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแกนนำดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งต้องเป็นตัวแทนของทุกกลุ่มในหมู่บ้านได้ และต้องกระจายในทุกช่วงชั้นอายุ เพศ อาชีพ และพื้นที่ และยังได้ตัวแทนเพิ่มเติมจากชาวบ้านทั่วไปที่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และเริ่มดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 การเริ่มต้นค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยกลุ่มแกนนำประชุมเพื่อร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการกลุ่มตามเทคนิคการจัดประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เพื่อให้แกนนำร่วมกันคิดและค้นหาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านป่าละอูที่ทุกคนประสบพบเจออยู่ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้จุดประเด็นหัวข้อของปัญหา 3 ด้านคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากนั้นร่วมกันสรุปปัญหาที่สำคัญที่สุด 3 อันดับได้แก่ ปัญหาเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ละเลยและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ปัญหาคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง ยังไม่มีงานทำและขาดรายได้เป็นจำนวนมาก และปัญหาพบขยะมากมายในหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ละเลยและไม่สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียวัฒนธรรมอันมีค่าของชุมชน จากนั้นได้ร่วมกันค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้ข้อสรุปว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน อาจเป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง โดยการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น และช่วยปลูกฝังและส่งเสริมให้เยาวชนเกิดสำนึกและหวงแหนในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม หลังจากนั้น ร่วมกันประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน และเพื่อตัดสินใจว่าจะพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปหรือไม่ ซึ่งสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นได้ทั้งด้านบวกและลบ แต่ควรให้ความสำคัญกับผลกระทบทางลบ และควรหาทางป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด จากนั้นแกนนำทั้งหมดได้มีมติร่วมกันว่า “ยืนยันจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนต่อไป”

1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มแกนนำประชุมร่วมกับผู้วิจัยอีกครั้ง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ จุดชมวิวยางพางู ผาแดง เขาร่ม น้ำตกป่าละอู น้ำตกป่าละอูน้อย ป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่า นานาชนิด เป็นต้น ส่วนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ แบ่งเป็นวิถีชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ได้แก่ หมู่บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหารพื้นบ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานฟื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง ประเพณีไหว้พระจันทร์ ส่วนกิจกรรมการละเล่นในชุมชน ได้แก่ การเล่นสะบ้า การเดินขาหยั่ง (นอฮาค่อ) การยิงธนูหน้าไม้กะเหรี่ยง การเล่นพิณกะเหรี่ยง (เต่หน้า) การร้องเพลงและการรำพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง การเป่าแคนกะเหรี่ยง และองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน การทอผ้ากี่เอว

เป็นต้น จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาและความพร้อมของชุมชน โดยประยุกต์ใช้เทคนิค SWOT Analysis ซึ่งสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านป่าละอูมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากมีจุดแข็งหลายประการในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม ในขณะที่จุดอ่อนส่วนใหญ่เป็นเพียงจุดเล็กๆ ที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ และได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาของจุดอ่อนและอุปสรรคนั้นๆ

1.3 การจัดตั้งชมรมและโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรม โดยสมาชิกกลุ่มแกนนำร่วมกันจัดตั้งชมรม เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนในชื่อ ชมรมป่าละอูกะตอป่าละอู ซึ่งมีสมาชิกในระยะเริ่มต้น 30 คน โดยมี นายศักดิ์ กา ปัญญาหาญ เป็นประธานชมรมฯ ร่วมกับคณะกรรมการ 4 ฝ่ายคือ ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว และฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย ซึ่งได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ กำหนดเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจนและเป็นธรรมที่ได้มาจากสัดส่วนของรายได้จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริการนำเที่ยว การระดมทุนจากการสมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ เพื่อเป็นทุนดำเนินการ

1.4 การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน ใน 2 แห่งคือ ศึกษาดูงานการสาธิตการเลี้ยงโคนม การจัดแสดงของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ ในหมู่ 6 บ้านโคนมพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และศึกษาดูงานการเป็นมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมายธรรมชาติ ในศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หลังจากศึกษาดูงาน สมาชิกชมรมฯ ร่วมประชุมเพื่อนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้มาร่วมกันและหาแนวทางในพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเช่น ได้ตกลงกันให้อบรมยุวมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชนชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

1.5 การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการเตรียมความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว โดยจัดการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เพื่อระดมความคิดในการออกแบบกิจกรรมและบริการ ซึ่งได้มีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ การกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ซึ่งรูปแบบกิจกรรมและบริการได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 3 เส้นทางคือ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดิน

ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านปาละดู และเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศห้วยปาละดูน้อย และโปรแกรมการท่องเที่ยว 3 รูปแบบคือ แบบครึ่งวันอัตราค่าบริการ 150 บาท/คน แบบเต็มวันอัตราค่าบริการ 200 บาท/คน และแบบค้างคืน 1 คืน อัตราค่าบริการ 400 บาท/คน ซึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับชุมชน และการจัดสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แสวงหาพันธมิตรหรือเครือข่ายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทั้งระหว่างชุมชน และชุมชนกับสังคมภายนอก โดยนำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เข้าไปอยู่ในโครงการ OTOP Village Champion (OVC) ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง และประสานความร่วมมือกับเครือข่ายชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์เดียวกัน หลังจากนั้นได้ร่วมกันเตรียมความพร้อมทั้งแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะมีการทดลองการให้บริการการท่องเที่ยวด้วยโครงการท่องเที่ยวนำร่อง

1.6 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนสู่ภายนอก ซึ่งทางชมรมฯ ได้มีการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด 3 รูปแบบคือ โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่ออินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์) แต่ผลการประชาสัมพันธ์ยังไม่ได้รับความสนใจและยังขาดประสิทธิภาพ ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

1.7 การทดลองการท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อให้คณะดำเนินงานของชมรมฯ ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน และเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้เหมาะสมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวจริงต่อไป โดยมีการทดลองรับนักท่องเที่ยว 4 ครั้ง ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 จากนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่อง 4 กลุ่ม รวมทั้งหมด 67 คน

1.8 การติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยดำเนินการผ่านระบบการประชุมเวทีชาวบ้านประจำทุกเดือนเพื่อรับทราบปัญหาผลที่เกิดขึ้น ให้ชุมชนร่วมกันเฝ้าระวังพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่อาจสร้างปัญหา และมีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการของชมรมฯ เพื่อสามารถนำผลการประเมินมาใช้ในพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการ กิจกรรมและการบริการให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของชุมชนทั้งทางด้านพื้นที่ ทางสังคมวัฒนธรรม และความรู้สึกรักของประชาชน

ความพึงพอใจต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาความพึงพอใจต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยวนำร่อง 4 กลุ่ม จำนวนทั้งหมด 67 คน ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ.2552 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี ในขณะที่เดียวกัน นักท่องเที่ยวยังมีความพึงพอใจมาก ต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ ทั้ง 6 ด้านซึ่งได้แก่ ด้านมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมาย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการในภาพรวมของชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่าในภาพรวมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงกิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี ในขณะที่เดียวกัน นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในบรรยากาศไม้ตรีของชุมชนที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ชุมชนต้องปรับปรุงในเรื่องการประชาสัมพันธ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวบางประการ ได้แก่ สถานที่ชมการแสดงที่ยังไม่เหมาะสมและเป็นระบบ และความไม่สะดวกและเพียงพอของที่จอดรถในการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ๆ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมป่ากะต้อปาละอูในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

จากผลการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมฯ จำนวนทั้งหมด 30 คน ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า สมาชิกชมรมฯ มีรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) ในลักษณะให้ความร่วมมือ (cooperation) ใน 3 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน และการติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกัน พบว่า มีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation) ในลักษณะได้รับความช่วยเหลือ (assistencialism) ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม สรุปได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวมยังคงเป็นแบบแท้จริงที่สมาชิกชมรมฯ ได้มีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล บนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนกับผู้วิจัยจากภายนอก

2. การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบของการจัดการที่สำคัญ 4 ด้านดังนี้คือ

2.1 ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่มีพื้นที่และอาณาบริเวณติดกับอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตก จึงมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่า โดยมีศักยภาพและความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมสูงค่าใกล้เคียงกัน โดยทางธรรมชาติจะมีจุดเด่นที่ประกอบไปด้วย จุดชมวิวกาหลงผาแดง เขาร่ม น้ำตกป่าละอู น้ำตกป่าละอูน้อย ป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด สำหรับจุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะเป็นวิถีชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ได้แก่ หมู่บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิม การแต่งกาย การใช้ภาษา การบริโภคอาหารพื้นบ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง เทศกาลและงานประเพณีที่สำคัญ เช่น งานฟื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง ประเพณีไหว้พระจันทร์ ประเพณีกินข้าวห่อ รวมถึงกิจกรรมและการเล่นต่างๆ เช่น การเล่นสะบ้า การเดินขาหยัง การยิงธนูหน้าไม้ของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง การเป่าเขาสัตว์ การเล่นพิณกะเหรี่ยง (เต๋หน้า) การเป่าแคนกะเหรี่ยง การร้องเพลงและการรำพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การปลูกพืชสมุนไพร การทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน การทอผ้ากี่เอวด้วยลวดลายผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง และการทำเครื่องจักรสาน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวที่มีความโดดเด่นทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและมรดกวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง อีกทั้งยังผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว) เพื่อยืนยันว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพสูง ที่จะสามารถรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปได้ดี

2.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในครั้งนี้ ได้ผ่านวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่ผสมผสานการใช้เทคนิคในกระบวนการพัฒนาหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) การฝึกปฏิบัติจริง การระดมสมอง และกิจกรรมสัมพันธ์ในการร่วมเล่นเกมนันทนาการต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและดำเนินการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ และเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตามกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การเริ่มต้นค้นหาและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การร่วมกันจัดตั้งชมรมฯ การระดมทุน การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการ การกำหนดอัตราค่าบริการ และการจัดสรร

ผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม การได้เรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมและการให้บริการในด้านต่างๆ ผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (education tour) และการปฏิบัติจริง รวมถึงการได้ร่วมกันติดตามและประเมินผลที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนนี้ จะเป็นการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้แก่ชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเป็นฐานพลังในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

2.3 ด้านการจัดการ

2.3.1 การจัดการที่ดำเนินการในรูปของชมรม “ป่าละอู” โดยมีโครงสร้างการบริหารจัดการและมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และคณะกรรมการ 4 ฝ่ายคือ ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว และฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย โดยมีสมาชิกเริ่มต้นดำเนินการ 30 คน ปัจจุบันมีทั้งหมด 40 คน ได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ กฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ การร่วมกันกำหนดเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจนและเป็นธรรม ที่ได้มาจากสัดส่วนของรายได้จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการนำเที่ยว มีการระดมทุนจากการสมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ เพื่อเป็นทุนดำเนินการ

2.3.2 การจัดการด้านกิจกรรมและบริการ โดยค้นหาและคัดเลือกรูปแบบกิจกรรมและบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับได้ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 3 เส้นทางคือ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู และเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย และมีรูปแบบกิจกรรมและบริการที่ได้บรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว 3 รูปแบบคือ แบบครึ่งวันอัตราค่าบริการ 150 บาท/คน แบบเต็มวันอัตราค่าบริการ 200 บาท/คน และแบบค้างคืน 1 คืน อัตราค่าบริการ 400 บาท/คน (หากเลือกชมการแสดงทางวัฒนธรรมและร่วมการเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะต้องเสียค่าบริการเพิ่มอีกคนละ 100 บาท แต่ต้องเป็นกลุ่มอย่างน้อย 10 คนขึ้นไป) ซึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบกิจกรรมและช่วงเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้ ได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับชุมชน

2.3.3 การจัดการการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ได้จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ 3 รูปแบบคือ ไปสเตอร์ แผ่นพับ

และสื่ออินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์) โดยนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปวางไว้ตามสถานที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน แต่ผลของการทำการประชาสัมพันธ์ยังไม่ได้รับความสนใจและยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

2.3.4 การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้ร่วมกันแสวงหาพันธมิตรหรือเครือข่ายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งระหว่างชุมชนกับชุมชนและชุมชนกับสังคมภายนอก โดยนำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เข้าไปอยู่ในโครงการ OTOP Village Champion (OVC) ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เช่น น้ำตกป่าละอู การสาธิตการเลี้ยงโคนม การผลิตกระดาษจากใยสับปะรด การแสดงทางวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง การผลิตผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก และบ่อมรกต เป็นต้น รวมถึงประสานความร่วมมือกับเครือข่ายชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์เดียวกัน

2.3.5 การติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยดำเนินการผ่านระบบการประชุมเวทีชาวบ้านประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบปัญหาผลที่เกิดขึ้นแล้ว หรืออาจเกิดขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ให้ชุมชนร่วมกันเฝ้าระวังพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่อาจสร้างปัญหาต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว โดยทำการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวก่อนให้บริการ รวมถึงการกล้าขอร้องและเตือนนักท่องเที่ยวหากมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และทางชมรมฯ ยังได้มีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวหลังการให้บริการท่องเที่ยวของชมรมฯ ทุกครั้ง เพื่อสามารถนำผลการประเมินมาใช้ในพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการ รวมถึงกิจกรรมและการบริการ ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของชุมชน ทั้งทางด้านพื้นที่ ทางสังคมวัฒนธรรม และความรู้สึกของประชาชนในชุมชน

2.4 ด้านการมีส่วนร่วม โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกป่ากะญอกะตอป่าละอู ในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวมเป็นแบบแท้จริง (genuine participation) ซึ่งสมาชิกชมรมฯ ได้มีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการและประเมินผล บนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนกับทีมผู้วิจัยจากภายนอก ที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นที่มีความรัก ความหวงแหน ที่จะพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง บนพื้นฐานการพัฒนาที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3: เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจากสมาชิกชมรมปาละอูปะตูปะละอู จำนวน 40 คน และประชาชนทั่วไปในหมู่ที่ 3 บ้านปาละอู ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 110 ครัวเรือน มีการรับรู้เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ในทิศทางบวก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางบวก หรือมีสภาพดีขึ้น หลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้

อภิปรายผล

การพัฒนาการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ได้มีโอกาสกำหนดทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งดำเนินการได้โดยให้ประชาชนได้จัดตั้งองค์กรหรือชมรมฯ ของชุมชน เพื่อเข้ามามีบทบาทในการวางแผนกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง การวางแผน และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวทั้งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันก็ไม่ลืมที่จะสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสามารถใช้ “การท่องเที่ยว” เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนในครั้งนี้ ได้ผ่านกระบวนการดำเนินการและพัฒนาร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชนร่วมกับผู้วิจัย ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท่องเที่ยว

การพัฒนาสังคมหรือชุมชนใดๆ ต้องมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนก่อน เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้สังคมหรือชุมชนนั้นๆ สามารถพัฒนาขึ้นได้ ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ความเป็นผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก การศึกษาอบรม สื่อมวลชน การพึ่งพาตนเอง นวัตกรรม (innovator) ความสามารถ จินตภาพสมัยใหม่ (modern image) การเคลื่อนที่ประเภทต่างๆ ความเต็มใจ เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ความเป็นเมือง ความขยันขันแข็ง และความรักถิ่นฐาน เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 115-116) ดังนั้นในขั้นตอนนี้ จึงได้มีการศึกษาปัจจัยที่สำคัญเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานก่อนนำไปสู่กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งได้แก่ บริบทของชุมชน หรือสภาพทั่วไปของชุมชนในด้านต่างๆ และบริบททางการท่องเที่ยวของชุมชน หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในอดีตที่ผ่านมาและที่ปรากฏในปัจจุบัน เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง บทบาทของประชาชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยว และปัจจัยภายนอก ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ยังเป็นสิ่งที่ช่วยประเมินเบื้องต้น ในความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป ว่ามีศักยภาพหรือไม่ เพียงใด ดังคำกล่าวของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542: 32-39; สนธยา พลศรี, 2547: 210 – 211) ที่ระบุว่า หากสังคมใดมีปัจจัยในการพัฒนาชุมชน 6 ประการ ที่ประกอบไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการฝึกอบรม อยู่มาก ย่อมมีโอกาสในการพัฒนาได้มาก สามารถแพร่กระจายและรับประโยชน์ จากภายนอกสังคม ได้มากตามไปด้วยเช่นกัน จากนั้นได้นำทรัพยากรที่สำคัญดังกล่าวนี้ มากำหนด ปัจจัยนำเข้า (in put) ในกระบวนการพัฒนาชุมชนหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การประเมินระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสำรวจ ประเมิน และกำหนด ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ในแต่ละ จังหวัดหรือในแต่ละท้องถิ่นมักมีทรัพยากรท่องเที่ยวหลายแห่ง ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ย่อมมีศักยภาพแตกต่างกัน ทรัพยากรการท่องเที่ยวบางแห่งอาจมีศักยภาพสูง ในขณะที่ทรัพยากรท่องเที่ยวบางแห่งมีศักยภาพต่ำ แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ จึงไม่สามารถทำการพัฒนา

ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ทุกแห่ง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2546: 77-78) ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยปกติจึงแยกวางแผนและพัฒนาเฉพาะเป็นรายพื้นที่ (มนัส สุวรรณ, 2538: 127) ซึ่งการการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้ ได้ใช้แบบประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งมีเป้าหมายในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดแนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548: 4-13) ซึ่งเป็นการประเมินในประเด็นที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในแต่ละพื้นที่ยังไม่มีการจัดการที่เป็นรูปธรรม ผลการประเมินพบว่า ในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องและมีการใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ส่วนการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ได้คะแนนเฉลี่ยรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีคุณสมบัติครบทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ด้านความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และด้านความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าแหล่งธรรมชาติของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้ โดยหมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู มีคุณสมบัติเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ได้รับคะแนนการประเมินสูงที่สุดในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้บ้านป่าละอู มีความโดดเด่นทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล (2542: 32-34) ที่ได้ระบุว่า องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก และมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับที่ สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2548: 5-1) ที่ได้ระบุเพิ่มเติมว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ ซึ่งอาจจะมีเกี่ยวข้องกันกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

นำผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้ระดับค่าคะแนนมากที่สุดและผ่านเกณฑ์มาตรฐานการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว มาพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อคัดเลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสมที่สุด เพื่อจะเป็นตัวแทนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในขั้นตอนต่อไป ซึ่งได้ผลสรุปคือ “หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู”

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ดำเนินการขึ้นในพื้นที่หมู่ 3 บ้านป่าละอู โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยเริ่มที่ “คน” ในชุมชน ที่ต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีและพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน (วีระพล ทองมา, 2551: 15) และรู้จักที่จะวิเคราะห์สังคมตนเอง ซึ่งปรากฏการณ์ใดๆ จะมีความหมายอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับคนที่มอง การที่จะรู้ว่าสังคมใดมีลักษณะอย่างไร หรือจะเข้าใจสังคมใด จะต้องมองสังคมนั้นด้วยสายตาของคนในสังคมนั้นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 151) ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่เรียกว่า “มนุษยวิธี” (ethnomethodology) กล่าวคือ ผู้วิจัยต้องหยุดชีวิตประจำวันของตนเองไว้ชั่วคราว และเข้าไปดำรงชีวิตเพื่อเรียนรู้ทุกๆ มิติในชุมชนห้วยสัตว์ใหญ่ ราวกับว่าเป็นสมาชิกจริงๆ ของชุมชน และร่วมเรียนรู้ สำรวจ และวิเคราะห์ชุมชนไปพร้อมๆ กับสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นการผลักดันให้ผู้วิจัยได้เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชนนั่นเอง นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้ใช้หลักการของทฤษฎี “ปรากฏการณ์นิยมวิทยา” (phenomenology) เพื่อเป็นแนวทางชี้แนะให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของประสบการณ์ที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน โดยผู้วิจัยจะต้องกันเอาบรรดาความเชื่อ แนวคิด หรืออคติใดๆ ที่อาจมีเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาออกไปให้หมด โดยมองหาความหมายของประสบการณ์ซึ่งมักจะซ่อนอยู่เบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏ โดยเน้นการตีความปรากฏการณ์ภายในกรอบของระบบความหมาย คือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุณ (2546: 70-71) ที่ระบุว่า ผู้ศึกษาวิจัยจะสามารถเข้าใจประสบการณ์และความรู้สึกของผู้อื่นได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้น จำเป็นต้องใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ระดับลึก จึงจะทำให้ นักวิจัยเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

กระบวนการพัฒนานี้เกิดจากความร่วมมือกับระหว่างผู้วิจัยที่เป็นบุคคลจากภายนอกกับประชาชนในชุมชนที่เป็นแกนนำ โดยยึดหลักการของ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (change agent) ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาได้ (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2547: 270-271) โดยเลือกผู้นำการเปลี่ยนแปลงบนหลัก “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับประชาชนในชุมชน ที่สามารถเป็นแกนนำหรือตัวแทนของประชาชนในชุมชน ในขณะเดียวกัน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ยุทธวิธีของการนำเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้สร้าง ชักจูง ชี้นำ

และจัดการในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชุมชนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งวิธีการนำ การเปลี่ยนแปลง (direct change) นี้ นิยพรณ วรณศิริ (2540: 285) ได้ระบุว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง ที่มีนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์ผู้แนะนำ และให้ความรู้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างค่อนข้างอิสระ แต่ถูกต้องตามขบวนการ มีระบบระเบียบและ กฎเกณฑ์ ประชาชนจะเป็นผู้ริเริ่มและกระทำการเปลี่ยนแปลงเอง นักวิชาการจะเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล ผู้แนะนำการเปลี่ยนแปลงจะต้องไม่เข้าไปยุ่งหรือ ก้าวก่ายงาน โดยปล่อยให้ประชาชนเลือก ตัดสินใจ และทำการเปลี่ยนแปลงเอง ซึ่งเทคนิคและ **ยุทธวิธีในการนำเปลี่ยนแปลง (method of planned social change)** จะประกอบด้วยยุทธวิธี ที่หลากหลายและแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเลือกใช้วิธีการใด ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงจะประสบความสำเร็จด้วยดีหรือไม่นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรมีกลยุทธ์ในการใช้ กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และเป็นกลยุทธ์ที่มีผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด ซึ่งใน กระบวนการพัฒนาครั้งนี้ เลือกใช้ยุทธวิธีการให้การศึกษา (educative strategy) ผสมผสานกับยุทธวิธี ของการชักชวน (persuasive strategy) และยุทธวิธีช่วยเหลือ (facilitative strategy) เป็นหลัก ตามที่ Vago (1980: 299) ที่ได้ระบุถึงยุทธวิธีการนำการเปลี่ยนแปลง ที่แบ่งออกเป็น 4 ยุทธวิธี ได้แก่ ยุทธวิธีอำนวยความสะดวก (facilitative strategies) ยุทธวิธีให้การศึกษาแบบดองย้ำ (reeducative strategies) ยุทธวิธีการชักชวน (persuasive strategies) และยุทธวิธีการใช้พลัง (power strategies) ซึ่งสอดคล้องกับ บุญใจ ศรีสถิตนรากร (2550: 333-335) ที่ระบุว่า กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนา ชุมชน เช่น กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยอธิบายเหตุผล (strategic change through reason) กลยุทธ์ การเปลี่ยนแปลงโดยให้ความรู้ (strategic change through knowledge) และกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง โดยให้มีส่วนร่วม (strategic change through participation) ร่วมกันได้

จากนั้นนำไปสู่ขั้นตอนการพัฒนาที่เริ่มจากการค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการในการดำเนิน กิจกรรมการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การจัดตั้งชมรมฯ และ โครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมฯ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการ รวมถึงการเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน การทดลองท่องเที่ยวเกี่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง และ การติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยว ที่ได้จากการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวจากกลุ่มนำร่องที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ ที่จัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สอดคล้องกับ วีระพล ทองมา (2549: 218) ที่ได้ระบุ ว่า ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อ การท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยมีการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการ

พัฒนาการท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการทำงานตามขั้นตอนของ พงนา สวนศรี (2546: 23) ที่ประกอบไปด้วย 10 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ ซึ่งเป็นการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเลือกพื้นที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน ก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) กำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว 4) การวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว 5) การบริหารจัดการองค์กรเป็นการหาแนวทางในการสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6) การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน 7) การสื่อความหมายหรือการพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ 8) การเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาดและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว 9) การจัดการท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน และ 10) การติดตามประเมินผล การดำเนินกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม การจะดำเนินการพัฒนาไปให้ถึงจุดหมายให้สำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งเครื่องมือที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานี้ให้มากที่สุด จึงต้องใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่ผสมผสานการใช้เทคนิคในกระบวนการพัฒนาหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) เทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ (training) การศึกษาดูงาน (educational tour) การฝึกปฏิบัติจริง การระดมสมอง และกิจกรรมสัมพันธ์ เป็นต้น จนกว่าสามารถดำเนินกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้

ความพึงพอใจต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี ในขณะที่เดียวกัน นักท่องเที่ยวยังมีความพึงพอใจมาก ต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนฯ ทั้ง 6 ด้านซึ่งได้แก่ ด้านมรดกวัตถุท้องถื่นและนักสื่อความหมาย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการในภาพรวมของชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่าในภาพรวมของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงกิจกรรมและการบริการด้านต่างๆ ของชุมชนฯ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับ ยูนทอจ รวมสุข (2549: 62) ที่ระบุว่า การสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นได้นั้นต้องสร้างจากประสบการณ์ที่ดี และเป็นประสบการณ์ที่เกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะ

พื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของระบบและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิก ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกที่พึงพิง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และสามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแก่ทรัพยากรท่องเที่ยวได้

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

ผลที่เกิดขึ้นได้ดำเนินการหลังจากจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนไปแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ช่วยยืนยันว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด รวมถึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบ น้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป โดยทำการประเมินการรับรู้ ของประชาชนท้องถิ่นต่อผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 มิติคือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีการรับรู้เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวม ทั้ง 3 ด้านในทิศทางบวก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้ เนื่องจาก สอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543: 175) ระบุเพิ่มเติมว่า การพัฒนาการของชุมชนใดๆ นั้น จำต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง จึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2546: 212) ที่ระบุว่าผลกระทบทางด้านบวกจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมุ่งเน้นให้มีความยั่งยืนอย่างน้อย 3 ประการ คือ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งถือเป็น “เป้าหมายหลักในการพัฒนา”

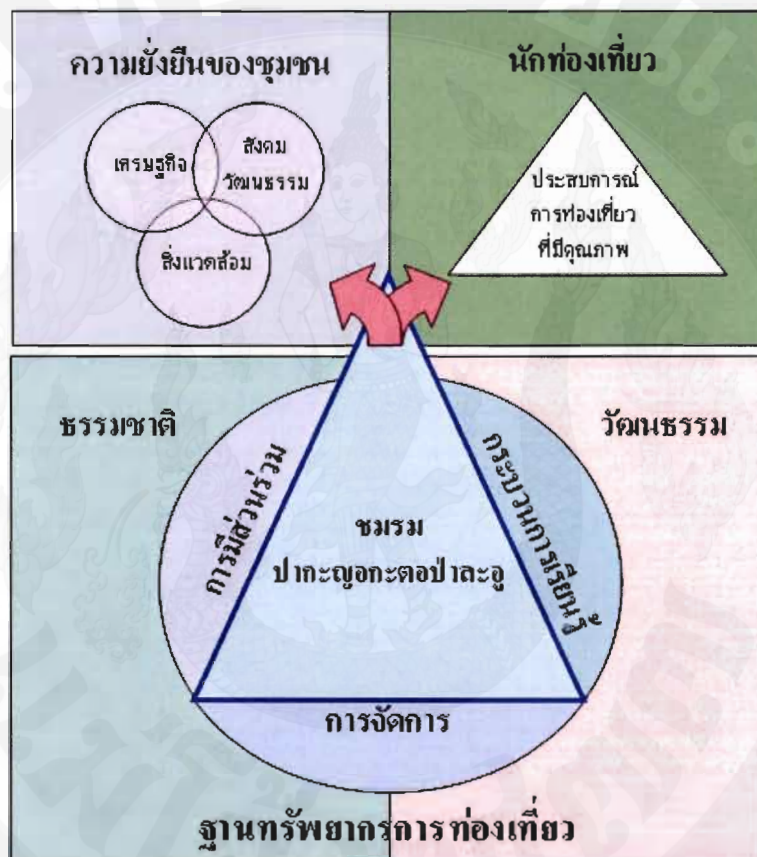
รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าละอู

การวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในครั้งนี้ อ้างอิงจากผลการศึกษาของนักวิจัยชุมชนหลายท่าน ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้และ ประสบการณ์ผ่านหนังสือ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ” ที่ได้ ร่วมกันสรุปบทเรียนที่ได้จากการวิจัย ออกมาเป็นองค์ประกอบการจัดการ 4 ด้านคือ 1) ด้านพื้นที่และ ฐานทรัพยากรชุมชน 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม 4) ด้านวิธีการ

จัดการของชุมชน (ลินธุ์ สโรบล, 2546: 78-222) ในขณะเดียวกัน ได้อ้างอิงการศึกษาที่สอดคล้องกันของ พงนา สวนศรี (2546: 15) ที่ระบุว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้านคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ และ 4) การเรียนรู้ จากนั้นนำมาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่เป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งเป็นการผสมผสานการจัดการใน 4 องค์ประกอบ โดยดำเนินการบริหารจัดการที่มีฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติและมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยดำเนินการบริหารจัดการบนพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระหว่างชุมชนด้วยกันและชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีการบริหารจัดการในรูปของชมรมฯ ที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางเพื่อดำเนินกิจกรรมและบริการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ การระดมทุนเพื่อเป็นทุนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการกำหนดเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจนและเป็นธรรม นอกจากนี้ ทางชมรมฯ มีรูปแบบกิจกรรมและการบริการต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวเลือก โดยคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับได้ของชุมชน มีการทดลองนำเที่ยว รวมถึงมีการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวของชมรมฯ โดยสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมและการบริการ เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการบริการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสิ่งที่สำคัญอีกองค์ประกอบที่ทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพคือ การเน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการที่เริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบแท้จริง (genuine participation) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ประกอบไปด้วยความยั่งยืนของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนในการกลับมาเยือนของนักท่องเที่ยวที่ได้จากประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ในครั้งนี้

ดังนั้น “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่”
(Huaysatyai community based tourism management model หรือ HCBTM model) จึงรายละเอียด
ปรากฏดังภาพ 27

ภาพ 27 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
(Huaysatyai community-based tourism management model / HCBTM model)

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับบทเรียน ประสบการณ์ และองค์ความรู้ ในกระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยการใช้ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นเครื่องมือในการพัฒนาบนพื้นฐานการบริหารจัดการที่ดี และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ประธานและคณะกรรมการดำเนินงานของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

1.1 นัดหมายและจัดการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพูดคุยและแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการชมรมฯ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สมาชิกทุกคนสามารถมาร่วมประชุมกันได้สะดวก เช่น ช่วงหลังจากการประชุมเวทีชาวบ้านประจำทุกเดือน

1.2 ร่วมกันวางแผนและจัดทำแผนเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ ที่เน้นการสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน โดยมีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว เช่น จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมและการบริการในด้านต่างๆ ของชมรมฯ ให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

1.3 ประสานงานร่วมกันทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เพื่อร่วมกันค้นหาและรวบรวมข้อมูลที่มีค่าของตำบล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ชนิดพรรณไม้และพืชสมุนไพรในป่า รวมทั้งทางวัฒนธรรม เช่น ประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันเก่าแก่ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น พิธีแต่งงาน พิธีกินข้าวห่อ พิธีไหว้พระจันทร์ เป็นต้น เพื่อไม่ให้สูญหายและสามารถนำมาเป็นข้อมูลอ้างอิงกับผู้ที่สนใจ รวมถึงเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

1.4 ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินการท่องเที่ยวของชมรมฯ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนทราบและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการท่องเที่ยวของชมรมฯ ที่เอื้อประโยชน์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ นอกจากนี้ ยังมีประโยชน์ที่จะสร้างความเข้มแข็งและรายได้เสริมให้กับชาวบ้านได้ ส่งผลให้ประชาชนในชุมชน

เกิดความเชื่อมั่นและต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรมฯ มากขึ้น

1.5 พัฒนาการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาดอย่างเร่งด่วนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนภายนอกชุมชนรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นเครื่องมือในการเร้าให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยว โดยการใช้สื่อมวลชนเจ้าของบริษัทนำเที่ยวหรือที่พัก องค์กรภาครัฐ และหน่วยงานการศึกษาในอำเภอหัวหินและบริเวณใกล้เคียง เข้ามาทดลองท่องเที่ยวและใช้บริการของชมรมฯ รวมถึงการขอความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการนำโปสเตอร์และแผ่นพับไปแจกหรือติดตามสถานที่ต่างๆ ที่พบเจอนักท่องเที่ยวได้บ่อยครั้ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักและมาเยือนมากขึ้น

1.6 ร่วมมือกันติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อสามารถนำผลการประเมินมาใช้ในพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการของชมรมฯ รวมถึงกิจกรรมและการบริการในด้านต่างๆ ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของชุมชนทั้งทางด้านพื้นที่และทางสังคมวัฒนธรรม หรือความรู้สึกของประชาชนในชุมชน

1.7 สร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งระหว่างชุมชนกับชุมชนและชุมชนกับสังคมภายนอก โดยนำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ เข้าไปอยู่ในโครงการ OTOP Village Champion (OVC) ของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เช่น น้ำตกป่าละอู การสาธิตการเลี้ยงโคนม การผลิตกระดาษจากใยสับปะรด การแสดงทางวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง การผลิตผ้าทอมือด้วยกี่กระตุก และบ่อมรกต เป็นต้น รวมถึงประสานความร่วมมือกับเครือข่ายชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์เดียวกัน

1.8 ประสานงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและองค์กรปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดหาพื้นที่สำหรับการจอดรถ ที่ปัจจุบันยังไม่มีการจัดพื้นที่สำหรับจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะจัดสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน หรือพิพิธภัณฑสถาน ที่สามารถเข้ามาสืบค้นข้อมูลชุมชนได้สะดวก และสามารถใช้เป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ปรับปรุงสถานที่แสดงและที่นั่งชมการแสดงทางวัฒนธรรมให้มีโครงสร้างที่มั่นคงและเหมาะสม ปรับปรุงห้องน้ำที่ยังมีไม่เพียงพอรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่

1.9 เชิญผู้มีความรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่มีความชำนาญด้านการท่องเที่ยวและองค์ความรู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นที่ปรึกษาและเป็นวิทยากรฝึกอบรมให้ความรู้

ในการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การฝึกอบรมการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การฝึกอบรมภาษาอังกฤษให้กับเยาวชนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีและการเงินเพื่อบริหารการเงินของชุมชนฯ และการฝึกอบรมการจัดทำของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้สวยงามและมีมาตรฐาน เป็นต้น

2. นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.1 ควรบรรจุการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชมรมปาละญอเกาะตอป่าละอูเข้าไว้ในแผนการพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยงาน เพื่อเป็นการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลต่อไป อันจะนำมาซึ่งรายได้ของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้สังคมภายนอกได้รู้จัก

2.2 จัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน ตามสื่อต่างๆ ของสำนักงาน เช่น การจัดทำข่าวท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับป้ายประชาสัมพันธ์ รวมถึงเว็บไซต์ของหน่วยงาน เป็นต้น

2.3 ร่วมกันจัดทำแผนที่ชุมชน (mapping) ปฏิทินประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน แจกจ่ายและติดที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในส่วนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้ง ช่วงเวลา และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน

2.4 จัดฝึกอบรมการประกอบอาชีพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และสามารถรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปในอนาคตได้ เช่น การอบรมการทำอาหาร การทำกล้วยหอมทองปาละอูฉาบ การทำผ้าฝ้ายทอมือด้วยกี่เอวลวดลายใหม่ๆ การผลิตกระดาษใยสับปะรดให้มีรูปแบบที่สวยงามน่าใช้มากขึ้น การผลิตเครื่องจักรสานที่รูปแบบน่าใช้และทันสมัยมากขึ้น เป็นต้น

2.5 จัดหาและเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มาเยือนและศึกษาดูงานในชุมชนและการท่องเที่ยวของชุมชนให้มากขึ้น โดยเน้นกลุ่มพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มแม่บ้านองค์กรต่างๆ ที่เดินทางมาศึกษาดูงานในพื้นที่เป็นประจำ

2.6 ส่งเสริมการจัดงานเทศกาลและประเพณีที่สำคัญๆ ของชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป โดยการจัดงานอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปี รวมถึงชักชวนให้ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วมในเทศกาลและประเพณีของชุมชน

3. ประชาชนท้องถิ่นตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

3.1 ประชาชนในชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ควรตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยร่วมมือกันดูแลและรักษาฐานทรัพยากรของชุมชน โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เพื่อให้ธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนยังคงมีคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตลอดไป อีกทั้งเพื่อสามารถเอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

3.2 ประชาชนในชุมชนควรช่วยกันรณรงค์รักษาความสะอาดภายในบริเวณบ้านของตนเอง รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนมีสภาพน่าอยู่และมีภูมิทัศน์สวยงาม เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน

3.3 ประชาชนในชุมชนควรช่วยกันปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และยินดีให้ความช่วยเหลือและดูแลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมในชุมชน นอกจากนั้น ควรช่วยกันรักษาสິงที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และเป็นที่ที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเสมอ นั่นคือ “อธยาชัยไมตรี” ของผู้คนในชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป

4. นักวิชาการ นักวิจัย และคณาจารย์คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล และสถานศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.1 ควรพิจารณาให้การสนับสนุนด้านวิชาการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยจัดฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการต่างๆ ตามที่สมาชิกชมรมฯ ต้องการและยังไม่มีความรู้เพียงพอ เช่น การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การติดตามและประเมินผลจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดทำบัญชีและการเงิน และการออกแบบผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่หาได้ในชุมชน เป็นต้น

4.2 กำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นห้องเรียนธรรมชาติหรือเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้นอกห้องเรียน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว และเพื่อประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน การสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นต้น โดยเชิญคณะกรรมกรหรือสมาชิกชมรมฯ ที่มีความรู้ความสามารถเป็นวิทยากรหรือเป็นมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้แก่นักศึกษา รวมทั้งการฝึกภาคปฏิบัติด้านการท่องเที่ยวและการใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน

4.3 คณาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยว สามารถใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านป่าละอูน้อย ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งศึกษาวัฒนธรรมชุมชน เพื่อศึกษาภาคปฏิบัติและค้นหาคำตอบความรู้เพิ่มเติมสำหรับการเรียนการสอนและการศึกษาวิจัย

5. ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ประจวบคีรีขันธ์)

5.1 ควรบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ไว้ในแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและการตลาดของของสำนักงาน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ

5.2 ควรบรรจุรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ให้เป็นจุดหมายและเป็นแหล่งท่องเที่ยวปลายทางซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

5.3 สนับสนุนด้านเทคนิควิชาการและเงินทุนในการจัดสร้างและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ เช่น โปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และศูนย์วัฒนธรรมบ้านป่าละอู เป็นต้น

6. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และพื้นที่ใกล้เคียง

6.1 ควรบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

6.2 ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของบริษัท โดยบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ไว้ในเส้นทางท่องเที่ยวหลักที่ไปเยือนน้ำตกป่าละอู เพื่อช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. การทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ อาจพบกับปัญหาด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ภาษาอ่านและเขียนเพื่อให้ข้อมูลในแบบสอบถาม ซึ่งมีข้อคำถามหลายข้อ และศัพท์บางคำทำให้ผู้ให้ข้อมูลที่ขาดโอกาสทางการศึกษาไม่เข้าใจ ทำให้สิ้นเปลืองเวลาและอาจได้รับคำตอบที่ไม่ตรงตามความตั้งใจของผู้ให้ข้อมูลได้ ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะดังกล่าว ควรพิจารณาปัจจัยสำคัญข้อนี้ร่วมด้วย

2. การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่นานนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ทำให้ยังไม่สามารถประเมินผลหรือวัดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนในบางกรณี เช่น การรับรู้ของประชาชนท้องถิ่นต่อผลที่เกิดขึ้นหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยว

ของชุมชน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน กิจกรรม และการบริการด้านต่างๆ ของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู ที่มีการประเมินผลเพียงครั้งเดียวกับ กลุ่มนักท่องเที่ยวหน้าร่อง ซึ่งอาจทำให้ผลการศึกษายังไม่ชัดเจนและน่าเชื่อถือเพียงพอ ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีประเมินผลดังกล่าวมากกว่าหนึ่งครั้งและควรติดตามผล การเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

3. หลังจากที่ชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอูได้ดำเนินกิจกรรมและให้บริการการท่องเที่ยว โดยชุมชน ส่งผลให้ชุมชนบ้านป่าละอูกลายเป็นพื้นที่ที่ได้มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ที่เป็นรูปธรรมแล้ว ดังนั้นเพื่อให้ผลการศึกษามีความชัดเจนและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ควรมีการประเมิน มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกครั้ง โดยใช้เกณฑ์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว แต่เป็นลักษณะพื้นที่ที่ได้รับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแล้ว เพื่อประเมินว่ากิจกรรมและ การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอูในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้ ได้ผ่านมาตรฐานคุณภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ เพียงใด

4. ควรดำเนินการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นๆ ในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่ได้ผ่านการ คัดเลือกว่ามีความเหมาะสมและศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ ชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านโคกพัฒนา หมู่ที่ 1 บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา และหมู่ที่ 2 บ้านฟ้าประทาน ตามลำดับ เพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ที่มีมากกว่าหนึ่งหมู่บ้าน นอกจากนั้น ยังสามารถใช้ผลการศึกษาดังกล่าวมาจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชื่อมโยงในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ให้มีความหลากหลายและมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

5. ควรนำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ (Huaysatyai community based tourism management model / HCBTM model) ไปทดลองใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีสภาพ ทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และชาติพันธุ์ที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะพื้นที่ตัวอย่างทั้ง 4 ภาคของ ประเทศไทย เพื่อเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ ยังสามารถนำผลการวิจัยมาช่วยยืนยันการใช้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังกล่าว แต่ทั้งนี้ควรต้องคำนึงถึงบริบทที่ต่างกันของแต่ละพื้นที่ด้วย

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน. 2552. โครงการศึกษาสำรวจ ออกแบบ ปรับปรุงประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ
อ่างเก็บน้ำบ้านป่าละอู อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตร
และสหกรณ์.
- กรรณิกา พิมพ์ศรี. 2547. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบบผจญภัยโดยใช้รถยนต์
ขับเคลื่อนสี่ล้อ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ),
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรรณิการ์ ภูประเสริฐ. 2527. จิตวิทยาทั่วไป. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กานต์วี เพชรกาฬ. 2550. การให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวในหมู่บ้านผานกกก
ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยาลัยปริญาโท,
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. 2546. การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิด และวิธีการวิจัย.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. 2542. มนุษย์ อุตสาหกรรมและสภาพแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- เกรียงไกร จิรจิรังชัย. 2549. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์.
นครสวรรค์: วิทยาลัยนิพนธ์ปริญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- จริน สิริ. 2549. การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน
ในการพัฒนา: กรณีชุมชนเมืองกีด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่:
ศูนย์นิพนธ์ปริญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จ่านง อติวัฒน์สิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์ และ สุรพันธ์ เพชรภา. 2549. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 13.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำเนียร ช่วงโชติ. 2532. จิตวิทยาการรับรู้และการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิตจ่านง กิติกริตติ และ ชัยวัฒน์ สิทธิภราดร. 2532. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิต.

- จิราพรรณ พินศิริกุล. 2533. พฤติกรรมทางจริยธรรมของเจ้าพนักงานงานเลหกิจเกษตรในเขตภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. 2526. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2543. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เฉลิมชัย ปัญญาดี และ เทพ พงษ์พานิช. 2545. การวิจัยและพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. 2545. เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชาย โปธิสิตา. 2547. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. 2544. “การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัด Homestay”. จดสารการท่องเที่ยว. 20, 2 (เมษายน-มิถุนายน): 52-56.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2546. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง. 2545. เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- ทวีป สิริรัศมี. 2544. การวางแผนพัฒนาและการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ทักษิณา คุณารักษ์. 2546. การตลาดและการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยว. เชียงใหม่: สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. 2550. หลักการมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุตสาหกรรมบริการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. 2547. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธวัชชัย รัตนช้อน. 2542. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการศึกษานอกระบบ), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ธีระพงษ์ แก้วหาวยงษ์. 2546. กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม.
 ขอนแก่น: ศูนย์อบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. 2543. วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นภวรรณ ฐานะกาญจน์. 2545. เอกสารประกอบการสอนวิชา 308312 พฤติกรรมนันทนาการ.
 กรุงเทพฯ: ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นันทพล เถาลีโป้, สมปอง พุ่มพวง และ วงศ์ไทย บุคดี. 2549. สภาพเศรษฐกิจและการดำเนิน
 ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของราษฎรโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่
 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. เพชรบุรี: สารนิพนธ์
 หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี.
- นำชัย ทนุผล. 2542. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Management). เชียงใหม่:
 สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นำชัย ทนุผล, คนูวัต เฟื่องอัน และ มนัส สุภักดิ์. 2543. การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 ในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชา
 พัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ร่วมกับ สำนักงานกองทุน
 สนับสนุนการวิจัย.
- นิเทศ ดินณะกุล. 2546. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. 2540. มนุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิตา ชูโต. 2540. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: พี เอ็น การพิมพ์.
- บัญญัติ แก้วส่อง, วีระศักดิ์ จารุชัยนิวัฒน์ และ อมร สุวรรณนิมิต. 2537. การวางแผนงาน
 สาธารณสุข. ขอนแก่น: ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์.
- บัญญัติ อ่อนคำ และ วิริยา น้อยวงศ์ยางค์. 2533. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์
 ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญใจ ศรีสถิตยัณรากร. 2550. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์การจัดการองค์การพยาบาลในศตวรรษที่ 21.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเดิม พันรอบ. 2528. สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศิลปะบรรณาการ.
- บุญเรือง ขจรศิลป์. 2528. สถิติ I. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฟิสทิส์ เซ็นเตอร์ การพิมพ์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2546. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่:

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. 2548ก. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพลส แอนด์ ดีไซน์.

_____. 2548ข. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย.

กรุงเทพฯ: พี.ซี.บี.ค สแตนดาร์ด.

บุญบา สิทธิการ. 2546. โครงการ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง
ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ปรัชญา เวสารัชช. 2543. “การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการที่ดี”. วารสารข้าราชการ.

44, 5 (กันยายน-ตุลาคม): 39-50.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สาน. 2543. นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535. จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ปัญญา หิรัญศรี. 2529. ความรู้พื้นฐานทางการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, ชลกาญจน์ ฮาชันนารี และ สหัทธา วิเศษ. 2548. กระบวนการและเทคนิค
การทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.).

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พงศ์พัฒน์ ชีระประเทืองกุล. 2541. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ:
ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนา สวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต
และธรรมชาติ.

พระธรรมปิฎก. 2551. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พลอยศรี โปราณานนท์. 2540. เชียงใหม่กับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่:

สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พวงเพชร ธนสินธ์. 2543. “การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน”. วารสารสังคมศาสตร์. คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 12, 1 (กรกฎาคม-มีนาคม): 45-48.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7.

กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.

- พิมพ์พรรณ สุจารินทร์พงศ์. 2549. **มักคุเทศก์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิศกดิ์ กุสุโมทย์. 2543. **ความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรมต่อคุณภาพของศูนย์ฝึกอบรม**
การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ:
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภราเดช พัชมิเชียร. 2539. “พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน”. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**.
 15, 2 (เมษายน-มิถุนายน): 5-8.
- มณีวรรณ ต้นไทย. 2533. **พฤติกรรมให้บริการของเจ้าหน้าที่ควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการ**
อาหารและยา ต่อประชาชนที่มาติดต่อ. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มธุรส ปราบไพร. 2545. “โสมสเคย์กับการจัดการเชิงนิเวศ”. **วารสารธุรกิจท่องเที่ยว**. 15, 3
 (มีนาคม): 28-32.
- มธุรส สว่างบำรุง. 2542. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: กิตติการพิมพ์.
- มนต์ชัย แก้วหลวง. 2543. **ความพึงพอใจของลูกค้าในการใช้บริการจากร้านขายยาในเขต อำเภอเมือง**
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มนตรี กรรพุมมาลย์. 2532. **การพัฒนาชุมชน: แนวคิดและการดำเนินงาน**. เชียงใหม่: ภาควิชา
 สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส สุภลัทธิ. 2544. **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยว**
เชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่:
 วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มนัส สุวรรณ. 2538. **นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มนัส สุวรรณ, อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์ และ สุรพล คำรหัสกุล. 2544. **รายงานฉบับสมบูรณ์**
โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. เชียงใหม่: โครงการ
 ศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ
 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541. **โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่**
รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่:
 โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 และ สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย.
- _____. 2548. **คู่มือการจัดการ: การท่องเที่ยวชุมชนและบ้านพักแบบโฮมสเคย์**.
 เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. 2550. รายงานโครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรม
นำชีวิตพอเพียง ปี 2550. กรุงเทพฯ: กองกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลพระนคร.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. 2549. แนวคิดและทฤษฎีสังคม การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. 2535. เอกสารการสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน (social forestry).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- _____. 2538. เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ปรับปรุง
ครั้งที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- เมตตา เสวตเลข. 2539. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ศึกษา
เฉพาะกรณี สวนสัตว์ดุสิต. นครปฐม: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2542. “การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน”. วารสารพัฒนาชุมชน. 38, 7
(กรกฎาคม): 23-26.
- ขุนทอง รวมสุข. 2549. ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมการเดินทาง และความพึงพอใจ
ในคุณภาพบริการทางการท่องเที่ยว ในการพยากรณ์ความตั้งใจกลับมาเที่ยวจังหวัดภูเก็ตซ้ำ
ของนักท่องเที่ยวชาวไทย. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไร่ไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2543. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2544. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหน้าที่ของชุมชน”. อนุสาร อ.ส.ท.
43, 5 (มีนาคม): 22-25.
- วรรณ วลัยวานิช. 2546. หลักการมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิชัย เทียนน้อย. 2528. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วินิจ วีรยางกูร. 2532. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารธุรกิจ
คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2532. หลักการพัฒนาชุมชน: การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- วิวัฒน์ชัย บุญยกศักดิ์. 2530. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง”.
จตุสารการท่องเที่ยว. 6, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 10-12.

- วิศาล ศรีมหาโว. 2543. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เชียงใหม่: ศูนย์นิพนธ์ปริญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วีระพล ทองมา. 2548. การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดเชียงใหม่ในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะพัฒนาการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- _____. 2549. การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เชียงใหม่: คณะพัฒนาการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- _____. 2551. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวบนวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: คณะพัฒนาการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง. 2547. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะพัฒนาการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศรัณย์ เลิศรัศม์มงคล. 2540. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 16, 1 (มกราคม-มีนาคม): 12-16.
- ศรัณญา วรากุลวิทย์. 2546. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า พรินดีง.
- ศรียพร สมบุญธรรม. 2536. “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 12, 2 (เมษายน-มิถุนายน): 27-31.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย: วัยรุ่น-วัยสูงอายุ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวนศรี วิรัชชัย. 2527. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542. รายงานขั้นสุดท้าย โครงการการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์วิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สนธยา พลศรี. 2547. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมบัติ กาญจนกิจ. 2544. นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2536. สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษา วิเคราะห์ และการปฏิบัติงานชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สลิด ชูชื่น. 2551. “ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ตอนที่ 1) เรื่องที่ตั้ง ขนาด และรูปร่างของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://gotoknow.org>. (19 ธันวาคม 2551).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2525. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. 2540. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2541. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2542. **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2551. “การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.vijai.org/Tool/vijai/12/02/asp>. (18 ตุลาคม 2551).
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. 2546. **เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- _____. 2548. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาและกำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. 2552. “ข้อมูลเศรษฐกิจการค้าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประจำปี 2552”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://pcoc.moc.go.th>. (25 กรกฎาคม 2552).
- สินธุ์ สโรบล. 2546. **การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุจิตราภา พันธุ์ไฉ และ ชีรเทพ ชนไมตรี. 2550. **ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุชา จันทน์อม. 2522. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุปราณี สนธิรัตน์. 2545. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- สุพัตรา สุภาพ. 2541. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- สุภัททา ปิณฑะแพทย. 2532. **จิตวิทยาทั่วไป: แนวคิดและทฤษฎีขั้นมูลฐาน และการประยุกต์.**
กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุภาพร มากแจ้ง. 2534. **หลักมัดคูกเทศก์.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุภาวิณี ทรงพรวานิชย์. 2550. **กระบวนการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: ชุมชนมั่ง
ห้วยน้ำรินและชุมชนคอยหลวง เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- สุวิทย์ ธีรสาส์น. 2533. **ศักยภาพของชุมชนอีสาน: กรณีศึกษาบ้านผาง.** ขอนแก่น:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสถียร เชษประดับ. 2531. **การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศด้อยพัฒนา.**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวคนธ์ สุดสวาสดี. 2524. **สังคมวิทยาชนบท.** กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่. 2549. **เอกสารโครงการประกวดหมู่บ้านหนึ่งตำบล
หนึ่งผลิตภัณฑ์. ประจวบคีรีขันธ์: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่.**
_____ . 2552. **ข้อมูลทั่วไปห้วยสัตว์ใหญ่. ประจวบคีรีขันธ์: องค์การบริหารส่วนตำบล
ห้วยสัตว์ใหญ่.**
- อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ. 2539. **การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2539. **การศึกษานอกโรงเรียน: การวางแผนพัฒนาชนบททบบาท
ผสมผสาน.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อมร รักษาสัตย์. 2535. **การปรับปรุงระบบการบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- อรทัย อาจอ่ำ และ โรเซ่ ซีกัล. 2536. **การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานในชุมชน ผู้มีรายได้
น้อยในเมือง: กรณีชุมชนวัดช่องลม.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรวรรณ พันธุ์เนตร. 2541. **การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนา
การท่องเที่ยวของประชาชน: กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ
จังหวัดเชียงราย.** เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- อุดมศักดิ์ แนวจิตร. 2544. ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์. 2552. “ห้วยสัตว์ใหญ่ มุมมองใหม่ในหัวหิน”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.boybdream.com/manager-new-content>. (18 มีนาคม 2553).
- Becker, C. 1992. **Living and Relating: An Introduction to Phenomenology**. Newbury Park, CA: Sage.
- Cohen, M. 2000. **Hermeneutic Phenomenological Research: A Practical Guide for Nurse Researcher**. Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Collier, A. and S. Harraway. 1997. **The New Zealand Tourism Industry**. Auckland: Longman.
- Dunham, A. 1958. “The Outlook of Community Development”. p. 3. **The Social Welfare Forum**. (Proceeding of the National Conference on Social Welfare). New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Ekins, P. 2000. **Economic Growth and Environmental Sustainability: The prospects for Green Growth**. New York: Routledge.
- Fennell, D. A. 1999. **Ecotourism: An Introduction**. New York: Routledge.
- Mill, R. C. 1990. **Tourism The International Business**. New Jersey: Prentice Hall.
- Murphy, P. E. 1994. “Tourism and sustainable development” in W.F. Theobald (Ed.), **Global Tourism: The Next Decade**. Oxford: Butterwoth-hwinemann.
- Pond, K. L. 1993. **The Professional guide: Dynamics of Tour Guiding**. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Shelly, M. W. 1975. **Design as an Instrument of Change: The Rule of Design in Two Responding to Social Change**. Pennsylvania: Dowden Hutchinson & Ross, Inc.
- Vago, S. 1980. **Social Change**. USA: Holt, Rinehart and Winston.
- Vroom, V. H. 1964. **Work and Motivation**. New York: John Wiley & Sons.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

เกี่ยวกับบริบทเชิงชุมชนและบริบทเชิงการท่องเที่ยวของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

แบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ที่อยู่

1. บริบทเชิงชุมชน

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
- 1.2 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 1.3 ที่ตั้งและการเดินทางมายังชุมชน
- 1.4 ลักษณะภูมิประเทศ
- 1.5 ลักษณะภูมิอากาศ
- 1.6 แหล่งน้ำของชุมชน
- 1.7 ลักษณะสังคมและประชากร
- 1.8 การประกอบอาชีพ
- 1.9 การศึกษาของชุมชน
- 1.10 การสาธารณสุข

2. บริบทเชิงการท่องเที่ยวของชุมชน

- 2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 2.1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
 - 2.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 - 2.1.3 แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
- 2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่
- 2.2.1 การท่องเที่ยวที่ปรากฏในปัจจุบันในแต่ละหมู่บ้าน
- 2.2.2 บทบาทของประชาชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว
- 2.2.3 ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา
- 2.2.4 ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

3. ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

แบบประเมินระดับศัภยภาพแหล่งท่องเที่ยว
ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

--	--	--

หมายเลขแบบสอบถาม

แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรณี: พื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
(โดย... สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

ผู้ประเมิน (ชื่อ-นามสกุล)

(หน่วยงาน)

ที่อยู่

ประเมินเมื่อ วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

คำชี้แจง

1. แบบประเมินนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดระดับศักยภาพของพื้นที่หรือทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเป็นการประเมินในกรณีเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งข้อมูลจากการประเมินดังกล่าว จะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาทำการประเมินอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
2. แบบประเมินชุดนี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้
 - 2.1 จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ
 - 2.2 ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
 - 2.3 ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ
 - 2.4 ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว
3. วิธีประเมิน: คัดนี้แต่ละข้อมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 10 คะแนน โดยผู้ประเมินสามารถให้คะแนนระดับศักยภาพได้ตั้งแต่ค่าคะแนนต่ำสุดคือ 1 คะแนน ไปจนถึงค่าคะแนนสูงสุดคือ 10 คะแนน หลังจากนั้น ท่านกรุณาใส่หมายเลขลงในช่องของแต่ละหมู่บ้านที่ตรงกับการประเมินตามสภาพความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

***** ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง..ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ผู้วิจัย: นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	คะแนน เต็ม	หมู่บ้านในตำบลห้วยสัตว์ใหญ่									
		หมู่ 1	หมู่ 2	หมู่ 3	หมู่ 4	หมู่ 5	หมู่ 6	หมู่ 7	หมู่ 8	หมู่ 9	หมู่ 10
<p>1. จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ</p> <p>หมายเหตุ แหล่งธรรมชาติที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีสิ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมได้เป็นอย่างดีและจุดดึงดูดดังกล่าว ต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องระบบนิเวศ สร้างความภาคภูมิใจ ความหวงแหนและจิตสำนึกในการที่จะรักษาสีสิ่งนั้นให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การมีสัตว์หรือพืชที่มีลักษณะโดดเด่น หายาก ใกล้เคียงสูญพันธุ์ เป็นต้น</p>											
<p>2. ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ</p> <p>หมายเหตุ แหล่งธรรมชาติควรที่จะคงสภาพความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้มากที่สุด และมีการรบกวนโดยมนุษย์น้อยที่สุด แหล่งธรรมชาติที่ถูกบุกรุกหรือทำลายโดยมนุษย์จนไม่เหลือสภาพเดิม จะทำให้การเรียนรู้ระบบนิเวศ และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ลดลงไปด้วย</p>											
<p>3. ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ</p> <p>หมายเหตุ ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจะมีส่วนสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ซึ่งชุมชนควรมีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแหล่งธรรมชาติ และยังคงรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ เช่น ชุมชนผิวดองเหลือง หรือชุมชนชาวเขาเผ่าเล็ก ๆ หรือแหล่งธรรมชาตินั้นอาจมีหลักฐานชัดเจน ที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐาน และการเป็นแหล่งวัฒนธรรมในอดีต เช่น ภาพเขียนฝาผนังถ้ำ หรือบริเวณหน้าผา เป็นต้น</p>											
<p>4. ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว</p> <p>หมายเหตุ โดยจะพิจารณาจากโอกาสที่จะเกิดอันตรายจากตัวพื้นที่เองในบริเวณเส้นทางการท่องเที่ยว เช่น แผ่นดินไหว สึนามิ น้ำป่า ดินถล่ม น้ำสาหัสชัน กระแสน้ำรุนแรง สัตว์ดุร้าย มาลาเรีย และปัจจัยภายนอก เช่น ภัยจากโจรสลัด ภัยโรคระบาดอื่นๆ เป็นต้น</p>											
คะแนนรวม											

หมายเหตุ เป็นการประเมินสภาพพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านในภาพรวม โดยสามารถให้คะแนนได้ตั้งแต่ 1 – 10 คะแนน

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
ต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยว
ของชมรมปักษะญอกะตอป่าละอู

--	--	--

หมายเลขแบบสอบถาม

<p>แบบสอบถาม</p> <p>ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการ</p> <p>การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมป่ากะญะตอป่าละอู</p>
--

ผู้ทำการสำรวจ

วันที่ทำการสำรวจ/...../..... สถานที่สำรวจ

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยว ของชมรมป่ากะญะตอป่าละอู ซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการที่เหมาะสมยิ่งขึ้น เราจึงใคร่ขออุเคราะห์เวลาของท่านในการตอบแบบสอบถามชุดนี้ ทั้งนี้ทางชมรมฯ ขอขอบคุณที่ท่านมาใช้บริการ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเราคงมีโอกาสดำเนินการท่านหรือเพื่อนของท่านในครั้งต่อไป
2. แบบสอบถามชุดนี้ มี 5 ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
 - ตอนที่ 2 : รูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว
 - ตอนที่ 3 : ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - ตอนที่ 4 : ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมและการบริการท่องเที่ยว
 - ตอนที่ 5 : ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

“ชมรมป่ากะญะตอป่าละอู”

ตอนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาทำเครื่องหมาย / ลงใน ตามข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด หรือเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่าง (.....) ที่กำหนดให้ในคำถามแต่ละข้อให้สมบูรณ์

1. เพศ ชาย หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี
3. ระดับการศึกษาของท่าน

☐ ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3)
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	☐ อนุปริญญา / ปวส. / เทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ อื่นๆ ระบุ	
4. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพหลัก

☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ ก้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	☐ เกษตรกร
☐ รับจ้างทั่วไป	☐ นักเรียน / นักศึกษา
☐ อื่นๆ ระบุ	
5. ขณะนี้ท่านมีรายได้เดือนละ.....บาท
6. ที่อยู่ปัจจุบันของท่าน

☐ เป็นคนในจังหวัดนี้
☐ มาจากจังหวัดอื่น โปรดระบุ.....
☐ มาจากต่างประเทศ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2: รูปแบบการเดินทางและประสบการณ์การท่องเที่ยว

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาทำเครื่องหมาย / ลงใน ตามข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด หรือเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่าง (.....) ที่กำหนดไว้ในคำถามแต่ละข้อให้สมบูรณ์

1. วัตถุประสงค์หลัก / เหตุจูงใจหลักในการเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าละอูของท่านในครั้งนี้

- เพื่อขึ้นชนและเพลิดเพลินกับความงามตามธรรมชาติ
- เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว
- เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตท้องถิ่น
- เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนในต่างถิ่น
- เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการเรียน / การทำงาน
- เพื่อแสวงหาบรรยากาศที่สดชื่น ปราศจากมลภาวะ
- เพื่อใช้เวลาพักผ่อนร่วมกับเพื่อน / สมาชิกในครอบครัว
- เพื่อได้มีโอกาสพบปะกับผู้คนใหม่ๆ / ได้เพื่อนใหม่
- อื่นๆ ระบุ

2. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาก่อนหรือไม่ ?

- ไม่เคย
- เคย โปรดระบุแหล่งท่องเที่ยว

3. ท่านเคยมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มาก่อนหรือไม่ ?

- ไม่เคย
- เคย จำนวน ครั้ง

4. แหล่งข้อมูลที่ทำให้ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่

☐ ญาติ / เพื่อนที่เคยมาท่องเที่ยวแนะนำ	☐ วิทยุ / โทรทัศน์
☐ หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร / วารสาร	☐ อินเทอร์เน็ต
☐ บริษัทนำเที่ยว / มัคคุเทศก์ (ไกด์)	☐ อาจารย์ นักวิชาการจากสถานศึกษา
☐ ผู้นำชุมชน (อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน)	☐ ททท.
☐ อื่นๆ ระบุ	

5. หากมีโอกาส ท่านจะกลับมาใช้บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าละอูอีกหรือไม่ ?

- กลับมา เพราะ.....
- ไม่กลับมา เพราะ

ตอนที่ 3: ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาเลือกตอบเพียงข้อใดข้อหนึ่ง และทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตัวเลือกที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของหมู่บ้านป่าละอู

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
1. ความสมบูรณ์ดั้งเดิมของสภาพป่า					
2. ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ตามธรรมชาติ					
3. ความสมบูรณ์และหลากหลายของพืชสมุนไพร					
4. ความหลากหลายของพืชพรรณ เช่น ดอกไม้ป่า กล้วยไม้ป่า พืชสมุนไพร เฟิร์น และเห็ด เป็นต้น					
5. ความหลากหลายของสัตว์ป่า เช่น นก ปลา คีเลื้อย แมลง ช้างป่า และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น					
6. ความสวยงามในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและภูมิทัศน์โดยรอบ					
7. ความสดชื่นและร่มรื่นของสภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชน					
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม					
1. ประเพณีชุมชนและแหล่งโบราณสถานต่างๆ ในชุมชน					
2. วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตน					
3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง เช่น สภาพบ้านเรือน การแต่งกาย และภาษา เป็นต้น					
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การใช้พืชสมุนไพร การทอผ้ากี่เอว)					
5. ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ					
6. งานบุญและประเพณีของชุมชน					
7. อาหารท้องถิ่น					
8. อัยยาศัยไมตรีและการต้อนรับของชุมชน					

ตอนที่ 4: ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาเลือกตอบเพียงข้อใดข้อหนึ่ง และทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตัวเลือกที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เกี่ยวกับกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวบ้านป่าละอู (กรอกเฉพาะหัวข้อที่ท่านได้รับการเท่านั้น)

กิจกรรมและการบริการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น/นักสื่อความหมาย					
1. ความสุภาพและความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว					
2. ความตรงต่อเวลาของมัคคุเทศก์					
3. ความเพียงพอของมัคคุเทศก์ในการนำชม					
4. บุคลิกภาพและการแต่งกายของมัคคุเทศก์					
5. ความสามารถในการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน					
6. ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ					
7. การแนะนำเกี่ยวกับกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่					
2. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน					
1. ระยะทางของเส้นทาง					
2. ความสวยงามของภูมิทัศน์บนเส้นทาง					
3. จุดศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมบนเส้นทาง					
4. ความหลากหลายของพืชพรรณและสัตว์ป่าบนเส้นทาง					
5. ความหลากหลายของกิจกรรมและวิถีชีวิตบนเส้นทาง					
6. ความสะอาดบนเส้นทาง					
7. ความปลอดภัยในเส้นทาง					
8. ป้ายสื่อความหมายและป้ายแนะนำสิ่งต่างๆ บนเส้นทาง					

กิจกรรมและการบริการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม					
1. รสชาติของอาหาร					
2. คุณภาพและคุณภาพประโยชน์ของอาหาร					
3. ความสะอาดของอาหาร					
4. ความพอเพียงของอาหาร					
5. ความสะอาดของน้ำดื่ม					
6. ความสะอาดของภาชนะและอุปกรณ์					
7. ความสะอาดและความเหมาะสมของสถานที่					
4. การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง					
1. การยิ้มแย้มและการต้อนรับของผู้แสดง					
2. ความคุ้มค่ากับค่าบริการ					
3. ระยะเวลาในการจัดแสดง					
4. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของการแสดง					
5. ความเหมาะสมของสถานที่ชมการแสดง					
5. การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน					
1. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน					
2. ความหลากหลายและความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ชุมชน					
3. คุณภาพของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน					
4. ความเหมาะสมกับราคาของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน					
5. มารยาทและการต้อนรับของผู้ขาย					
6. ทำเลและที่ตั้งของร้านขายของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน					
6. การบริการอื่นๆ ของชุมชน					
1. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ					
2. ความเหมาะสมและเป็นธรรมของค่าบริการ					
3. ความสะดวกในการเข้าถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว					
4. ความสะอาดและปลอดภัยบริเวณโดยรอบชุมชน					
5. ความสะดวกและเพียงพอของที่จอดรถ					
6. การเตรียมความพร้อมเพื่อปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว					
7. การจัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว					
8. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานของชุมชน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ห้องสุขา และการกำจัดขยะ เป็นต้น					

ตอนที่ 5: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงกิจกรรมและคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว

1. ตามความเข้าใจของท่าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง

.....

.....

.....

2. การท่องเที่ยวในครั้งนี้ ท่านพบปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าละอู

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณอีกครั้ง.... ในการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามรูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมปาละญออะตอป่าละอู
ในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

--	--	--

หมายเลขแบบสอบถาม

แบบสอบถาม

รูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมปาละญอกะตอป่าละอู
ในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ชื่อผู้ให้ข้อมูล

บ้าน หมู่ที่

ผู้ทำการสำรวจ

วัน/เดือน/ปีทำการสำรวจ/...../..... สถานที่สำรวจ

คำชี้แจง

- แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของสมาชิกชมรมปาละญอกะตอป่าละอูในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการทำคุณนิพนธ์ระดับปริญญาเอกของผู้วิจัย รวมถึงเป็นแนวทางปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนต่อไป ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- แบบสอบถามชุดนี้ มี 2 ตอนดังนี้
 - ตอนที่ 1 : รูปแบบการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยว
 - ตอนที่ 2 : ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

+++++ ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง...ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ผู้วิจัย: นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1: รูปแบบการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยว

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาเลือกตอบเพียงข้อใดข้อหนึ่ง และทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตัวเลือกที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นภายในชมรมฯ ของท่านมากที่สุด เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ตามเกณฑ์การประเมินดังนี้

- 1 หมายถึง การมีส่วนร่วมตัดสินใจดำเนินการจากการถูกชักนำหรือรับฟังข้อมูลข่าวสารจากผู้วิจัยเพียงด้านเดียว
- 2 หมายถึง การมีส่วนร่วมตัดสินใจดำเนินการ โดยความช่วยเหลือและให้คำแนะนำจากผู้วิจัย
- 3 หมายถึง การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกชมรมฯ กับผู้วิจัย
- 4 หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยสมาชิกชมรมฯ สามารถตัดสินใจด้วยตนเองทั้งหมด

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	รูปแบบการมีส่วนร่วม			
	1	2	3	4
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน				
1. การตัดสินใจเข้าร่วมเพื่อจัดการการท่องเที่ยว				
2. การรวมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน				
3. การพิจารณาสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว				
4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยว				
5. การประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว				
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน				
1. การจัดตั้งชมรมฯ				
2. การคัดเลือกผู้นำและคณะกรรมการชมรมฯ				
3. การกำหนดโครงสร้างของชมรมฯ				
4. การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มภารกิจ				
5. การกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ				
6. การตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ				
7. การวางแผนจัดการท่องเที่ยว				
8. การระดมเงินทุนและองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการท่องเที่ยว				
9. การฝึกอบรมและศึกษาดูงานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน				
10. การสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม				

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	รูปแบบการมีส่วนร่วม			
	1	2	3	4
11. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว				
12. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการต่างๆ				
13. การกำหนดส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม				
14. การกำหนดกฎระเบียบการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว				
15. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ				
16. การเตรียมความพร้อมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาหาร และเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น				
ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว				
1. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ สู่ภายนอก				
2. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด				
3. การทดลองจัดนำเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง				
4. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม				
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยว				
1. การจัดประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้น				
2. การวิเคราะห์และรายงานผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น				
3. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว				

ภาคผนวก จ

แบบสอบถาม

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

--	--	--

หมายเลขแบบสอบถาม

แบบสอบถาม

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้ทำการสำรวจ

วันที่ทำการสำรวจ/...../..... สถานที่สำรวจ

คำชี้แจง

- แบบสอบถามนี้ได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ
 - กลุ่มสมาชิกชมรมป่าละอู
 - ประชาชนท้องถิ่นทั่วไปในหมู่บ้านป่าละอู
- แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 มิติคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ ให้มีความเหมาะสม และเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนต่อไป ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาใช้เวลาตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- แบบสอบถามชุดนี้มี 3 ตอนดังนี้
 - ตอนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
 - ตอนที่ 2 : การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ตอนที่ 3 : ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขผลที่เกิดขึ้น

***** ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง..ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ผู้วิจัย: นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลกรุณาทำเครื่องหมาย / ลงใน? ตามข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด หรือเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่าง (.....) ที่กำหนดให้ในคำถามแต่ละข้อให้สมบูรณ์

1. เพศ ชาย หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุ ปี
3. สถานภาพการสมรส

☐ โสด	☐ สมรส
☐ หย่าร้าง	☐ หม้าย
☐ อื่นๆ ระบุ	
4. ระดับการศึกษาของท่าน

☐ ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3)
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	☐ อนุปริญญา / ปวส. / เทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ อื่นๆ ระบุ	
5. อาชีพของท่าน

☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	☐ เกษตรกร
☐ รับจ้างทั่วไป	☐ นักเรียน / นักศึกษา
☐ อื่นๆ ระบุ	
6. ปัจจุบันท่านมีรายได้ต่อเดือน บาท
7. ท่านมีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน คน
8. ลักษณะครอบครัวของท่าน

☐ อยู่เป็นครอบครัวเดียว	☐ อยู่ร่วมกันหลายครอบครัว
--	--
9. ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

☐ เป็นคนในตำบลนี้ตั้งแต่เกิด	☐ ย้ายมาจากตำบลอื่น
☐ ย้ายมาจากอำเภออื่น	☐ ย้ายมาจากจังหวัดอื่น
☐ อื่นๆ ระบุ	
10. ท่านอาศัยอยู่ในตำบลนี้มาเป็นเวลา ปี

ตอนที่ 2: การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมายเหตุ : ข้อมูลการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 3 มิติคือ ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะทราบว่า ผลจากการจัดการนั้นจะก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ เพียงใด?

โดยท่านกรุณาทำเครื่องหมาย / ในช่องตัวเลือกที่ตรงกับกรรับรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนของท่านมากที่สุด

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ระดับการรับรู้		
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง
ด้านเศรษฐกิจ			
1. การท่องเที่ยวทำให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร?			
2. ความพึงพอใจของท่านต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. การท่องเที่ยว ทำให้การหมุนเวียนและการกระจายรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?			
4. การท่องเที่ยวทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่ประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
5. การท่องเที่ยวทำให้ราคาของสินค้าของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นอย่างไร?			
6. ท่านคิดว่าปัญหาความขัดแย้งในผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างไร?			
ด้านสังคมและวัฒนธรรม			
1. การท่องเที่ยว ทำให้ความร่วมมือในกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชนเป็นเช่นไร?			
2. การท่องเที่ยวทำให้การพึ่งพาอาศัยกันของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวทำให้ความรักและความใกล้ชิดกันภายในครอบครัวเป็นอย่างไร?			

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ระดับการรับรู้		
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง
4. การท่องเที่ยว ทำให้การเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนเป็นอย่างไร?			
5. การท่องเที่ยวทำให้ท่านมีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?			
6. ความรู้สึกของท่านต่อการพบปะและต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่มาเยือนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นอย่างไร?			
7. การท่องเที่ยวทำให้ความนิยมในการหันกลับมาปลูก และใช้พืชสมุนไพรของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
8. เมื่อมีการท่องเที่ยว แนวโน้มในการส่งเสริมการศึกษา ของบุตรเพื่อสามารถสื่อสารและพูดคุยกับนักท่องเที่ยว เป็นอย่างไร?			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม			
1. การท่องเที่ยวทำให้ความรู้ในเรื่องการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของท่านเป็นอย่างไร?			
2. การท่องเที่ยวทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. การท่องเที่ยวทำให้ความสะอาดของแหล่งน้ำ ตามธรรมชาติเป็นอย่างไร?			
4. การท่องเที่ยวทำให้การพังทลายของดิน ตามทางเดินและแหล่งน้ำเป็นอย่างไร?			
5. การท่องเที่ยวทำให้การพบเห็นสัตว์ป่าเป็นอย่างไร?			
6. การท่องเที่ยวทำให้ความสะอาด ปราศจากขยะ และสิ่งปฏิกูลภายในชุมชนเป็นอย่างไร?			

ตอนที่ 3: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขผลที่เกิดขึ้น

1. ท่านคิดว่า ปัญหาหรือผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชมรมป่ากะญอกะต้อป่าละอู ที่มีผลต่อตัวท่านและหมู่บ้านของท่านมากที่สุด คืออะไร? และท่านมีวิธีแก้ไขปัญหาผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวนั้น อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณอีกครั้ง.... ในการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

ภาคผนวก ฉ

ผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (reliability)

ตารางผนวก 1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม
ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวบ้านป่าละอู	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	
1. ความสมบูรณ์ดั้งเดิมของสภาพป่า	0.8792
2. ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ตามธรรมชาติ	0.8847
3. ความสมบูรณ์และหลากหลายของพืชสมุนไพร	0.8785
4. ความหลากหลายของพืชพรรณ เช่น ดอกไม้ป่า กล้วยไม้ป่า พืชสมุนไพร เฟิร์น และเห็ด เป็นต้น	0.8841
5. ความหลากหลายของสัตว์ป่า เช่น นก ปลา ผีเสื้อ แมลง ช้างป่า และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น	0.8857
6. ความสวยงามในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและภูมิทัศน์โดยรอบ	0.8799
7. ความสดชื่นและร่มรื่นของสภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชน	
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	
1. ประเพณีชุมชนและแหล่งโบราณสถานต่างๆ ในชุมชน	0.8880
2. วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของคน	0.8827
3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง เช่น สภาพบ้านเรือน การแต่งกาย และภาษา เป็นต้น	0.8737
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การใช้พืชสมุนไพร การทอผ้ากึ่งเอว)	0.8768
5. ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ	0.8799
6. งานบุญและประเพณีของชุมชน	0.8727
7. อาหารท้องถิ่น	0.8838
8. อัญมณีไม้ตรีและการต้อนรับของชุมชน	0.8850
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ยทั้ง 2 ด้าน	0.8879

หมายเหตุ

N of Cases = 30

N of Items = 15

Alpha = 0.8879

ตารางผนวก 2 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามความพึงพอใจ
ของนักท่องเที่ยว ต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
1. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น/นักสื่อความหมาย	
1. ความสุภาพและความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว	0.8580
2. ความตรงต่อเวลาของมัคคุเทศก์	0.9582
3. ความเพียงพอของมัคคุเทศก์ในการนำชม	0.9585
4. บุคลิกภาพและการแต่งกายของมัคคุเทศก์	0.9581
5. ความสามารถในการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน	0.9585
6. ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ	0.9587
7. การแนะนำเกี่ยวกับกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว ต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	0.9588
2. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน	
1. ระยะทางของเส้นทาง	0.9581
2. ความสวยงามของภูมิทัศน์บนเส้นทาง	0.9581
3. จุดศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมบนเส้นทาง	0.9581
4. ความหลากหลายของพืชพรรณและสัตว์ป่าบนเส้นทาง	0.9585
5. ความหลากหลายของกิจกรรมและวิถีชีวิตบนเส้นทาง	0.9577
6. ความสะอาดบนเส้นทาง	0.9580
7. ความปลอดภัยในเส้นทาง	0.9579
8. ป้ายสื่อความหมายและป้ายแนะนำสิ่งต่างๆ บนเส้นทาง	0.9597
3. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม	
1. รสชาติของอาหาร	0.9596
2. คุณภาพและคุณภาพประโยชน์ของอาหาร	0.9588
3. ความสะอาดของอาหาร	0.9584
4. ความพอเพียงของอาหาร	0.9585
5. ความสะอาดของน้ำดื่ม	0.9585
6. ความสะอาดของภาชนะและอุปกรณ์	0.9588
7. ความสะอาดและความเหมาะสมของสถานที่	0.9599

ตารางผนวก 2 (ต่อ)

กิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
4. การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง	
1. การข้มเข้มและการต้อนรับของผู้แสดง	0.9589
2. ความคุ้มค่ากับค่าบริการ	0.9589
3. ระยะเวลาในการจัดแสดง	0.9583
4. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของการแสดง	0.9582
5. ความเหมาะสมของสถานที่ชมการแสดง	0.9606
5. การบริการสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน	
1. ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน	0.9583
2. ความหลากหลายและความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ชุมชน	0.9589
3. คุณภาพของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	0.9588
4. ความเหมาะสมกับราคาของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	0.9583
5. มารยาทและการต้อนรับของผู้ขาย	0.9581
6. ทำเลและที่ตั้งของร้านขายของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	0.9573
6. การบริการอื่นๆ ของชุมชน	
1. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ	0.9616
2. ความเหมาะสมและเป็นธรรมของค่าบริการ	0.9581
3. ความสะดวกในการเข้าถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว	0.9587
4. ความสะอาดและปลอดภัยบริเวณโดยรอบชุมชน	0.9584
5. ความสะดวกและเพียงพอของที่จอดรถ	0.9604
6. การเตรียมความพร้อมเพื่อปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว	0.9585
7. การจัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	0.9593
8. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานของชุมชน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ห้องสุขา และการกำจัดขยะ เป็นต้น	0.9594
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ยทั้ง 6 ด้าน	0.9597

หมายเหตุ

N of Cases = 30

N of Items = 41

Alpha = 0.9597

ตารางผนวก 3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามรูปแบบการมีส่วนร่วม
ในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของสมาชิกชมรมป่ากะญอกะตอป่าละอู

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน	
1. การตัดสินใจเข้าร่วมเพื่อจัดการการท่องเที่ยว	0.8191
2. การรวมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน	0.8146
3. การพิจารณาสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	0.8145
4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยว	0.8190
5. การประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	0.8233
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน	
1. การจัดตั้งชมรมฯ	0.8151
2. การคัดเลือกผู้นำและคณะกรรมการชมรมฯ	0.8173
3. การกำหนดโครงสร้างของชมรมฯ	0.8139
4. การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มภารกิจ	0.8155
5. การกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ	0.8112
6. การตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับของชมรมฯ	0.8212
7. การวางแผนจัดการท่องเที่ยว	0.8124
8. การระดมเงินทุนและองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการท่องเที่ยว	0.8226
9. การฝึกอบรมและศึกษาดูงานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	0.8252
10. การสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	0.8153
11. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว	0.8041
12. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการต่างๆ	0.8203
13. การกำหนดส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม	0.8151
14. การกำหนดกฎระเบียบการปฏิบัติงานของนักท่องเที่ยว	0.8034
15. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ	0.8150
16. การเตรียมความพร้อมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาหาร และเครื่องดื่ม การจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น	0.8019

ตารางผนวก 3 (ต่อ)

ขั้นตอนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว	
1. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชมรมฯ ู่ภายนอก	0.8284
2. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด	0.8054
3. การทดลองจัดนำเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวนำร่อง	0.8026
4. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม	0.8035
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยว	
1. การจัดประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้น	0.8053
2. การวิเคราะห์และรายงานผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น	0.8234
3. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	0.8178
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ยทั้ง 4 ขั้นตอน	0.8201

หมายเหตุ

N of Cases = 30

N of Items = 28

Alpha = 0.8210

ตารางผนวก 4 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามการรับรู้
ของประชาชนท้องถิ่น ต่อผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การรับรู้ต่อผลที่เกิดขึ้น	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ด้านเศรษฐกิจ	
1. การท่องเที่ยวทำให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร?	0.8639
2. ความพึงพอใจของท่านต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8604
3. การท่องเที่ยว ทำให้การหมุนเวียนและการกระจายรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8600
4. การท่องเที่ยวทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน เป็นอย่างไร?	0.8634
5. การท่องเที่ยวทำให้ราคาของสินค้าของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8582
6. ท่านคิดว่าปัญหาความขัดแย้งในผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8559
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	
1. การท่องเที่ยว ทำให้ความร่วมมือในกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชน เป็นเช่นไร?	0.8439
2. การท่องเที่ยวทำให้การพึ่งพาอาศัยกันของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8439
3. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวทำให้ความรักและความใกล้ชิดกันภายในครอบครัว เป็นอย่างไร?	0.8604
4. การท่องเที่ยว ทำให้การเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เป็นอย่างไร?	0.8439
5. การท่องเที่ยวทำให้ท่านมีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	0.8526
6. ความรู้สึกของท่านต่อการพบปะและต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8500
7. การท่องเที่ยวทำให้ความนิยมในการหันกลับมาปลูกและใช้พืชสมุนไพร ของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8445
8. เมื่อมีการท่องเที่ยว แนวโน้มในการส่งเสริมการศึกษาของบุตร เพื่อสามารถสื่อสารและพูดคุยกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	0.8537

ตารางผนวก 4 (ต่อ)

การรับรู้ต่อผลที่เกิดขึ้น	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
1. การท่องเที่ยวทำให้ความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท่านเป็นอย่างไร?	0.8586
2. การท่องเที่ยวทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8557
3. การท่องเที่ยวทำให้ความสะอาดของแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นอย่างไร?	0.8516
4. การท่องเที่ยวทำให้การพังทลายของดินตามทางเดินและแหล่งน้ำเป็นอย่างไร?	0.8606
5. การท่องเที่ยวทำให้การพบเห็นสัตว์ป่าเป็นอย่างไร?	0.8493
6. การท่องเที่ยวทำให้ความสะอาด ปราศจากขยะและสิ่งปฏิกูลภายในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.8616
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ยทั้ง 3 ด้าน	0.8586

หมายเหตุ

N of Cases = 30

N of Items = 20

Alpha = 0.8586

ภาคผนวก ข

กฎระเบียบและข้อบังคับชมรมปาเกะตอปาละอู

กฎระเบียบและข้อบังคับของ “ชมรมป่ากะตอกป่าละอู”

ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หมวดที่ 1

ชื่อ ประเภท และที่ตั้งสำนักงาน

ข้อที่ 1 ชื่อประเภทและที่ตั้งสำนักงาน

ชื่อ	ชมรมป่ากะตอกป่าละอู
ประเภท	ชมรม
ที่ตั้งสำนักงาน	บ้านเลขที่ - หมู่ที่ 3 บ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ท้องที่ดำเนินการ	บ้านป่าละอู หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หมวดที่ 2

วิสัยทัศน์

ข้อที่ 2 วิสัยทัศน์ ชมรมฯ นี้ มีวิสัยทัศน์คือ
“การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าละอู เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา
เผ่ากะเหรี่ยง-กะเหรี่ยง มีวิถีชีวิตชุมชนที่เรียบง่ายและพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
โดยผสมผสานความงดงามทางธรรมชาติและคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น
เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”

หมวดที่ 3

วัตถุประสงค์

ข้อที่ 3 วัตถุประสงค์ ชมรมป่ากะตอกป่าละอู มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านเศรษฐกิจ
สังคมวัฒนธรรม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยให้สมาชิกชมรมฯ
ดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม เพื่อรับประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม
โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
3. เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป
4. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืนตลอดไป
5. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
6. เพื่อเสริมสร้างรายได้และอาชีพให้สมาชิกในชุมชน
7. เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้
8. เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอกชุมชนให้มากขึ้น
9. เพื่อเป็นองค์กรกลางในการประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนมากยิ่งขึ้น

หมวดที่ 4

ด้านการเงิน

ข้อที่ 4 ทูน ชมรมฯ อาจหาเงินเพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. การร่วมกันออกหุ้นของสมาชิก
2. เงินอุดหนุนจากภายนอก
3. เงินสะสมสำรอง

ข้อที่ 5 การออกหุ้น ชมรมฯ ออกหุ้นได้ไม่ต่ำกว่า 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 10 หุ้นต่อสมาชิก 1 คน โดยมีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท

ข้อที่ 6 การชำระหุ้น ชมรมฯ จะชำระค่าหุ้นเป็นจำนวนเงินเท่านั้น

ข้อที่ 7 ใบหุ้น ชมรมฯ จะออกใบหุ้นให้แก่สมาชิกเมื่อส่งชำระค่าหุ้นครบมูลค่าแล้ว

ข้อที่ 8 การถอนหุ้นคืน จะถอนคืนหุ้นในระหว่างที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ไม่ได้

ข้อที่ 9 การปันผล ระยะเวลาการปันผล ปีละ 1 ครั้ง โดยคิดเปอร์เซ็นต์ตามจำนวนหุ้น

ข้อที่ 10 การถือหุ้นของสมาชิก สมาชิกจะถือหุ้นได้ต้องเป็นสมาชิกชมรมฯ ก่อน

ข้อที่ 11 การตรวจสอบและรายงานการเงินการบัญชี มีการตรวจสอบและรายงานทุกๆ 1 เดือน

ข้อที่ 12 เงินค่าตอบแทน มีการจ้างงานสมาชิกในชมรมฯ โดยพิจารณาในการจ้าง

และกำหนดอัตราค่าตอบแทน

หมวดที่ 5

ด้านบุคลากร

ข้อที่ 13 สมาชิกชมรมฯ สมาชิกชมรมฯ คือ ผู้ที่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อการเป็นสมาชิกของชมรมฯ หรือเป็นผู้ที่ได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกตามข้อบังคับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สมาชิกกิตติมศักดิ์ หรือที่ปรึกษาชมรมฯ คือสมาชิกที่ให้ความอนุเคราะห์หรือให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ชมรมฯ หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับชมรมฯ ในทุกๆ ด้าน และเป็นผู้ถือหุ้นในชมรมฯ ด้วย
2. สมาชิกทั่วไป คือชาวบ้านในชุมชนที่สมัครอยู่ในชมรมฯ และมีคุณสมบัติตามที่ชมรมฯ บังคับ

ข้อที่ 14 คุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้เห็นชอบในวัตถุประสงค์ของชมรมฯ นี้
2. ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ วิดกจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ
3. เป็นผู้ประพฤติดีและมีนิสัยดีงาม
4. ต้องมีที่อยู่ในบ้านป่าละอู หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือทำงาน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับชมรมฯ เท่านั้น
5. บุคคลภายนอก ที่คณะกรรมการดำเนินการพิจารณาให้เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ หรือที่ปรึกษาของชมรมฯ

ข้อที่ 15 การสมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ

1. การสมัครเข้าชุดแรก ไม่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้า
2. ผู้สมัครหลังจากนั้น ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้า ตามระเบียบที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนด

ข้อที่ 16 การขาดจากการเป็นสมาชิก ด้วยสาเหตุ ดังนี้

1. ตาย
2. ลาออก
3. ถูกให้ออก
4. ขาดคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกตามข้อที่ 14

ข้อที่ 17 ที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินการ อาจเชิญสมาชิกหรือบุคคลภายนอก ซึ่งทรงคุณวุฒิ และมีความสามารถ โดยมีความเหมาะสมที่จะเป็นที่ปรึกษาได้ สามารถให้ความคิดเห็น แนะนำ การดำเนินงานทั่วไปของชมรมฯ

ข้อที่ 18 ผู้ตรวจสอบกิจการของชมรมฯ โดยที่ประชุมใหญ่อาจเลือกสมาชิกหรือบุคคลภายนอก ที่เป็นผู้มีคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถในด้านธุรกิจ การเงิน การบัญชี ซึ่งจำนวนผู้ตรวจสอบอาจ มีหลายคนได้ เพื่อเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของชมรมฯ เป็นประจำปี

หมวดที่ 6

ด้านหน้าที่ความรับผิดชอบ

ข้อที่ 19 คณะกรรมการดำเนินการของชมรมฯ มีตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

1. ประธานชมรมฯ
2. รองประธานชมรมฯ
3. เลขานุการชมรมฯ
4. เภรัญญิกชมรมฯ
5. ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ
6. ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว
7. ฝ่ายพัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
8. ฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย

ข้อที่ 20 อำนาจหน้าที่ของกรรมการดำเนินการแต่ละตำแหน่ง

1. ประธานชมรมฯ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
 - 1.1 เป็นประธานในที่ประชุม
 - 1.2 ควบคุมการดูแลการดำเนินงานทั่วไปของชมรมฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และอยู่ในวัตถุประสงค์ของชมรมฯ
 - 1.3 ลงลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ ในนามของชมรมฯ
 - 1.4 วางแผนและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชมรมฯ
 - 1.5 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับ

ระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

2. รองประธานชมรมฯ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 2.1 ปฏิบัติการในอำนาจหน้าที่ของประธานชมรมฯ เมื่อประธานชมรมฯ ไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
- 2.2 ปฏิบัติตามที่ประธานชมรมฯ มอบหมายให้
- 2.3 ร่วมวางแผนและพัฒนากิจการท้องถิ่นของชมรมฯ
- 2.4 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

3. เลขานุการชมรมฯ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 3.1 จัดทำรายงานประชุมใหญ่ และรายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการทุกครั้ง
- 3.2 ดูแลรักษาเอกสาร และรายงานการประชุมของชมรมฯ ให้เรียบร้อย
- 3.3 แจ้ง นักประชุมไปยังสมาชิกหรือกรรมการดำเนินการแล้วแต่กรณี
- 3.4 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

4. ทรัพย์สินชมรมฯ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 4.1 จัดทำบัญชีการรับจ่ายเงินต่างๆ ของชมรมฯ ให้ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน
- 4.2 ดำเนินการในเรื่องของการฝากเงินของชมรมฯ
- 4.3 ดำเนินการในเรื่องการชำระค่าหุ้น การออกใบหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้น
- 4.4 จัดทำรายงานการเงินทุกประเภท ทุกครั้งที่มีการประชุม
- 4.5 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

5. ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ

- 5.1 รับผิดชอบด้านการตลาดและการโฆษณาการท้องถิ่นของชุมชนสู่ภายนอก
- 5.2 เป็นศูนย์กลางการติดต่อและเป็นแหล่งข้อมูล สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาใช้บริการการท่องเที่ยวบ้านป่าละอู
- 5.3 จัดพิมพ์หรือผลิตสื่อต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์การท้องถิ่นของชมรมฯ
- 5.4 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้กรรมการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

6. ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว

- 6.1 ดูแลและรับผิดชอบเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
- 6.2 ดูแลและรับผิดชอบด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว เช่น Home stay และการตั้งแคมป์

6.3 จัดเตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชน

6.4 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้กรรมการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

7. ฝ่ายพัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

7.1 ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่

7.2 ปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ให้น่าอยู่และน่าเที่ยวยิ่งขึ้น

7.3 แสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ รวมถึงการออกแบบกิจกรรมต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

7.4 ดูแลและรับผิดชอบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวตาม โปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมฯ รวมถึงการประสานงานกับการบริการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ เพื่อให้การบริการเป็นที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ

7.5 คัดเลือกมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมาย เพื่อบริการนำชมแก่นักท่องเที่ยว

7.6 จัดหาและฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์และนักสื่อความหมายของชุมชน

7.7 รับผิดชอบเรื่องการจัดแสดงวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง รวมถึงสรรหาและกำหนดรูปแบบการแสดงที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนอย่างแท้จริง

7.8 จัดแสดงและจำหน่ายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงคิดค้นและออกแบบสินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

7.9 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้กรรมการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

8. ฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย

8.1 รักษาความสะอาด รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้น่าชมและน่ามาเยือน

8.2 ดูแลรักษาความปลอดภัยของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้สงบเรียบร้อย

8.3 ดูแลและรับผิดชอบด้านยานพาหนะเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

8.4 ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ยานพาหนะของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชน เช่น ความเพียงพอและสะดวกของที่จอดรถ เป็นต้น

8.5 ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้กรรมการมอบหมายให้ ภายใต้ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของชมรมฯ

ข้อที่ 21 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

คณะกรรมการดำเนินการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการทั้งปวงของชมรมฯ ให้เป็นไปตามข้อบังคับ ระเบียบ และมติแห่งที่ประชุมใหญ่ และทำให้เกิดความเจริญแก่ชมรมฯ ทุกประการ ซึ่งรวมทั้งในข้อต่อไปนี้

1. ดำเนินการในเรื่องรับสมาชิกใหม่ และสมาชิกออกจากชมรมฯ ตลอดจนดูแลให้สมาชิกปฏิบัติกรต่างๆ ตามข้อบังคับและระเบียบของชมรมฯ
2. พิจารณาให้สมาชิกถือหุ้น การชำระค่าหุ้น การออกใบหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้น
3. ควบคุมเรื่องการรับเงิน การจ่ายเงิน หรือการเก็บรักษาเงินให้เป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของชมรมฯ
4. ควบคุมการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆของชมรมฯ ให้ถูกต้องครบถ้วน และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ
5. กำหนดและดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ และเสนองบดุลกับรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของชมรมฯ ต่อที่ประชุมใหญ่
6. เชิญสมาชิกหรือบุคคลภายนอก ที่เห็นสมควรเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการ
7. กำหนดระเบียบต่างๆ ของชมรมฯ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ลงมติเห็นชอบ
8. พิจารณาจัดให้มีสถานที่ สำนักงาน ร้าน และอุปกรณ์ในการดำเนินงานของชมรมฯ
9. กำหนดนโยบายและควบคุมดูแลกิจการทั่วไปในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินการของชมรมฯ
10. พิจารณาจ้างและกำหนดค่าตอบแทนแก่พนักงานและลูกจ้างของชมรมฯ
11. เสนอการจัดสรร การปันผลกำไรสุทธิประจำปีต่อที่ประชุมใหญ่
12. จัดให้มีการดูแลให้เรียบร้อยซึ่งบรรดาทะเบียน สมุดบัญชีและเอกสารต่างๆ รวมทั้งข้อบังคับและระเบียบต่างๆ และอุปกรณ์ดำเนินการของชมรมฯ
13. พิจารณาให้ความเที่ยงธรรมแก่สมาชิกของชมรมฯ
14. พิจารณาอนุมัติงบประมาณรายจ่าย
15. พิจารณารายงานของคณะกรรมการอื่นๆ หรือความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับกิจการของชมรมฯ
16. พิจารณาดำเนินการในเรื่องการฝากหรือลงทุนเงินของชมรมฯ
17. เสนอแผนงานและเป้าหมายในการดำเนินงานรวมทั้งประมาณรายจ่ายประจำปี ให้ที่ประชุมใหญ่ทราบ
18. พิจารณาแต่งตั้งกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ

19. พิจารณาแต่งตั้งกรรมการดำเนินการเป็นผู้แทนของชมรมฯ เพื่อประชุมกับชมรมฯ หรือองค์กรต่างๆ

20. ดำเนินกิจการอื่นๆ ตามวัตถุประสงค์ของชมรมฯ และตามที่เห็นสมควร เพื่อให้เกิดความเจริญแก่ชมรมฯ ภายในขอบเขตของข้อบังคับและระเบียบของชมรมฯ

21. สำหรับอัตราค่าตอบแทนของคณะกรรมการดำเนินการนั้น จะได้รับค่าตอบแทนในรูปแบบเบี้ยประชุม

ข้อที่ 21 ความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการ

ถ้ากรรมการดำเนินการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ หรือกระทำโดยประมาท เลินเล่อจนเป็นเหตุให้ชมรมได้รับความเสียหาย คณะกรรมการดำเนินการต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ชมรมฯ

1. ตรวจสอบเอกสาร บัญชีการเงิน ตลอดจนทรัพย์สิน หนี้สินของชมรมฯ เพื่อทราบฐานะและข้อเท็จจริงของชมรมฯ ที่เป็นอยู่จริง
2. ตรวจสอบหลักฐานและความถูกต้องในการดำเนินงานของชมรมฯ เพื่อประเมินผล และอาจให้ข้อเสนอแนะคณะกรรมการดำเนินงานของชมรมฯ ทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติ
3. ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผนและการใช้จ่ายเงิน
4. ติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาหาทางปรับปรุงแผนงาน ข้อบังคับและระเบียบ ตลอดจนมติต่างๆ ของคณะกรรมการดำเนินการ
5. ตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งของชมรมฯ

หมวดที่ 7

เรื่องเกี่ยวกับเวลา

ข้อที่ 22 กำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่ง ให้กรรมการดำเนินการอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 2 ปี หากกรรมการคนใดทำตนไม่เหมาะสม ก็สามารถปลดออกจากตำแหน่ง และเลือกตั้งซ่อมทันที รวมถึงการจัดให้มีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่ ตามแต่คณะกรรมการดำเนินการจะเห็นสมควรพิจารณา

ข้อที่ 23 การพ้นตำแหน่ง กรรมการดำเนินการจะพ้นจากตำแหน่ง เพราะสาเหตุดังนี้

1. ตาย
2. ออกตามวาระ
3. ลาออก
4. ถูกให้ออก

ข้อที่ 24 การประชุม คณะกรรมการดำเนินการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง

ข้อที่ 25 การประชุมใหญ่ คณะกรรมการดำเนินการจะเรียกประชุมเมื่อใด
ก็สุดแต่จะเห็นความสมควรอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

หมวดที่ 8

ด้านกระบวนการดำเนินการ

ข้อที่ 26 ตราชมรมฯ เมื่อมีใบสั่งจ่ายเงิน ใบรับเงิน หรือการออกเอกสารสำคัญ
ต้องมีการประทับตราของชมรมฯ เป็นสำคัญ

ข้อที่ 27 เครื่องแบบ สมาชิกของชมรมฯ ต้องสวมเครื่องแบบของชมรมฯ ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่

ข้อที่ 28 ดิดตั้งป้ายชื่อของชมรมฯ ต้องมีความชัดเจนและอ่านง่าย

ข้อที่ 29 เจ้าหน้าที่เวรยาม จัดให้มีผู้เฝ้ายามผลัดเปลี่ยนครั้งละ 2 คน

ข้อที่ 30 เจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาลและหน่วยกู้ภัย หากมีเหตุอันตรายเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

ข้อที่ 31 การจ้างงานของสมาชิก มีการทำงานระบบหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไป

ข้อที่ 32 ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทุกฝ่าย จะต้องได้รับเงินส่วนแบ่งจากชมรมฯ เป็นค่าตอบแทนในแต่ละครั้งที่ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เงินที่จะได้รับนั้นให้เป็นไปตามอัตราที่ชมรมฯ กำหนดไว้

ข้อที่ 33 ร้านค้าและสถานที่จัดกิจกรรม จัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาด หากเป็นร้านอาหาร
ต้องจัดทำอาหารให้ถูกสุขลักษณะ ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ร้านค้าอื่นๆ ที่บริการนักท่องเที่ยว
จะต้องแบ่งรายได้จากการบริการให้แก่ชมรมฯ ทั้งนี้ส่วนแบ่งจากรายได้ให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่าง
ร้านค้ากับชมรมฯ อย่างยุติธรรม

หมวดที่ 9

กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ

ว่าด้วย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของชมรมการท่องเที่ยวบ้านป่าละอู ในการบริหารจัดการของชมรมฯ มีรายละเอียด ดังนี้

ข้อที่ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของชมรมการท่องเที่ยวบ้านป่าละอู”
ว่าด้วย วินัย การสอบสวน และการลงโทษสำหรับสมาชิกชมรมฯ

ข้อที่ 2 ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่ 2 มกราคม 2552 เป็นต้นไป

ข้อที่ 3 สมาชิกต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ถือว่าผู้นั้นกระทำผิดวินัย จะต้องได้รับโทษตามที่กำหนดไว้ในข้อ 5

ข้อที่ 4 สมาชิกชมรมฯ ต้องมีวินัยในการปฏิบัติคนดังต่อไปนี้

1. ต้องรักษาความลับของชมรมฯ จะไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกระบวนการของชมรมฯ
2. ต้องให้การต้อนรับ ให้คำชี้แจง ความสะดวก ความเป็นธรรมแก่ผู้มาติดต่อในกิจการของชมรมฯ โดยมีซักช้า ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้มาติดต่อ หรือนักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไป มิให้คูห่มั่นเหยียดหยามบุคคลใดๆ
3. ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม และประพฤติตนอยู่ในความสุจริต ห้ามมิให้กดขี่ข่มเหง หรือเบียดเบียนผู้ใด และห้ามมิให้อาศัยงานในหน้าที่ของตนไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อมเพื่อหาผลประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น
4. ต้องขวนขวายปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอุตสาหะและรวดเร็ว ให้ผลดีและความก้าวหน้าแก่ชมรมฯ และสมาชิกชมรมฯ ทั้งเอาใจใส่ระมัดระวังผลประโยชน์ของชมรมฯ
5. ต้องไม่รายงานเท็จหรือเสนอความคิดที่ไม่สุจริตต่อชมรมฯ
6. ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง แบบแผน และวิธีการปฏิบัติของชมรมฯ
7. ต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่กิจการของชมรมฯ จะละทิ้งหน้าที่ไม่ได้ จะต้องปฏิบัติหน้าที่และดำรงตำแหน่งในชมรมใดชมรมหนึ่งเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
8. ต้องสุภาพเรียบร้อย เชื่อฟัง และไม่แสดงความกระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในกิจการของชมรมโดยชอบในการปฏิบัติกิจการของชมรมฯ ห้ามมิให้กระทำการข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปสั่งให้กระทำหรือได้รับอนุญาตเป็นพิเศษเป็นครั้งคราว
9. ต้องรักษาชื่อเสียงมิให้จั่นชื่อว่าประพฤติชั่ว ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เช่น ประพฤติตนเป็นคนเสเพล เสพสุรา หรือของมึนเมาอย่างอื่นจนไม่สามารถครองสติได้ เสพยาเสพติดให้โทษ เล่นการพนัน
10. ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เชื่อฟังผู้อาวุโสและยอมรับในสิ่งที่ผู้อาวุโสตั้งเตือน
11. หากปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ไม่แน่ใจว่าถูกหรือผิดให้นำเรื่องนั้นปรึกษาหารือคณะกรรมการ หรือประธานชมรมฯ
12. ต้องไม่เสพสุราหรือของมึนเมาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นอันขาด
13. ต้องร่วมมือช่วยเหลือในกิจการของชมรม ต้องรักษาความสามัคคี ไม่กระทำการใดๆ อันเป็นเหตุก่อให้เกิดการแตกแยกในการดำเนินงานของชมรมฯ

14. ต้องร่วมมือประสานงานด้วยดี กับส่วนราชการหรือสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการของชมรมฯ

15. ห้ามเรียกร้อยเอาค่าบริการพิเศษจากนักท่องเที่ยว

16. ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมรอบบ้านให้สะอาด

17. ห้ามนำของป่าขายให้นักท่องเที่ยว

18. การแต่งกายต้องสุภาพเรียบร้อย

ข้อที่ 5 การกล่าวโทษ การสอบสวน และการลงโทษ หากมีการกล่าวหาหรือกล่าวโทษไม่ว่ากรณีใดๆ ให้คณะกรรมการชมรมพิจารณาดังนี้

1. การกล่าวโทษ ผู้ใดที่กระทำผิดกฎระเบียบของชมรมในข้อ 4 ผู้กล่าวโทษต้องแจ้งต่อกรรมการชมรมฯ ภายใน 2 วัน เพื่อให้คณะกรรมการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา
2. การสอบสวนและการลงโทษของคณะกรรมการให้ยึดหลักดังนี้
 - 2.1 หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการผิดวินัยที่ไม่ร้ายแรงให้ตักเตือน 3 ครั้ง หากไม่เชื่อฟังให้ออกจากชมรมฯ
 - 2.2 หากเป็นเรื่องที่ทำให้ชมรมเสียหาย เช่น เมาสุรา อาละวาดในงานหรือชุมนุม ให้ตักเตือนหากไม่เชื่อฟังให้ขังกรง
 - 2.3 หากเรื่องใดที่เกี่ยวกับการทุจริตเล็กๆ น้อยๆ ให้มีการสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอุโบสถวัดอานนท์ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 - 2.4 หากมีการทุจริตโดยเจตนาและเสียหายแก่ชมรมฯ อย่างมาก ให้มีการขดใช้ และให้ออกจากสมาชิก หากไม่ยินยอมทั้ง 2 อย่าง ให้ใช้กฎหมายมาดำเนินการอย่างผู้กระทำผิดทั่วไป

ประกาศใช้ ณ วันที่ 2 มกราคม 2552

(นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ)

ประธานชมรมปาละญออะตอปาละอู

ภาคผนวก ข

รายชื่อสมาชิก “ชมรมปาละอูกะตอปาละอู”

หมู่ 3 บ้านปาละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ทะเบียนรายชื่อสมาชิก “ชมรมปากระฆะตอป่าละอู”
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	จำนวนหุ้น (หุ้น)	จำนวนเงินรวม (บาท)
1.	นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ	5	500
2.	นายคณิต จันทร์อุปลัมภ์	5	500
3.	นายศักดิ์ดา ปัญญาหาญ	5	500
4.	นายน้อย เข้มเพชร	2	200
5.	นางสาวชนิดสิรี บุญป้อม	1	100
6.	นางปริยาภรณ์ ปลื้มดอก	5	500
7.	นายอุทาน สุขเกษม	2	200
8.	นางสาวนัยนา เจนไพโร	1	100
9.	นายสวาง อาจเทศ	2	200
10.	นายบุญมา พระเทศ	1	100
11.	นายเชาว์ ปลื้มดอก	5	500
12.	นางสิริกกร จันทร์อุปลัมภ์	5	500
13.	นางรจนา ชูชาติ	2	200
14.	นายปิยะ จันคณา	5	500
15.	นางอโนมา จันทร์อุปลัมภ์	1	100
16.	นางมณีนรัตน์ ทองคำ	1	100
17.	นางบัว เวณะ	1	100
18.	นายทองดี ทรัพย์เจริญ	2	200
19.	นายจอร์จ เวณะ	1	100
20.	นายศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาหาญ	2	200
21.	นายขงยุทธ จันทร์อุปลัมภ์	1	100
22.	นายปรีชา โคสินธุ์	2	200
23.	นางพอล่า โคสินธุ์	2	200
24.	นางสุนทรี ทองดีเลี้ยง	2	200
25.	นางบุศรินทร์ ปัญญาหาญ	2	200

ทะเบียนรายชื่อสมาชิก “ชมรมปากะญอกระทอป่าละอู”
(ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	จำนวนหุ้น (หุ้น)	จำนวนเงินรวม (บาท)
26.	นางหอม ปลืคอก	3	300
27.	นางเคมะ จันทอง	1	100
28.	นายสาธิต จันทรอุปถัมภ์	3	300
29.	นายปราโมทย์ จันทรอุปถัมภ์	1	100
30.	นายจอบะ จันทรอุปถัมภ์	1	100
31.	นายบุญวิ้ง จันทรอุปถัมภ์	1	100
32.	นางหน่อชู ปัญญาหาญ	1	100
33.	นายตายอ จันทรอุปถัมภ์	1	100
34.	นายพะเอ้ ศักดาอุปถัมภ์	1	100
35.	นายทองดี สุภรนา	1	100
36.	นายภูมิต รัชชาติ	1	100
37.	นายมนตรี กลมเกลี้ยง	1	100
38.	นางแคแล สุขกลม	1	100
39.	นายกาบู้ จันทรอุปถัมภ์	1	100
40.	นายบุญเลิศ สัตย์เจริญ	1	100
	รวม	82	8,200

ภาคผนวก ฅ
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวนิภารัตน์ สายประเสริฐ	
เกิดเมื่อ	8 พฤษภาคม 2517	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2533	ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโป่งวันครู 2504 จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษาตอนปลาย (แผนกวิทย์-คณิต) โรงเรียนถาวรานุกูล จังหวัดสมุทรสงคราม
	พ.ศ. 2539	ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จังหวัดนครปฐม
	พ.ศ. 2546	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอุทยานและนันทนาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน	อาจารย์ระดับ 5 สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ประวัติการทำงาน		